

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE YUNANİSTAN'IN
TÜRKİYE POLİTİKASI
(1967-1974)**

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem KILIÇOĞLU

Ankara-2010

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE YUNANİSTAN'IN
TÜRKİYE POLİTİKASI
(1967-1974)**

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem KILIÇOĞLU

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE YUNANİSTAN'IN
TÜRKİYE POLİTİKASI
(1967-1974)

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem KILIÇOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE YUNANİSTAN'IN
TÜRKİYE POLİTİKASI
(1967-1974)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi .....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

1950'lerde Türkiye ile Yunanistan'ın Batı Bloku ile bütünleşme süreci, ikili ilişkilere olumlu yansırken, 1950'lerin ortasında patlak veren Kıbrıs kriziyle birlikte ilişkilere yeni bir döneme girilmiş ve bu tarihten sonra Türk-Yunan ilişkileri önemli bir gelişme kaydedememiştir.

1960'larda her iki ülkede de sol muhalefetin güçlenmesi, iktidardaki sağ partilerin konumlarının sarsılmasına yol açarken, Yunanistan'da ciddi bir siyasi kriz ortaya çıkmış ve 1965'ten 1967'ye kadar ülke istikrarsız koalisyonlar tarafından yönetilmiştir. Bu siyasi kriz 21 Nisan 1967'de Albayların yönetime el koymasıyla sona ermiştir.

21 Nisan darbesi, iki bloklu bir uluslararası sistemde, ABD ile SSCB arasında ortaya çıkan çatışmanın, gerginliğin ve rekabetin, Balkanlar'da kendini gösteren militarist ve totaliter bir yönetim biçimi olarak ifadesidir. Yedi yıl süren diktatörlük dönemi Yunanistan için "karanlık dönem"dir ve bu dönemde Yunanistan dış politikada "yalnız"ı oynamıştır.

Yunanistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerine Kıbrıs sorunundan başka, 1970'lerde bir de Ege sorunları eklenmiştir. İkili ilişkilerdeki aksaklıklar, her iki ülkede de azınlıklara uygulanan politikalar üzerinde de etkili olmuş, özellikle dış politikada Albaylar Cuntası'nın Türkiye ile her çatışması, Batı Trakya Türk azınlığına baskı uygulama şeklinde kendini göstermiştir.

1973'te Cunta yönetimi el değiştirmiş ve bu tarihten itibaren Türkiye ile ilişkilere gerilim artmıştır. Yunanistan'ın Temmuz 1974'te Kıbrıs'taki darbe girişimi, Türkiye'nin adaya müdahalesine gerekçe oluşturmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi dolaylı olarak Yunanistan'daki Cunta'nın devrilmesine zemin hazırlamış ve Yunanistan yedi yıllık karanlık dönemin sonunda demokrasiye kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: 21 Nisan Darbesi, Albaylar Cuntası, Kıbrıs, Yunan Dış Politikası, Yunanistan.

ABSTRACT

In the 1950s, while the integration process of Turkey and Greece to the Western Bloc had positive impact on bilateral relations, along with the outbreak of the Cyprus crisis in the mid-1950s, a new era began between the two countries. After that, the Turkish-Greek relations haven't progressed significantly.

In the 1960s, the strengthening of the left opposition in both countries has led to undermine the position of the ruling right-wing parties. As a result of that, a serious political crisis has emerged in Greece; from 1965 to 1967 the country has been ruled by unstable coalitions. On April 21, 1967 the political crisis ended following the Colonels' coup d'état.

April 21 coup d'état is the expression of the conflict, tension and competition between the United States and the Soviet Union, in the bipolar international system, showing itself as a militarist and totalitarian form of government in the Balkans. The seven-year dictatorship period is a "dark period" for Greece and in this period of time Greece acted as "alone" in its foreign policies.

In the 1970s, the Aegean crisis has broken out while the Cyprus problem has still been remaining between Greece and Turkey. Defects in bilateral relations also had an effect on policies towards minorities in both countries; especially the conflict between Greece and Turkey has shown itself in the form of exerting pressure on the Turkish minority of Western Thrace.

When Junta government was overthrown by another military officers in 1973, tension increased in relations with Turkey. July 1974 coup attempt of Greece in Cyprus constituted a reason for Turkey to intervene in Cyprus.

The intervention of Turkey in Cyprus led up to overthrow of Junta indirectly. As a result of that, Greece rejoined democracy after the seven-year dark period.

Key Words: Coup D'état of 21 April, Cyprus, Greece, Greek Foreign Policy, Greek Military Junta.

ÖNSÖZ

Türkiye ile Yunanistan 1952’den bu yana aynı ittifakta yer alan iki komşu devlettir. Tarihsel süreçte Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine bakıldığında, genel olarak sorunlar ve anlaşmazlıklar üzerine kurulu bir komşuluk ilişkisinin varlığından söz edilebilir. Bu aslında dünya tarihinde görülmemiş bir olay değildir. Aynı coğrafyada bulunan devletlerin siyasal ve ekonomik rekabetleri, tarihin çok eski devirlerine de bakıldığında sıkça görülür. Bu noktada “En iyi komşu en uzak komşudur.” sözünü hatırlamamak elde değildir.

Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından bu yana ikili ilişkilerin düzelmesine yönelik ciddi adımlar da atılmıştır. 1930’lardan itibaren değişen dünya dengeleri ve yaşanan siyasal gerilimler, her iki ülkede de ortak dış tehdit algısına yol açmış ve doğal olarak bir yakınlaşma süreci başlamıştır. 1950’li yılların başlarında, ikili ilişkilerde bu kez ilki kadar uzun sürmeyecek olan ikinci bir yakınlaşma dalgası kendini göstermiştir. Bütün bu çatışma, gerilim ve yakınlaşma süreçlerinde o anki Türk-Yunan ikili ilişkileri kadar, geçmişe dayanan algılar, uluslararası gelişmeler, dünyadaki değişen dengeler de karşılıklı ilişkileri etkilemiştir.

Bu çalışmada Albaylar Cuntası (1967-1974) döneminde Yunanistan’daki iç politik gelişmelerden hareketle dış politikayı belirleyen unsurlar üzerinde durulmuş ve Cunta yönetiminin benimsediği dış politik ilkeler çerçevesinde Albaylar Cuntası’nın Türkiye’ye yaklaşımı ve Türkiye ile yüz yüze geldiği sorunlar incelenmiştir.

Çalışmanın Yunanistan ayağında bana yardımcı olan Doç. Dr. Sia ANAGNOSTOPOULOU’ya ve çalışmam esnasında destek ve katkılarıyla bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım ve hocam Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem KILIÇOĞLU

Ankara – 2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ: TEMEL KAVRAMLAR VE YÖNTEM ÜZERİNE.....	1

I. BÖLÜM

KÜÇÜK ASYA MACERASINDAN ALBAYLAR CUNTASI'NA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ (1919-1967)

1.1. Paris Barış Konferansı'ndan Lozan'a.....	10
1.2. Lozan Konferansı Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri.....	15
1.3. Lozan Etkisindeki Yıllar.....	22
1.4. Ortak Tehdit Algısı ve Yakınlaşma.....	26
1.5. İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-Yunan İlişkileri.....	29
1.6. İki Kutuplu Bir Uluslararası Sistemde Türk-Yunan İlişkileri.....	33

II. BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA ALBAYLAR CUNTASI (1967-1974)

2.1. Yunanistan'da Askeri Darbe ve Cunta'nın Kurulması.....	43
2.1.1. Cunta'ya Giden Süreç.....	43
2.1.2. Cunta Yönetiminin İktidara Gelişi.....	61
2.2. Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan.....	71
2.2.1. Cunta'nın İdeolojik Dayanakları.....	71
2.2.2. Cunta Yıllarında Yunanistan'da İç Gelişmeler.....	78

III. BÖLÜM
ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ
(1967-1974)

3.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Yunanistan'ın Dış Politikası (1945-1974).....	89
3.1.1. İkinci Dünya Savaşı'nın Bitiminden Albaylar Cuntası'na Yunan Dış	
Politikası (1945-1967).....	91
3.1.2. Albaylar Cuntası Döneminde Yunan Dış Politikası (1967-1974).....	94
3.2. Kıbrıs Sorunu.....	98
3.2.1. Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi.....	98
3.2.2. Albaylar Cuntası Döneminde Kıbrıs Sorunu.....	111
3.3. Ege Sorunu.....	126
3.4. Batı Trakya Sorunu.....	133
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	144
EKLER.....	161

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AKEL	Anorthotiko Komma Ergazomenou Laou (Çalışan Halkın İlerici Partisi)
Akt.	Aktaran
ANZUS	Australia, New Zealand, United States Security Treaty (Avustralya, Yeni Zelanda, Birleşik Devletler Güvenlik Antlaşması)
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
B.	Basım
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CAB	Cabinet Papers (İngiliz Bakanlar Kurulu Raporları)
CENTO	Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Örgütü)
CIA	Central Intelligence Agency (ABD Merkezi Haberalma Örgütü)
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
EAM	Ethniko Apeleftherotiko Metopo (Ulusal Kurtuluş Cephesi)
EAS	Ethnikos Apeleftherotikos Synaspismos (Ulusal Kurtuluş İttifakı)
EAT/ESA	Eidiko Anakritiko Tmima tis Ellinikis Stratiotikis Astynomias (Yunan Askeri Polis Teşkilatı Özel Soruşturma Birimi)

Ed.	Editör
EDA	Eniaia Dimokratiki Aristera (Birleşik Demokratik Sol)
EDES	Ethnikos Dimokratikos Ellinikos Syndesmos (Ulusal Demokratik Yunan Birliği)
EEM	Eniaio Ethniko Metopo (Birleşik Ulusal Cephe)
EENA	Ethniki Enosi Neon Aksiomatikon (Genç Subayların Ulusal Birliği)
EK	Enosis Kentrou (Merkez Birliği)
EKKA	Ethniki kai Koinoniki Apeleftherosi (Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi)
ELAS	Ellinikos Laikos Apeleftherotikos Stratos (Yunan Halk Kurtuluş Ordusu)
ELIA	Elliniko Logotehniko Istoriko Arkheio (Yunan Edebiyat ve Tarih Arşivi)
EOKA	Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıs Savaşçıları Ulusal Örgütü)
EPATH	Eidiki Paidagogiki Akadimia Thessalonikis (Özel Selanik Pedagoji Akademisi)
ERE	Ethniki Rizospastiki Enosis (Ulusal Radikal Birlik)
FIR	Flight Information Region (Uçuş Bildirim Bölgesi)
IDEA	Ieros Desmos Ellinon Aksiomatikon (Yunan Subayların Kutsal Birliği)
KKE	Kommounistiko Komma Ellados (Yunanistan Komünist Partisi)
KKK	Kommounistiko Komma Kyprou (Kıbrıs Komünist Partisi)
KOMINFORM	Communist Information Bureau (Komünist Enformasyon Bürosu)
KP	Komma Proodeutikon (İlerici Parti)
KYP	Kentriki Ypiresia Pliroforion (Yunanistan Merkezi Haberalma Örgütü)

MC	Milletler Cemiyeti
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Örgütü)
No.	Number (Sayı)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OEEC	Organization for European Economic Co-operation (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü)
PASOK	Panellinio Sosialistiko Kinima (Panhelenik Sosyalist Hareket)
PEEA	Politiki Epitropi Ethnikis Apeleftherosis (Ulusal Kurtuluş Siyasi Komitesi)
s.	Sayfa
S.	Sayı
SAEMK	Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi
SEATO	Southeast Asia Treaty Organization (Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
TMT	Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	Türk Tarih Kurumu
t.y.	Tarih yok
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü)
Vol.	Volume (Cilt)

GİRİŞ: TEMEL KAVRAMLAR VE YÖNTEM ÜZERİNE

Türkiye ile Yunanistan ulusal bağımsızlıklarını elde edene kadar, yaklaşık 400 yıl boyunca ortak bir geçmişi paylaşmışlar, ancak bu ortak geçmiş her iki ülkenin toplumsal hafızasında farklı algılamalara yol açmıştır.

Bütün ulus devletler gibi, Türkiye ile Yunanistan da, ulusal kimliklerini iç ve dış tarihsel dinamikler üzerinden kurgulayan iki devlettir. Bu açıdan bakıldığında her iki ülkenin de ulus devlet kimliklerini birbirlerine karşı verdikleri mücadelelerin sonunda kazandıkları görülmektedir. Modern Yunanistan devleti, Osmanlı Devleti'ne karşı verilen bağımsızlık savaşıyla, Türkiye Cumhuriyeti ise genelde emperyalizme - büyük güçlere-, özelde ise “Yunan” a karşı verilen bağımsızlık savaşının kazanılması sonrasında kurulmuştur.

Değişik tarihsel süreçler ve bakış açıları, ulus devletlerin, farklı algılarla tarih oluşturmalarına ve bu bağlamda tarih yazıcılığı geliştirmelerine yol açmıştır. Geçmişte yaşananlar üzerinden şekillendirilen ulusal tarihyazımına göre, Türkiye'nin bağımsızlık için verdiği mücadele “Kurtuluş Savaşı” ya da “Milli Mücadele” olarak adlandırılırken, Yunanistan için aynı yılların “bozgun yılları” olarak anımsanması ve 1922 yenilgisinin Yunan toplumsal hafızasında “Mikrasiatiki Katastrofi/Küçük Asya Felaketi” olarak yer etmesi, geçmişin nasıl farklı algılandığının bir kanıtıdır.

Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana, Türk-Yunan ilişkilerinin her zaman gergin olduğunu söylemek de doğru değildir. Nitekim Lozan Antlaşması'nın ardından iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesine yönelik ciddi adımlar atılmıştır.

1930'lardan itibaren ikili ilişkilerde sağlanan yumuşama, birçok alanda kendini göstermiş, özellikle değişen dünya dengeleri ile ortaya çıkan güvenlik kaygılarının giderilmesinde iki ülke işbirliğine gitme yolunu seçmişlerdir. 1950'li yılların başlarında ise iki kutuplu bir uluslararası sistemde tercihlerini Batı'dan yana

kullanan Türkiye ile Yunanistan birbirlerinin müttefik konumuna gelirlerken, yeni sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.¹

1960'ların ikinci yarısından itibaren bloklar arası gerginliğin yerini yumuşamaya bıraktığı dönemde,² karşı bloktan gelen tehdit algılaması azalmış, ancak bu defa blok içi çatışmalar, daha geniş bir ifadeyle yerel rekabetler ön plana çıkmıştır.³ Türk-Yunan ilişkilerinde Kıbrıs bunalımı ve ardından Ege sorunları yüzünden gerilimin tırmandığı 60'lar ile 70'ler bu duruma örnek gösterilebilir.

Öte yandan Yunan ulusal kimliğinin oluşumunda Türkiye'nin azımsanmayacak bir etkisi vardır. Ancak Yunan toplumsal hafızasında Türkiye'ye ilişkin algılar, birkaç önemli olay sonucunda olumsuz bir yere sahip olmuştur. Nitekim Türk-Yunan ilişkilerinin uzun geçmişine bakılacak olursa, Yunanistan açısından Türklerden kaynaklanan ilk büyük sarsıntı "İstanbul'un Fethi/Konstantinopolis'in Düşüşü" ile başlamış ve Yunanlar yaklaşık 400 yıllık bir "esaret" dönemi yaşamıştır. 1829'da Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlığını kazanan Yunanistan, 1922'de yaşadığı "Küçük Asya Felaketi" ile Türklerden gelen ikinci sarsıntıyı geçirmiştir.⁴ Yunan ulusunun zihninde Türklerden kaynaklanan diğer

---

¹ Özellikle 1954'te patlak veren Kıbrıs krizi, ardından uluslararası konjonktürde meydana gelen değişiklikler yüzünden bu yakınlaşma uzun soluklu olmayacaktır.

² Détente (Yumuşama), devletler arasında daha önceden gerilmiş ilişkilerin gevşemesi ve geriliminin hafiflemesi anlamına gelen diplomatik bir terimdir. Graham Evans, Jeffrey Newnham, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu Yay., İstanbul, 2007, s.151. 5 Mart 1953'te Stalin'in ölümünün ardından Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri Kruşçev, Batı'ya yönelik "barış içinde bir arada yaşama" ilkesini ortaya atarak, Yumuşama(detant) döneminin ilk işaretlerini vermiştir. Ancak Ekim 1962'de ABD ile SSCB'yi karşı karşıya getiren Küba Füze Bunalımı, siyasi tarih açısından Yumuşama'nın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Küba Füze Bunalımı, dünyayı savaşın eşiğine getirmiş, ancak sorunun savaş çıkmadan çözümlenebilmesi, Yumuşama sürecini devam ettirmiştir. 1975'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Son Senedi ile kurumsallaşan Yumuşama'nın blok içi ilişkiler açısından iki önemli sonucu olmuştur. Bunlardan biri, her iki blokta da blok önderlerine karşı milliyetçi ve özerk politikaların öne çıkması, diğeri ise blok içi anlaşmazlıkların hız kazanmasıdır. İlkine örnek olarak Batı Bloku'nda Fransa'nın ABD'ye ve Doğu Bloku'nda Çekoslovakya'nın Sovyetler'e kafa tutması; ikincisine örnek olarak Doğu Bloku'nda Çin-Sovyet uyumsuzluğu, Batı Bloku'nda Kıbrıs sorunu yüzünden Türkiye ile Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesi gösterilebilir. Melek Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 8-11.

³ Melek Fırat, "1960-1980: Yunanistan'la İlişkiler", (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C. I, 11. B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 716.

⁴ 1453'te İstanbul'un Türkler tarafından fethi, 1922'de Yunan ordusunun Anadolu'da Türkler karşısında uğradığı yenilgi ve 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi, Yunan toplumsal hafızasında Türklerden kaynaklanan büyük travmalar olarak yer etmiştir. Outkou Kırılı Ntokme, **Yunanistan'da**

olumsuzluklar ise şöyle sıralanabilir: İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de yürürlüğe giren Varlık Vergisi uygulamaları; 6-7 Eylül 1955’te İstanbul ve İzmir’de Rum azınlığa yönelik saldırılar; 1964’te yine İstanbul Rum azınlığa karşı uygulanan baskı politikaları sonucu Rumların vatandaşlıktan çıkartılmaları; 1974’te Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi...⁵ Bütün bunlar bir bakıma, Yunanistan’ın Türkiye’yi toplumsal düzeyde bir tehdit olarak algılamasının tarihsel gerekçelerini oluşturmuştur.

Türkiye ve Türkler açısından bakılacak olursa; 19. yüzyıldaki Rum isyanları ve Yunanistan’ın Batılı devletlerden yardım alarak bağımsızlığını kazanması, 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında Yunanistan’ın Türkiye’nin aleyhine topraklarını genişletmesi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu’daki Yunan işgali, ilişkilerin seyrini olumsuz etkileyen tarihsel olgular olarak gösterilebilir. Ancak yakın dönem açısından düşünüldüğünde; Türk-Yunan ilişkilerinde, Türk tarafının zihninde olumsuz Yunanistan ve Yunan imgesi oluşturan en önemli etken Kıbrıs Sorunu’dur.

Yaklaşık 200 yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşen bu olaylar, Türk-Yunan ilişkilerinde “karşılıklı güvensizlik” duygusunu öne çıkarmıştır.

Türk-Yunan ilişkilerindeki karşılıklı güvensizlik duygusunu Richard Clogg şu şekilde dile getirmektedir:⁶

“...İki hükümet arasında bir yakınlaşma gerçekleşse bile, var olan anlaşmazlığa temel oluşturan iki halk arasındaki güvensizliğin, korkuların ve karşılıklı klişelerin/basmakalıpların üstesinden gelmek çok daha zor ve çetin bir süreçtir. Karşılıklı algılarda -ve yanlış anlamalarda- köklü bir değişim

---

Ulusal Kimlik Oluşumu ve Dış Politikaya Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 22, 46-47, 77, 81, 94-95.

⁵ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 2.B., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 21. Oran, bahsi geçen olayları, Yunanistan’ın Türkiye’den kaynaklı yaşadığı “insansal şoklar” olarak nitelemektedir.

⁶ Richard Clogg, *“The Troubled Alliance: Greece and Turkey”*, (Ed. Richard Clogg), **Greece in the 1980s**, St. Martin’s Press, New York, 1980, s. 141.

gerçekleştirilmedikçe, iki devlet arasında karşılıklı şüphe ve krize eğilim görmeye devam edeceğiz.”

Bu çalışmada 1967-1974 yılları arası Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'nın politikaları çerçevesinde Türk-Yunan ilişkilerinin bir analizi yapılacak ve bu dönemde Cunta'nın Türkiye'ye yönelik politikaları ile Yunanistan'ın Türkiye algısı üzerinde durulacaktır.

Öncelikle araştırmada tercih edilen bazı terimlerin kullanımına açıklık getirmek gerekmektedir. Bu çalışmada Yunanistan halkı için “Yunanlı” ifadesinin hatalı bir kullanım biçimi olduğu düşünüldüğünden, bu sözcük tercih edilmemiş ve “Yunan” sözcüğü kullanılmıştır. Türkiye’de ve Kıbrıs’ta yaşayan Yunan kökenliler için ise “Rum” sözcüğü kullanılmıştır. Rum sözcüğü Romalı anlamına gelmekle birlikte, Bizans döneminde Yunanca konuşan Ortodoks Hristiyanlar kendilerini tanımlamak için bu sözcüğü kullanmışlardır.⁷ Günümüzde Rum sözcüğü Yunanistan sınırları dışında, özellikle Anadolu’da yaşayan Helenleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte asıl olarak Yunanlar kendilerini “Helen” olarak tanımlamaktadırlar. Bu kullanım geçmişe bir gönderme yaparak antik Yunan’la bağ kurulması ve böylece geçmişe derinlik ve süreklilik kazandırılması açısından önemlidir.

Batılılar Yunan’ı “Grek” olarak adlandırmakta, Doğulular ise İon’dan türeyen “Yunan” sözcüğünü kullanmaktadırlar.⁸ Türkiye’de ise Helen ülkesinin resmi kullanım biçimi Yunanistan olduğundan dolayı, çalışmada, ulus adını tanımlamak için Yunan sözcüğü tercih edilmiştir.⁹ Ayrıca, Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlık için “Türk” veya “Müslüman Türk” terimi kullanılmıştır. Müslüman Türk teriminin

---

⁷ Herkül Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, 2.B., İletişim Yay., İstanbul, 1999, s. 48.

⁸ Herkül Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar: Dil, Din ve Kimlikleri**, İletişim Yay., İstanbul, 2003, s. 160-161.

⁹ Çalışmada yer alan “Yunanlar” kavramı, Yunan hükümeti, Yunan ordusu ve kraliyet gibi resmi çevreleri kastetmektedir. Bu ayrımı özellikle belirtmekte yarar vardır, çünkü “Yunanlar” geniş bir anlam içerdiğinden Yunan halkını da içine almaktadır. Ancak çalışmada Yunan halkından ziyade Yunan devleti kastedilmiştir.

tercih edilmesi, aktarılan bilginin bu terim kullanımına uygun düşmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁰

Bunun yanı sıra çalışmada, 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi için "Kıbrıs Barış Harekâtı" tabirinden çok Kıbrıs harekâtı veya Kıbrıs çıkarması şeklinde yansız olacağı düşünülen bir kullanım tercih edilmiştir. Yunan tarafı ve çoğu Batılı tarihçinin bu olayı "Kıbrıs'ın işgali" olarak adlandırdıklarından hareketle, tercih edilen kullanım biçiminin yansız olmasına özen gösterilmiştir.

Konuyla ilgili olarak özellikle "cunta", "darbe", "devrim", "diktatörlük" gibi bazı kavramların da açıklanmasında yarar vardır.

Cunta sözcüğü, İspanyol kökenli bir sözcük olup "junta"dan gelmektedir. Genel tabiriyle cunta, bir ülkede yönetime el koyan kimselerden oluşan kurul anlamına gelmektedir.¹¹ Yunan araştırmacı Meletopoulos tarafından İspanyol/Latin Amerika siyasi geleneğinde zor kullanarak otoriteyi ele geçirmeye çalışan subaylar topluluğu olarak tanımlanmıştır.¹² Georgios Babiniotis'in Çağdaş Yunanca Sözlüğü'nde karşımıza çıkan ilk tanım; "*genellikle Latin Amerika ülkeleri için kullanılmakla birlikte yönetimi ele geçiren grup*" şeklindedir.¹³ Bunun yanı sıra cunta teriminin Yunanistan için ifade ettiği özel anlamı ise Yunanistan'da 1967'den 1974'e kadar süren diktatörlük dönemidir.¹⁴ Diktatörlük terimi ise Çağdaş Yunanca sözlükte cunta teriminin karşılığı olarak kullanılmamaktadır.¹⁵ Yunanistan'da bu dönemden çoğu kaynak "diktatoria/diktatörlük" veya "khounta/cunta" diye bahsetmekte,

---

¹⁰ Batı Trakya Türk azınlığından bahseden Yunanca kaynakların bir kısmında Türk yerine Müslüman teriminin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca Cunta döneminde Batı Trakya'daki azınlık için Türk sözcüğünün yasaklanarak yalnızca Müslüman teriminin kullanıldığını vurgulamakta yarar vardır.

¹¹ **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=cunta&ayn=tam>, Erişim Tarihi: 21.03.2010; Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 2.B., Yorum Yayıncılık, Ankara, 1982, s. 96.

¹² Meletis Meletopoulos, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3.B., Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008, s. 49.

¹³ Georgios Babiniotis, **Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas**, 3.B., Kentro Leksilogias E.R.E, Athina, 2008, s. 1964.

¹⁴ Aynı yer.

¹⁵ **A.g.e.**, s. 509.

İngilizce kaynaklarda da daha çok “dictatorship/diktatörlük” teriminin kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Khounta/Cunta terimiyle Meletopoulos 21 Nisan 1967’de kurulan cunta yönetimindeki bütün subayları değil, yalnızca “Nisan Rejimi”nin kurulmasında ve korunmasında aktif rol oynayan subaylar grubunu kastetmektedir.¹⁶

Albaylar Cuntası’nın başbakanlarından Spyros Markezinis, Yunanistan’ın siyasi tarihini anlattığı kitabında, 1967-1974 döneminden “21 Nisan Rejimi” diye söz etmekte, diktatörlük ya da cunta terimini kullanmamaktadır.¹⁷

“Albaylar Cuntası” veya Çağdaş Yunanca “Khounta ton Syntagmatarkhon” Yunanistan’da 1967-1974 yılları arası askeri diktatörlük dönemini ifade etmektedir. Yunanca kaynaklarda ayrıca “Eptaetia/Yedi Yıl/Yedi Yıllık Dönem” şeklinde bir kullanıma da rastlanmıştır.¹⁸ Bu terimlerin hepsi Albaylar Cuntası dönemini tanımlayan özel ifadelerdir. 1967-1974 döneminin Yunanistan’da ve uluslararası literatürde yaygın kullanım biçimi Albaylar Cuntası’dır.

Bunun yanı sıra Dimitris Kitsikis’in 21 Nisan 1967 darbesini “epanastasi/devrim” olarak nitelendirdiği dikkati çekmektedir. Kitsikis konuya ilişkin yaptığı açıklamada, kullandığı “devrim” kavramının özellikle sol çevreler tarafından aşırı bir tepkiyle karşılandığını belirtmekte ve bu kavramın “darbe” kavramına karşıt ya da onunla çelişen bir kavram olmadığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde “devrim” sözcüğünün sadece “iyi” bir değişimi karşılama zorunluluğu olmadığı gibi, “darbe” sözcüğünün de her zaman “kötü”yü çağrıştırmaması

---

¹⁶ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁷ Spyros B. Markezinis, **Sykhroni Politiki Istoría tis Ellados (1936-1975)**, C. III, Ekdotikos Organismos Papyros, 1994.

¹⁸ Svolopoulos bu dönemi diktatörlük dönemi olarak adlandırmanın yanı sıra, “eptaetia/yedi yıllık dönem” ifadesini de kullanmıştır. Konstantinos Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**, C.II, 8. Basım, Estia, Athina, 2008, s. 167-203. Valinakis, Stratos gibi yazarların kitaplarında da bu kullanıma rastlanmaktadır. Konstantinos Stratos, **Antithesi kai Diafonia: H Stasi ton Efimeridon sti Diktatoria 1967-74**, Ekdoseis Kastanioti, Athina, 1995; Giannis Valinakis, **Eisagogi stin Elliniki Eksoteriki Politiki 1949-1988**, 4.B., Paratiritis, Thessaloniki, 2003.

gerekmez. Darbe yalnızca makamların işgali anlamına gelirken, devrim kökten bir değişimi ifade etmektedir.¹⁹

Darbe sözcüğü, Büyük Türkçe Sözlük'te, bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi olarak yer almaktadır.²⁰ Devrim ise belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik olarak ifade edilmektedir.²¹ Kitsikis bu noktada Ekim 1917'deki Bolşevik Devrimini hatırlatarak Lenin'in devrimi "darbe" yoluyla gerçekleştirdiğine dikkat çekmektedir.²²

Devrimi, siyasal veya toplumsal rejimin değişimini amaçlayan halk ayaklanması olarak tanımlayan Babiniotis, sözcüğün ikinci anlamı olarak Türklere karşı 1821 Yunan ayaklanmasını/Yunan devrimini (Elliniki Epanastasi tou 1821) vermektedir. Örnekler arasında Albaylar Cuntası'na dair özel bir ifade bulunmamaktadır.²³ Darbe sözcüğü ise Çağdaş Yunanca Sözlük'te hükümetin veya yönetim biçiminin devrilmesini amaçlayan, ani ve güçlü siyasi hareket olarak açıklanmaktadır. Örnek olarak ise "to praksikopima ton syntagmatarkhon" yani "Albaylar darbesi" verilmiştir.²⁴

---

¹⁹ Dimitris Kitsikis, *Istoria tou Ellinotourkikou Khorou (1928-1973)*, 2.B., Estia, Athina, 1995, s. 274. Burada Kitsikis'in devrim tanımı, "ihtilal" kavramını karşılıyor olabilir. İhtilal, Türkçe Sözlük'te, bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi olarak tanımlanmaktadır. **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=ihtilal&ayn=tam>, Erişim Tarihi: 05.04.2010. Nitekim Türkiye'de de 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askeri darbelerinin "ihtilal" olarak nitelendirildiğine rastlanmaktadır.

²⁰ **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=darbe&ayn=tam>, Erişim Tarihi: 21.03.2010. Hukuk Sözlüğü'nde ise darbe terimi, demokratik olmayan yollardan (genellikle ordu gücü ile) devlet yönetiminin ele geçirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 102.

²¹ **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=devrim&ayn=tam>, Erişim Tarihi: 21.03.2010. Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü'nde devrim, toplumsal yaşayış ve geleneksel kurumların ölçülü metodlarla köklü olarak değiştirilmesi ve yenileştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Şakir Altay, Veli Keskin, **Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü**, Bilgi Basımevi, Ankara, 1969, s. 64-65.

²² Kitsikis, **a.g.e.**, s. 274.

²³ Babiniotis, **a.g.e.**, s. 638.

²⁴ **A.g.e.**, s. 1464.

Yukarıdaki tanımlar çerçevesinde ve yapılan araştırmalar doğrultusunda, 1967-1974 arası dönem “cunta” olarak adlandırılmış ve çalışmada bu kullanım tercih edilmiştir.

Çalışmada kullanılan Yunanca özel isimler ile kaynak isimleri, kolay okunabilmesi açısından transliterasyon yöntemiyle Latin harflerine çevrilmiştir.²⁵

Çalışmanın araştırma aşamasında, konuyla ilgili literatür incelemesine ağırlık verilmiş ve gazete taramasıyla zenginleştirilmiştir. Araştırmanın Yunanistan ayağında ilgili arşivlere gidilmiş, ancak döneme ilişkin Dışişleri Bakanlığı Arşivi kapalı olduğundan belge alınamamıştır. Yunanistan Meclis Kütüphanesi, Panteion Üniversitesi Kütüphanesi, Atina Üniversitesi Kütüphanesi, ELIA (Yunan Edebiyat ve Tarih Arşivi) ve Yunanistan Milli Kütüphanesi ile Türkiye’de Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TTK Arşivi, Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi, TBMM Kütüphanesi, Milli Kütüphane ile çeşitli üniversite kütüphanelerinden yararlanılmıştır. Gazete taraması Türkiye’de Milli Kütüphane, TTK Arşivi ve Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi ile Yunanistan’da Yunanistan Milli Kütüphanesi, Yunanistan Meclis Kütüphanesi ve ELIA’da yapılmıştır. Ayrıca internet üzerinden Amerikan ve İngiliz devlet arşivlerine ulaşılmış; US National Archives’den konu ile ilgili telgraflar, National Archives of UK’den İngiliz Bakanlar Kurulu raporları ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları incelenmiştir.

Literatür incelemesi Yunanistan’da Yunanca ve İngilizce kaynaklar, Türkiye’de Türkçe, İngilizce ve Yunanca kaynaklar çerçevesinde yapılmıştır. Gazete taraması için Yunanistan’da döneme ilişkin dört gazete belirlenmiş, bunun yanı sıra gerekli buldukça başka bazı gazeteler de incelenmiştir. Türkiye’de de döneme ilişkin dört gazete incelenmiştir. Bu gazetelerin seçiminde öncelikli amaç, Cunta döneminde gazetelerin sahip oldukları siyasi ve ideolojik tutumları olmuştur. Cunta yönetiminin sola karşı aldığı önlemler sonucunda sol ideolojiye hizmet eden bütün basın ve yayın organlarının kapatılması nedeniyle, belirlenen gazeteler ancak merkez ve sağ ile sınırlı kalmıştır. Bu çerçevede Yunanistan’da Vima, Ta Nea, Akropolis ve

---

²⁵ Kullanılan transliterasyon yöntemi, Herkül Millas’ın kitabındaki tabloda belirtilen standart yöntem ile Milli Kütüphane’nin kullandığı yöntemdir. Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar**, s. 231.

Eleftheros Kosmos gazeteleri ile Türkiye’de Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Tercüman gazeteleri incelenmiştir.

30 Ekim 1883’te yayın hayatına başlayan Akropolis gazetesi, Cunta döneminde sağ/muhafazakâr bir çizgide yer almıştır.²⁶ Vima gazetesi 6 Şubat 1922’de Eleftheron Vima adıyla yayın hayatına başlamış, 1945’ten itibaren Vima olarak yayınına devam etmiştir.²⁷ Cunta döneminde Ta Nea gazetesi gibi merkezci bir tutum sergilemiştir.²⁸ İdeolojik açıdan sağ çizgide duran Eleftheros Kosmos gazetesi ise Cunta yönetimini başından beri desteklemiştir.²⁹

---

²⁶ Konstantinos Stekos, Triandafillos Sklavenitis, **Pentakosia Khronia Entypis Paradosis tou Neou Ellinismou (1499–1999)**, Vouli ton Ellinon, Athina, 2000, s. 272-273; Stratos, **a.g.e.**, s. 14.

²⁷ Stekos ve Sklavenitis, **a.g.e.**, s. 282.

²⁸ Stratos, **a.g.e.**, s. 14.

²⁹ Aynı yer.

I. BÖLÜM

KÜÇÜK ASYA MACERASINDAN ALBAYLAR CUNTASI'NA

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ (1919-1967)

Modern Yunanistan Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana, iki ülkenin birbirlerine karşı geliştirdiği politikalar çok yönlü olmuştur. Nitekim ikili ilişkilerdeki iniş-çıkışlar, mücadeleler ve dostluk dönemleri, birçok kırılmayı da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda 1967-1974 yılları arasında Yunanistan'da iktidarı elinde tutan Albaylar Cuntası'nın Türkiye'ye yönelik politikalarının daha iyi anlaşılabilmesi ve Türk-Yunan ilişkilerinin genel seyri çerçevesinde değerlendirilebilmesi açısından, ikili ilişkilerin geçmişine değinmekte yarar vardır.

1.1. Paris Barış Konferansı'ndan Lozan'a

19. yüzyılda hız kazanan ulusçuluk akımının etkisi ve İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteğiyle 1821'de Mora Yarımadası'nda Osmanlı Devleti'ne karşı bir ayaklanmayla başlayan Yunan bağımsızlık mücadelesi, 3 Şubat 1830'da imzalanan Londra Protokolü ile sonuçlanmış ve Yunanistan bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır.³⁰ 1922'ye kadar "Megali İdea"³¹ çizgisinde sürekli bir genişleme

---

³⁰ 22 Mart 1829 Londra Protokolü ile İngiltere, Rusya ve Fransa'nın himayesinde, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir Yunan devleti kurulması yolunda bir adım atılmış, 14 Eylül 1829 Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti bu protokolü kabul etmiş, ardından 3 Şubat 1830'da Londra'da imzalanan yeni protokol gereğince Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştır. Kurulan yeni devlete bir de kral atanması öngörülerek üç devletin garantisi altında, ülkenin verasete bağlı bir monarşiyle yönetilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda Baviera Prensi Otho Yunanistan'a kral olarak atanmış ve 1832 yılında Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s. 49-62; Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, 3.B., TTK Basımevi, Ankara, 2003, s. 184-186; Nikos Svoronos, **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, Çev. Panayot Abacı, Belge Yay., İstanbul, 1988, s. 41-46; Thanos Veremis, **Valkania: Apo ton 19° os ton 21° Aiona, Domisi kai Apodomisi Kraton**, 6.B., Ekdoseis Pataki, Athina, 2008, s. 27-28.

³¹ Türkçe karşılığı "Büyük Düş/Büyük Ülkü" olan Megali İdea'nın dilbilimci Georgios Babiniotis tarafından hazırlanan Çağdaş Yunanca Sözlük'te tanımı şu şekilde verilmiştir: 19. yüzyılın yarısından 20. yüzyılın ilk otuz yılına kadar Yunan dünyasına egemen olan ve "kurtarılmayı bekleyen" bütün Yunanların kurtuluşunu ve başkenti İstanbul olan büyük bir Yunan devleti kurmayı amaçlayan ideoloji. Babiniotis, **a.g.e.**, s. 1063. Megali İdea'nın tanımı için ayrıca bkz. Svoronos, **a.g.e.**, s. 52; Damla Demiröz, **Savaşın Barışa Giden Yol: Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, İletişim Yay., İstanbul, 2007, s. 21-28; Gregory Jusdanis, **Gecikmiş Modernlik ve Estetik**

politikası izleyerek 1881’de Teselya’yı, 1912–13 Balkan Savaşları’yla da Makedonya, Güney Epir ve çoğu Ege adaları ile Girit’i topraklarına katmıştır.³²

Başkenti İstanbul olan bir Yunan devleti yaratma düşüncesine dayanan Megali İdea, ilk kez 1844 yılında Ioannis Kolettis³³ tarafından dile getirilmiştir.³⁴ Megali İdea söylemine göre Helenizm’in iki merkezi vardı: Krallığın başkenti olan Atina ve tüm Yunanların hayali olan İstanbul.³⁵ Bu politika doğrultusunda, 1864 Anayasası’nda Kral I. Georgios’a “Yunanistan’ın Kralı” yerine,

---

Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul, 1998, s. 121. Yunan yazar Elli Skopetea’ya atıfta bulunan Herkül Millas, ilk kez 1844’te dile getirilen bu söylemin, o tarihlerde değil, ancak 19. yüzyılın sonunda güç kazandığını ve uygulamaya koyulduğunu belirtmektedir. Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, s. 199-200. Michael L. Smith ise Megali İdea’nın üç farklı boyutu olduğundan bahsetmektedir. Dar anlamda başkenti İstanbul/Konstantinoupoli olan bir Bizans-Yunan İmparatorluğu’nun yeniden canlandırılmasına yönelik romantik bir rüya; daha geniş anlamıyla Osmanlı Devleti içinde Yunan ve Türk ulusları arasında bir mücadeleyi gerektirmeden ulaşılabilecek bir doğal sürece hizmet eden Yunan kültürel ve ekonomik üstünlüğünü gerçekleştirme isteği, üçüncü anlamıyla ise modern ulus devlet terminolojisine göre açıklandığında, Yunan krallığı sınırları dışında kalan ve Yunan halklarının yaşadığı toprakların krallığa katılması düşüncesi idi ve bu, Osmanlı Devleti ile tam bir çatışmayı gerektiriyordu. Nitekim bu düşünceler arasında üstünlük sağlayan üçüncüsü olmuştur. Michael L. Smith, **Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919-1922**, Allen Lane, London, 1973, s. 4. Öte yandan Pierre Oberling, Megali İdea düşüncesinin gerçekçi olmadığı, hayal dozunun oldukça fazla olduğu ve kibir içerdiği yorumunu yapmaktadır. Pierre Oberling, **Bellapais’e Giden Yol**, Çev. Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1987, s. 9.

³² Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yay., Ankara, 1993, s. 11, 31-33; Harry J. Psomiades, “*The Cyprus Dispute*”, **Current History**, 48:285, May 1965, s. 270. 1815’te İyon Adaları (Yedi Adalar) İngiliz himayesinde, Osmanlı egemenliğinden çıkan ilk Yunan bölgesi olma özelliğini taşımakla beraber, 1864’te İngiltere tarafından Yunanistan’a verilmiştir. Clogg, **a.g.e.**, s. 47, 80; Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 277-279. Girit ise 1841’den itibaren aralıklarla süren ayaklanmalara sahne olurken, 1896’da başlayan ayaklanma 1897’de Osmanlı-Yunan Savaşı’na dönüşmüş, savaş Yunan tarafının yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Her ne kadar Osmanlı Devleti galip taraf olarak savaştan çıktıysa da büyük güçlerin de baskılarıyla Girit özerklik kazanmış, ardından Balkan Savaşları’nda Yunanistan adayı önce işgal, ardından ilhak etmiştir. Clogg, **a.g.e.**, s. 89-93; Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 555-563, 628-629; Smith, **a.g.e.**, s. 5-6. 1897 Savaşı’nın sonuçları Yunanistan’ı Büyük Güçlere daha bağımlı hale getirirken, dış politikaya olan doğrudan etkisiyle de iç politik farklılaşmalara neden olmuştur. Konstantinos Svoloopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politik 1900-1945**, 9.B., Estia, Athina, 2002, s. 15.

³³ Ioannis Kolettis, bağımsız Yunanistan devletinin ilk yıllarında etkin bir politikacıdır, 1844-1847 yılları arasında başbakanlık yapmıştır. Yunanistan kurulduğu yıllarda, sınırları içinde yaşayan yerli-otokton halk yerine, Yunanistan sınırları dışında kalan yerlerden gelen Yunanların, başka bir deyişle heteroktonların savunuculuğunu üstlenmiş, heteroktonların da otoktonlarla eşit haklara sahip olması gerektiğini öne sürerek, Megali İdea söylemini ortaya atmıştır. Clogg, **a.g.e.**, s. 274; Svoronos, **a.g.e.**, s. 56.

³⁴ Clogg, **a.g.e.**, s. 66; Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, s. 211; Demiröz, **a.g.e.**, s. 22. Ioannis Kolettis’in, Anayasa çalışmaları sırasında Yunan Meclisinde yaptığı konuşmasının Türkçe çevirisi için bkz. Demiröz, **a.g.e.**, s. 135.

³⁵ Ioannis Kolettis’in Megali İdea söylemini ilk kez dile getirdiği konuşmadan. Oberling, **a.g.e.**, s. 9; Clogg, **a.g.e.**, s. 66; Gürel, **a.g.e.**, s. 30; Smith, **a.g.e.**, s. 2-3; A. Suat Bilge, **Büyük Düş, Türk-Yunan Siyasi İlişkileri 1919-2000**, 21. Yüzyıl Yay., Ankara, 2000, s. 15.

“Yunanların/Helenlerin Kralı” olarak verilen unvan, Yunanistan’ın sadece krallık topraklarını değil, Yunan ulusu tarafından yerleşilen bütün bölgeleri kapsadığı şeklinde bir düşüncenin simgeleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir.³⁶

Yunanistan’ın irredantist politikasına referans oluşturan ve zamanla devletin temel ideolojisi durumuna gelen Megali İdea, 1897’deki Osmanlı-Yunan Savaşı’nın Yunanistan’ın yenilgisiyle sonuçlanması üzerine kesintiye uğramıştır. 1897 yenilgisi, bu politikanın uygulanabilirliği konusunda umutsuzluk yaratırken, Yunan halkının diğer Balkan halklarına göre daha dağınık olması da “Büyük Yunanistan”ın gerçekleştirilmesi zor bir düş olduğunu ortaya koymaktaydı.³⁷ Megali İdea politikasının romantik milliyetçilerin savunduğu bir görüş olmaktan çıkıp tam anlamıyla bir uygulama alanı bulması ise 1909’daki Gudi darbesinin³⁸ ardından iktidara taşınan Eleftherios Venizelos ile gerçekleşecektir.³⁹ Balkan Savaşları ile yeniden dirilen ya da uygulama alanı bulan Megali İdea, romantik bir düş olmaktan çıkıp, yeni toprak kazanımlarıyla Yunanistan’ı Akdeniz’de önemli bir güç haline getirmiştir. Nitekim bu savaşlar ile Yunanistan’ın toprakları yüzde 70 oranında genişlerken, bu topraklarda yaşayan insanlarla beraber ülkenin nüfusu neredeyse iki katına çıkmıştır.⁴⁰

---

³⁶ Smith, **a.g.e.**, s. 3.

³⁷ Clogg, **a.g.e.**, s. 67, 93.

³⁸ 27 Ağustos 1909’da Atina yakınlarındaki Gudi’de Atina Garnizonu tarafından yayınlanan muhtırada, kral ailesinin silahlı kuvvetler üzerinden elini çekmesi, ordu ile donanmanın yeniden yapılandırılması ve ekonomi başta olmak üzere diğer alanlarda da reform yapılması gerekliliği dile getiriliyordu. Darbe, bir yönden, Osmanlı Devleti bünyesindeki gelişmelere, 1908 Jön Türk devriminin (II. Meşrutiyetin) eşitlikçi söylemlerine tepki niteliği de taşıyordu. Nitekim II. Meşrutiyet, Yunanistan’da bile coşku yarattı, ancak güçlü bir Osmanlı Devleti’ni Makedonya’dan çıkartmanın zor olacağı endişesi hâkimdi. Jön Türk hareketinin merkezi Selanik, Makedonya’nın en önemli şehirlerinden biriydi. Bunun yanında, Balkanlar’da Jön Türk hareketine tepki olarak gelişen, Avusturya’nın Bosna Hersek’i, Bulgaristan’ın ise Doğu Rumeli’yi ilhaki, Yunanistan’la birleşmek için fırsat kollayan Giritlileri de harekete geçirdi ve Girit tek taraflı olarak Yunanistan’la birleştiğini (Enosis) açıkladı. Girit konusunda Yunan politikacıların izlediği istikrarsız tutumlar ve ekonominin gün geçtikçe daha da kötüleşmesi, ordunun yönetime el koymasının bir diğer nedenidir. Clogg, **a.g.e.**, s. 94-96; Gürel, **a.g.e.**, s. 32; Kostis Zaharias, **Eleftherios Venizelos: O Anamorfotis tis Ellados**, Dromon, Athina, 2007, s. 38-40.

³⁹ 1910 yılının Aralık ayında yapılan seçimlerde ezici bir çoğunlukla iktidara gelen Venizelos, 20. yüzyılın ilk yarısında Yunan siyasi hayatına damgasını vuran en etkili siyaset adamlarından biridir. Clogg, **a.g.e.**, s. 94-108.

⁴⁰ Clogg, **a.g.e.**, s. 107-108. Svolopoulos, Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan’ın nüfusunun 2.631.912’den 4.718.221’e ulaştığını belirtmektedir. Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945**, s. 98.

Kral I. Georgios'un 1913 yılında öldürülmesinin ardından yerine geçen I. Konstantinos ile Venizelos arasında Birinci Dünya Savaşı'na katılma konusundaki görüş ayrılığı, bir süre sonra ülkede ciddi boyutlarda bir toplumsal/ulusal bölünmenin tohumlarını atmış, "Ethnikos Dihasmos"⁴¹ ile birlikte Megali İdea Yunan ulusunun egemen ideolojisi olmaktan çıkmıştır.⁴² Nitekim Venizelos ve taraftarları saldırgan bir Megali İdea politikası izlerken, Kral Konstantinos ve yandaşları yayılmacı politikaya karşı çıkarak "küçük fakat saygın Yunanistan" düşüncesinde birleşiyorlardı.⁴³ Ulusal boyutta bir kutuplaşmayı doğuran görüşlerdeki bu ayrılık, bir süre sonra Yunan halkında monarşiden yana olanlar ile cumhuriyeti destekleyenler çekişmesine dönüşecek ve yıllar sonra farklı bir boyut kazanarak İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki iç savaşta kendini daha şiddetli gösterecekti.

Büyük Yunanistan düşünü gerçekleştirmek üzere İtilaf Devletleri yanında Birinci Dünya Savaşı'na giren Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkmasıyla ilk kez Megali İdea'yı gerçekleştirebilme imkânına kavuşmuştur. Savaş sonrası barış görüşmeleri için 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ı temsil eden Venizelos, Batı Anadolu üzerinde yoğunlaşan toprak taleplerini dile getirirken, bu talepleri Wilson'ın self determinasyon hakkına dayandırmıştır.⁴⁴ Uzun süren görüşmeler neticesinde, İngiltere'nin de etkisiyle Müttefikler aralarında anlaşarak Yunanistan'ın isteklerini desteklemişler ve İzmir'e

---

⁴¹ Ulusal Bölünme.

⁴² Kral Konstantinos ile Venizelos arasındaki görüş ayrılığının temel sebebini Venizelos'un İngiltere ve Fransa'ya olan yakınlığı ve bu devletlerin Yunanistan'ın yayılmacı politikalarını destekleyeceği düşüncesinin yanında, Kral Konstantinos'un Almanya ile olan akrabalığı nedeniyle Almanya'nın askeri yeteneklerine daha çok güvenmesi, ancak Yunanistan'ın savaşa Almanya tarafında girdiği takdirde İngiliz donanması karşısında pek şansı olmadığını düşündüğünden dolayı tarafsız kalmayı tercih etmesi oluşturmaktadır. Clogg, a.g.e., s. 108-110.

⁴³ Clogg, a.g.e., s. 112.

⁴⁴ Venizelos konferans sırasında Anadolu üzerindeki toprak taleplerini dile getirirken nüfus istatistikleri kullanıyor ve Ege adalarındaki nüfusu Batı Anadolu'yla birlikte düşünmek gerektiğini söylerken, Ege adalarının coğrafi ve iktisadi bakımdan Anadolu'nun devamı sayılması gereken yerler olduğunu öne sürüyordu. Melek Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 179-181; Gürel, a.g.e., s. 34.

asker çıkarmasını onaylamışlardır.⁴⁵ Böylece 15 Mayıs 1919'da Yunanistan, Müttefiklerin koruması altında İzmir'e asker çıkarmıştır.

Anadolu'da Türklerin Mustafa Kemal Paşa önderliğinde işgale karşı başlattıkları direniş, bir süre sonra İtalya ve ardından Fransa tarafından da ilgiyle karşılanmıştır. Yunan yazar Zaharias'ın bu konuda, “*İtalyanlar, başından beri Yunanların Küçük Asya'daki harekâtına karşıydı. Çünkü İzmir'de ve Küçük Asya Yarımadası'nda Yunanlarla aynı hedefe sahiptilerdi.*”⁴⁶ şeklindeki sözleri, İtalya'nın Yunanistan'a neden destek vermediğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Anadolu hareketinin, Osmanlı topraklarının paylaşımında imzası bulunan devletlerin hepsi tarafından desteklenmemesi, işgalci devletlerin Anadolu'nun paylaşılması konusunda içine düştükleri durumu ve Türk direnişinin gücünü göstermesi bakımından önemlidir.

Paris Barış Konferansı'nda belirlenen esaslar doğrultusunda ve 18-26 Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı⁴⁷ sonucunda Osmanlı Devleti'ne dayatılan Sevr Antlaşması'ndan cesaret alan Yunan ordusu işgal sahasını genişletmiştir.⁴⁸

---

⁴⁵ Konferans sırasında İngiltere ve Fransa Yunanistan'ın toprak taleplerini onaylarken, ABD ve İtalya buna karşı çıkıyordu. ABD, nüfus istatistiklerine göre ilgili bölgelerde Rum Ortodoks nüfusun Müslüman nüfustan daha az olduğunu, ayrıca İzmir'in iç bölgelerden ayrılarak Yunanistan'a katılmasının iktisadi açıdan uygun olmadığını öne sürüyordu. İtalya ise Londra ve Saint Jean de Maurienne antlaşmalarında alınan kararlar doğrultusunda İzmir'i kendi egemenlik alanı olarak görüyor ve Yunan isteklerine karşı çıkıyordu. Uzun süren görüşmelerin ardından ABD ile İtalya arasındaki bir anlaşmazlıktan da faydalanan İngiltere, ABD'yi Yunan istekleri konusunda ikna etmiş, İtalya'ya ise Yunanistan'ın işgal amaçlı değil, halkı korumak için İzmir'e çıkacağı söylenerek bu konuda İtalya'nın da onayı alınmıştır. Fırat, “*1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler*”, s. 180-181; Alexander Anastasius Pallis, **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)**, Çev. Orhan Azizoğlu, YKY, İstanbul, 1995, s. 40.

⁴⁶ Zaharias, **a.g.e.**, s. 106.

⁴⁷ San Remo Konferansı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 18-26 Nisan 1920'de İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanacak olan Sevr Antlaşması şartlarını hazırlamak üzere İtalya'nın San Remo kentinde toplanmıştır. Konferansa İngiltere, İtalya ve Fransa Başbakanları ile Japonya, Yunanistan ve Belçika'dan temsilciler katılmıştır. Konferansta Osmanlı Devleti'nin toprakları İtilaf devletleri arasında paylaşılmıştır. Mehmet Gönübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 6.B., AÜSBF Yay., Ankara, 1987, s. 14.

⁴⁸ Sevr Antlaşması, o dönemde henüz birkaç ay önce kurulmuş olan TBMM muhatap alınmadan hazırlanmış ve Türkleri temsil konusunda tartışmalı bir konumda bulunan İstanbul Hükümeti tarafından imzalanmışsa da, işgallerini, başka bir deyişle Anadolu topraklarının paylaşımını haklı bir zemine oturtmak isteyen İtilaf Devletleri için hukuki bir dayanak oluşturmuştur.

10 Ağustos 1920’de Sevr Antlaşması’nın imzalanması, Yunan ordusunun Anadolu’daki işgal hareketinin en büyük savunucusu olan Venizelos’un iç politikada güç kaybının önüne geçememiştir. Bunun bir sonucu olarak Sevr Antlaşması’nın imzalanmasından üç ay sonra -Kasım 1920’de- yapılan seçimler Venizelos’un aleyhine sonuçlanmıştır. Seçim sonuçları, Yunan halkının yaklaşık on yıldır savaş halinde olmasına ve izlenen yayılcı politikaya karşı olan tepkisini göstermesi açısından önemlidir.⁴⁹ Bununla birlikte seçimi “küçük fakat saygın Yunanistan” düşüncesindeki Megali İdea karşıtı Kral yanlılarının kazanmasına rağmen, Anadolu’dan ordularını çekmemiş olmaları düşündürücüdür.⁵⁰

1921 Sakarya Meydan Savaşı ve 1922 Ağustosundaki Büyük Taarruz ile yenilgiye uğrayan Yunan ordusu Anadolu topraklarından çekilmeye başlamış, böylece Türkler açısından “zafer”, Yunanlar açısından “felaket” olarak nitelendirilecek olan Türk-Yunan mücadelesinin askeri aşaması sona ermiştir. Venizelos’un iktidarda olmadığı dönemde yaşanan bu nihai yenilgiden Kral ve yandaşları sorumlu tutulurken, Venizelos da Megali İdea anlayışının bir sonucu olarak başlayan işgalin başarısızlığının yükünü taşımaktan kurtulmuştur.⁵¹

1.2. Lozan Konferansı Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri

11 Ekim 1922’de TBMM Hükümeti, İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından imzalanan Mudanya Mütarekesi şartlarını, görüşmelere doğrudan katılmayan Yunanistan, baskılar karşısında 14 Ekimde imzalayarak kabul etmek zorunda kalmıştır.⁵² Svolopoulos’a göre Yunanlar, başarısızlığın bedelini Mudanya Mütarekesini imzalayarak acı bir şekilde ödemişler ve Atina, Yunan egemenliğinin

---

⁴⁹ Zaharias, **a.g.e.**, s. 111; Clogg, **a.g.e.**, s. 119-120.

⁵⁰ Nitekim Kral yanlılarının, iktidara geldikten sonra Anadolu’daki savaş kampanyasını sürdürmeyi planladıkları ortaya çıkmıştır. Clogg, **a.g.e.**, s. 120; Pallis, **a.g.e.**, s. 53.

⁵¹ Demiröz, **a.g.e.**, s. 28; Pallis, **a.g.e.**, 43-44.

⁵² Ateşkesle birlikte daha önce TBMM’nin varlığını 1921 Ankara Antlaşması’yla tanıyan Fransa’nın ardından İngiltere ve İtalya’nın da resmen tanımış olması, Osmanlı Devleti’nin uluslararası düzeyde hukuki varlığını yitirdiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

gelecekteki varlığını tehlikeye atarak Müttefiklerinden uzaklaşmamak umuduyla mütareke koşullarını kabul etmiştir.⁵³

Yunanistan'ın "Küçük Asya"da uğradığı yenilgiyle birlikte bir milyona yakın Anadolu Rum'u da Batı Anadolu topraklarından çekilen Yunan ordusunun peşi sıra Yunanistan'a sığınırken, Yunanistan'da Venizelos yanlısı bir askeri darbe⁵⁴ gerçekleştirilerek Kral ülkeden ayrılmaya zorlanmıştır. Ardından kurulan askeri mahkemede, Batı Anadolu topraklarında yaşanan yenilgiden dolayı "suçlu" bulunan üst düzey askerler ile siyasiler için idam kararı verilmiştir.⁵⁵ Bu koşullar altında, barış görüşmeleri için toplanacak olan Lozan Konferansı'nda Yunanistan'ı temsil etmesi için askeri yönetim tarafından belirlenen isim Eleftherios Venizelos olmuştur.⁵⁶

Türk tarafında ise barış görüşmeleri öncesinde saltanatın kaldırılması,⁵⁷ Türk ulusunun tek temsilcisi olarak TBMM'yi göstermekte, böylece barış görüşmeleri sırasında ortaya çıkacak olan iki başlılığı ortadan kaldırmakta ve kurulacak olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmaktaydı.

20 Kasım 1922'de başlayan ve iki dönem halinde gerçekleştirilen Lozan Konferansı'nda⁵⁸ üç ana komisyon oluşturulmuş ve görüşmeler bu komisyonlar çerçevesinde yapılmıştır.⁵⁹ Konferans sırasında Yunanistan ile Türkiye'yi karşı karşıya getiren sorunları sınır ve toprak sorunları, insani sorunlar ve mali sorunlar kapsamında incelemek mümkündür. Bu bağlamda, Doğu Trakya sınırı (Karaağaç

---

⁵³ Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945**, s. 168-169.

⁵⁴ 1909 Gudi darbesine de katılan Albay Nikolaos Plastiras ile Albay Gonatas ve Amiral Fokas liderliğinde gerçekleştirilmiştir. Kaynaklarda darbeyi gerçekleştirenlerin "Devrimci Komite/ Epanastatiki Eptropi" olarak adlandırıldıklarına rastlanmaktadır. Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945**, s. 169; Clogg, **a.g.e.**, s. 126.

⁵⁵ Demirözü, **a.g.e.**, s. 29; Clogg, **a.g.e.**, s. 125-126.

⁵⁶ Demirözü, **a.g.e.**, s. 29.

⁵⁷ 1 Kasım 1922.

⁵⁸ Konferansın 21 Kasım 1922'deki birinci oturumunda adı "Yakın Doğu İşlerine İlişkin Lausanne Konferansı" olarak belirlenmiştir. Seha L. Meray (Çev.), **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler**, Birinci Takım, Cilt I, Kitap I, 2.B., YKY, İstanbul, 2001, s. 7.

⁵⁹ Birinci Komisyon ülke ve askerlik sorunları ile Boğazlar rejimi, İkinci Komisyon Türkiye'de yabancılar ve azınlıklar rejimi, Üçüncü Komisyon maliye ve iktisat sorunları, limanlar ve demiryolları, sağlık sorunları ile ilgilenmek üzere kurulmuştur. Meray, **a.g.e.**, s. 13.

sorunu) ile Kuzey Ege adalarının statüsü, savaş sonrası tamirat bedeli, ahali mübadelesi ve patrikhane sorunu, konferansta Türk ve Yunan tarafları arasında görüşülen konulardır. Özellikle karşılıklı nüfus değişimini öngören Türk ve Rum halklarının⁶⁰ mübadelesi, Türkiye’de azınlıklar sorununun çözümü açısından esas çözüm olarak algılanmış ve her iki ülkenin de toplumsal açıdan “türdeş” bir yapıya ulaşması için gerekli görülmüştür.⁶¹

Mübadele konusu, konferans esnasında ilk kez, Milletler Cemiyeti’nin Yakın Doğu’daki göçmen sorununu incelemekle görevli Mülteciler Yüksek Komiseri Dr. Fridtjof Nansen tarafından dile getirilmiştir.⁶² Dr. Nansen, iki tarafın nüfusunun homojenleştirilmesinin bölgede kalıcı bir barışı sağlayacağı görüşündeydi. 1922 Eylülündeki “Küçük Asya Felaketi”nden Mübadele Protokolü’nün imzalanmasına kadar geçen sürede Yunanistan zaten bir milyona yakın bir göçmen kitlesini karşılamak durumunda kalmıştı.⁶³ Yunanistan’a göç eden Anadolu Rumlarının iskânı sorunu, Yunan tarafını bir anlamda mübadeleye mecbur etmiştir.⁶⁴ Bu durum, azınlık sorununun çözümünde başından beri mübadeleyi isteyen Ankara Hükümetinin de işine gelmiştir. Nitekim Lozan Konferansı’nın toplanmasından hemen önce, Dr. Nansen, Yunan Hükümeti ve Ankara Hükümetiyle yaptığı görüşmeler sonucunda iki

---

⁶⁰ 30 Ocak 1923’te imzalanan Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol (Convention concernant l’Echange des Populations Grecques et Turques et Protocole)’ün orijinal Fransızca metninde “halk” sözcüğü kullanıldığı için, çalışmada da “ulus” yerine “halk” sözcüğü tercih edilmiştir.

⁶¹ Lozan Konferansı’nın toplanmasından hemen önce, konferansa gidecek olan Türk delegasyonuna verilen 14 maddelik talimatın beş maddesi Yunanistan’la görüşülecek sorunlarla ilgili olmakla birlikte 9. madde, azınlıklar konusunda mübadeleyi öngörmektedir. (Madde 9. Ekalliyetler: Esas mübadeledir.) 14 maddeden oluşan talimatname için bkz. Bilal Şimşir (Der.), **Lozan Telgrafları I (1922-1923)**, TTK, Ankara, 1990, s. xiv. Kurtuluş Savaşı sona ermeden önce mübadele konusu Ankara Hükümetinin gündemindedir. Ayhan Aktar, “*Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’nin İlk Yılı: Eylül 1922 – Eylül 1923*”, (Der. Müfide Pekin), **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2005, s. 48-49.

⁶² Aktar, *a.g.m.*, s. 61. Çoğu kaynakta Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi fikrini ilk ortaya atanın Dr. Nansen olduğu söylenmekle birlikte, fikir ilk olarak Balkan Savaşları ertesinde Venizelos ile Osmanlı Devleti’nin Atina temsilcisi Galip Kemal Bey tarafından ortaya atılmıştır. Aktar, *a.g.m.*, s. 57.

⁶³ İzmir’in düşmesiyle, Anadolu’dan çekilen Yunan ordusunun hemen ardından Yunanistan’a kitleler halinde göç başlamıştır. Anadolu’dan Yunanistan’a göç eden Rumların sayıları hakkında bilgi için bkz. Dimitri Pentzopoulos, **The Balkan Exchange of Minorities and its Impact on Greece**, C. Hurst&Co. Ltd., London, 2002, s. 96-100.

⁶⁴ Anadolu’dan gelen göçmenlerin Yunanistan’dan gidecek olan Müslümanların topraklarına yerleştirilmesi düşünülmektedir. Aktar, *a.g.m.*, s. 58-59.

tarafın da mübadele konusunda onayını almıştır.⁶⁵ 1 Aralık 1922’de Lozan Konferansı’nda konuyu gündeme getiren Nansen, tarafların mübadele konusunda anlaşmalarını belirterek karşılıklı nüfus değişimi yapıldığı takdirde bölgede uzun süreli bir barışın sağlanacağına vurgu yapmıştır.⁶⁶

Konu bir ay kadar alt komisyonda tartışılmıştır. Yunanistan’ın savaş sonrası bir milyona yakın göçmen almış olması, mübadele sınırlarını olabildiğince dar tutmak istemesinin başlıca nedenidir. Türkiye ise mübadele sınırlarını geniş tutmaktan yana tavır sergilemiştir. İstanbul Rumlarının mübadele dışında tutulması isteğinde olan Yunan Hükümeti temsilcisi Venizelos, büyük bir göç dalgasının Yunanistan’ın ekonomisini kötü etkileyeceğini ve İstanbul’daki Rumların gitmesiyle Patrikliğin de taşınması gerekeceğini ve bunun Yunan Milli Kilisesi için sorun yaratacağını dile getirmiştir.⁶⁷

İngiltere temsilcisi Lord Curzon ise Venizelos’un bu fikrini, İstanbul’daki Rumların gitmesiyle Türkiye’nin endüstriyel ve ekonomik açıdan büyük bir kayba uğrayacağı ve önemli bir ticaret ve sanayi şehri olan İstanbul’un Rumlar olmadığı takdirde etkisini, varlığını ve ticaretini yitireceği şeklindeki sözleriyle desteklemiştir.⁶⁸

Sonuçta Batı Trakya Müslümanları ile İstanbul Rumlarının mübadele dışı bırakılmaları kararı alınmış ve iki ülke toplumlarının homojenleştirilmesini hedef alan süreç, karşılıklı nüfus değişimini öngören Türk ve Rum Halklarının

---

⁶⁵ Aktar, *a.g.m.*, s. 61; Kemal Arı, **Büyük Mübadele: Türkiye’ye Zorunlu Göç 1923-1925**, 3.B., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003, s. 16.

⁶⁶ Aktar, *a.g.m.*, s. 61.

⁶⁷ Melek Fırat, “1923-1939 Yunanistan’la İlişkiler”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 330-332; Meray, *a.g.e.*, s. 327-330.

⁶⁸ Meray, *a.g.e.*, s. 127. Zaten Lord Curzon, 13 Aralık 1922’de yaptığı bir konuşmada, zorunlu nüfus mübadelesinin başlı başına sakat bir yol olduğunu dile getirmiştir. Akt. Aktar, *a.g.m.*, s. 41. Kemal Arı’nın kitabında ise Lord Curzon’un zorunlu nüfus mübadelesinden yana olduğu belirtilmekte ve isteğe bağlı mübadelenin uygulanmasının aylar gerektireceği şeklindeki görüşüne yer verilmektedir. Arı, *a.g.e.*, s. 17.

Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokolün 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmasıyla diplomatik düzeyde sonuçlanmıştır.⁶⁹

İmzalanan bu sözleşme, İstanbul dışındaki Türkiye topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks Türk uyrukları ile Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında yerleşmiş Müslüman Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923'ten başlayarak zorunlu mübadelesini öngörmekteydi.⁷⁰ Sözleşmenin 3. maddesi, 18 Ekim 1912'den sonra göç etmiş olan herkesin mübadele kapsamına alındığını belirtmekte ve sözleşmede “mübadil” yerine “göçmen” teriminin kullanıldığını dikkati çekmektedir.⁷¹

Mübadele Sözleşmesi'nin 5. maddesi mübadeleye tabi tutulanların mülkiyet haklarını garanti altına alırken, 7. Madde göçmenlerin gidecekleri ülkenin uyruğuna geçecekleri, eski uyruklarını yitirecekleri konusuna değinmektedir.⁷²

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 14. maddesiyle de İmroz ve Bozcaada Rumları, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinden istisna tutulmuş ve İstanbul Rumları gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı statüsüne geçmeleri öngörülmüştür.⁷³

---

⁶⁹ Aktar, *a.g.m.*, s. 68; Arı, *a.g.e.*, s. 18; Demiröz, *a.g.e.*, s. 30. Sözleşme metni için bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, C.I, 3.B., Ankara, TTK, 2000, s. 185-191; Seha L. Meray (Çev.), **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler**, İkinci Takım, Cilt II, 2.B., YKY, İstanbul, 2001, s. 82-88. Mübadele Sözleşmesi'nin imzalandığı 30 Ocak 1923'te Sivil Tutukluların Geri Verilmesi ve Savaş Tutsaklarının Mübadelesine İlişkin Türk-Yunan Anlaşması da imzalanmıştır. Soysal, *a.g.e.*, s. 192-194; Meray, *a.g.e.*, s. 89-91. Türkiye ile Yunanistan arasında diğer sorunların çözümü konferansın ikinci dönemine bırakılmıştır.

⁷⁰ Soysal, *a.g.e.*, s. 185. Toplam 19 maddeden oluşan sözleşmenin 2. maddesi Batı Trakya Müslümanları ile İstanbul Rumlarını mübadelen istisna tutmaktadır. 30 Ekim 1918'den önce İstanbul'da yerleşmiş bulunan Rumlar etabli (yerleşik) sayılmış, 1913 Bükreş Antlaşması'yla saptanan sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar da Batı Trakya'da oturan Müslümanlar olarak kabul edilmiştir. Aynı yer.

⁷¹ Aynı yer. Evangelia Balta, Yunan tarihyazımında, 1922 Eylül ayında Yunan ordusunun Küçük Asya yenilgisinin hemen ardından Yunanistan'a göç edenler için “mülteci” teriminin kullanıldığını, Lozan'la birlikte mübadeleye tabi tutulanlar için “muhacir” teriminin kullanıldığını ve bu göçmenlerden bazılarının kendilerini tanımlamak için de “mübadil” terimini kullandıklarını belirtmektedir. Ancak Lozan'da seçilen resmi terim göçmendir. Evangelia Balta, *“Mübadillerin Tarihi ve Yunan Tarihyazımındaki Yeri”*, **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2005, s. 111-112.

⁷² Soysal, *a.g.e.*, s. 186.

⁷³ *A.g.e.*, s. 98.

Tarihteki ilk zorunlu nüfus mübadelesi olma özelliği taşıyan Türk ve Yunan halklarının mübadelesi, yaşandığı dönemin koşullarında değerlendirilmelidir. Bu açıdan nüfus mübadelesini, Lozan'la birlikte modern bir ulus devlet olarak tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusu "homojenleştirme" çabalarının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Yunan tarihçi Anagnostopoulou tarafından yapılan bir tahlil de nüfus mübadelesinin, bölgenin modernleştirilme hareketlerinin bir parçası ve aynı zamanda doğal bir sonucu olduğu yönündedir.⁷⁴ Bu bağlamda Türk-Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol, bu modernleştirme veya ulusu homojenleştirme çabalarının önemli bir halkasını oluşturmaktadır.⁷⁵

Mübadele kapsamında, Müslümanların Yunanistan'dan Anadolu'ya göçü 1924'ün ilk sekiz ayı içerisinde gerçekleşirken, Anadolu'dan Yunanistan'a göç 1927 yılına kadar devam etmiştir.⁷⁶ Anadolu'ya 450-500 bin Müslüman göç ederken Yunanistan'ın bir milyonu aşkın Rum göçmen alması, Yunanistan'da, Türkiye'ye oranla daha büyük bir iskân sorununu başlatmıştır.⁷⁷ Yüzölçümü bakımından Türkiye'den daha küçük olan Yunanistan, gelen göçmenleri yerleştirmekte zorlanmıştır.⁷⁸

---

⁷⁴ Athanasia Anagnostopoulou, "Göçmen Yerleşiminin Toplumsal ve Kültürel Etkileri", **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2005, s. 76.

⁷⁵ Mübadelenin kapsamına bakıldığında, değişimi yapılacak nüfusun dininin baz alındığı açıkça görülebilir: Rum Ortodoks nüfusla Müslüman nüfusun değişimi. Buna en güzel örnek, anadili Yunanca olan Giritli Müslümanlar (Grekofon Giritliler) ile anadili Türkçe olan Karamanlı Ortodoksların (Türkofon Karamanlılar) din esasına göre mübadeleye tabi edilmiş olmalarıdır.

⁷⁶ Demiröz, **a.g.e.**, s. 30; Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 338. Kemal Arı, mübadelenin insan sevki kısmının 1924 Ekim ayında büyük ölçüde tamamlandığını belirtmektedir. Arı, **a.g.e.**, s. 92.

⁷⁷ Yunanistan'da olduğu gibi, Türkiye'de de göçmenlerin iskânı kolay olmamıştır. Gelen göçmenlerin yanlış bölgelere yerleştirilmesi, göçmenlerin yerleştirildikleri bölgelere adaptasyon sorunu gibi sorunlar ortaya çıkmış ancak gerekli düzenlemelerle bu sorunlar büyük ölçüde giderilmiştir. DİE Türkiye'de iskân edilen mübadillerin sayısını 456.720 olarak vermektedir. Akt. Arı, **a.g.e.**, s. 92. Bunun yanında Kemal Arı, mübadele edilmeyi beklemeden mülteci konumunda Türkiye'ye gelen 50.000 civarında göçmenin de bulunduğunu eklemektedir. Aynı yer.

⁷⁸ Sahip oldukları değişik kültürlerden dolayı göçmenlerin Yunanistan'a uyumu kolay gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte göçmenler, Yunanistan'da halı, kumaş dokumacılığı gibi çeşitli iş kollarının gelişmesini sağlamış ve böylece Yunanistan ucuz işgücü elde etmiştir. Demiröz, **a.g.e.**, s. 32. Göçmenlerin Yunanistan'ın ekonomisine etkileri için ayrıca bkz. Pentzopoulos, **a.g.e.**, 143-170. Ayrıca Yunan tarihyazımında, Yunan solunun güçlenmesinde de göçmenlerin önemli rol oynadığı görüşü yaygındır. Clogg, **a.g.e.**, s. 133; Demiröz, **a.g.e.**, s. 32. 1922'de Yunanistan Komünist Partisi (KKE) adını alacak olan Yunanistan Sosyalist İşçi Partisi'nin önderlerinden birkaçı Anadolu

Lozan Konferansı'nda Türkiye ile Yunanistan'ı ilgilendiren diğer sorunlar ise konferansın ikinci aşamasında çözümlenmiştir. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla birlikte Yunanistan ile Türkiye arasındaki Trakya sınırının Meriç nehri olacağı belirlenmiş ve Trakya sınırının her iki yanında da 30 km'lik bölgenin askerden arındırılacağı öngörülmüştür.⁷⁹ Bunun yanı sıra, antlaşmanın 12-14. maddeleri Kuzey Ege adalarına yönelik düzenlemeleri içermekle birlikte, İmroz, Bozcaada ve Tavşan adalarının Türkiye'ye; Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya başta olmak üzere Doğu Akdeniz adalarının Yunanistan'a bırakılması kararlaştırılmış ve buraların silahsızlandırılması öngörülmüştür.⁸⁰ Ayrıca Yunanistan savaş tamirat bedeli karşılığında Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakmıştır.⁸¹

Bu arada Rum Patrikhanesinin geleceğine yönelik düzenlemeler Lozan Antlaşması'nda herhangi bir maddeyle belirlenmemiş, konu Türkiye'nin iç hukukuna bırakılmıştır. Konferans sırasında Lord Curzon'ın teklifi üzerine, Patrikhanenin siyasi meselelere karışmaması şartıyla sadece dini işlerle sınırlı bir kurum olarak İstanbul'da kalması kabul edilmiştir.⁸²

Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti bir devlet olarak uluslararası düzeyde tanınırken, Yunanistan'da, Anadolu'dan gelen Rumlarla birlikte Megali

---

kökenliydi. Nitekim KKE'nin önderlerinden biri olan Nikos Zahariadis, 1923'te Anadolu'dan Yunanistan'a giden göçmenler arasındaydı. Gürel, **a.g.e.**, s. 40.

⁷⁹ Soysal, **a.g.e.**, s. 160-164. Trakya sınırı için getirilen bu düzenleme, İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Balkan Antantı devletleri adına Metaksas'ın Bulgaristan'la imzaladığı 31 Temmuz 1938 tarihli antlaşmayla kaldırılacaktır. Fırat, "*1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 353.

⁸⁰ Soysal, **a.g.e.**, s. 97-98, 154-155. İmroz ve Bozcaada, Limni ve Semadirek'le birlikte 24 Temmuz 1923 tarihli Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme'nin 4. maddesiyle silahsızlandırılacaklar, ancak bu durum İmroz ve Bozcaada için 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile sona erecektir. Fırat, "*1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 329. Lozan Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme için bkz. Meray, **Lozan Barış Konferansı**, İkinci Takım, Cilt II, s. 55-56; Montreux Boğazlar Sözleşmesi için bkz. Soysal, **a.g.e.**, s. 501-526.

⁸¹ Fırat, "*1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 335-336; Karaağaç arazisi ile İmroz ve Bozcaada adalarına ilişkin olarak İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye'nin 24 Temmuz 1923 tarihinde imzaladıkları protokol için bkz. Meray, **Lozan Barış Konferansı**, İkinci Takım, Cilt II, s. 114.

⁸² Cemil Bilsel, **Lozan**, II. Cilt, İstanbul, 1933, s. 295-297; Meray, **Lozan Barış Konferansı**, Birinci Takım, Cilt I, Kitap I, s. 325-332; Fırat, "*1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 334-335. Lozan Konferansı sırasında tarafların Patrikhanenin statüsü ve geleceğine yönelik görüşleri için bkz. Harry J. Psomiades, "*The Ecumenical Patriarchate under the Turkish Republic*", **Balkan Studies**, 2:1, 1961, s. 47-51.

İdea söylemi, resmi dış politika hedefi olmaktan çıkarılmıştır.⁸³ Her iki ülke de bundan sonra savaş yıllarının alt üst ettiği ekonomi ve sosyal yaşamı düzenleme, siyasal istikrarı sağlama çabası içine girmişlerdir.⁸⁴

1.3. Lozan Etkisindeki Yıllar

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti, dış politika alanında barışçıl bir çizgi izleme yolunu seçmiş, Atatürk dönemi (1923-1938) dış politikasına damgasını vuran statükoculuktan vazgeçmemiştir. Mustafa Kemal'in komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya çalışması ve Lozan'dan sonra Yunanistan'ı artık "ulusal düşman" olarak görmediğini açıklaması,⁸⁵ Türkiye'nin, Atatürk dönemi dış politika çizgisini de gözler önüne sermektedir.

Yunanistan'da ise 1922 sonrasında yaşanan gelişmeler Yunan siyasi hayatına da yansımış, 1928'de Venizelos'un yeniden başbakan olmasına kadar geçen sürede on dokuz farklı hükümet kurulmuş ve düşmüştür.⁸⁶ 1924 Martında Cumhuriyet ilan edilmiş, ardından 1925'te General Pangalos bir darbe gerçekleştirerek idareye el koymuştur.⁸⁷

20. yüzyılın başlarında iki kez büyük bir çatışma içine giren iki ülkenin iç politikalarında da benzer siyasal gerilimler kendisini göstermiştir. Yunanistan'ın "Küçük Asya Felaketi"nin yaralarını sarmaya çalıştığı ve bunu da sert bir iç hesaplaşmayla gerçekleştirdiği yıllarda, Türkiye'de çok köklü siyasal, ekonomik ve sosyal değişimler yaşanmıştır. Yine aynı dönemde Türkiye'deki genç Cumhuriyetin

---

⁸³ Van Coufoudakis, Lozan Antlaşması'yla Megali İdea'nın öldüğünü, etnik açıdan uyum içinde bir Yunanistan'ın yeniden yaratıldığını, ancak Yunanistan'ın mübadeleden kaynaklanan mal varlığı taleplerinden vazgeçmesiyle imzalanan barışın Yunanistan'a pahalıya patladığını belirtmektedir. Van Coufoudakis, "*Greek-Turkish Relations, 1973-1983: The View from Athens*", **International Security**, Vol. 9, No. 4, Spring 1985, s. 186.

⁸⁴ Fırat, "*1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 336.

⁸⁵ Demiröz, **a.g.e.**, s. 45. Demiröz, "ulusal düşman" kavramının karşılığı olarak "milli öteki" terimini kullanmıştır.

⁸⁶ **A.g.e.**, s. 35-36.

⁸⁷ Yunanistan'da monarşinin devrilmesinin ardından kurulan cumhuriyet rejimi, 1927 yılına kadar tam anlamıyla kurumlaşmamıştır. Bunun nedeni 1925 yılında General Pangalos tarafından gerçekleştirilen askeri darbedir. Clogg, **a.g.e.**, s. 134.

önderleri, bir yandan Milli Mücadele karşıtı ya da işgal yanlısı olarak gördükleri gruplarla hesaplaşırken, diğer yandan devrim karşıtlarını etkisiz kılmaya çalışmışlardır.⁸⁸ Kısacası her iki ülke de, Lozan sonrasında önemli iç politik çekişmelere sahne olmuştur.

Lozan Barış Antlaşması'nın ardından iki ülke arasında, karşılıklı ilişkilerin düzelmesine yönelik atılan adımlar 1930'lara kadar kendini çok fazla gösteremeyecektir. Nitekim bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli konu, Lozan'dan artakalan sorunların çözümü üzerine olmuştur. 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nin ardından miras, mal varlığı, etabli ve patrikhane gibi konularda ortaya çıkan pürüzlerin giderilememesi, 1923-1930 yılları arasında Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların temelini oluşturmaktadır.

Özellikle etabli⁸⁹ ve Patrikhane sorunu bu dönemde iki ülke arasında temel uzlaşmazlık konuları olarak ortaya çıkmıştır. Ekim 1923'ten 1927'ye kadar süren mübadele sırasında çeşitli sorunlar yaşanmakla birlikte, Mübadele Sözleşmesi'nde yer alan etabli teriminin Yunanistan ve Türkiye tarafından farklı yorumlanması, mübadeleden kaynaklanan sorunların başında gelmiştir. Türk tarafına göre sözleşmenin 2. maddesinde belirtilen, İstanbul belediye sınırları içinde 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş bulunan bütün Rumların İstanbul Rum'u sayılması durumunun Türk resmi makamları tarafından belirlenmesi gerekirken, Yunan tarafına göre söz konusu maddenin herhangi bir kanuna bağlı olmaksızın antlaşmanın ruhuna uygun olarak yorumlanması gerekiyordu. Aslında bu anlaşmazlığın temelinde, Türkiye'nin olabildiğince çok Rum'u Yunanistan'a göndererek türdeş bir ulus devlet yaratma düşüncesi ile Yunanistan'ın olabildiğince çok Rum'u yerleşik statüsünde bırakarak hem yeni göçmen almaktan kurtulma, hem de İstanbul'da kalan

---

⁸⁸ Türkiye'de Halifeliğin kaldırılmasından yaklaşık bir yıl sonra ortaya çıkan Şeyh Said İsyanı'nın bastırılmasına yönelik çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile sıkıyönetim ilan edilirken, muhalefet ve basın denetim altına alınmıştır. Genç Cumhuriyetin henüz ilk yıllarında ortaya çıkan bu isyan, ülkenin iç ve dış siyasetinin belirlenmesinde de son derece etkili olmuştur. Rejim karşıtı gruplar tasfiye edilirken, 1930'daki Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesi dışında 20 yıl boyunca ülkede tek parti yönetimi egemen olmuş ve muhalefet büyük ölçüde sindirilmiştir.

⁸⁹ Sözcük Fransızca kökenli olmakla birlikte, "yerleşik" anlamına gelmektedir.

Rumlar aracılığıyla İstanbul ile olan ticari bağlarını koparmama düşüncesi yatmaktaydı.⁹⁰

Sorun Karma Mübadele Komisyonunda çözülemeyince, Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğine başvurulmuş, ancak Uluslararası Sürekli Adalet Divanı da taraflar arasındaki anlaşmazlığa hukuki bir çözüm getirememiştir. Bunun üzerine önce Yunanistan Batı Trakya'daki Müslümanların mallarına el koyarak, buralara göçmen Rumları yerleştirmiş, ardından Türkiye İstanbul'daki Rum mallarına el koyarak karşılık vermiştir.⁹¹ İlişkilerde artan gerilim, ikinci bir sorunun gündeme gelmesiyle krize dönüşmeye başlamıştır. Etabli sorunu ancak 1930'larda çözüme kavuşturulacaktır.

Bu dönemde karşılıklı ilişkileri kopma noktasına getiren ikinci sorun ise Patrikhane sorunudur. Lozan Konferansı'nda Patrikhanenin İstanbul'da kalması kabul edilirken, 1924 yılının sonlarına doğru Patrikliğe tayin edilen VI. Konstantinos'un mübadele kapsamında yer alması, sorunu başlatan sebep olmuştur.⁹² Türk Hükümeti mübadil sayılan bir kişinin Patrik olamayacağını öne sürerken, Yunanistan İstanbul'da kalması kabul edilen, yani gayri mübadil sayılan Patrikhaneye bağlı bir kişinin de mübadil sayılamayacağını iddia ediyordu.

Sorun Karma Mübadele Komisyonunda ele alınmış, ancak VI. Konstantinos'un 1918'den sonra İstanbul'a geldiği göz önünde bulundurulmasına rağmen, Patriklik makamı söz konusu olduğu için mübadele dışı bırakılıp bırakılamayacağı hususunda kesin bir karar verilememiştir. Bunun üzerine Yunanistan, sorunu MC'ye götürmek istediye de, buna Türkiye'nin tepkisi sert olmuştur. Türkiye, Patrikhane sorununu bir iç sorun olarak gördüğünü ve kendi iç işlerine dışarıdan hiçbir şekilde müdahale edilemeyeceğini belirterek 30 Ocak

---

⁹⁰ Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 339.

⁹¹ Aynı yer; Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 56-58.

⁹² Gönlübol ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 65. 17 Aralık 1924'te Patrik seçilen VI. Konstantinos Bursa doğumluydu. 1921'de İstanbul'a gelmiş, daha sonra Bursa'ya gitmiş ve 1924'te Terkos Piskoposu olarak yerleşmek üzere İstanbul'a dönmüştü. Mübadele Sözleşmesi'nin 2. maddesinde yer alan, "1918'den önce İstanbul'da yerleşmiş bulunmak" koşulunu sağlayamayan VI. Konstantinos mübadil sayılıyordu. Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 342.

1925'te VI. Konstantinos'u pek çok mübadil din adamıyla birlikte sınır dışı etmiştir.⁹³

Yunan kamuoyunda büyük yankı uyandıran bu olayla birlikte Atina'da büyük protestolar yapılmış ve Yunanistan Türkiye'ye bu uygulamayı protesto eden bir nota vermiştir.⁹⁴ Ancak VI. Konstantinos konusunda taviz vermeyen Türkiye, Karma Mübadele Komisyonuna yapmış olduğu öteki piskoposların da mübadele edilmesi isteğini geri çekerek VI. Konstantinos'un yerine yeni patriğin seçilmesine imkân yaratmıştır.⁹⁵

Patrikhane sorunu, Türk Hükümetinin Patrikhanenin evrensel statüsünü tanımadığını, onu bir Türk kurumu olarak gördüğünü ve dinsel konuları öne sürerek dış güçlerin Türkiye'nin iç işlerine karışmalarına izin vermeyeceğini dünya kamuoyuna göstermesi açısından önemli bir gelişmedir.⁹⁶

Lozan'dan sonra Türk-Yunan ilişkilerinin temelde mübadeleden kaynaklı sorunlar üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bu sorunların çözümü için atılan ilk önemli adım, 21 Haziran 1925'te iki ülke arasında imzalanan Ankara Antlaşması'dır. Antlaşmanın ardından Türkiye Atina'ya ilk kez büyükelçi atanmıştır.⁹⁷ Ancak Yunanistan'da General Pangalos tarafından gerçekleştirilen darbeyle birlikte Ankara Antlaşması geçerliliğini yitirmiştir.⁹⁸

---

⁹³ Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 342; Demiröz, **a.g.e.**, s. 68; Elçin Macar, "Patrik VI. Konstantinos'un Sınırdışı Edilmesi", **Tarih ve Toplum**, Sayı: 155, Kasım 1996, s. 20-23.

⁹⁴ Demiröz, **a.g.e.**, s. 67.

⁹⁵ Demiröz, **a.g.e.**, s. 68; Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 342.

⁹⁶ Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 342.

⁹⁷ *A.g.m.*, s. 343; Demiröz, **a.g.e.**, s. 50.

⁹⁸ Pangalos, dönemin Yunanistan Hükümetinin dış politikasının fazla ılımlı olduğu gerekçesiyle yönetime el koymuştur. O sırada Musul sorunu dolayısıyla İngiltere ile gerginlik yaşayan Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan yararlanmak isteyen Pangalos'un, Trakya ve İstanbul'u Yunanistan'a katma düşüncesinde olduğu iddia edilmektedir. Nitekim bu düşünce, 1922 Küçük Asya Felaketi ile son bulduğu düşünülen Megali İdea ideolojisinin hala devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ancak Türkiye'nin Musul'u İngiltere'ye vererek İngiltere ile ilişkilerini düzeltmesi, savaş beklentisi içinde olan ve toprak hayalleri kuran Pangalos'un önünü kesmiştir. Demiröz, **a.g.e.**, s. 50-52; Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 343.

1926'da Pangalos'un bir karşı darbeye düşürülmesinin ardından, Türkiye ile Yunanistan arasında kesilen görüşmeler yeniden başlamış ve mübadeleden artakalan sorunların çözülmesi adına ikinci bir girişim olan Atina Antlaşması 1 Aralık 1926'da imza edilmiştir.⁹⁹ Daha çok mübadillere ilişkin mali sorunların çözümüne yönelik bir antlaşma niteliği taşıyan Atina Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasında mübadeleden kaynaklı diğer sorunların çözümü için yeterince kapsamlı değildir. Nitekim bu sorunların çözümü ancak 1930'larda mümkün olabilecektir.

1.4. Ortak Tehdit Algısı ve Yakınlaşma

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan, dünyada yayılmakta olan revizyonist dalgaya karşılık, dış tehdit algılamaları sebebiyle ve içte ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirme amacıyla dış politikada statükocu davranarak karşılıklı ilişkilerini geliştirme yolunu seçmişler ve yavaş yavaş bir yakınlaşma sürecine girmişlerdir.

Bu süreçte, 1928 yılında Venizelos'un yeniden iktidara gelişi, Türkiye ile Yunanistan'ın yakınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Nitekim Venizelos, Türkiye ile yeniden sıcak bir çatışma yaşamamanın yersiz olduğu ve mübadeleden kaynaklanan sorunların görüşmeler yoluyla çözülebileceği doğrultusunda bir tutum içine girerken, Ankara da Yunan Başbakanının yaklaşımına olumlu yanıt vermiştir.¹⁰⁰ Dış tehditlere karşı zamanla birbirlerinin desteğine ihtiyaç duyarak ikili ilişkilerini geliştirmeye başlayan Türkiye ile Yunanistan, bu yönde atılan ilk önemli adım olan 1930 Antlaşmalarıyla, siyasi, askeri ve ekonomik alanda yakınlaşma sürecine girmiştir.

10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Sözleşmesi ile nüfus mübadelesinden kaynaklanan etabli, miras ve mal varlığı gibi sorunlar kesin çözüme kavuşturulmuştur.¹⁰¹ Sözleşmede, etabli konusunda Lozan'daki şartlar göz ardı edilerek İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Müslümanlar

⁹⁹ Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 343.

¹⁰⁰ Hatipoğlu, a.g.e., s. 80, 115-116.

¹⁰¹ 10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesi için bkz. Soysal, a.g.e., s. 399; Demirözü, a.g.e., s. 87-97; Hatipoğlu, a.g.e., s. 116-117.

gayrimübadil olarak kabul edilmiştir.¹⁰² Mal varlığı konusunda sağlanan çözüm ise her iki ülke göçmenlerinin de geride bıraktıkları mal varlıklarının, bırakılan ülkeye ait olması gerektiği şeklindedir.¹⁰³

Ankara Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından iki ülke arasındaki yakınlaşma süreci Yunan Başbakanı Venizelos'un Ekim ayında Ankara'yı ziyaretiyle devam etmiş, 30 Ekim 1930'da siyasi, askeri ve ekonomik konulara ilişkin bir dizi antlaşma da imza edilmiştir.¹⁰⁴ Bu antlaşmalardan Dostluk, Bitaraflık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması, iki taraf arasında bir tür teminat paktı niteliğindedir.¹⁰⁵

1930 Antlaşmaları Lozan'dan artakalan sorunları çözüme kavuştururken ilişkilerde bir dönüm noktası oluşturmuş, bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında tam anlamıyla dostluk rüzgârları esmeye başlamıştır.¹⁰⁶

Özellikle 1930'lu yıllarda İtalya ve Bulgaristan gibi revizyonist devletlerin tehditkar tutumları, Yunanistan ve Türkiye'nin, dış politikalarında statükocu ve barış yanlısı bir yol izlemelerine yol açmıştır.¹⁰⁷ Nitekim 1931 yılı Ekim ayında Başbakan İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştü Bey'in Atina'yı ziyaretlerinde, iki ülke ilişkilerindeki yumuşamanın ve yakınlaşmanın Balkanlar'a da yayılması gerekliliği üzerinde durulmuş ve birkaç sene sonra kurulacak olan Balkan Antantı'nın da temelleri atılmıştır.¹⁰⁸

---

¹⁰² Demiröz, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁰³ **A.g.e.**, s. 87.

¹⁰⁴ Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 347-349; Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 135-137.

¹⁰⁵ Cemil Bilsel, **Devletler Hukuku: Devletler Arasında Andlaşmalar**, 3. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1936, s. 348. Söz konusu antlaşmanın 1. maddesi, "İki taraftan her biri öbürü aleyhine yönelmiş politik, ekonomik uyuşma ve kombinezona girmemeyi ve iki taraftan biri barışçıl politikasına rağmen bir veya birkaç devletin taarruzuna uğradığında diğeri çarpışma devam ettiği müddetçe bitaraf kalmayı taahhüt etmektedirler." şeklindedir. Bilsel, **a.g.e.**, s. 348-349.

¹⁰⁶ 1930 Antlaşmalarından sonra 1934 yılında Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermesi, Türk-Yunan ilişkilerinin ne kadar ilerleme kaydettiğinin bir göstergesidir. Clogg, **a.g.e.**, s. 136.

¹⁰⁷ Bu yıllarda ekonomik açıdan zayıf olan Türkiye ve Yunanistan için, içte ekonomik kalkınmayı sağlamanın ve sosyal reformları gerçekleştirmenin de tek yolu barışçı bir dış politikadan geçmekteydi. Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 344.

¹⁰⁸ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 154.

14 Eylül 1933'te Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan İçten Antlaşma Paketi¹⁰⁹ ise iki ülkenin ortak sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak güvence altına almakla birlikte, özellikle Yunanistan açısından Bulgaristan'dan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı alınması düşünülen ittifak tedbirlerinin bir halkası niteliğindedir.¹¹⁰

9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan Balkan Antantı Paketi, revizyonist devletlerin tehditkar tutumlarına karşı bölgesel bir güvenlik önlemi almak ve Balkan ülkeleri arasında barışın devamını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.¹¹¹ Pakt, Balkan Antantı'na dahil olmayan herhangi bir Balkan devletinin, pakta iştirak eden devletlerden birine saldırması durumunda işler hale gelecek, ancak Balkan sınırları dışından yapılan bir saldırı durumunda işlemeyecekti. Dolayısıyla Balkan Antantı Paketi, Balkanlar'ın güvenliğini sağlama konusunda yetersiz kalıyordu. Bu durum, daha sonra, antanta üye ülkelerin ikili anlaşmalar yapmak zorunda kalmasına neden olacaktır.

Bu arada Yunanistan'da 4 Ağustos 1936'da Kral'ın desteğiyle bir darbe gerçekleştirerek iktidara gelen General Ioannis Metaksas, Türkiye ile dostane ilişkiler yürütülmesi geleneğini bozmamış ve 1937 yılında önce İnönü'nün Atina'yı ziyareti, ardından Metaksas'ın Ankara'yı ziyaretiyle Türk-Yunan dostluğu pekiştirilmiştir.¹¹²

Öte yandan Bulgaristan ile Yugoslavya arasında imzalanan bir dostluk antlaşması ve Balkan Antantı ile Bulgaristan arasında 1938 yılında imzalanan anlaşma,¹¹³ antant içindeki dayanışmanın azalmasına sebep olurken, Türk-Yunan

---

¹⁰⁹ İçten Antlaşma Paketi için bkz. Soysal, **a.g.e.**, s. 443-444.

¹¹⁰ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 167-168.

¹¹¹ Balkan Antantı Paketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Soysal, **a.g.e.**, s. 455-470; Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 352-353.

¹¹² Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 197-203.

¹¹³ Balkan Antantı devletleri adına Bakanlar Konseyinin Başkanı Metaksas ile Bulgaristan arasında yapılan 31 Temmuz 1938 tarihli antlaşma. Kaynaklarda Metaksas-Kiosseivanov Paketi olarak da geçmektedir. Bu antlaşmayla birlikte, Lozan'da imzalanan Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme'nin hükümleri ortadan kaldırılmış ve Trakya sınırının askersizleştirilmesine son verilmiştir. Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 353.

ilişkileri güçlenmeye başlamıştır. Özellikle askeri alanda ikili ilişkilerin geliştirilmesi yolunda yeni adımlar atılmıştır.¹¹⁴

1.5. İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-Yunan İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı başladığında Türkiye ile Yunanistan siyasi, askeri ve ekonomik işbirliği içindeydi. Nitekim 28 Ekim 1940'ta İtalya'nın Yunanistan'a saldırması, Türk-İngiliz-Fransız Üçlü İttifak Antlaşması'nın üçüncü maddesini gündeme getirerek, Müttefiklerin Yunanistan'a vermiş oldukları garanti çerçevesinde Türkiye'nin de İtalya'ya savaş ilan etmesini öngörüyordu.¹¹⁵ Ancak Türkiye'nin askeri açıdan zayıf olması ve İngiltere'nin Türkiye'ye yeterli askeri yardım yapamaması antlaşmanın bu maddesini geçersiz kılmıştır. Ayrıca Balkan Antantı hükümleri çerçevesinde de Türkiye'nin Yunanistan'a yardımı söz konusu olamayacaktır; çünkü Yunanistan'a saldıran devlet bir Balkan devleti değildi ve imzalanan paktta yardım durumunun ancak Balkanlar'dan gelebilecek bir saldırıya karşı gerçekleşebileceği belirtiliyordu.¹¹⁶ Bulgaristan'ın Yunanistan'a olası bir saldırıya geçmesi durumunda, Balkan Paktı hükümleri devreye girecek ve böylece Türkiye Yunanistan'ın yanında yer alacaktı. Bu nedenle Türkiye Bulgaristan'ın Yunanistan'a saldırması halinde, Bulgaristan'a savaş ilan edeceğini bildiren bir nota vererek, 37 tûmenden oluşan bir askeri kuvveti de Trakya'ya yollamıştı.¹¹⁷

---

¹¹⁴ 27 Nisan 1938'de Türkiye ile Yunanistan arasında, 1930 ve 1933 anlaşmalarına ek olarak bir antlaşma daha imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmanın 1. maddesine göre, "Tarafardan biri, kendisinin neden olmadığı bir ya da birkaç devletin saldırısına uğrarsa, öteki taraf, saldıran devlet ya da devletlerin askerlerini, silahlarını, savaş gereçlerini geçirmek, yiyecek, hayvan vb. sağlamak ve geri çekilen ordularını geçirmek ya da askersel keşiflerde bulunmak üzere kendi topraklarından yararlanmasına, gerektiğinde silahla karşı koyarak, tarafsızlığını korumayı yükümlenir." Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", s. 354-355; Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 204-205.

¹¹⁵ Türk-İngiliz-Fransız Üçlü İttifak Antlaşması için bkz. Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, C.I, 2.B., İletişim, İstanbul, 2003, s. 270-285.

¹¹⁶ Balkan Antantı Paktı dahilinde imzalanan Ek Protokol'ün ikinci ve üçüncü maddeleri gereğince, Balkan Antantı Paktı, ancak bir Balkan devletinin antant ülkelerinden birine saldırması durumunda işlerlik kazanabilirdi. Soysal, **a.g.e.**, s. 464.

¹¹⁷ Selim Deringil, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, 4.B., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2007, s. 127; Koçak, **a.g.e.**, s. 316.

Romanya'nın 23 Kasım 1940'ta Mihvere¹¹⁸ katılma kararının ardından İngiltere, Balkanlar'da bir savunma hattı oluşturulması için Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın askeri bir pakt içinde yer almasını istemiştir.¹¹⁹ Ancak Mihver Balkanlar'da hem hızla yayılıyor, hem de Türkiye Üçlü İttifak Antlaşması gereğince İngiltere'den yeterli askeri yardım almadığı takdirde savaş dışı kalacağını ısrarla vurguluyordu.

Bulgaristan 1941 Mart ayında Mihvere katılmış, ardından Almanya 6 Nisan 1941'de Yunanistan'ı işgale başlamıştır. Bu durum Türkiye'yi bir hayli endişeye düşürmüştür.¹²⁰ Almanya, Balkanlar'daki savaş hazırlıkları sırasında, Türkiye'nin Balkanlar'a veya Yunanistan'a herhangi bir müdahalede bulunması halinde, Türkiye'ye savaş ilan edeceğini açıklamış, fakat bu konudaki isteksizliğini de belirtmiştir.¹²¹ Buna karşılık İngiltere Türkiye'nin bir an önce savaşa katılmasını isterken, Türkiye savaş başındaki tutumunu sürdürerek, savaşa katılmak için askeri açıdan yetersiz olduğunu vurgulamış, İngiltere'den askeri yardım almadığı takdirde savaşa katılamayacağını belirtmiştir. Bu durum da Mihver güçlerinin işine yaramıştır. Almanya, Türkiye'nin Yunanistan'a müdahalesini önlemek için Türkiye'ye toprak teklifinde bile bulunmuştur.¹²² 18 Haziran 1941'de Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nın¹²³ imzalanmasıyla Türkiye Trakya'daki askeri birliklerini Midye-Enez hattına çekerek savaş dışı kalmayı sürdürmüş, böylece Türkiye'nin Balkanlar'a herhangi bir müdahalede bulunmayacağı garantilenmiştir.

İşgal altındaki Yunanistan, Türkiye'nin askeri yardımını beklerken, Türkiye gerek Yunanistan'la yapılan ikili anlaşmalar gerekse Balkan Paktı ve Üçlü İttifak

---

¹¹⁸ İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, SSCB ve Fransa tarafından oluşturulan Müttefik Devletler blokuna karşı, Almanya, İtalya ve Japonya'nın temsil ettiği bloktur. Daha sonra Romanya, Bulgaristan ve Macaristan da Mihver Devletlerine dahil olacaktır.

¹¹⁹ Koçak, **a.g.e.**, s. 513.

¹²⁰ Deringil, **a.g.e.**, s. 139.

¹²¹ Koçak, **a.g.e.**, s. 521.

¹²² Almanya Ege adalarını işgal ettiğinde, Türkiye'ye yakın adaları, Birinci Dünya Savaşı'yla Yunanistan'a bırakılmış yerler ile Bulgaristan'a bırakılmış Edirne civarındaki toprakları Türkiye'ye teklif ediyordu. **A.g.e.**, s. 559; Melek Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 578.

¹²³ Antlaşma için bkz. Koçak, **a.g.e.**, s. 587-597.

Antlaşması uyarınca, Yunanistan'a herhangi bir askeri yardımda bulunma yükümlülüğünün savaşın gidişatıyla ilişkili olarak ya hiç olmadığını ya da ancak belli koşullar sağlandığında geçerli olabileceğini sık sık dile getirmiştir. Bunun temel nedeni, Türkiye'nin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda savaş dışı kalabilmek için var olan koşullardan azami ölçüde yararlanmak yolunu seçmesidir.

Öte yandan Yunanistan, savaş boyunca Türkiye'nin İstanbul'daki Rum azınlığa karşı baskı politikası uyguladığını iddia etmektedir.¹²⁴ Bunun en temel kanıtı olarak da 11 Kasım 1942'de Türkiye'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi Kanunu'nu göstermektedir.¹²⁵ Varlık Vergisi uygulamaları tüm varlıklıları kapsamak suretiyle, özellikle savaş döneminde haksız kazanç sağlayanları vergilendirerek savaştan olumsuz etkilenen Türk ekonomisini canlandırma amacını gütsse de, daha çok gayrimüslimlere yönelik bir uygulama niteliğinde olmuştur.¹²⁶ Toplanan vergi miktarı açısından ilk sırayı alan İstanbul'da, gayrimüslim mükelleflerin ödedikleri vergi İstanbul çapında ödenen verginin yüzde 87'sini oluşturmaktadır.¹²⁷ Rumlar açısından bakıldığında ise, toplam verginin yüzde 20'sinin Ortodoks Rum azınlık tarafından ödendiği görülmektedir.¹²⁸ Yaklaşık on altı ay boyunca yürürlükte kalan Varlık Vergisi uygulamaları ile hazineye 300 milyon liranın aktarılacağı hedefleniyordu.¹²⁹ 17 Aralık 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir habere göre, İstanbul şehrinin ödeyeceği Varlık Vergisi toplamının 330 milyon lira olduğu bildirilmektedir.¹³⁰ Vergiyi ödeyemeyenler ise yol ve köprü inşaatları ile taş ocaklarında çalıştırılmak üzere zorunlu olarak Erzurum Aşkale'ye gönderilmişlerdir.¹³¹

---

¹²⁴ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 578-579.

¹²⁵ Ayhan Aktar, **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, 7.B., İletişim Yay., İstanbul, 2004, s. 135.

¹²⁶ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 579-580. Varlık Vergisi Kanunu ve uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aktar, **a.g.e.**, s. 135-212.

¹²⁷ Aktar, **a.g.e.**, s. 154.

¹²⁸ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 579.

¹²⁹ **Cumhuriyet**, 14.11.1942.

¹³⁰ **Cumhuriyet**, 17.12.1942.

¹³¹ Aktar, **a.g.e.**, s. 196-200. Aşkale'ye ne zaman, kaç kişi gönderildiği hakkında bilgi için Aktar, *Varlık Vergisi Kronolojisi* tablosu, **a.g.e.**, s. 216.

Yunanistan'a göre Türkiye'deki bu uygulama Lozan'a aykırıydı. Türkiye ise Yunanistan'ın aksine, Lozan'a aykırı davranmadığını belirterek Varlık Vergisi uygulamalarında sadece azınlıkların hedef alınmadığı, Türkiye'deki tüm varlıklı insanların bu uygulama kapsamında yer aldığı savunmasını yapmıştır.¹³²

Bütün bu olumsuzlukların yanında, savaştan önce iki ülke arasında sağlanan işbirliği, savaş süresince uygulanamamış ve Türkiye Yunanistan'a ancak dolaylı yollardan yardımda bulunabilmiştir. Türkiye, savaşta gönüllü olarak yer almak isteyen İstanbul Rumlarına, Yunanistan'a gitmeleri için izin vermiş, Kızılhaç tarafından Yunanistan'a yapılmakta olan yardımların oraya ulaşmasını sağlamıştır.¹³³ Ayrıca 1941-42 kışında Yunanistan'da baş gösteren büyük kıtlık nedeniyle Türk Kızılayı öncülüğünde Yunanistan'a yardım faaliyetleri başlatmıştır. Yapılan insani yardımlar, Yunanistan'da savaşın bitmesinden sonra bir süre daha devam etmiş ve Yunan halkı ve hükümet yetkilileri tarafından minnetle karşılanmıştır.¹³⁴

Savaş sırasında Yunanistan'ın Türkiye'den beklediği askeri yardım taleplerinin gerçekleşmemesi sonucunda Türk-Yunan ilişkilerinde bir aksama görülürken, Türkiye'nin Yunanistan'a yaptığı insani yardımlarla ilişkilerdeki samimiyet tekrar sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak 1930'lardaki yakınlaşma ve dostluk süreci, söz konusu nedenlerden dolayı kesintiye uğramış ve 1950 yılına kadar ilişkilerde istikrarlı bir gelişme kaydedilememiştir. 1950'li yıllar her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'nın izlerini taşıyor olsa da, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir yakınlaşma döneminin başlangıcını oluşturacaktır.

---

¹³² Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 579-580.

¹³³ A.g.m., s. 580.

¹³⁴ İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'da yaşanan açlık ve Türkiye'nin Yunanistan'a yardım faaliyetleri için bkz. Çağla Derya Tağmat, **Yunanistan'da Büyük Açlık ve Türk Yardımları (1941-1943)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010.

1.6. İki Kutuplu Bir Uluslararası Sistemde Türk-Yunan İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya konjonktüründe meydana gelen yapısal ve siyasal değişikliklerle, özellikle 1946'dan itibaren SSCB'nin Avrupa, Balkanlar ve Orta Doğu'da aşırı güçlenmesiyle, Batılı devletler SSCB'ye karşı önlemler almaya başlamış ve Müttefikler arası çıkar çatışması Soğuk Savaş'ın temellerini atarken, Türkiye ile Yunanistan'ın geleceklerinde de belirleyici rol oynamıştır. Savaş sonrası siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan benzer gelişmeler gösteren Türkiye ile Yunanistan, siyasi, askeri ve ekonomik anlamda yavaş yavaş kutuplaşma sürecine giren dünyada, tercihlerini Batı'dan yana kullanmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş dışı kalma tutumuyla sık sık SSCB'nin tepkisini çeken Türkiye, savaş bitiminde Boğazlar ve bazı Doğu illeri üzerindeki Sovyet istekleriyle karşılaşmış ve bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü konusunda, Sovyetler Birliği'nden endişe duymaya başlamıştır.¹³⁵ Türkiye'nin Sovyetler karşısındaki güvenlik endişelerinin, ülkeyi Batı ittifakına yakınlaştıran, hatta bağlayan en önemli neden olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye, savaş sonrası dönemde Sovyetler'e karşı uzun vadeli koruma sağlamak için Batı ile güvenlik taahhütlerine dayalı bir ittifak kurmayı düşünmektedir.¹³⁶ Bunun yanı sıra, gerek TSK'nın seferberlik halinin sürdürülebilmesi gerekse ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için Batı'dan mali desteğe ihtiyaç duyulduğu da göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir.¹³⁷

Yunanistan'ın savaş sonrası dönemde Batı'ya yaklaşmasının nedenleri ise savaş yıllarında aranmalıdır. 1940'ta İtalya, 1941'de Almanya tarafından işgale uğrayan Yunanistan'ın Müttefikler safında yer alması doğal bir gerekliliktir. Ancak 1944'te Müttefik devletlerden İngiltere ile SSCB arasında yapılan Yüzdeler Anlaşması'yla¹³⁸ İngiliz etki alanına girmesi de savaş sonrası dünyada değişen

---

¹³⁵ A. Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968)", *AÜSBF Dergisi*, C. 23, No. 3, Eylül 1968, s. 245.

¹³⁶ Türkiye'nin 1952'de NATO'ya katılmasında Sovyet tehdidi önemli rol oynamıştır. *A.g.m.*, s. 260.

¹³⁷ William Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev. Petek Demir, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2003, s. 113.

¹³⁸ Bkz. İkinci Bölüm.

dengeler çerçevesinde SSCB karşısında yer almasını gerektirmiştir. Bununla birlikte Yunanistan'ın Batı Bloku'na yakınlaşmasının tek nedeninin Yüzdeler Anlaşması olduğu söylenemez. Ülkenin 1946'dan 1949'a kadar sürecek olan bir iç savaş yaşaması ve savaşın ABD müdahalesiyle komünistler aleyhine sonuçlanması üzerine Yunanistan doğal olarak Batı ittifakıyla bütünleşme sürecine girmiş ve bundan sonra izleyeceği politikayı komünizmi önlemek çerçevesinde belirlemiştir.

Bu noktada, Batı Bloku'yla bütünleşme çerçevesinde, ABD'nin Yunanistan ile Türkiye üzerindeki etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Savaş sonrası değişen dengelerle birlikte iki kutupluluğa yönelen dünyada, Sovyetler Birliği Doğu Bloku'nun önderi konumuna gelirken, İngiltere'nin dünya siyasi sahnesinden çekilmesiyle ABD Batı Bloku'na hâkim olmaya başlamıştır. 1947'de ilan edilen Truman Doktrini'yle birlikte, Türk-Yunan ilişkilerinde ABD yeni bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.¹³⁹

Ayrıca, Sovyetler'in 1946 yılında doğuda Azerbaycan'daki ve batıda Bulgaristan'daki askeri kuvvetleri takviye etmesi, Sovyet tehdidinin sadece Türkiye'ye değil Yunanistan'a da yöneldiğini düşündürmektedir. Bu sırada 6 Nisan 1946'da İstanbul'a Washington Büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'ün cenazesini getirmek amacıyla gelen USS Missouri zırhlısı, Sovyetler'e karşı ABD'nin Türkiye ile Yunanistan'ı desteklemesi şeklinde algılanmıştır.¹⁴⁰

Bu arada İkinci Dünya Savaşı'nı hukuki anlamda sonuçlandıran 1947 Paris Barış Antlaşması'nın, Ege'de Onikiadalar'ın statüsüyle ilgili 14. maddesi Türk-Yunan ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Nitekim bu antlaşmayla İtalya, Onikiadalar'ı Yunanistan'a terk etmiş¹⁴¹ ve Türkiye bu karara sessiz kalmıştır. Melek Fırat, bu konuda Türkiye'nin tutumuna ilişkin şu yorumu yapmaktadır: “...İnönü, Truman Doktrini'nden hemen önce gerçekleşen bu karar karşısında sessiz kalmayı tercih etti. Çünkü ABD şemsiyesi altında 'ortak düşman' SSCB'ye karşı Türk-Yunan

---

¹³⁹ Fırat, “1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler”, s. 581.

¹⁴⁰ Hale, a.g.e., s. 114.

¹⁴¹ Onikiadalar'ın yönetimi 1911'de Osmanlı Devleti'nden İtalya'ya geçmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan İtalya'nın, Onikiadalar'daki egemenliğinin sona ermesi de kaçınılmazdı.

dostluğunun öne çıkarıldığı, uyuşmazlıkların olabildiğince göz ardı edildiği yeni bir döneme giriliyordu."¹⁴²

Nitekim savaş sonrası dönemde, özellikle 1960'lara kadar Menderes döneminde Türk dış politikası geleneksel Batıcılık çizgisini izlerken, Doğu-Batı arasında denge unsuru gözetmemiş, yalnızca ABD'ye bağlılık göstererek kendini sınırlamıştır.¹⁴³ Aynı dönemde Yunanistan'ın da ABD'ye bağlılığının, hatta bağımlılığının arttığı gözlenmektedir. ABD Yunanistan'da iç politikanın belirlenmesine kadar hemen her alanda söz sahibi olmuştur.¹⁴⁴

12 Mart 1947'de ABD Başkanı Harry Truman, Amerikan Kongresi'nde okuduğu mesajında, komünizm tehlikesine karşı Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edilmesi gerektiğini vurgulayarak Kongre'den her iki ülkeye toplamda 400 milyon dolarlık yardım yapılmasını talep etmiştir.¹⁴⁵ Bu çerçevede, gerçekleştirilmesi öngörülen yardımların 300 milyon doları Yunanistan'a, 100 milyon doları Türkiye'ye yapılmıştır.¹⁴⁶

Sander'e göre Truman Doktrini'nin ilanının önemli nedeni Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin savunulması değil, Yunanistan'daki iç savaşın sonlandırılması ve Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasıdır.¹⁴⁷ Bu bağlamda, Yunanistan ile Türkiye arasındaki temel farkın, komünizmin Türkiye için yalnızca bir dış tehdit olduğu, ancak Yunanistan için içten gelen bir tehlike olduğu yönünde bir yorum yapılabilir.¹⁴⁸ Doktrinin amacı ise Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve ekonomik yardımda bulunarak her iki ülkenin de Batı Bloku'nda yerlerini almasını sağlamak ve

---

¹⁴² Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 584.

¹⁴³ Baskın Oran, "1945-1960 Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1: Dönemin Bilançosu", (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 498.

¹⁴⁴ Bkz. İkinci Bölüm.

¹⁴⁵ Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, AÜSBF Yay., Ankara, 1979, s. 21; Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 17.B., İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2008, s. 258; Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1983, s. 441-442.

¹⁴⁶ Hale, a.g.e., s. 116.

¹⁴⁷ Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s. 11.

¹⁴⁸ Amikam Nachmani, "Civil War and Foreign Intervention in Greece: 1946-49", **Journal of Contemporary History**, Vol. 25, No. 4, (Oct. 1990), s. 500.

böylece Sovyetler'i çevreleme politikası uygulayabilmektir. Couloumbis'e göre, 1947-1955 yılları arası Yunanistan ve Türkiye, Amerika'nın komünizmin yükselişine karşı durma kararlılığının bir çeşit ispatı konumunda olmuşlardır.¹⁴⁹

Askeri nitelikli Truman Doktrini'nin kabul edilmesinin ardından ABD, "Avrupa'yı ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durdurmak"¹⁵⁰ üzere, Marshall Planı adıyla bilinen bir program geliştirmiştir.¹⁵¹ Bu programa göre, Avrupa ülkeleri kendi aralarında ekonomik işbirliğine gidecekler ve ortaya çıkabilecek açıklar ABD tarafından karşılanacaktır.¹⁵²

27 Haziran 1947'de Paris'te yapılan bir ön değerlendirilmenin ardından, aralarında Türkiye ve Yunanistan'ın da bulunduğu 16 Avrupa ülkesi, Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı adıyla bir taslak hazırlamış ve bu taslak çerçevesinde ABD 1948 Nisanında dış yardım yasası çıkararak "16'lara" toplam 6 milyar dolarlık bir yardım devreye sokmuştur.¹⁵³ Buna paralel olarak Batılı ülkeler, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) adıyla örgütlenmişlerdir.¹⁵⁴

1948'den itibaren Marshall yardımı almaya başlayan Türkiye ile Yunanistan önce OEEC'ye ardından OECD'ye katılarak ekonomik işbirliği çerçevesinde Batı Bloku'nda yerlerini sağlamlaştırmışlardır.¹⁵⁵

---

¹⁴⁹ Theodore A. Couloumbis, **The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle**, Praeger, New York, 1983, s. 13.

¹⁵⁰ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, 4.B., Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1993, s. 442.

¹⁵¹ Hatipoğlu, Marshall Planı'nın geliştirilmesinde, özellikle SSCB'nin Batı Avrupa ülkelerindeki komünist partiler aracılığıyla çıkardığı genel grev dalgaları ile bütün Avrupa'yı yayılma hedefi olarak seçmesinin büyük payı olduğunu ileri sürmektedir. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 271.

¹⁵² Aynı yer.

¹⁵³ **A.g.e.**, s. 271-272. Erhan, ABD'nin çıkardığı dış yardım yasasında yardım miktarının 17 milyar dolar olarak geçtiğini belirtmektedir. Çağrı Erhan, "*Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı*", **AÜSBF Dergisi**, C.51, S.1, 1996, s. 283.

¹⁵⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 444-445; Erhan, *a.g.m.*, s. 283-284.

¹⁵⁵ Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) 1960'ta Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne dönüşmüştür. Çağrı Erhan, "*1945-1960 ABD ve NATO'yla İlişkiler*", (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 540. 15 Nisan 1948'de imzalanan OEEC Sözleşmesi ile 14 Aralık 1960'ta imzalanan OECD Sözleşmesi için bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, C.II, Kesim A, 2.B., TTK, Ankara, 2000, s. 288-296, 297-306.

Truman Doktrini'nin ardından Türk-Yunan ilişkilerinin gelişmesi yönünde de yeni adımlar atılmıştır. 1947 Mayıs'ında Atina'da dönemin Başbakan Yardımcısı Sofoklis Venizelos'un girişimleriyle bir Türk-Yunan İşbirliği Komitesi kurulmuştur.¹⁵⁶ Bunu, askeri, kültürel ve ticari konuların ele alındığı görüşmeler izlemiş ve Eylül 1948'de iki ülke arasında bir ticaret antlaşması imza edilmiştir.¹⁵⁷

18 Şubat 1952'de her iki ülkenin NATO'ya üyeliğiyle Batı Bloku ile bütünleşmenin askeri aşaması da gerçekleştirilmiş, başka bir deyişle Yunanistan ile Türkiye Batı savunma sistemi içine girerek müttefik konumuna gelmişlerdir.¹⁵⁸

Her ne kadar Yunanistan ile Türkiye'nin NATO'ya katılımı NATO'nun kurucu üyeleri arasında başta tartışma konusu olduysa da, Veremis'e göre iki ülke NATO için hem birleşik bir savunma hattı oluşturuyor hem de stratejik açıdan özel bir durum karşısında birbirlerini bütünler bir yapıya sahiplerdi.¹⁵⁹ 1950'de Yunanistan ve Türkiye Güney Kore'ye asker gönderdikleri zaman¹⁶⁰ Birleşmiş Milletlerin birer üyesi olarak hareket ediyorlardı, ancak Kore'ye asker yollama gerekçeleri aslında NATO'ya girmeleri için yapılan itirazları geçersiz kılmaktı.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Aleksis Aleksandris, **The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations 1918-1974**, Center for Asia Minor Studies, Athens, 1983, s. 234-235; Aleksis Aleksandris, "*To Istoriko Plaisio ton Ellinotourkikon Skheseon*", **Oi Ellinotourkikes Skheseis 1923-1987**, Ekdoseis Gnosi&ELIAMEP, Athina, 1988, s. 119.

¹⁵⁷ Fırat, "*1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 584.

¹⁵⁸ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 289; Türkkaya Ataöv, **Amerika, NATO ve Türkiye**, İleri Yay., İstanbul, 2006, s. 195; Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, 2.B., METU Press, Ankara, 2001, s. 35. 13 Ağustos 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a ikinci müdahalesi üzerine, NATO müttefiki iki ülke arasındaki çatışmayı NATO'nun durduramadığı gerekçesiyle Yunanistan 14 Ağustos 1974'te NATO'nun askeri kanadından çekilme kararı alacak, ancak iki ülke arasında Ege konusunda geçici bir anlaşmaya varılınca 20 Ekim 1980'de tekrar askeri kanat üyeliğine dönecektir. Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, s. 392.

¹⁵⁹ Georgios Tsitsopoulos, Thanos Veremis, "*Oi Ellinotourkikes Amyntikes Skheseis*", **Oi Ellinotourkikes Skheseis 1923-1987**, Ekdoseis Gnosi&ELIAMEP, Athina, 1988, s. 183. NATO'nun fazla genişlediği takdirde öncelikli amaçlarının önemini yitireceği konusunda endişe duyan İngiltere ve kimi İskandinav ülkeleri, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üyeliklerini başta engellemeye çalışmışlardır. John S. Koliopoulos, Thanos M. Veremis, **Modern Greece: A History Since 1821**, Wiley-Blackwell, 2010, s. 129.

¹⁶⁰ İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon işgali altında bulunan Kore, savaşın ardından güneyinde ABD, kuzeyinde SSCB korumasında ikiye bölündü. 25 Haziran 1950'de Batı Bloku ile Doğu Bloku arasındaki çekişmenin sıcak bir çatışmaya dönüştüğü Kore'de, BM Güvenlik Konseyi barışı korumak adına BM üyelerini Güney Kore'ye yardım etmeye çağırdı ve Kuzey Kore'ye karşı askeri ve ekonomik yaptırımlar uygulama kararı aldı. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 275-277; Bağcı, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁶¹ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 129.

Nitekim Kore Savaşı'nın sonucunda Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği gerçekleşmiştir.

Ayrıca ABD, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılımı ile kendi ittifakları arasındaki boşluğu doldurmayı planlıyordu.¹⁶² Yunanistan'ın NATO'ya girmesi için baskı yapan Yunan politikacılara göre, NATO yalnızca Balkan komünizmine karşı ek bir garanti sunmakla kalmıyor, aynı zamanda demokratik Avrupa devletleri topluluğuna ve Amerikan etkisinden kısmi özgürlüğe de bir kapı açıyordu.¹⁶³

Türkiye ile Yunanistan Doğu Akdeniz'de Amerikan stratejisinin eksenini oluşturmaktadır. Bu iki ülkenin stratejik açıdan önemli bir durum karşısında birbirlerini bütünler konumunda bulunmaları daha çok Amerika'nın gönderdiği yardımlarla ilişkilidir. ABD'nin her iki ülkeye gönderdiği malların stratejik açıdan birbirine bağlı ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olması, bir kriz durumunda gönderilen yardımın iki ülke arasında karşılıklı destek olmadan kullanılamayacağı anlamına gelmektedir. Bu nedendir ki Türkiye ile Yunanistan NATO için "birleşik savunma hattı" oluşturmaktadır.¹⁶⁴

1950'lerin başından itibaren Amerikan diplomasisi Yunanistan ve Türkiye'de askeri üs ayrıcalığı ve konaklama sağlama amacına yönelmiştir. Her iki ülkede de havaalanları, elektronik gözlem istasyonları, telekomünikasyon kavşak istasyonları ve lojistik destek depoları gibi ABD ve NATO üsleri kurulmuştur.¹⁶⁵ Değişen uluslararası konjonktür karşısında askeri üsler önemini büyük ölçüde korurken, Yunanistan ve Türkiye açısından ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda askeri ve siyasi önderler tarafından üslerin uzaklaştırılması veya fonksiyonunun sınırlandırılması tehdidi, ABD'ye karşı bir baskı aracı olarak kullanılmıştır.¹⁶⁶

1950'ler boyunca Türkiye ile Yunanistan'da benzer ekonomik, siyasal, sosyal gelişmeler yaşanırken, her iki ülkede de Batı ile ekonomik ve askeri bütünleşmeyi

---

¹⁶² ABD'nin ittifakları arasında NATO, CENTO, SEATO ve ANZUS örgütleri yer almaktadır.

¹⁶³ Koliopoulos ve Veremis, *a.g.e.*, s. 129.

¹⁶⁴ Tsitsopoulos ve Veremis, *a.g.m.*, s. 185.

¹⁶⁵ *A.g.m.*, s. 184.

¹⁶⁶ *A.g.m.*, s. 185; Valinakis, *a.g.e.*, s. 22.

sağlamak için ABD destekli merkez sağ partiler iktidarda yer almış ve iki ülkenin dış politika eylemleri ABD ve NATO çerçevesinde belirlenmiştir.¹⁶⁷

1950'li yıllar Türk-Yunan ilişkileri açısından da bir dönüm noktası olmuştur. Karşılıklı ziyaretlerle yeni bir yakınlaşma sürecine giren Türkiye ile Yunanistan, ikili ilişkilerin geliştirilmesi yolunda önemli adımlar atmışlardır. 29 Ocak-5 Şubat 1952'de dönemin Yunanistan Başbakanı Sofoklis Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti ile siyasal işbirliğinin yanı sıra ekonomik ve ticari yakınlaşmayı da öngören Türk-Yunan Daimi Karma Komisyonu kurulmuş ve bölgesel güvenlik konusunda bir Balkan ittifakı fikri ortaya atılmıştır.¹⁶⁸ Bu ziyareti 26 Nisan 1952'de Başbakan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ve Genelkurmay Başkanı Şükrü Kanatlı'nın Atina'yı ziyaretleri izlemiş, ardından Yunan Kralı Paulos 8 Haziran 1952'de Türkiye'ye gelmiştir. İlk kez bir Yunan kralının Türkiye'yi ziyaret etmesi, iki ülke arasındaki yakınlaşmanın pekiştirilmesi açısından kayda değer bir gelişmedir. Ağustos 1952'de iki ülke arasındaki vize uygulaması kaldırılmış, böylece Yunanistan'dan Türkiye'ye önemli sayıda turist gelmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 27 Kasım-2 Aralık 1952'de Atina'yı ziyareti, ilişkilerdeki olumlu havayı sürdürmüş, ancak bu dönemde gündeme taşınan Kıbrıs sorunu,¹⁶⁹ iki ülke arasındaki ilişkilerin zedelenmesi endişesiyle açıkça tartışılmaktan kaçınılmıştır.¹⁷⁰

1930'lardan bu yana Türk-Yunan ilişkilerinde ikinci bir yakınlaşma dönemi olarak değerlendirilen 1950'lerde, iki ülkenin güvenlik endişelerinden kaynaklanan nedenlerle bir Balkan ittifakı fikrine yönelmesi, 1953'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan Paketi'nin imzalanmasını sağlayacak ve bu ittifakla birlikte Türk-Yunan dostluğu perçinlenmiş olacaktır.

Türkiye ile Yunanistan'ın NATO üyesi olması ve diğer Balkan ülkelerinin Sovyetler'in nüfuzu altında bulunması, bunun yanında Doğu Bloku ülkesi olan Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılması ile Balkanlar'da bir güç boşluğu

---

¹⁶⁷ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 586-587.

¹⁶⁸ A.g.m., s. 587.

¹⁶⁹ Üçüncü bölümde ayrıntılı ele alınacaktır.

¹⁷⁰ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 587.

doğmuştur.¹⁷¹ ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasındaki tek boşluğu Yugoslavya'nın oluşturduğu düşünüldüğünde, Türkiye ve Yunanistan'ın yanında Yugoslavya'yı da içine alan bir Balkan ittifakının kurulması fikri kaçınılmazdı. Nitekim Kominform'dan çıkarılmasının ardından SSCB'den kaynaklı güvenlik endişeleri duyan Yugoslavya'ya ABD'nin yardım elini uzatması, bu çevreleme politikasının bir aşaması olarak değerlendirilebilir. Balkan İttifakıyla birlikte Yugoslavya'nın Batı savunma sistemi içine alınması, SSCB'yi çevreleme politikasını tamamlayacaktır. Ayrıca üç ülkenin de ABD'den gelecek olan destekle ve işbirliği yoluyla askeri ve ekonomik kalkınmayı hedeflemesi, Balkan İttifakının oluşma sebepleri arasındadır.¹⁷²

Resmi adı “Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” olan Balkan Paketi, 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanmıştır.¹⁷³ Bir giriş ve on maddeden oluşan antlaşmaya göre üç devlet ortak çıkarlarıyla ilgili konularda birbirlerine danışacaklar ve üye devletlerin Dışişleri Bakanları yılda en az bir defa toplanacaktı. Bir ittifak niteliği taşımayan Balkan Paketi, 9 Ağustos 1954'te Yugoslavya'nın Bled kentinde imzalanan “İttifak, Siyasal İşbirliği ve Yardımlaşma Antlaşması” ile bölgesel bir savunma ittifakına dönüştürülmüştür.¹⁷⁴ Bu antlaşmaya göre taraf devletler, aralarından herhangi birine veya birkaçına yönelen bir saldırıyı kendilerine de yapılmış sayarak askeri güç dahil olmak üzere her türlü önlemi alacaklardı.

1954'teki Balkan İttifakını 1934'teki Balkan Antantı'ndan ayıran en temel özellik, Balkan Antantı'nın çok kutuplu bir uluslararası sistemde revizyonist

---

¹⁷¹ Bağcı, **a.g.e.**, s. 51. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından iki blok arasında ayrılan Balkan yarımadasında Yugoslavya Doğu Bloku'nda yer alıyordu. 1947'de SSCB, Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Romanya, Fransa ve İtalya komünist partilerinin katılımıyla kurulan Kominform'un amacı bütün Avrupa'da komünist parti faaliyetlerini eşgüdümlü hale getirmektir. Yugoslavya lideri Tito ile SSCB lideri Stalin arasında yaşanan gerginlikler, 1948 Haziranında Tito'nun milliyetçilik yolunu tuttuğu gerekçesiyle Yugoslav Komünist Partisi'nin Kominform'dan çıkarılmasına yol açmıştır. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 238-240; Funda Keskin, **“Komintern ve Kominform”** Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 500.

¹⁷² Fırat, **“1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler”**, s. 588-589.

¹⁷³ Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, s. 475.

¹⁷⁴ **A.g.e.**, s. 472.

devletlerden algılanan tehdit üzerine kurulmuş olması, Balkan İttifakının ise iki kutuplu bir uluslararası sistemde ABD desteği ve NATO'nun askeri stratejileri gereği ortaya çıkmış olmasıdır.¹⁷⁵

Bu konuya ilişkin David Stone genel yaklaşımdan çok daha farklı bir değerlendirme yapmaktadır. Tarihçilerin genellikle Balkan Paktı'nı Amerikan müdahalesinin yapay bir ürünü olarak nitelendirdiklerini ifade eden Stone'a göre, ABD Balkan Paktı'nı desteklemekten öte, Sovyet tehdidinin artacağını düşünerek endişeli bir tavır takınmış, buna rağmen Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya, askeri bir ittifak kurmak için etkili bir biçimde çalışmışlardır.¹⁷⁶ Bu üç ülke aynı zamanda, ABD, İngiltere ve Fransa'nın, kendi bağımsız hareketlerini denetim altına alma girişimlerini de savuşturmuşlardır.¹⁷⁷ Stone, Balkan Paktı'nın ABD'nin stratejileri gereği kurulduğu fikrine karşı çıkmakla birlikte, Amerikan girişimlerinin ittifakın kapsamını sınırlamaya yönelik etkisinin bulunduğunu belirtmektedir. Nitekim Bled Antlaşması'nda Türkiye ile Yunanistan NATO'dan kaynaklı çekincelerini şu şekilde dile getirmişlerdir: *"Bu antlaşma, Türkiye ile Yunanistan'ın 4 Nisan 1949 tarihli Kuzey Atlantik Antlaşması'ndan doğan haklarını ve yükümlülüklerini etkilememektedir ve etkiliyor şeklinde yorumlanamaz."*¹⁷⁸ Her ne kadar bu madde ABD'nin tereddütlerini azaltmaya yetmediyse de Balkan İttifakının bir süre sonra işlemez hale gelmesi, NATO ve ABD'nin endişelerini tümüyle ortadan kaldıracaktır.

1953'te SSCB lideri Stalin'in ölümünün ardından Sovyet dış politikasında yumuşamanın ilk işaretleri verilirken, Balkan İttifakı da sarsılmaya başlamıştır. Nitekim Sovyetler'in Yugoslavya'ya uyguladığı ekonomik ambargonun kaldırılması ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin düzelmeye başlaması, Yugoslavya'nın Balkan İttifakından yavaş yavaş uzaklaşmasına neden olurken, 1954'ten itibaren uluslararası bir nitelik kazanmaya başlayan Kıbrıs sorunu dolayısıyla Türkiye ile

---

¹⁷⁵ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 588.

¹⁷⁶ David A. Stone, "The Balkan Pact and American Policy", *East European Quarterly*, 28:3, Fall 1994, s. 393, 400-402.

¹⁷⁷ *A.g.m.*, s. 393.

¹⁷⁸ *A.g.m.*, s. 403.

Yunanistan arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar Balkan İttifakını işlevsiz hale getirmeye başlamıştır.¹⁷⁹

Balkan İttifakı Sürekli Konseyi Mart 1955'te Ankara'da toplanmış, ardından Yunanistan, Atina'da toplanacak olan ikinci Konsey'in çalışmalarını 6-7 Eylül olaylarını bahane ederek engellemiş, Türkiye bu olaylarda meydana gelen hasarı karşılayana kadar Balkan İttifakı çerçevesinde Türkiye ile işbirliği yapılmayacağını bildirmiştir.¹⁸⁰ Sürekli Konsey'in bir daha toplanmaması ve Sürekli Sekreterliğin zamanla işlevini yitirmesi sonucunda Balkan İttifakı zımnen feshedilmiş ve tarihe karışmıştır.

Türkiye ile Yunanistan'ın 1950'lerde NATO ve Balkan Paktı ile ortaya çıkan yakınlaşmalarını sona erdiren en önemli etmen Kıbrıs'ta büyüyen krizdir. 1954'te Kıbrıs'ta patlak veren krizle birlikte karşılıklı ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. Bu tarihten sonra, özellikle 1960'larda Kıbrıs konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve buna ek olarak 1970'lerde Ege sorunları ikili ilişkilerde temel uyuşmazlık konuları olarak belirecektir.

---

¹⁷⁹ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 591.

¹⁸⁰ Aynı yer; Stone, *a.g.m.*, s. 404.

II. BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA ALBAYLAR CUNTASI (1967-1974)

2.1. Yunanistan'da Askeri Darbe ve Cunta'nın Kurulması

Yunanistan'da 1967 yılında gerçekleşen askeri darbe ve sonrasında kurulan Cunta yönetimi, ülkenin iç dinamikleri kadar, dünya konjonktürünün de bir sonucudur. Aslında ülkeyi Cunta'ya götüren iç nedenler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında beliren Soğuk Savaş dönemi ile doğrudan ilgilidir.

Yunanistan'da İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan iç savaşa beraber ülkede bozulan dengeler uzun süre düzeltilememiş ve yirmi yıl sonraki darbeye birlikte, bir bakıma iç savaşa hesaplaşma dönemine girilmiştir. 1967'de iktidarı ele geçiren Cunta yönetiminin antikomünist bir siyaset izlemesinin ulusal ve uluslararası gerekçeleri bulunmaktadır. Uluslararası gerekçe olarak Yunanistan'ın Soğuk Savaş'ta yerini Batı Bloku'nda belirlemesi gösterilebilir. Buna karşılık sağ ideolojiden beslenen Cunta'nın komünizme karşı sert tutumunu sadece uluslararası nedenler belirlemez. Ulusal açıdan bakıldığında, antikomünist tutumun iç savaşa başlayan siyasal ve toplumsal kutuplaşmayla da ilgili olduğu görülebilir. İç savaşa birlikte Yunanistan'daki sağ-sol mücadelesini şiddetlendirme geleneği oluşmuştur. Bu nedenle darbeye ve Cunta'ya giden süreci Yunan İç Savaşı ve savaş sonundaki iç ve dış dengeler çerçevesinde açıklamak yararlı olacaktır.

2.1.1. Cunta'ya Giden Süreç

İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Mihver güçleri tarafından işgali ve bu işgalin doğurduğu sonuçlar ağır bir şekilde kendini göstermiştir. Bunun yanında, işgale bir tepki olarak gelişen, ancak daha sonra örgütler arası bir çatışmaya dönüşecek olan kitlesel mücadeleler baş göstermiş ve Müttefiklerin Yunanistan korumacılığına soyunmasıyla birlikte, savaş sonrasında Yunanistan'ın Batı Bloku'na

eklemlenme süreci başlamıştır.¹⁸¹ İşgal sırasında tarım kaynaklarının yok edilmesi ve katı işgal politikaları sonucu enflasyonun aşırı yükselmesiyle yaklaşık 100.000 kişinin ölmesine sebep olan büyük bir kıtlık dönemi baş göstermiş; ardından işgale karşı kurulan direniş örgütleri, zamanla siyasi ve toplumsal çalkantılara yol açarak ülkeyi bir iç savaşa doğru sürüklemiştir.¹⁸²

27 Eylül 1941'de Yunanistan Komünist Partisi (KKE) tarafından kurulan Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM), işgale karşı ortaya çıkan ilk siyasi direniş örgütü olmakla beraber, amacını, işgale karşı direniş sağlamak ve savaştan sonra ülkede demokratik bir rejim kurmak olarak belirlemiştir.¹⁸³ Clogg, EAM'ın yalnızca

---

¹⁸¹ İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik devletlerin Yunanistan korumacılığına soyunması bir rastlantı değildir. 1821-27 Bağımsızlık Savaşı sırasında Yunanistan'ın dış borç alımına gitmesi, 19. ve 20. yy boyunca Büyük Güçlere olan ekonomik bağımlılığının bir göstergesidir. Nitekim Yunanistan, 1830 yılında bağımsızlığını İngiltere, Rusya ve Fransa'nın himayesinde elde etmiştir. Jon V. Kofas, **Intervention and Underdevelopment: Greece during the Cold War**, Pennsylvania State University Press, University Park, PA, 1989, s. 5. İngiltere, Yunanistan'ın tarihsel gelişiminde egemen rol oynayan ilk batı devletidir. 1840'ların başında, İngiltere'nin Atina'daki temsilcisi Sir Edmund Lyons, bağımsız bir Yunan devletinin yaratılmasının saçmalık olduğu, Yunanistan'ın ancak İngiliz veya Rus nüfuzu altında var olabileceği ve Rusya yerine İngiltere'nin etkisine girmesinin gerekli olduğu yönünde bir rapor sunmuştur. Bu tarihten sonra İngilizler, Yunanistan'da yönetim biçiminin belirlenmesinde önemli rol oynamışlardır. İngiltere'nin Yunanistan üzerindeki etkisi yalnızca politik alanla sınırlı kalmamış, ekonomi ve ordu gibi alanlarda da kendini göstermiştir. Yerasimos Karampelias, **O Rolos ton Enoplou Dynameon stin Politiki Zoi tis Tourkias kai tis Elladas: Syngritiki Analysi ton Metapolemikon Stratiotikon Epemvaseon 1945-1980**, 4.B., Ellinika Grammata, Athina, 2001, s. 424.

¹⁸² Clogg, **a.g.e.**, s. 151. İşgal döneminde gerçekleşen ölümlerin sayısı toplam 620.000 olarak geçmektedir. Bunlardan açlıktan ölenler 360.000 ve geri kalanlar ulusal direniş kayıpları ile savaş ve infaz kayıplarıdır. **The Sacrifices of Greece in the Struggle of the United Nations 1940-1945: Sacrifices, Dead, Massacres, Disease, Famine, Destruction, Economic Ruins**, Athens, 1946, s. 13. Clogg bu sayının (açlıktan ölenlerin) 1941/42 kışında 100.000'i bulunduğunu belirtmektedir. Clogg, **a.g.e.**, s. 151. 1942'de BBC'nin yaptığı bir açıklamaya göre 500.000 civarında açlıktan dolayı ölüm gerçekleşmiştir. Fleischer ise 1941/42 kışında açlıktan ölümlerin 100.000'i aşmadığını vurgulamaktadır. Hagen Fleischer, **Stemma kai Svastika: H Ellada tis Katokhis kai tis Antistasis 1941-1944**, C.I, Ekdoseis Papazisi, Athina, t.y., s. 195-196. Alman askeri yetkililerin kayıtlarına göre, Aralık 1941'de sadece Atina'da günde açlıktan 300 ölüm gerçekleşiyordu. Procopis Papastratis, **British Policy Towards Greece During the Second World War 1941-1944**, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, s. 114. Yunanistan'da yaşanan açlıkla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tağmat, **a.g.e.**, 47-99; 131-138.

¹⁸³ Clogg, **a.g.e.**, s. 152-154; Fleischer, **a.g.e.**, s. 147-148; Giannis D. Sakkas, **H Eamiki Antistasi 1941-1944: Mia Kritiki Prosengisi**, Ekdoseis Papazisi, Athina, 1998, s. 26, 34-43. EAM'ın yapısı, işleyişi ve faaliyetleri için ayrıca bkz. L. S. Stavrianos, *"The Greek National Liberation Front (EAM): A Study in Resistance Organization and Administration"*, **The Journal of Modern History**, Vol. 24, No. 1, Mar., 1952, s. 42-55.

komünistler tarafından değil, kırsal kesimde gelenekçi bir şekilde yaşamlarını sürdüren ve komünist olmayan halk tarafından da desteklendiğini belirtmektedir.¹⁸⁴

Bu yıllarda, EAM örgütünün yanı sıra komünist olmayan ve işgale karşı direnen başka direniş örgütleri de ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri Yunanistan'ın kuzeybatısında faaliyet gösteren Yunan Ulusal Demokratik Birliği (EDES) ile Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi (EKKA)'dır.¹⁸⁵ Bu örgütlerin hepsinin başlangıçta işgale karşı işbirliği içinde oldukları ve İngiltere'den eşit ölçüde askeri ve mali yardım aldıkları bilinmektedir.¹⁸⁶ Ancak örgütlerin savaş sonrası iktidar planları zamanla aralarını açmıştır. Nitekim EAM/ELAS'ın¹⁸⁷ bazı bakanlık yetkilerinin kendilerine devredilmesi konusunda sürgündeki Yunan Kralına sundukları önerinin geri çevrilmesinin ardından, 1943 yılı Ekim ayında, ELAS, işgal güçleriyle işbirliği yaptığı gerekçesiyle EDES'e saldırmış, böylece örgütler arası bir çatışma durumu ortaya çıkmıştır.¹⁸⁸

Her ne kadar İngiltere başlangıçta bütün direniş örgütlerine yardım ettiyse de, EAM'ın ağırlıklı olarak sınıf mücadelesini ön plana çıkararak komünizm propagandası yapması ve komünistlerin denetiminde olmasından rahatsızlık duymaktaydı. İngilizler bu örgütün zafer kazanması durumunda, Yunanistan'daki kendi çıkarlarının¹⁸⁹ zedeleneceğini düşünmekteydi. Bu nedenle, Yunanistan'da İngiliz etkisini sürdürebilmek için, çözümü, sağın kalesi konumunda olan monarşiyi ve sağcı EDES'i desteklemekte bulan İngiltere, EAM ile diğer örgütler arasındaki

---

¹⁸⁴ Clogg, **a.g.e.**, s. 155.

¹⁸⁵ Andreas G. Papandreou, **Namlunun Ucundaki Demokrasi**, Çev. Semih Koray - Mehmet Emin Yıldırım, 2.B., Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 72; Fleischer, **a.g.e.**, s. 149-155, 381-387.

¹⁸⁶ Melek Fırat, "*Yunan İç Savaşı*" Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 582.

¹⁸⁷ ELAS (Halkın Ulusal Kurtuluş Ordusu), Şubat 1942'de EAM'ın askeri kanadı olarak kurulmuştur. Fleischer, **a.g.e.**, s. 231-232.

¹⁸⁸ Clogg, **a.g.e.**, s. 161-162.

¹⁸⁹ Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'e egemen bir konumda bulunması, İngiltere'nin stratejik çıkarları açısından önem arz ediyordu. Yunanistan, Çanakkale Boğazı'ndan Süveyş Kanalı'na kadar uzanan bölgeyi kontrol altına tutabilmek için bir üs görevi görebilirdi. Papandreou, **a.g.e.**, s. 74-75.

ideolojik boşluktan yararlanarak 1943'te örgütler arası gerginliklerin tırmandığı sırada, sağ örgütleri ve kral yanlılarını EAM'a karşı kışkırtma yolunu seçmiştir.¹⁹⁰

Bunun yanında, siyasi amaçlarından vazgeçmeyen EAM, Yunanistan'da hükümet görevlerini üstlenebilecek yeni bir siyasi oluşum yaratma yönündeki girişimlerini, Ulusal Kurtuluş Siyasi Komitesi'ni (PEEA) kurarak gerçekleştirmiştir.¹⁹¹ Ancak İngiltere'nin Yunanistan'da komünist bir yönetim kurulması yönündeki endişeleri üzerine, 1944 yılında İngiltere Başbakanı Churchill ile SSCB Lideri Stalin bir araya gelerek Yüzdeler Anlaşması'nı imzalamışlar ve Yunanistan'ın kaderini belirleyen bu anlaşmayla birlikte Yunanistan tamamen İngiliz etki alanına girmiştir.¹⁹² Sürgündeki Yunan Hükümetine başbakan olarak İngilizlerin isteği doğrultusunda Georgios Papandreou¹⁹³ atanmış ve Sovyetler'in baskısı üzerine komünistler de bu hükümetle anlaşmak zorunda kalmışlardır.¹⁹⁴

Bir yandan açlık ve sefalet, diğer yandan iç karışıklıklar devam ederken, Ekim 1944'te Yunanistan Mihver işgalinden kurtulmuştur.¹⁹⁵ Ancak kurtuluş sevinci uzun sürmemiş, hükümet içinde artan gerilim ve komünistlere yapılan yoğun baskılar sonucunda EAM adayları hükümetten çekilmiş, ardından yaşanan komünist ayaklanmayla birlikte EAM'ın askeri kanadı olan ELAS ve İngiliz orduları karşı karşıya gelmişlerdir.¹⁹⁶ Bu aşamada sürgündeki monarşi de ELAS'la uzlaşmaya

---

¹⁹⁰ A.g.e., s. 75; Elias Themos, "Conflict and Prospects in Greek Politics", **East European Quarterly**, 8:2, 1974: Summer, s. 204-205; Thanasis D. Sfikas, "The People at the Top Can Do These Things, Which Others Can't Do: Winston Churchill and The Greeks 1940-45", **Journal of Contemporary History**, Vol.26, No.2, Apr., 1991, s. 313-314.

¹⁹¹ Papandreou, a.g.e., s. 73; Clogg, a.g.e., s. 162.

¹⁹² Albert Resis, "The Churchill-Stalin Secret Percentages Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944", **The American Historical Review**, Vol. 83, No. 2, (Apr., 1978), s. 368-387; L. S. Stavrianos, **The Balkans since 1453**, C. Hurst&Co. Ltd., London, 2000, s. 818-820; Papandreou, a.g.e., s. 78; Clogg, a.g.e., s. 163. Yüzdeler Anlaşmasıyla birlikte Sovyetler Doğu Avrupa'yı etki alanına alırken, Yunanistan'ı İngiliz etkisine bırakmıştır. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 209-210.

¹⁹³ Georgios Papandreou'nun hayatı için bkz. Clogg, a.g.e., s. 280-281.

¹⁹⁴ Fırat, "Yunan İç Savaşı" Kutusu, s. 582; Papandreou, a.g.e., s. 76-77.

¹⁹⁵ 14 Ekim 1944'te Alman askerleri Atina'yı terk etti ve 4 Kasım'da Yunanistan işgalden tamamen kurtarıldı; bkz. Liddell Hart, "İkinci Dünya Savaşı Kronolojisi", **II. Dünya Savaşı Tarihi**, C.II, Çev. Kerim Bağrıaçık, 7. B., YKY, İstanbul, 2005, s. 856-857.

¹⁹⁶ İç savaşın en kritik aşamalarından biri olarak bilinen "Manna" adlı operasyon, bizzat Churchill tarafından planlanmış ve yönetilmiştir; Aralık 1944'te 60.000-75.000 askerden oluşan İngiliz birliği Atina'da EAM'la savaşmıştır. Manna operasyonu, Yunanistan'da Almanların çekilmesiyle birlikte EAM/ELAS'ın güç kazanmasını önlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Themos, a.g.m., s. 204;

varmak yerine, çatışma yolunu seçmiştir. Çünkü muhalefetle anlaşmak demek, cumhuriyetin gelişmesine zemin hazırlayarak kendi güçlü egemenliğinin nihai sonu demektir.¹⁹⁷

Uzun süren çarpışmalar sonucunda ELAS'ın Ocak 1945'te İngiliz birlikleriyle ateşkes imzalamasının ardından, 12 Şubat 1945'te Varkiza Antlaşması ile Yunan iç savaşının ilk aşaması sona ermiştir. Antlaşmaya göre ELAS'ın silahsızlanması karşılığında siyasi suçlular için af ilan edilecek ve monarşi için bir halk oylaması yapılacaktır.¹⁹⁸ Ancak bu defa aşırı sağcıların giriştikleri terör eylemleri ve hükümetin antlaşma hükümlerine uymaması sonucu, komünistler çözümü yine dağlara çekilmekte bulmuşlar, böylece 1949'a kadar sürecek olan Yunan iç savaşının ikinci aşaması başlamıştır.¹⁹⁹

İç savaşın komünistler aleyhine gelişerek Demokratik Ordu'nun²⁰⁰ yenilgisine zemin hazırlayan etmenler arasında, tartışmalı olmakla birlikte, 1947'de Truman Doktrini'nin öngördüğü yardım çerçevesinde Yunan ordusunun yeni askeri teçhizatla donatılması, Temmuz 1948'de Yugoslavya'nın sınırlarını kapatması ve bunun yanında Demokratik Ordu'nun kendi denetim bölgesinde bulunan çocukları sosyalist ülkelere göndererek halk desteğini yitirmesi sayılmaktadır.²⁰¹

Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 114-116. Atina savaşından Varkiza anlaşmasına kadar bkz. Sfikas, *a.g.m.*, s. 318-323.

¹⁹⁷ 1940'larda komünistlerle birlikte diğer bütün Cumhuriyet yanlısı siyasi hareketlerin radikalleştiği göz önünde bulundurulursa, Yunanistan üzerindeki egemenliğini ve gücünü yitirmek istemeyen Krallığın kaygısı daha iyi anlaşılabilir. Krallık bu dönemde sadece solu değil, liberal ve ılımlı muhafazakârları da dağıtmaya çalışmıştır. Thermos, *a.g.m.*, s. 205.

¹⁹⁸ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 118; Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 582; Clogg, **a.g.e.**, s. 167-168.

¹⁹⁹ Sander'e göre iç savaşın ikinci aşaması nitelik açısından ilkinden farklıdır. Bu defa sorun, Yunan hükümeti tarafından BM'ye götürülmüş ve bunun yanında Yunanistan'ın üç kuzey komşusunun (Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk) solculara verdikleri destek ile iç savaş uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 255-256.

²⁰⁰ 1946'da ELAS kendini Yunan Demokratik Ordusu (DSE) olarak yeniden adlandırır.

²⁰¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 431; Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 582; Papandreou, **a.g.e.**, s. 98-101. Haziran 1948'de Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılmasının ardından, Tito, Yunan komünistlerine askeri yardımını kesti. (Bunun temel sebebi, Yunan komünistlerinin lideri Zahariadis'in Moskova yanlısı tutumudur.) 10 Temmuzda da Yunanistan-Yugoslavya sınırının kapatıldığını açıkladı. Yunanistan'daki komünistlerin çöküşünde en büyük rolü, Yugoslavya'nın yardımlarını kesmesi oynamıştır. Papandreou, **a.g.e.**, s. 101. Buna karşılık Ataöv, gerillaların eğitim ve yaralıların bakımı gibi nedenlerden dolayı zaman zaman Yugoslav, Arnavut ve

İkinci Dünya Savaşı'nda hem işgale uğrayan hem de şiddetli iç çatışmalara sahne olan Yunanistan, özellikle iç savaşın doğurduğu siyasi ve toplumsal çöküntü sonucunda, 1950'lerde komünizmi tamamen önleme yolunu seçmiş ve 1990'lara kadar sürecek olan Soğuk Savaş döneminde tercihini Batı'dan yana kullanmıştır.

İngiltere'nin Yunanistan ve Türkiye'ye yapmakta olduğu askeri ve ekonomik yardımları keseceğine ve Yunanistan'dan askerlerini çekeceğine dair Şubat 1947'de yaptığı açıklamayla birlikte, savaş sonrası kutuplaşan dünyada Batı Bloku'nun önderi konumuna gelen ABD, Yakın ve Orta Doğu'dan İngiltere'nin çekilmesiyle doğacak olan boşluğu doldurmaya başlamıştır.²⁰² Bu süreçte Yunanistan'a Müttefikleri tarafından biçilen rol, anti-komünizmdi. Nitekim bu durum, savaş sonrası dönemde ABD'nin, İngiltere'nin Yunanistan üzerindeki koruyucu rolünü devralmasıyla devam edecektir.²⁰³

Bulgar topraklarını kullanmaları gerektiğini belirterek, gerillaların/komünistlerin bu ülkelerden askeri destek almadıklarını ve ellerinde bulunan silahların Alman, İngiliz ve İtalyan silahları olduğunu vurgulamaktadır. Ataöv, **a.g.e.**, s. 112. Gerillaların, denetim bölgelerindeki çocukları komünist ülkelere göndermeleri de halkın tepkisine yol açtı. Bu önlemin amacı, çocukları iç savaşın tehlikelerinden korumak olarak belirtilse de, asıl amacın gönderilen çocukların ana-babalarının savaşa isteğini güçlendirmek olduğu sanılmaktadır. Bu doğrultuda, 10.000 çocuk Yugoslavya'ya, 2000 çocuk Arnavutluk'a, 2600 Bulgaristan'a, 3800 Romanya'ya, 2000 Çekoslovakya'ya, 3000 Macaristan'a gönderilmiştir. İç savaşın ardından bu çocukların Yunanistan'a dönmesine izin verilmiş, ancak bu, belirli şartlara bağlanmıştır. Çocukların büyük bir kısmı Yunanistan'a dönerken, kalanların yıllar sonra dönme istekleri "komünizm"le "zehirlenmiş" olduklarından dolayı geri çevrilmiştir. Papandreou, **a.g.e.**, s. 100. Tüm bunların yanında, komünistlerin gerilla savaşını bırakıp düzenli ordu taktikleriyle savaşımaya başladıkları görülmektedir. Bu durumun da "Demokratik Ordu"nun kaybetmesinde önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Clogg, **a.g.e.**, s. 172.

²⁰² İkinci Dünya Savaşı sonunda İngiliz ekonomisi büyük bir bunalıma girmiş ve İngiltere, 21 Şubat 1947'de ABD'ye biri Türkiye, diğeri Yunanistan'la ilgili olmak üzere iki nota vererek bu iki devlete yapılan İngiliz yardımlarının 1947 Martından sonra kesileceğini açıklamıştır. Gönlübol ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 212-213; Bağcı, **a.g.e.**, s. 5; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 442. İki savaş arası dönemde ABD'nin izlediği yalnızcılık (izolasyonizm) politikası gereği, ABD Avrupa'nın işlerine karışmamış, ancak ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmesiyle bu politika terk edilmiş, savaşın ardından Avrupa bir güç merkezi olarak dünya politik sahnesinden çekilirken, Avrupa'nın yerini ABD almaya başlamıştır. Nitekim Truman Doktrini'nin ardından ABD, çift kutuplu dünyada Batı Bloku'nun önderi konumuna gelecektir. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 65-68, 160; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 213-216, 441. Ayrıca 1946'dan itibaren Sovyetler'in İngiltere'nin çıkar alanlarına doğru yayılmaya başladığı ve İngiltere'nin Sovyetler'in karşısında durabilecek tek gücün ABD olduğunu düşündüğü görülmektedir. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 441.

²⁰³ ABD'nin Yunanistan üzerindeki egemenliğinin başlangıcı Truman Doktrini'ne dayandırılrsa da, bu tarihi 1942'lere kadar götürmek mümkündür. Yunanistan'da 1941/1942 kışında yaşanan açlık trajedisi karşısında bir yüzyıl boyunca Yunanistan'ın koruyucusu konumunda bulunan İngiltere'nin tepkisi gecikirken, ABD'de 8 Kasım 1940'ta (Yunan-İtalyan savaşı patlak verdiği sırada) kurulan ve Haziran 1941'den beri faaliyette bulunan GWRA (Greek War Relief Association) adlı Amerikan derneği, 1941 ve 1942'de Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen gıda maddelerinin büyük bölümünü finanse etmiştir. Sadece Amerikan kamuoyunun değil, ABD Başkanı Roosevelt'in de büyük ilgi gösterdiği bu

1967 yılında iktidarı ele geçiren Cunta'nın oluşumunda ABD'nin yoğun etkisi olduğu varsayımından hareketle, Yunanistan'da ABD varlığının geçmişine kısaca bakmakta yarar vardır.

Bu çerçevede, ilk olarak, ABD Başkanı Harry Truman'ın 12 Mart 1947'de Amerikan Kongresi'nde okuduğu, Yunanistan ve Türkiye'ye ABD yardımını öngören mesajı, Soğuk Savaşın çıkış noktasını oluştururken, Doğu Avrupa'daki bölünmeyi daha açık ortaya koyması ve Yunanistan'ın Amerikan koruması altına girerek Batı Bloku'nda yerini alması bakımından önem taşımaktadır.²⁰⁴ Mesajda Truman, Amerikan dış politikasının, silahlı azınlıkların boyunduruğuna ve dış baskılara direnen özgür ulusları destekleme amacına yönelmesi gerektiğini vurgulayarak, Kongre'den Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık yardım yapılmasını talep etmiştir.²⁰⁵

Truman Doktrini'nin yanı sıra Marshall Planı²⁰⁶ kapsamında da Yunanistan'a 1947 ile 1960 yılları arasında 1.7 milyar dolar ekonomik yardım, 1.3 milyar dolar

---

kampanya, politik alanda da İngiliz yönetimine Yunan kıyılarına uygulanan "abluka"nın kaldırılması yönünde baskı yapmaya başlamıştır. Açlık neticesinde ortaya çıkan Yunan-Amerikan yakınlaşmasıyla birlikte Yunanistan yavaş yavaş Amerikan korumacılığı altına giriyordu. Nitekim ABD 1947'den itibaren İngiltere'nin Yunanistan'daki misyonunu devralacaktır. Bu bağlamda Kral II. Georgios ile Başbakan Tsouderos'un 10-17 Haziran 1942 tarihleri arasında gerçekleştirdikleri ABD ziyareti, İngiltere'nin yerini Amerika'ya bırakmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu ziyaret, Yunan tarihinde ilk kez bir Kral'ın ve başbakanın ABD'yi ziyaretidir. Dimitris Kitsikis, **Ellas kai Ksenoi 1919-1967**, Bibliopoleion tis Estias, Athina, 1977, s. 167-171.

²⁰⁴ Sander, **Siyasi Tarih**, s. 258-259. Truman Doktrini ile birlikte Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması gerekliliğini öne süren ABD'nin asıl amacı Sovyetler'i çevreleme politikası güderek Amerikan ekonomik siyasal anlayışının yayılmasını sağlamak, ikinci amacı ise Sovyet tehdidine karşı Yunanistan ve Türkiye'yi askeri ve ekonomik yardım yoluyla güçlendirmektir. Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s. 17-18; Sander, **Siyasi Tarih**, s. 258.

²⁰⁵ Mesajda, silahlı azınlıkların boyunduruğuna direnen ulus olarak Yunanistan, dış baskılara direnen ulus olarak Türkiye kastedilmiştir. Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s. 21; Sander, **Siyasi Tarih**, s. 258; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 441- 442.

²⁰⁶ İkinci Dünya Savaşı, dünya ekonomisini alt üst ederken, özellikle Avrupa, ekonomik hayatı yeniden canlandıracak kaynaklara ihtiyaç duymaya başlamıştır. ABD'nin 1945-1946 yılları arasında Avrupa'ya yaptığı ekonomik yardımın bilançosu 15 milyar doları bulmuştur. Kendi ekonomisi üzerinde büyük bir yük oluşturmaya başlayan Avrupa'ya başka türlü yardım etme yolu arayan Washington yönetimi, 5 Haziran 1947'de dönemin Dışişleri Bakanı George Marshall'ın Harvard Üniversitesinde yaptığı bir konuşmayla yeni yardım planını açıklamıştır. Marshall Planı olarak adlandırılan bu ekonomik yardım programına göre Avrupa ülkeleri kendi aralarında ekonomik işbirliğine gidecekler, ortaya çıkabilecek açıklar ise ABD tarafından karşılanacaktır. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 271.

askeri yardım yapılmıştır.²⁰⁷ 1947-1952 yılları arasında devlet harcamalarının yüzde 89'u Amerikan ekonomik yardımıyla karşılanabilmiştir.²⁰⁸

Truman Doktrini'nin ilanının nedeni, Yunanistan'ın iç savaştan kurtulması ve Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasıdır.²⁰⁹ Doktrin, Yunanistan'da, ülke ekonomisini iyileştirmeyi, toplumsal düzeni tehdit eden kaosu engellemeyi ve bütün olası risklerin üstesinden gelmesi için Silahlı Kuvvetlerin yeniden inşasını amaçlamıştır.²¹⁰

Bu çerçevede, ABD'den alınan ekonomik ve askeri yardımlar ile Yunanistan'daki iç savaş 1949 yılında sona ermiş, ancak içteki bu çekişme, “*kardeş kavgası*” uzun yıllar boyunca siyasi arenada çelişkiler ve tutarsızlıklarla kendini göstermiştir.²¹¹ 1949'da iç savaşın bitmesinin ardından İngiltere de Yunanistan topraklarından tamamen çekilmiştir.²¹²

Yunan araştırmacı Elias Themos, Yunanistan'daki Amerikan varlığı ile birlikte, siyasi yapılanmanın yeni bir biçiminin ortaya çıktığına vurgu yaparak, bu yapının bir bakıma “güdümlü demokrasi” olarak da değerlendirilebileceğini

---

²⁰⁷ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 127; Sander, **Siyasi Tarih**, 258-259; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 443-444.

²⁰⁸ Tsitsopoulos ve Veremis, *a.g.m.*, s. 178.

²⁰⁹ Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s. 11.

²¹⁰ Nachmani, *a.g.m.*, s. 500; James Edward Miller, **The United States and the Making of Modern Greece: History and Power 1950-1974**, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2009, s. 21. Truman Doktrini'ne göre ABD, demokrasi rejiminin korunması için Yunanistan'a yardım etme yükümlülüğü taşıyordu. Svoronos, **a.g.e.**, s. 109.

²¹¹ Svoronos, **a.g.e.**, s. 109. Aslında iç savaşın temellerini, Megali İdea söyleminin bir sonucu olarak gelişen “Küçük Asya Çıkarması” konusunda Venizelos ve Kral arasında ortaya çıkan fikir ayrılığı ve bunun neticesinde ortaya çıkan “Ethnikos Dihasmos”a kadar götürmek mümkündür. Ulusal bölünme ilk tohumlarını 1900'lü yılların ilk çeyreğinde Venizelosçular ve Kralcılar ya da başka bir deyişle Cumhuriyetçiler ve Monarşi yanlıları olarak atmıştır. Kralcılar ve Cumhuriyetçiler arasındaki ayrılık, 1936'da Kral yanlısı bir darbeye iktidarı ele geçiren General Ioannis Metaksas ile birlikte farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Soruna bu defa anti-komünizm eklenmiştir. Bu dönemde komünistler monarşiye karşı güçlü tutumları ile bilinirlerken, kral yanlıları da doğal olarak anti-komünizmi savunuyorlardı. Nitekim bu durum 1940'lı yıllarda yaşanan iç savaşla daha belirgin hale gelecektir. Kostas Messas, “*Greece*”, (Ed. Cynthia Watson, Constantine P. Danopoulos), **The Political Role of the Military: An International Handbook**, Greenwood Press, London, 1996, s. 157. Bu durumu, ilk bölünmenin ortaya çıkardığı sancılı bir sürecin sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Temelde Cumhuriyet yanlıları ve Monarşi yanlıları çekişmesi vardır.

²¹² Papandreou, **a.g.e.**, s. 102.

belirtmektedir.²¹³ Truman Doktrini'yle birlikte Yunanistan'da Amerikan dış politikasının temel amacı "güdümlü demokrasi"yi tanıtmak ve sürdürmek olarak belirlenmiştir.²¹⁴ Bu tip örgütlenme biçimi, Yunanistan'ın Batı Bloku'na eklemlenmesinin yanı sıra, Krallığın ve siyasi sahnede sağ kanadın egemenliği ile ABD etkisinde sosyo-ekonomik-politik ve sınırlı bir demokratik sistemin aşamalı gelişimini amaçlamıştır.²¹⁵

Bu çerçevede, yasadışı Komünist Parti istisnasıyla bütün siyasi partiler siyasi sürece katılmalıydı.²¹⁶ Ancak solla birlikte liberaller de Amerikan varlığına ve monarşiye karşı radikal veya tarafsız tutumları yüzünden hükümet dışında bırakılmışlardı. Bu nedenle hükümeti kurmakla görevlendirilmek için sadece sağ kalıyordu. Siyasi alandaki bu dar sınırlamalar, çekişen siyasi güçler arasında bir yandan kutuplaşmaya sebep olurken, diğer yandan yeni anlaşmazlıklar için hızlandırıcı bir etkiye sahipti.²¹⁷

Bunun yanı sıra, iç savaşın ardından kurulan koalisyon hükümetlerinin birbirini izleyen düşüşleri, Yunanistan'ı ciddi bir siyasi krizin eşiğine getirmiştir.²¹⁸ Konuya ilişkin, ABD'nin Yunanistan Büyükelçisi Henry Grady'nin²¹⁹ Yunan basınına gönderdiği bir mektupta, Yunanistan'da istikrarlı bir hükümet kurulamadığı takdirde Amerikan yardımının sürdürülmesinin mümkün olmayacağı yönündeki sert uyarısı, ABD'nin Yunanistan'ın iç işlerine karışmaya başladığını göstermesi bakımından önemlidir.²²⁰ Nitekim Truman Doktrini'nin başarıya ulaşması için

---

²¹³ Güdümlü demokrasi kavramını, gelenekçi kurumların modernleşmiş bir versiyonu olarak da algılamak mümkündür. Thermos, *a.g.m.*, s. 205-206. Demokrasi iç düzenle ilgili bir olgudur. Bu bağlamda demokrasi, iktidarın belirlediği ölçülerde bir siyasal düzen, hak ve özgürlükler ve bir muhalefetin oluşumudur. ABD'nin Yunanistan üzerindeki etkisinden hareketle, Truman Doktrini'yle birlikte Yunanistan'da ortaya çıkan ABD varlığı için Yunanistan'da iktidar ABD'dir demek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda Yunanistan tam anlamıyla ABD'nin güdümünde yönetilmektedir.

²¹⁴ Thermos, *a.g.m.*, s. 206.

²¹⁵ Aynı yer.

²¹⁶ Yunanistan Komünist Partisi (KKE) Aralık 1947'de yasadışı ilan edilmiştir.

²¹⁷ Thermos, *a.g.m.*, s. 206.

²¹⁸ 1948-1952 yılları arasında liberal ve sosyal demokratların üstünlüğü altında on üç hükümet kurulmuş ve düşmüştür. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 256-257.

²¹⁹ 1948-1950 yılları arasında ABD'nin Yunanistan büyükelçiliği görevinde bulunmuştur.

²²⁰ Büyükelçi Grady'nin mektubu 1 Nisan 1950 tarihli gazetelerde yayınlanmıştır. Papandreou, **a.g.e.**, s. 113.

yardım alan ülkedeki hükümetin biçim ve bileşiminin korunması gerekmektedir.²²¹ Bu bağlamda ABD, Yunanistan'da demokrasi rejimini korumak adına Yunanistan'a yardım etme yükümlülüğü taşıdığını öne sürmektedir.²²²

Öte yandan Andreas Papandreou Yunanistan'da iç savaş sonrası dönemde siyasal yapıya damgasını vuran beş karakteristik özellik olduğunu vurgulayarak, bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır:²²³

- Savaş sonrası dönemde ABD'nin Yunanistan'ın koruyuculuğu rolünü üstlenerek, ülkenin iç politikasına daha fazla dahil olmaya başlamasıyla Yunanistan'da gerçek anlamda bir ulusal egemenliğin var olmayışı,

- Ülkedeki Amerikan etkeni ile Yunan kurulu düzeni²²⁴ güçleri arasındaki ittifak,

- Sağ kanadın sistemli bir şekilde idari mekanizmayı ele geçirmeye başlaması,

- Burjuva politikacıların gösterdikleri oportünist tutum,

- Merkez Solda görülen sürekli bir yeniden canlanma eğilimi.

1952 seçimlerini Aleksandros Papagos'un²²⁵ partisi Yunan Dirilişi'nin kazanmasıyla birlikte Yunanistan'da 1963'e kadar sürecek olan sağcı iktidar dönemi başlamıştır.²²⁶ Burada dikkati çeken, seçimlerden önce ABD'nin, seçim sisteminin değiştirilmesine yönelik doğrudan müdahalede bulunduğu yönünde hâkim olan görüştür. Nitekim Grady'den sonra 1950-1953 yılları arasında ABD'nin Yunanistan

---

²²¹ Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s. 17-20.

²²² Svoronos, **a.g.e.**, s. 109. ABD'nin Yunanistan'daki demokrasi rejimini korumak adına hazırladığı reçeteye göre, hükümeti sağ kuracak, parlamento içi muhalefeti Amerika'ya dost kuvvetler yapacak ve sol ciddi bir siyasal güç olmaktan çıkarılacaktı. Papandreou, **a.g.e.**, s. 114.

²²³ Papandreou, **a.g.e.**, s. 127-128.

²²⁴ Papandreou Yunan kurulu düzenini, Saray, ordu, bürokrasi ve sağa bağlı siyasal güçlerin oluşturduğunu belirtmektedir. **A.g.e.**, s. 127.

²²⁵ Aleksandros Papagos, 1936'da iktidarı ele geçiren General Ioannis Metaksas döneminde Genelkurmay Başkanlığına atanmış, 1940-41 yıllarında Yunan ordularına Başkomutanlık yapmıştır. 1949 yılında komünist Demokratik Orduyu yenilgiye uğratarak mareşal unvanını almıştır. Clogg, **a.g.e.**, s. 279; Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 122.

²²⁶ Clogg, **a.g.e.**, s. 180; Sander, **Siyasi Tarih**, s. 256-257.

Büyükelçiliği görevinde bulunan John Peurifoy'un²²⁷ nispi temsil yerine çoğunluk sistemi getirilmesi konusundaki baskıcı tutumu üzerine, Kasım 1952 seçimlerine kadar seçim sisteminde gereken değişiklikler yapılmıştır.²²⁸

Peurifoy, New York'ta Yunanca olarak çıkmakta olan Atlantis gazetesine verdiği demeçte, ABD'nin Yunanistan'ın iç işlerine müdahalesini doğal karşılamaktadır: *“Amerikalıların Yunanistan'ın sorunlarına karışması yasal bir olaydır. Yunan Parlamentosunun çıkarmış olduğu bir yasaya göre Amerikan Misyonu üyelerinin Yüksek Savaş Konseyine, Mali İşler Komitesine ve Dış Ticaret Komitesine katılmaları öngörülmektedir. Dolayısıyla tartışma konusu olan sorunlarda Amerika'nın görüşüne başvurulması son derece doğaldır.”*²²⁹

Bu çerçevede, 1950'lerde ABD'den alınan ekonomik yardımlarla başlayan kapitalistleşme sürecinde, siyasi alanda sağ ve sol unsurlar arasında bir denge eksikliği görülürken, ABD'nin Yunanistan'ın siyasi hayatına yoğun etkisi hatta müdahalesi olduğunu söylemek mümkündür.²³⁰ Nitekim 1950'li yıllarda Yunanistan'daki Amerikan Büyükelçilerinin tutum ve davranışları da bu savı kanıtlamaktadır. Ayrıca iç savaş sonrası kurulan hükümetlerin ortak özelliğinin gerek

---

²²⁷ John Emil Peurifoy, Yunanistan'da görev yaptığı süre içerisinde Yunan Krallığını da içine alan bir Merkez-Sağ hükümeti kurulması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Yunanistan'ın iç işlerine müdahalesinden dolayı, ismi Yunanlar tarafından hala olumsuzlukla karşılanmaktadır. Nitekim Yunan siyasi hayatına karışma girişiminde bulunan her yabancı, Yunanlar tarafından Peurifoy olarak adlandırılmaktadır.

²²⁸ Clogg, **a.g.e.**, s. 180; Papandreou, **a.g.e.**, s. 121; Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 131. 1952 seçimlerinden önce yapılan yeni anayasada çoğunluk sistemi kabul edilmiştir. Sander, **Siyasi Tarih**, s. 256-257.

²²⁹ Papandreou, **a.g.e.**, s. 121.

²³⁰ İç savaştan sonra Yunanistan'ın siyasi hayatında ABD'nin doğrudan ya da dolaylı etkileri göze çarpmaktadır. ABD'nin sağ partileri ve aşırı sağ destekleyen tutumu, siyasetteki denge eksikliğinin ve istikrarsızlığın temel sebebini oluşturmuştur. Svoronos, **a.g.e.**, s. 109. Papandreou, ABD'nin Yunanistan'da demokrasinin korunması adına merkez partiler yerine sağ desteklemesini iki nedene dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi, ABD'nin stratejik gereksinimlerinin, Yunanistan'ın izleyeceği siyaset üzerinde sıkı bir denetim kurulmasını gerektirmesi; ikinci neden ise, Yunan sağının iktidarda kalabilmek için yabancı etkilere boyun eğebilecek konumda bulunmasıdır. Bunun yanında, Kral'ın Yunanistan'ın siyasi hayatında yabancı etkilerin aracısı rolünü oynadığı da göz önünde bulundurulursa ABD'nin sağcı güçlerle işbirliğine gitmesinin şaşırtıcı olmadığı görülecektir. Papandreou, **a.g.e.**, s. 115.

yurt içi gerekse uluslararası alanlarda komünizmin önlenmesine yönelik politikalar izlemek olduğu rahatlıkla söylenebilir.²³¹

Bir başka araştırmada ise Yunan iç ve dış politikasının belirlenmesinde, Amerikan Elçiliğinden başka, Saray ve ordunun da etkili olduğu belirtilmektedir. Aslında ABD'nin, orduyu ve Sarayı da etkisi altında tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.²³²

1953'te güdümlü demokrasi, gelenekçi Yunan siyasetinin taleplerine ayak uyduran bir denetim mekanizması haline gelmiştir. Amerikan makamları Yunanistan'daki varlıklarını korusalar da, siyasi güçler arasındaki anlaşmazlıklar pratikte kontrol altına alındığı için, zamanla denetimlerini gevşeterek siyasi yönden daha rahat ve göze çarpmayan mevkilere kaymışlardır. Böylece siyasette Amerikan kontrolü aşamalı olarak azalırken, monarşi, sistemde baskın öge durumuna gelmiştir.²³³

1952'de iktidara gelen Papagos'un 1955'teki ölümünün ardından, Kral Paulos hükümeti kurma görevini Konstantinos Karamanlis'e vermiş, Karamanlis, Yunan Dirilişi'ni Radikal Ulusal Birlik (ERE) adı altında yeniden kurarak 1956'da seçimlere gitmiş ve başbakan olmuştur.²³⁴

Bunun yanı sıra, toplumun hayatına bakıldığında, ABD'den alınan yardımların büyük ölçüde askeri alana kaydırılması ve sosyal alanda yapısal dönüşümün sağlanamaması nedeniyle, 1950'lerde toplumsal huzursuzluğun arttığı

---

²³¹ Clogg, *a.g.e.*, s. 179.

²³² D. George Kousoulas, "Greek Politics", *Balkan Studies*, 8:2, 1967, s. 414.

²³³ Thermos, *a.g.m.*, s. 207. Bu dönemde Yunan siyaseti üzerinde Amerikan kontrolü azalmakla birlikte, etkisinin azalmadığını söylemek mümkündür.

²³⁴ Elias Thermos, ERE Partisi'nin ABD etkisinde, daha doğrusu güdümlü demokrasinin siyasi kuruluşu konumunda olduğunu altını çizmektedir. Thermos, *a.g.m.*, s. 207. Svoronos da ERE yönetiminin göstermelik bir yönetim olduğunu, ülkeyi aslında parlamento dışı güçlerin yönettiğini vurgulamaktadır. Svoronos'a göre ülke, Kral ve çevresi, 1952'den beri NATO'nun ve dolayısıyla ABD'nin emrinde bulunan ordu, Merkezi Haberalma Örgütü (KYP), Emniyet Teşkilatı ve kırsal kesimde faaliyet gösteren Ulusal Güvenlik Örgütü (TEA) tarafından yönetilmektedir. Svoronos, *a.g.e.*, s. 110.

göze çarpmaktadır.²³⁵ Ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısında meydana gelen değişikliklerle birlikte, özellikle işsizliğin artması sonucunda, 1960'larda muhalefet ortaya çıkmış ve 1950'lerde sürekli iktidarda kalan sağ partilerin egemenliğinin sarsılmasına yol açmıştır.²³⁶ Sola karşı alınan önlemler muhalefetin karşı harekete geçmesine olanak sağlamıştır.²³⁷

Halk ile güdümlü demokrasi yapısı arasında, iç savaşın bitiminden beri hızla artan çatışma durumunun ilk gerçek kanıtı 1958 seçimleriyle ortaya çıkmıştır. Savaş alanında solun yenilgisinden beri geri dönüş için güçlü bir gelişim gösteren Birleşik Demokratik Sol (EDA)²³⁸ Meclisin yüzde 25'ini ele geçirerek seçmenlere bir alternatif sunmuştur.²³⁹ 1958'deki EDA oyları, güdümlü demokrasiye ve aynı zamanda Saraya karşı güçlü bir protesto olarak değerlendirilebilir. Ancak Karamanlis Hükümeti, seçimleri kaybetme olasılığı ortaya çıkınca orduyu seferber ederek 1961 seçimlerini kazanmış ve sistemi yeniden dengelemeye çalışmıştır.²⁴⁰ Buna karşılık EDA ile Georgios Papandreou başkanlığında kurulan yeni politik ittifak Merkez Birliği (EK) seçimlerde hile yapıldığına dair suç duyurusunda bulunmuşlardır.²⁴¹

---

²³⁵ 1950'lerde bir tarım ülkesi konumunda olan Yunanistan'da, ABD yardımlarıyla birlikte kapitalistleşme doğrultusunda adımlar atılmış, ancak toprak reformunun yapılamaması, tarım kesiminde açığa çıkan işgücünün kentlere göçüne neden olmuş ve sanayileşmenin tam anlamıyla gerçekleştirilememesi sonucunda ülkede büyük oranda bir işsiz kesim ortaya çıkmıştır. Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 717.

²³⁶ Aynı yer. İktidar partileri toplumsal huzursuzluğu baskı yöntemiyle sindirmeye çalışmıştır, ancak muhalefetin doğmasına engel olamamıştır.

²³⁷ Svoronos, **a.g.e.**, s. 111 Svoronos, muhalefetin dayandığı temel güçleri, işçiler, küçük ve orta burjuvalar, kendilerini dış etkilere karşı koruyabilmiş olan iş adamları, kentlere göç etmeye başlayan köylüler ve nüfusun yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan işsizler şeklinde sıralamıştır. **A.g.e.**, s. 111-112.

²³⁸ Komünistleri, sosyalistleri ve eski EAM mensuplarını bünyesinde toplayan EDA Partisi 1 Ağustos 1951'de kurulmuştur. Giannis Papadimitriou, **H Analampi tis Aristeras: Okto Synklonistikes Eklogikes Anametriseis 1950-1967**, Ekdoseis Filistor, Athina, 2001, s. 23-24.

²³⁹ Thermos, *a.g.m.*, s. 207; Papandreou, **a.g.e.**, s. 126.

²⁴⁰ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 718. 1961 seçimlerinde ERE Partisi'nin parlamentoda kesin olarak çoğunluk sağlayabilmesi için iç güvenlik tehdidine karşı hazırlanmış Perikles kod adlı bir NATO planının devreye sokulduğu ileri sürülmektedir. Planın uygulanabilmesi için polis, jandarma, istihbarat örgütü ve ordunun seferber edilmiş ve bu planla kentlerde seçim sahtekârlığı, kırsal bölgelerde ise şiddet kullanarak solun parlamentodaki varlığını kısıtlamak amaçlanmıştır. Papandreou, **a.g.e.**, s. 24; Clogg, **a.g.e.**, s. 190; Karampelias, **a.g.e.**, s. 338. Bu nedenle çoğu araştırmacı Karamanlis'in 1961'deki seçimleri 'hile'yle kazandığını ya da 'hileli oy yöntemi' kullandığını belirtmektedir.

²⁴¹ Thermos, *a.g.m.*, s. 207; Clogg, **a.g.e.**, s. 189. ERE Partisi oyların hemen hemen yüzde 50'sini almasına rağmen seçim, Merkez Birliği öncülüğünde rejim/sistem karşıtı bir tepkinin doğmasına

Öte yandan, 1954'te patlak veren Kıbrıs krizinin ardından, bir sorun olarak Kıbrıs, Yunan dış politikasında yerini almaya başlamıştır.²⁴² Karamanlis Hükümetinin ABD'den gelen baskı sonucu Türkiye ile Kıbrıs konusunda anlaşmaya varması da, 1961 seçimlerinde Papandreou'nun Merkez Birliği Partisi'nin hükümete karşı kullandığı bir koz haline gelmiş ve bu sayede Papandreou, hükümetin Kıbrıs politikasını öne çıkararak iç politikadaki hoşnutsuzluğu dış politika üzerinden dile getirme yolunu benimsemiştir.²⁴³

1963 Mayıs ayında EDA'nın ikinci başkanı Georgios Lambrakis'in bir barış yürüyüşü sırasında öldürülmesi, onu öldüren kişinin aşırı sağla ve bazı yüksek rütbeli jandarma subaylarıyla bağlantısının olması, huzursuzluğu çoğaltmış, sağa ve dolayısıyla hükümete karşı duyulan güvensizliği arttırmıştır.²⁴⁴ Lambrakis'in öldürülmesine demokratik güçler büyük tepki göstermişler ve yeni seçime gidilmesini istemişlerdir.

Öte yandan Papandreou'nun seçim protestosu olarak iki yıl boyunca sürdürdüğü, "sonuna kadar mücadele" anlamına gelen "Anendotos Agonas" kampanyası başarıya ulaşmış ve 1963 seçimlerini Merkez Birliği kazanmıştır.²⁴⁵

Papandreou'nun iktidar olduğu yıllarda Yunanistan'da bazı reformlar yapılmış, yeni bir sosyal ve ekonomik politika uygulanması için çaba

---

neden olmuştur. Thermos, *a.g.m.*, s. 207. Merkez Birliği Partisi bünyesinde eski liberaller, aşırı sağdan ayrılan bazı gruplar ile EAM mensubu bazı gruplar toplanmıştır. Svoronos, *a.g.e.*, s. 112.

²⁴² Bkz. Üçüncü Bölüm.

²⁴³ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 717-718.

²⁴⁴ Clogg, *a.g.e.*, s. 191; Svoronos, *a.g.e.*, s. 112.

²⁴⁵ Papandreou, *a.g.e.*, s. 142-144; Markezinis, *a.g.e.*, s. 98-99. 1963 seçimlerini Merkez Birliği Partisi kazanınca, Karamanlis ülkeden ayrılarak Fransa'ya kendi isteğiyle sürgüne gitmiştir. Bu sürgün on bir yıl sürecek ve Cunta'nın devrilmesinden sonra Karamanlis Yunanistan'a geri dönecektir. Clogg, *a.g.e.*, s. 192. Merkez Birliği 1963 seçimlerinde yeterli çoğunluk sağlayamadığı için tek başına iktidar olamamıştır. 1964'te seçimler yinelenmiş ve Merkez Birliği yüzde 53 oy oranıyla tek başına iktidar olmuş, dolayısıyla yerini sağlamlaştırmıştır. Clogg, *a.g.e.*, s. 194; Svoronos, *a.g.e.*, s. 112; Koliopoulos ve Veremis, *a.g.e.*, s. 137. Woodhouse, Yunanistan'da uzun yıllardan beri ilk kez bu kadar oy çokluğuyla iktidara gelmeyi başaran bir parti daha olmadığını altını çizmektedir. C. M. Woodhouse, *A Short History of Greece*, 1965, s. 182.

gösterilmiştir.²⁴⁶ Doğu Bloku ile dondurulmuş ilişkiler biraz olsun yumuşamıştır.²⁴⁷ Öte yandan Papandreou'nun, Kıbrıs konusunda ABD'nin 1964 yılında öne sürdüğü çözümlerden “çifte enosis”²⁴⁸ çözümünü içeren Acheson Planı'nı reddetmesi, ABD yönetimi ile arasını açmıştır.²⁴⁹ Papandreou'nun ekonomide uyguladığı ılımlı enflasyonist politika ise ülkenin ekonomik ve mali oligarşisini rahatsız etmiştir.²⁵⁰

Bu arada, ordu mensupları da Papandreou Hükümetini ülkeyi solun etkisine açık bırakarak tehdit altına sokan bir Truva atı pozisyonunda görmüşlerdir. Ordunun bu tutumunun temel nedeninin, babası Georgios Papandreou'ya kıyasla daha radikal görüşlere sahip olan Andreas Papandreou'dan kaynaklandığı öne sürülmektedir.²⁵¹ Nitekim Andreas Papandreou'nun, İkinci Dünya Savaşı sırasında, ordu içinde aşırı sağ unsurlara sahip IDEA²⁵² örgütüne karşı, solcu subayların kurduğu “Aspida”²⁵³ adlı gizli bir örgütün lideri olduğu yönünde bir iddia ortaya atılmıştı ve bu iddia aşırı sağcılarını Papandreou'ya karşı daha da körüklüyordu.²⁵⁴

---

²⁴⁶ Svoronos, **a.g.e.**, s. 113. Merkez Birliği Partisi'ni oluşturan siyasi güçler arasında tam bir birlik olmaması, uygulanan politikaların tutarlı seyretmemesine yol açmış, hem aşırı sola hem de aşırı sağa karşı bir politika benimsenmiştir. Aynı yer.

²⁴⁷ Clogg, **a.g.e.**, s. 195.

²⁴⁸ Çifte enosis planını, dönemin ABD Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson ortaya attığı için Acheson Planı olarak da bilinmektedir.

²⁴⁹ Clogg, **a.g.e.**, s. 195.

²⁵⁰ Bunun nedeni, birinci Karamanlis Hükümeti döneminde tutturulan fiyat istikrarının tehlikeye düşmüş olmasıydı. **A.g.e.**, s. 196.

²⁵¹ Aynı yer.

²⁵² Yunan Subaylarının Kutsal Birliği. IDEA, İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal altındaki Yunanistan'dan Orta Doğu'ya giden Yunan orduları içinde örgütlenen anti-komünist, Kral yanlısı ve sağcı subayların oluşturduğu bir örgüttür. C. L. Sulzberger, “Greece Under The Colonels”, **Foreign Affairs; an American Quarterly Review**, 48:2, Jan. 1970, s. 303; Dimitris Dimitrakos, **Kostas Mitsotakis: Politiki Viografia**, C.I, Papazisis, Athina, [198?], s. 340-341; Papandreou, **a.g.e.**, s. 117-118.

²⁵³ Kalkan.

²⁵⁴ Clogg, **a.g.e.**, s. 196. Andreas Papandreou, Aspida olayının Georgios Papadopoulos, Georgios Grivas ve dönemin Milli Savunma Bakanı Petros Garoufalias tarafından yaratıldığını belirtmekte ve Silahlı Kuvvetlere yönelik Merkez Birliği'nin gerçekleştirmeye çalıştığı bazı reformları engellemek adına böyle bir komplo hazırlandığını vurgulamaktadır. Papandreou, **a.g.e.**, s. 26-27. DeWitt S. Copp ise Papandreou Hükümetinin, 1965 Mart ayından beri Aspida adlı örgütün varlığından haberdar olduğunu ve Haziran ayında konuya ilişkin gecikmiş, uzun raporunun sadece çözümsüz değil, aynı zamanda Aspida'nın arkasındaki kişinin A. Papandreou olduğu gerçeğini gizleme arayışı içinde bulunduğunu belirtmektedir. Yazar ayrıca, baba Papandreou'nun, bir askeri soruşturmada sivil tanıkları çağırmayı yasaklayan kanunu geçirecek de oğlunu korumaya çalıştığını yazmaktadır. DeWitt S. Copp, “Papandreou: How Far Left Will He Go?”, **Human Events**, 41:44, Oct. 31, 1981, s. 5.

Nitekim G. Papandreou'nun demokrasiyi tam anlamıyla uygulamaya geçirme çabaları da sonuçsuz kalmıştır.²⁵⁵ Merkez Birliği'nin hedeflediği temel reformlar arasında ordu üzerindeki denetimin sivil hükümet tarafından sağlanması da bulunuyordu. Ancak ordu Krala bağlıydı ve Kral sivil hükümetin Silahlı Kuvvetler üzerinde söz sahibi olamayacağını ısrarla vurgulamaktaydı.²⁵⁶ Aspida iddiasının ortaya atılması ve A. Papandreou ile bazı bakanların bu örgütle ilişkilendirilmesinin ardından Başbakan G. Papandreou'nun Milli Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanının görevlerinden uzaklaştırılmalarını istemesi ve böylece Silahlı Kuvvetler üzerinde tam bir siyasi denetim kurmaya çalışması, Kralla arasının açılmasına neden olmuştur. G. Papandreou, 1965 Temmuzunda Başbakanlık görevine ek olarak Savunma Bakanlığını da üstlenmek için Kral II. Konstantinos'un onayına başvurmuş, ancak Kral, A. Papandreou Aspida olayından ötürü soruşturma altındayken bunun uygun düşmeyeceği gerekçesiyle Papandreou'nun kararını onaylamamıştır.²⁵⁷ Bunun üzerine Papandreou 15 Temmuz 1965'te Başbakanlık görevinden istifa etmiş, Kral ise Merkez Birliği Partisi'ni dağıtma girişimiyle bir strateji uygulamayı seçmiştir.²⁵⁸

Papandreou'nun istifasının ardından ikinci bir Anendotos Agonas kampanyası başlatılmış ve bu defa Krala karşı Georgios Papandreou önderliğinde kitlesel halk gösterilerine, doruğa çıkan bir siyasal bunalım eşlik etmiştir.²⁵⁹ Svoronos'a göre Papandreou'nun istifası Kral eylemlerinin de başlangıcını oluşturmuştur. Nitekim bu eylemler dizisi iki aşamada gerçekleşecekti: Parlamento içi evresi ve başarısızlık durumunda gerçekleştirilmesi planlanan bir askeri darbe.²⁶⁰

---

²⁵⁵ Kralın yetkilerinin anayasayla sınırlandırılması, saraya bağlı ordunun tarafsızlaştırılarak siyasi yaşamdan çekilmesinin sağlanması gibi düzenlemelerdir. Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 718.

²⁵⁶ Papandreou, **a.g.e.**, s. 25.

²⁵⁷ Clogg, **a.g.e.**, s. 196-197. O sırada tahtta babası Kral Paulos'un yerine geçen yirmi dört yaşındaki II. Konstantinos bulunmaktadır.

²⁵⁸ **A.g.e.**, s. 197; Svoronos, **a.g.e.**, s. 115; Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 718. Bu olay bazı kaynaklarda Papandreou'nun istifa ettiği şeklinde değil, Kral tarafından Papandreou'nun başbakanlıktan azledildiği şeklinde yer almaktadır. Copp, *a.g.m.*, s. 5. Papandreou'nun istifasıyla ortaya çıkan siyasi kriz için bkz. Thomas Anthem, "The Greek Crisis", **Contemporary Review**, 207:1196, Sept. 1965, s. 119-126.

²⁵⁹ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 27.

²⁶⁰ Svoronos, **a.g.e.**, s. 115.

Krala göre yeni seçimlere gidilmesi, Merkez Birliği ile sol kesim ve EDA'nın güçlenerek kendini göstermesi anlamına geliyordu. Bu nedenle Kral, Merkez Birliği'nden ayrılan bazı milletvekillerinin²⁶¹ kurdukları Liberal Demokratik Merkez Partisi Başkanı Stefanopoulos'a hükümeti kurma görevini vermiştir.²⁶² Parlamentoda azınlıkta olduğu halde Stefanopoulos, özellikle sağ ve liberal partilerin desteğiyle 22 Aralık 1966'ya kadar iktidarda kalabilmiştir.²⁶³ Bu esnada Kıbrıs için ikili görüşmeler yapılmış ve Aspida davasına da başlanmıştır.

Çok az bir çoğunlukla kurulabilen Stefanopoulos Hükümetinde tam bir istikrarın sağlanamamış olması sonucunda, sağ partilerle merkez partileri arasında Sarayın da onayıyla bir anlaşma yapılarak, 22 Aralık 1966'da Giannis Paraskevopoulos²⁶⁴ başkanlığında bir hizmet hükümeti²⁶⁵ kurulmuş ve sağ ve sol partiler kendisine güvenoyu vermiştir. Bu hükümette ERE mensupları ile Georgios Papandreou'ya bağlı olan gruplar da yer almıştır.²⁶⁶

16 Mart 1966'da Aspida davası sona ermiş, 15 Yunan subayı 2 yıldan 18 yıla kadar çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. Andreas Papandreou dokunulmazlığı dolayısıyla yargılanmamış fakat mahkemede aleyhinde suçlamalar yapılmıştır.²⁶⁷

30 Martta Giannis Paraskevopoulos, dokunulmazlık ile ilgili Merkez Partisi'nin bir talebini kabul etmemesinden dolayı çıkan yeni siyasi kriz sonunda istifasını vermiştir.

---

²⁶¹ Daha çok kral yanlısı olanlar.

²⁶² Papandreou'nun istifasından sonra Kral yeni hükümeti kurma görevini Novas'a vermiştir. Novas, 15 Temmuz 1965'ten 19 Ağustos 1965'e kadar geçici bir süre için başbakan olarak kalmıştır. 19 Ağustosta İlias Tsirimokos başbakanlığa getirilmiş, ancak o da 17 Eylül 1965'te yerini Kralın tayin ettiği Stefanopoulos'a bırakmıştır. **Milliyet**, 22.04.1967.

²⁶³ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 27; **Milliyet**, 22.04.1967. Çok az bir çoğunlukla kurulabilen Stefanopoulos Hükümetinde tam bir istikrarın sağlanamamış olması sonucunda, sağ partilerle merkez partileri arasında Sarayın da onayıyla bir anlaşma yapılmıştır.

²⁶⁴ Yunanistan Merkez Bankası Başkanı.

²⁶⁵ Seçim hükümeti: Yunan Anayasası'na göre genel seçimlere gidileceği zaman iktidardaki hükümet istifa etmek zorundadır. Seçimlere gidilmesi kararından seçim sonuçları ilan edilinceye kadar ülkeyi yönetmek için kral tarafından atanan geçici bir seçim hükümeti görevlendirilir. Papandreou, **a.g.e.**, s. 28.

²⁶⁶ Svoronos, **a.g.e.**, s. 115.

²⁶⁷ **Milliyet**, 22.04.1967.

Yazar George Kousoulas, ABD'nin Truman Doktrini ile birlikte Yunanistan'daki demokratik kurumları korumak adına giriştiği çabaların yirmi yıl içinde oldukça başarı sağladığını belirtmektedir. Kousoulas'a göre, 1967 senesine gelindiğinde, her ne kadar siyasette 1965'ten sonra bir istikrarsızlık baş gösterse de, genel olarak Yunanistan'daki siyasi kurumlar, Amerika'nın geliştirdiği demokratik modele birçok açıdan uymaktadır. Ancak yine de, bu demokratik çerçevede 1945'ten 1965'e kadar siyasi hayattan ziyade, özellikle ekonomik alanda dikkate değer bir gelişim sağlanmıştır. Ülke 50'li yılların yarısında ekonomik açıdan kendine gelmeye başlamış ve üretim kapasitesini genişletmek için sağlam adımlarla ilerlemiştir. 1952-62 yılları arasında, toplam üretim yüzde 84.4 ve kişi başına elde edilen hasılat yüzde 67.8 artmıştır.²⁶⁸

Siyasi alanda ise ekonomik alanda olduğu kadar tatmin edici bir gelişim sağlanamamıştır. Belli zayıflıklar kendini göstermiştir. Bir yandan liberal politikacıların Anayasa'nın sağlamlığını ve Krallığın siyasal süreçteki rolünü ve hatta işe yararlığını sorgulama eğilimleri, öte yandan muhafazakâr liderlerin liberal muhaliflerini komünist-sol ile işbirliği yapmakla itham etmeleri ve hükümette karar alma mekanizması içinde güvenilmez olarak görme eğilimleri, Yunan siyasi hayatındaki –özellikle 1965'ten sonra alevlenen- süreğen istikrarsızlığın temel sebebi olarak değerlendirilebilir.²⁶⁹

Bunun yanı sıra İkinci Dünya Savaşı'ndan 1967'ye kadar geçen sürede siyasal yapı içerisinde 95 siyasi parti kendini göstermiştir. Bunlardan 13'ü kısa ömürlü olmuş, seçimler için aday bile çıkarmadan kapanmışlardır. 63 parti sadece bir kez genel seçimlere katılmış ve bunlardan sadece 14'ü Parlamento'ya en az bir aday sokabilmiştir. Ancak bu 14 partiden en az beşi daha önce var olan partilerin isim değiştirmiş halleriydi. 95 siyasi partiden sadece 13'ü tek başına veya diğerleriyle koalisyon halinde ikiden fazla seçimde yer almıştır.²⁷⁰

---

²⁶⁸ Kousoulas, *a.g.m.*, s. 416.

²⁶⁹ *A.g.m.*, s. 417.

²⁷⁰ *A.g.m.*, s. 409.

2.1.2. Cunta Yönetiminin İktidara Gelişi

Başbakan Georgios Papandreou'nun 1965'teki istifasından sonra ortaya çıkan hükümet bunalımı, 21 Nisan darbesine kadar geçen sürede bir siyasi istikrarsızlık örneği olarak kendini göstermiştir. Yunanistan iki yıl boyunca istikrarsız koalisyonlar tarafından yönetildikten sonra 21 Nisan 1967'de Albaylar Cuntası yönetime el koymuştur.²⁷¹

Paraskevopoulos'un "hizmet hükümeti"nin düşmesinin ardından Kral, Meclis'te en fazla sandalye sayısına sahip olan Papandreou'ya iktidarı tekrar teslim etmek istememiş ve bir koalisyon hükümeti kurdurma yoluna gitmiştir.²⁷² Merkez Birliği'nin buna yanaşmaması üzerine Nisan 1967'de Kral'ın isteği üzerine iktidara ERE partisinin lideri Panagiotis Kanellopoulos getirilmiş, ancak kurulan yeni hükümet Meclisten güvenoyu alamayınca 28 Mayıs'ta genel seçimlerin yapılması kararıyla Meclis feshedilmiştir.²⁷³

Böylece Svoronos'un savına göre, Kralın planladığı eylemlerin "parlamento içi evresi" başarısızlığa uğramış ve eylemin ikinci aşaması olan "askeri darbe" için zemin hazırlanmıştır. Seçim sistemi sağ partilerin iktidara gelmesini sağlayamadığı için tek çözüm yolu Krala bağlı generallerin öncülüğünde bir darbe yapılması olarak belirlenmiştir.²⁷⁴ Ancak olaylar Kralın ve Kral çevresinin planladığından daha farklı gelişmiştir.

Siyasi partilerin seçim hazırlığına giriştikleri sırada, eski darbecilere²⁷⁵ göre daha düşük rütbeli bir grup subay 21 Nisan 1967'de iktidara el koyduklarını açıklamıştır.²⁷⁶ Yalnız bunlardan -albaylar takımından- üçü, Albay Georgios

---

²⁷¹ 1967 Nisanına kadar iki hükümet oluşumuna neden olan siyasi gerilim, bir kral diktatörlüğü kurmayı planlayan orduya ve Krallık gizli güçlerine cesaret veriyordu. Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 27.

²⁷² **Milliyet**, 22.04.1967.

²⁷³ Svoronos, **a.g.e.**, s. 116; Clogg, **a.g.e.**, s. 198.

²⁷⁴ Svoronos, **a.g.e.**, s. 116.

²⁷⁵ Yunanistan'da 1967'den önce darbe gerçekleştirenler, generaller düzeyinde üst rütbeli subaylardan oluşmaktadırlar. 21 Nisan 1967 darbesi bu genel duruma bir istisna oluşturmaktadır.

²⁷⁶ Clogg, **a.g.e.**, s. 198; Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 27-28. 1974 yılı sonlarında Konstantinos Karamanlis Hükümetinin girişimiyle toplanan özel bir mahkeme jürisinin verdiği karara göre, 1967'de

Papadopoulos, Albay Nikolaos Makarezos ve Kıdemli Albay Stylianos Pattakos öne çıkmıştır.

21 Nisan 1967 darbesiyle birlikte Yunanistan Yargıtay Başsavcısı Konstantinos Kollias Başbakanlığa getirilmiş ve yeni kurulan hükümette Kıdemli Albay Stylianos Pattakos İçişleri ve Kamu Düzeni Bakanı, Panagiotis Pipinelis Dışişleri Bakanı, General Grigorios Spandidakis Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı, Albay Nikolaos Makarezos Koordinasyon Bakanı, General Odisseus Angelis Genelkurmay Başkanı ve Albay Georgios Papadopoulos Devlet Bakanı olarak yer almıştır.²⁷⁷

21 Nisan 1967’de idareyi eline alan yeni güç mekanizması, siyasi güçlerin geleneksel uzlaşmazlıklarına ordu tabanlı ve monarşik olmayan bir devlet otoritesi yoluyla bir alternatif oluşturmaya çalışmıştır. Rejim, 1967 öncesi siyasi güçleri dağıtarak yasadışı ilan etmiş ve partileri kapatmıştır. Geleneksel Yunan milliyetçiliği ve anti-komünizm tarafından yönlendirilen rejimin, kırsal/tarımsal sosyo-ekonomik yönelimleri ve geleneksel kralcı üst sınıfa karşı temel kültürel bir düşmanlığı bulunmaktaydı.²⁷⁸

Rejim, hukuksal dayanağı olarak Anayasa’nın 91. maddesini göstermektedir. Bu maddeye göre Kral, savaş ve seferberlik sırasında, kamu düzenine ya da ülke güvenliğine ciddi tehditler yöneldiği anlarda, Anayasa’nın on maddesini yürürlükten kaldırma yetkisine sahipti.²⁷⁹ Yine aynı maddeye göre Kral, parlamenter hükümeti

---

gerçekleştirilen darbeyi yirmi subay planlamış ve uygulamaya geçirmiştir. Constantine P. Danopoulos, “*Military Professionalism and Regime Legitimacy in Greece, 1967-1974*”, **Political Science Quarterly**, Vol. 98, No. 3, 1983, s. 487. Yazar Meletopoulos ise darbeyi gerçekleştiren albaylar grubunun on beş kişiden oluştuğunu, bunun yanında Silahlı Kuvvetler içinde darbe hareketine katılan 115 subayın daha bulunduğunu belirtmektedir. Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 50, 58. Darbeyi gerçekleştiren albaylar grubu: G. Papadopoulos, St. Pattakos, N. Makarezos, D. Ioannidis, K. Papadopoulos, D. Stamatelopoulos, I. Ladas, A. Lekkas, I. Steiakakis, A. Meksis, M. Roufogalis, K. Aslanidis, N. Gantonas, St. Karamperis, O. Angelis. **A.g.e.**, s. 52.

²⁷⁷ Tasos Vournas, **Istoria tis Sygkhronis Elladas: Khounta – Fakelos Kyprou (1967-1974)**, 8. Basım, Ekdoseis Pataki, Athina, 2007, s. 73; Papandreou, **a.g.e.**, 42-43; **To Vima**, 23.04.1967.

²⁷⁸ Thermos, **a.g.m.**, s. 203; Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 52.

²⁷⁹ 21 Nisan günü Atina radyosundan okunan Kralın bildirisine göre, Kral Anayasa’nın 91. maddesinin kendisine verdiği yetkiye dayanarak Anayasa’nın 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 95 ve 97. maddelerini yürürlükten kaldırmıştır. Bu maddeler, kişi, basın, konut, toplanma, cemiyet kurma, haberleşme, siyasi suçluların jüri heyetlerince yargılanmasını teminat altına almakta idi. Ayrıca siyasi

tek başına ortadan kaldıramıyordu; kararını hemen parlamentoya sunmak, parlamentonun onayını almak zorundaydı. Darbenin yapıldığı zaman olduğu gibi seçim dönemlerinde bile, parlamentonun dağıtılmış olması Kralın on gün içinde parlamentoyu yeniden toplantıya çağırıp onayını almasını gerektiriyordu.²⁸⁰ Ancak Kral, Cunta'nın biçimlendirdiği yeni hükümete hemen onay vererek Cunta yönetimini meşrulaştırma yolunu seçmiştir.²⁸¹

Kralın yeni hükümeti meşrulaştırması, onun darbecilerle işbirliği içinde olduğunu düşündürmektedir. Nitekim Andreas Papandreou kitabında, Kral Konstantinos'un darbecilerle olan ilişkisi üzerine farklı görüşlerin mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşlerden birine göre, Kral Konstantinos başından beri Cunta'nın içindeydi ve darbecilerle işbirliği halindeydi. Bir diğer görüşe göre albaylar Kralı atlatıp onun planladığı darbeden bir hafta önce davranarak iktidarı ele geçirmişlerdi. Kral böylece bir oldubittiyle karşı karşıya kalmış, kendisine bağlı generallerin gerçekleştireceği bir darbeye zemin hazırlayabilmek için albaylarla iyi geçinmek zorunda kalmıştı.²⁸²

Yunanistan'ın eski İçişleri Bakanlarından Stanatis Merkuris, darbeden hemen sonra Paris'te bir basın toplantısında, Kral Konstantinos'un en az 22 ay önce bu darbenin planlarını yapmaya başladığını söyleyerek ABD'yi de Yunanistan'ın iç işlerine müdahale etmekle suçlamıştır.²⁸³ Ancak gerçekleştirilen darbenin Kralın isteği doğrultusunda olmadığını veya bilgisi dışında olduğunu Aralık 1967'deki Kralın karşı darbe girişimi de kanıtlamaktadır. Ayrıca Svoronos'un belirttiği gibi, Kralın "parlamento içi başarısızlık" durumunda düşündüğü darbe, 13 Mayıs

---

suçluların idam edilmesini ortadan kaldıran hüküm de iptal edilmiştir. **To Vima**, 23.04.1967; **Cumhuriyet**, 22.04.1967; **Tercüman**, 22.04.1967; Vournas, **a.g.e.**, s. 9-10.

²⁸⁰ Papandreou, **a.g.e.**, s. 43.

²⁸¹ Darbeden hemen sonra ABD'nin Yunanistan Büyükelçisi Philips Talbot'un Kral II. Konstantinos ile yaptığı görüşmede Kral, darbecilerin Saray'a tanklarla geldiklerini ve kurdukları yeni hükümete onay vermektan başka seçeneği olmadığını ifade etmiştir. Aleksis Papahelas, *Philips Talbot'la röportaj*, **To Vima**, 22.04.2001.

²⁸² Papandreou, **a.g.e.**, s. 44.

²⁸³ **Milliyet**, 23.04.1967.

generaller tarafından gerçekleştirilmek üzere planlanmıştı.²⁸⁴ 21 Nisan darbesinin hem Kralın belirlediği tarihten çok daha önce yapıldığı hem de generaller tarafından değil daha düşük rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, albaylar darbesinin Kralın emriyle gerçekleştirilmediği daha iyi anlaşılacaktır.

21 Nisan darbesinin Kralın bilgisinin dışında olduğunu kabul etmekle birlikte, Kralın darbe hükümetini meşrulaştırmasından dolayı 21 Nisan darbecileriyle işbirliğine gittiği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.²⁸⁵

21 Nisan darbesini gerçekleştirenler, Silahlı Kuvvetler olarak bilinmesine rağmen bütün orduyu darbeye bağlantılı görmek doğru bir yaklaşım değildir. Nitekim yapılan darbe Kara Kuvvetleri ağırlıklıdır ve Kara Kuvvetleri içinde bile darbeye karşı gelen subaylar bulunmaktadır.²⁸⁶

Kralın ve ona bağlı generallerin planladığı 13 Mayıs darbesi IDEA tabanlı olmakla beraber, Albaylar Cuntası'nın üyeleri de IDEA örgütüyle ilişkilendirilmektedir. Nitekim 1952'de IDEA örgütünün bir üyesi olan Georgios Papadopoulos, IDEA'nın etkinliğinden yararlanarak Yunan İstihbarat Servisinde

---

²⁸⁴ Cuntanın eski bir üyesi A. Papandreou'ya gönderdiği raporda, 13 Mayıs darbesinin Türkiye modeline göre planlandığını ve bu konudaki önemli fikirlerden bazılarının Gürsel'in yaptığı darbeye de yakından karışmış olan İngilizler tarafından önerildiğini belirtmektedir. Darbe gerçekleştiği takdirde, Kral cuntası seçimleri bir yıl erteleyecek ve bu bir yıllık süre içerisinde tamamen Kralın kontrolü altında bir siyasi parti oluşturulacaktı. Kralın partisinin yapılacak olan seçimlerden büyük çoğunlukla çıkması sağlanacak ve parti ülkeyi en azından dört yıl boyunca yönetecekti. Papandreou, **a.g.e.**, s. 263.

²⁸⁵ İngiliz Dışişleri Bakanlığının raporunda Kral II. Konstantinos'un 21 Nisan darbesine taraf olmadığı belirtilmekte ve Kralın darbecilerle olan ilişkilerinde büyük bir cesaret gösterdiği, onlara sivil bir başbakan kabul ettirme konusunda başarılı olduğu ve en kısa zamanda parlamenter yönetime dönülmesi için umut beslediği ifade edilmektedir. **EK 1- National Archives of UK**, CAB 128/42, 27.04.1967, s. 5, <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009.

²⁸⁶ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 49. Nitekim darbe hareketine deniz ve hava kuvvetleri katılmamıştır, deniz kuvvetleri rejime olan karşıtlığını 1973'te bir ayaklanma ile gösterecektir. İngiliz Dışişleri Bakanlığının raporunda ise 21 Nisanda iktidarı ele geçiren subaylar grubunun, Yunan Silahlı Kuvvetlerinin bütününün desteğiyle darbeyi gerçekleştirdiği ifade edilmektedir. Bkz. **EK 1- National Archives of UK**, CAB 128/42, 27.04.1967, s. 5.

(KYP) önemli mevkiler elde etmiş ve Karamanlis Hükümeti döneminde uzun yıllar KYP başkanvekilliği yapmıştır.²⁸⁷

Her ne kadar Cunta'nın üyeleri başlangıçta IDEA örgütüyle özdeşleştirilse de, Cunta'nın asıl kaynağı, 21 Nisan darbesinden hemen hemen üç yıl önce Papadopoulos önderliğinde kurulmuş olan EENA²⁸⁸ adlı gizli bir askeri örgüttür.²⁸⁹ Albaylar Cuntası'nın, sonradan cuntadan ayrılan bir üyesinin Andreas Papandreou'ya gönderdiği raporda, IDEA ve EENA'nın 21 Nisan darbesinden önce yüzeysel bir işbirliği içinde bulunduğu belirtilmektedir.²⁹⁰ Nitekim EENA'nın birçok üyesi, IDEA ile yapılan işbirliği sayesinde ordu içinde önemli mevkiler ele geçirmişlerdir.²⁹¹

EENA'nın kilit adamı Papadopoulos ise ABD'de CIA'nın denetiminde komplo yöntemleri konusunda uzmanlaşmış, uzun yıllar KYP (Yunan İstihbarat Servisi) ile CIA arasındaki bağlantıyı sağlamış ve CIA'nın Yunanistan'daki en önde gelen ajanı haline gelmiştir.²⁹² Nitekim Papandreou, Papadopoulos'u Avrupa kıtasında diktatörlük makamına geçen ilk istihbarat ajanı, gerçekleştirdiği darbeyi ise CIA'nın Avrupa'daki ilk başarılı askeri harekâtı olarak nitelendirmektedir.²⁹³

Bunun yanı sıra Albay Nikolaos Makarezos, darbe yapıldığı sırada KYP istihbarat bölüm başkanındır. Grubun 20 Nisanda darbeye başlama işaretini vermek üzere evinde toplandığı Yüzbaşı Mihalis Roufogalis de KYP personel bölüm başkanındır. Darbenin başını çeken beş kişiden diğer ikisinin, Kıdemli Albay

---

²⁸⁷ Papandreou, **a.g.e.**, s. 44; Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 54. 1964'te Papandreou Hükümeti döneminde, bir sabotaj düzenleyerek kendi ordusunun araçlarını tahrip etmiş ve o sıralar Türkiye-Yunanistan sınırında görev yapan Papadopoulos, bu sabotajı solculara yükleyerek Papandreou Hükümetinin, komünistlerin ülkenin ulusal güvenliğini tehlikeye düşürmelerine müsaade ettiğini göstermek istemiştir. Papandreou, **a.g.e.**, s. 44.

²⁸⁸ Genç Subayların Ulusal Birliği.

²⁸⁹ EENA'nın ilk yönetim konseyinde Georgios Papadopoulos, Ioannis Ladas, Dimitrios Ioannidis, Nikolaos Makarezos, Stylianos Pattakos gibi 21 Nisan Cuntasının önde gelen isimleri yer almaktaydı. Papandreou, **a.g.e.**, s. 260.

²⁹⁰ Aynı yer.

²⁹¹ **A.g.e.**, s. 261. EENA örgütünün kurucusu ve beyni konumunda bulunan Georgios Papadopoulos, zamanla liderliği başkalarına devretmiş ancak örgüt üzerindeki denetimini Dimitrios Ioannidis aracılığıyla sağlamaya devam etmiştir. **A.g.e.**, s. 260.

²⁹² Papandreou, **a.g.e.**, s. 260; Foivos Oikonomidis, "Oi Skheseis Akrodeksias Omadas me tous Amerikanous", **Eleftherotypia**, 21.04.2007.

²⁹³ Papandreou, **a.g.e.**, s. 30.

Stylios Pattakos ile Aleksandros Hatzipetros'un KYP ile bağlantılarının olmadığı bilinmektedir, ancak Hatzipetros'un NATO'nun Girit'teki Füze Deneme Üssü'nün Komutanı olması, bu gibi mevkilere yalnızca ABD askeri misyonu ve CIA ile yakın ilişkisi olan kişilerin getirildiği düşünüldüğünde, onun da CIA ile olan bağlantısını ortaya çıkarmaktadır.²⁹⁴

Bu doğrultuda, 21 Nisan darbesinin KYP içinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, darbenin CIA destekli olduğu savı, cuntadan ayrılan ancak ismi belirtilmeyen kişinin Papandreou'ya gönderdiği raporda da desteklenmektedir.²⁹⁵

Öte yandan Yunan gazeteci Papahelas, bu dönemde ordu içindeki darbeci grubun, 21 Nisan planının uygulanması için ABD'den "yeşil ışık" beklemediğini ifade etmektedir.²⁹⁶ 21 Nisan darbesinin CIA ile olan bağlantısı hakkında birtakım kanıtlar var olsa da yeterli olmadığı için, konu henüz tam olarak aydınlatılmamıştır. Ancak araştırmalar, ABD'nin Yunan ordusu içindeki komplocu oluşumları ve örgütlenmeleri bildiğini ve onları durdurmak için herhangi bir girişimde bulunmadığını göstermektedir.²⁹⁷ Dönemin ABD Büyükelçisi Philips Talbot'un yıllar sonra *Vima* gazetesine verdiği bir röportajda da ABD'nin Şubat 1967'de Yunan ordusu içinde 21 Nisan darbesini gerçekleştiren gruplardan haberdar olduğunu, ancak bu grupların bir darbe hazırlığı içinde bulduklarını bilmediğini söylemesi, olayların ABD'nin bilgisi dışında geliştiği izlenimini uyandırmaktadır.²⁹⁸

---

²⁹⁴ Meletopoulos, *a.g.e.*, s. 55-56; Papandreou, *a.g.e.*, s. 265-266.

²⁹⁵ Papandreou, *a.g.e.*, s. 262-263.

²⁹⁶ Papahelas, *a.g.m.*, *To Vima*, 22.04.2001.

²⁹⁷ Karampelias, *a.g.e.*, s. 443. Sotiris Rizas, Washington'un, albaylar grubunun bir darbe gerçekleştirmesini beklemediğini belirtmekte, ancak CIA'in raporlarında böyle bir grubun varlığından söz edildiğinin altını çizmektedir. Sotiris Rizas, *Oi Hnomenes Politeies, H Diktatoria ton Syntagmatarkhon kai To Kypriako Zitima 1967-1974*, 2.B., Ekdoseis Pataki, Athina, 2004, s. 28.

²⁹⁸ Nitekim ABD haber kaynaklarının Talbot'u bilgilendirmesi çerçevesinde, orta rütbeli bir grup subayın darbe gerçekleştireceği yönünde birtakım uyarılar yapılmış, ancak sonrasında orduda herhangi bir hareketlilik görülmediği için, haber dikkate alınmamıştır. Papahelas, *a.g.m.*, *To Vima*, 22.04.2001.

Bununla birlikte Talbot, Yunanistan’da CIA’in etkin varlığını kabul etmekte, 1960’larda CIA’in Sarayı ve sağ partileri desteklediğini belirtmektedir.²⁹⁹

1967’nin başlarında CIA, düşük rütbeli subayların değil, Kral önderliğindeki generallerin darbe yapma hazırlığı içinde olduğunu bilmektedir. Bunun yanı sıra bu dönemde gerçekleştirilmesi planlanan darbenin NATO ve Yunanistan açısından kötü sonuçlar doğuracağını düşünen CIA karşısında Kral, Talbot’a generallerle yaptığı görüşmeler sonucunda planlanan darbenin Mayıs seçimlerinden önce gerçekleşmeyeceği yönünde güvence vermiştir.³⁰⁰ Ancak olaylar planlandığı gibi gelişmemiş ve 21 Nisanda sahneye Albaylar Cuntası çıkmıştır.

Philips Talbot, Kralın darbeyi ve darbecilerin kurduğu hükümeti onaylayarak darbeye meşruiyet kazandırmasının, Yunanistan’daki ABD misyonunu da zor durumda bıraktığı yorumunu yapmaktadır.³⁰¹

Albaylar Cuntası “Prometheus” adı verilen bir NATO planını devreye sokarak yönetime el koymuştur.³⁰² Prometheus Planı, NATO tarafından Sovyet Bloku üyesi ülkelerden biri Yunanistan’a saldırdığında içerde çıkabilecek bir komünist ayaklanmayı bastırmak amacıyla hazırlanmıştı.³⁰³ Planın benzer NATO planlarından önemli bir farkı, Yunanistan için planın uygulanması emrinin, Kralın ya da hükümetin onayını gerektirmemesidir, yalnızca Genelkurmay Başkanının onayı yeterlidir.

Planı uygulama işini Papadopoulos üstlenirken,³⁰⁴ Genelkurmay Başkanı General Spandidakis, 21 Nisan sabahının erken saatlerinde Cunta’ya katılması için ikna edilmiş, böylece darbenin arkasında Genelkurmay Başkanlığı ile Sarayın olduğu

---

²⁹⁹ Papahelas, *a.g.m.*, **To Vima**, 22.04.2001.

³⁰⁰ Aynı yer.

³⁰¹ Aynı yer.

³⁰² Sulzberger, *a.g.m.*, s. 305.

³⁰³ Papandreou, **a.g.e.**, s. 29-30. Prometheus Planı’nın darbeden birkaç gün önce, yalnızca bir dış tehdit karşısında değil, tamamen iç sorunların çözümünde de uygulanabilecek biçimde değiştirilmesi, planı darbenin dayanağı haline getirmiştir. **A.g.e.**, s. 267.

³⁰⁴ Danopoulos, darbeden birkaç gün önce, Papadopoulos’un diğer işbirlikçileri tarafından “devrimin” lideri olarak seçildiğini belirtmektedir. Danopoulos, *a.g.m.*, s. 488.

izlenimi yaratılmış ve darbe, hiçbir aksaklık olmadan başarıyla gerçekleştirilmiştir.³⁰⁵ Darbeye Kraldan politikacılara, ordu içindeki yüksek rütbeli subaylardan generallere kadar Yunan toplumunun bütün kesimlerinin hazırlıksız yakalandığı ortadadır.

Thermos, savaş sonrası dönemde gerçekleştirilen ilk askeri müdahale olan 21 Nisan 1967 darbesiyle³⁰⁶ birlikte siyasal yapının tamamen bozulduğunun altını çizerek, buna yol açan en önemli etmenin 1967 öncesi yaşanan siyasal anlaşmazlıklar ve bunalımlar olduğunu belirtmektedir.³⁰⁷ Ayrıca 28 Mayıs 1967’de yapılması planlanan genel seçimlerde Merkez Birliği Partisi ile Andreas Papandreou’ya bağlı grupların ezici bir çoğunlukla iktidara geleceği yönündeki varsayımlar, darbeyi tetikleyen durumlardan biri olarak gösterilmektedir.³⁰⁸ Bu açıdan bakıldığında, 21 Nisan darbesinin dönemin iktidarına değil, iktidara gelmesi beklenen muhalefete karşı gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Andreas Papandreou’ya göre 21 Nisan darbesi, ulusal bir devrim değil, Amerikan CIA’i ve Pentagon’la işbirliği içinde hareket eden bir askeri “çetenin/mafyanın” işiydi. Hareket, Yunanlıları, kendi hükümetlerini seçme ve kendi ülkelerinde egemen olma hakkından alıkoymayı tasarlıyordu.³⁰⁹ Bunun yanı sıra Papandreou 21 Nisan darbesine yönelik düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “21 Nisan darbesi, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin çerçevesi içinde

---

³⁰⁵ İleri gelen komutanların Genelkurmayda Milli Savunma Bakanı başkanlığında yapılacak bir toplantıya katılmak üzere birliklerinin başında bulunmamaları, Prometheus Planı’nın uygulanma sürecini hızlandırmıştır. Nitekim kıtalarda komutanlık görevinde bulunan subaylar “*Prometheus Planı’nı uygulayın.*” emrini aldıklarında, bunu Genelkurmay Başkanlığı kaynaklı bir emir sanmışlar ve hemen uygulamaya geçirmişlerdir. Planın hemen uygulamaya konmasında, telefon haberleşmesinin kesilmesiyle kumanda mevkiindeki subayların ayrıntılı bilgi alamamalarının da payı büyüktür. Papandreou, *a.g.e.*, s. 262, 267.

³⁰⁶ Yunanistan’da Birinci Dünya Savaşı’ndan 21 Nisan 1967 darbesine kadar ordu sekiz darbe girişiminde bulunmuştur: 1922’de Albay Plastiras ve Albay Gonatas önderliğinde gerçekleştirilen darbe, 1923’te General Gargalides ve General Leonardopoulos öncülüğündeki başarısız karşı darbe girişimi, 1925’te General Pangalos darbesi, 1926’da General Kondylis darbesi, 1933’te General Plastiras’ın başarısız darbe girişimi, 1935’te Venizelist subayların ayaklanması ve son olarak 1936’da General Metaksas tarafından gerçekleştirilen darbe. Sulzberger, *a.g.m.*, s. 302-303.

³⁰⁷ Thermos, *a.g.m.*, s. 204.

³⁰⁸ Mika Haritos Fatouros, *The Psychological Origins of Institutionalized Torture*, Routledge, London, 2003, s. 27.

³⁰⁹ Copp, *a.g.m.*, s. 6.

değerlendirilmesi gereken, militarist ve totaliter yönetim biçiminin yaygınlaşan gücünün sadece bir yanıdır.”³¹⁰

1963 seçimlerini kaybettiğinden beri Paris’te bulunan Karamanlis ile yapılan bir röportajda ise Karamanlis, Georgios Papandreou’yu ihtiyatsız ve ihtiraslı davranmakla suçlayarak Papandreou ve politikalarının darbenin yapılmasına ortam hazırladığını belirtmiştir.³¹¹

Yunan basınında 21 Nisan darbesi, 23 Nisan 1967’de Vima gazetesinde “*K. Kollias Başkanlığındaki Hükümet And İçti*” manşetiyle verilirken,³¹² Eleftheros Kosmos gazetesine 23 Nisanda “*Ordu İktidara El Koydu*” ve Ta Nea gazetesine “*Ordu Kanlı Vuruşmayı Savuşturdu*” manşetleriyle yansımıştır.³¹³

1967-1974 yılları arasında Cunta rejimine olan yakınlığıyla bilinen Eleftheros Kosmos gazetesinin 23 Nisan tarihli başmakalesi, darbeyi haklı göstermekte ve ülkenin siyasi gidişatındaki aksaklıklar yüzünden ordunun müdahaleye mecbur kaldığının altını çizmektedir.³¹⁴

Yunanistan’daki 21 Nisan darbesi Türk basınında da geniş yankı uyandırmıştır. 22 Nisan 1967 tarihli *Milliyet* gazetesinde “*Yunanistan’da Darbe: Bütün Siyasi Liderler Tevkif Edildi*” başlığıyla manşetten verilen haber, aynı tarihli Cumhuriyet gazetesine “*Yunanistan’da Darbe*” başlığıyla yansımıştır.³¹⁵ *Milliyet* gazetesinde verilen habere göre, darbeye birlikte sıkıyönetim ilan edilmiş ve dışarıyla irtibat kesilmiştir. Haberde ayrıca İpsala’daki Türk-Yunan sınırının da kapatıldığı belirtilmektedir.³¹⁶

---

³¹⁰ Papandreou, **a.g.e.**, s. 30.

³¹¹ **Milliyet**, 24.04.1967. Bunun yanı sıra Türkiye ile bir karşılaştırma yapıldığında; Türkiye’de DP iktidarının ekonomi politikalarının iflası ve yine DP döneminde demokrasiye indirilen darbelerin 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine neden olduğu söylenebilir. Yunanistan’da ise bu süreç daha çok bir siyasal bunalımın sonucunda yaşanmıştır.

³¹² **To Vima**, 23.04.1967.

³¹³ **Eleftheros Kosmos**, 23.04.1967; **Ta Nea**, 23.04.1967.

³¹⁴ Savvas Konstantopoulos, “*H Moiraia Poreia*”, **Eleftheros Kosmos**, 23.04.1967.

³¹⁵ **Milliyet**, 22.04.1967; **Cumhuriyet**, 22.04.1967.

³¹⁶ **Milliyet**, 22.04.1967.

Yine Milliyet gazetesinde baş sayfadan verilen bir habere göre Yunanistan'da yapılan darbenin dünyada olumsuz karşılandığı belirtilmektedir. Kıbrıs aydınları, Kıbrıs'taki Yunan Büyükelçisine gönderdikleri bir bildiriye, demokratik kuvvetlere karşı yapılan darbeyi olumsuz karşıladıklarını ve demokratik kuvvetlerin yanında olacaklarını belirtmişlerdir.³¹⁷ İngiliz BBC radyosu ise darbe haberinin Yunanistan'ın bütün dostları için dehşet yaratacağı şeklinde bir açıklamada bulunarak gerçekleştirilen darbeyi özgürlüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir hareket olarak değerlendirmiştir.³¹⁸

Cumhuriyet gazetesinin 22 Nisan 1967 tarihli haberinde, ordunun idareye el koymasının ardından, Başbakan Panagiotis Kanellopoulos ile Merkez Birliği Partisi Başkanı Georgios Papandreou başta olmak üzere bütün siyasi liderlerin tutuklandığı belirtilmektedir.³¹⁹

Aynı tarihli gazetede, darbenin Ankara'da fazla hayret uyandırmadığı ve hükümetin Yunanistan'daki gelişmeleri yakından takip ettiği belirtilmektedir.³²⁰ Bununla birlikte Tercüman gazetesinde Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in Yunanistan'daki olaylar hakkında yaptığı açıklamalar yer almış, Çağlayangil, durumun gerektirdiği bütün tedbirlerin alındığını ve Türk Hükümetinin olayları çok ciddi bir şekilde ve çok yakından takip ettiğini belirtmiştir.³²¹

Ecvet Güresin, 22 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesinde yazdığı makalesinde, darbenin halkın çoğunluğuna karşı yapılmış olduğunu belirterek Yunanistan'daki olayların, dengesiz demokratik sistemdeki anayasaların ve müesseselerin gerçek gücünü ortaya koyan yeni bir örnek olduğunu vurgulamıştır.³²²

---

³¹⁷ Aynı yer.

³¹⁸ Aynı yer.

³¹⁹ **Cumhuriyet**, 22.04.1967. Aynı haberde, ilk olarak tutuklananların listesi şu şekilde verilmiştir: Başbakan Kanellopoulos, Asayiş Bakanı Kallis ve Milli Savunma Bakanı Papaligouras ile muhalefetten A. Papandreou, Koordinasyon eski Bakanı Mitsotakis, Liberal Demokratik Merkez Partisi Başkanı Stefanopoulos ile aşırı sol EDA'nın Başkanı Passalidis ve Avgi gazetesi müdürü Glezos.

³²⁰ **Cumhuriyet**, 22.04.1967.

³²¹ **Tercüman**, 22.04.1967.

³²² Ecvet Güresin, "Kıral Darbesi", **Cumhuriyet**, 22.04.1967.

22 Nisan 1967 tarihli Tercüman gazetesinde “Yunanistan’da İhtilal” manşetiyle Silahlı Kuvvetlerin Yunanistan’da yönetime el koyduğu belirtilmekte ve ordunun tutuklamadığı politikacı kalmadığı vurgulanmaktadır. “Kral ve Ben Kavgası İhtilal ile Bitti” başlıklı haberde ise Parlatentonun on gün içinde yeniden toplanmadığı takdirde Kralın Anayasa hükümlerini ortadan kaldıran bildirisinin geçersiz olacağı, ancak istenirse Anayasa’yı askeri bir cuntanın süngü ile delik deşik edebileceği benzetmesi yapılmıştır.³²³

23 Nisan 1967 tarihli Tercüman gazetesinde “Atina’da Dün 8500 Solcu Tevkif Edildi” manşetiyle verilen haber, Cunta yönetiminin izlediği politikayı göstermesi açısından önemlidir.³²⁴

2.2. Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan

2.2.1. Cunta’nın İdeolojik Dayanakları

Bir ülkede ordunun siyasi yaşama müdahalesi, bazı araştırmacılar tarafından savaş sonrası dönemin bir özelliği olarak addedilmese de, çoğu araştırmacı, Soğuk Savaş’ın birçok toplumda ordunun etkinliğinin artmasına neden teşkil ettiğini belirtmektedir.³²⁵ Her toplumda ordunun siyasete müdahalesinin farklı örnekleri görülmekle birlikte, genel anlamda, bu dönem boyunca silahlı kuvvetlerin toplum içerisinde savunma ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli roller üstlendiği ve etkinliğini arttırdığı gözlenmektedir.³²⁶

Silahlı kuvvetlerin siyasi yaşama müdahalesi veya siyasal etkinliği, ülkelerin modernleşme süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Nitekim modernleşme sürecini tamamlayan gelişmiş toplumlar ile henüz bu süreci devam ettiren az gelişmiş toplumlar bazında bir karşılaştırma yapılacak olursa, gelişmiş toplumlarda ordunun

---

³²³ Tercüman, 22.04.1967.

³²⁴ Tercüman, 23.04.1967.

³²⁵ Karampelias, a.g.e., s. 35.

³²⁶ Cynthia Watson, Constantine P. Danopoulos, **The Political Role of the Military: An International Handbook**, Greenwood Press, London, 1996, s. xi.

siyasal etkinliğinin azaldığı, buna karşılık az gelişmiş toplumlarda ordunun modernleşme sürecinde siyasal sistemin önemli bir parçası olduğu söylenebilir.³²⁷

Öte yandan sivil-asker ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların çoğu, ordunun devlet işlerine doğrudan müdahalesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, otoriter devletlerde ve yeni demokrasilerde ordunun siyasete doğrudan müdahalesi açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, ordunun siyasete olan etkisi, demokrasi ve cumhuriyet gibi uzlaşmacı devlet modellerinde olumsuz bir öge olarak saptanırken, salt otokrasi/mutlakiyet yönetimleri ve diktatörlük gibi uzlaşmacı olmayan, katı devlet modellerinin oluşumunda ordunun pozitif rol oynadığı dikkat çekmektedir.³²⁸

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle ordunun, devletlerin toprak yayılmacılığının aracı olarak varolması anlayışı son bulmuş, ancak Soğuk Savaşla birlikte silahlı kuvvetler olgusu siyasi istikrarın garantörü olarak sahneye çıkmıştır. Soğuk Savaş, bir bakıma, ordunun siyasal etkinliğinin hızlı bir biçimde artmasına katkıda bulunmuştur.³²⁹ Doğu Bloku'na üye ülkelerde elit yönetici grup, ordunun işlevinin, "devrim" programının uygulanmasında partiye yardım etmek ve halk mücadelelerinin başarılarını muhafaza etmek olarak belirlemiştir.³³⁰ Batı Bloku'na

---

³²⁷ Gökhan Erdem, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Yönetimlerin Türk Dış Politikasına Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 1-2. Özellikle az gelişmiş toplumlarda ordu, siyasal açıdan modernleştirici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Samuel P. Huntington, **Political Order in Changing Societies**, Yale University Press, New Haven, 1968, s. 198-207. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de de askeri kanadın siyasi makamlara hâkim olmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde tayine bağlı sivil makamların çoğuna askeri kanada mensup kimselerin getirilmesinin ardında yatan nedenler ise tartışmalıdır. Bir grup araştırmacı bu durumun İkinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olduğu yönünde görüş belirtirken, başka bir grup Soğuk Savaş'ın yeni ve devam eden taleplerinden kaynaklandığını iddia etmektedir. Bununla birlikte, Amerikan siyasi sahnesinde uzun zamandan beri var olan faktörlerin, bu durumun oluşmasında etkili olduğu yönünde çeşitli görüşler de mevcuttur. Samuel P. Huntington, **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University, Cambridge, 1957, s. 357.

³²⁸ Everett Carl Dolman, **The Warrior State: How Military Organization Structures Politics**, Palgrave Macmillan, New York, 2004, s. 3-4.

³²⁹ Karampelias, **a.g.e.**, s. 38-39.

³³⁰ **A.g.e.**, s. 39.

üye ülkelerde ise ordu, yabancı tehditlere, özellikle komünizme karşı, ülke sınırlarının savunucusu olarak addediliyordu.³³¹

Çağdaş Yunanistan tarihine bakıldığında, ordunun, ülkenin siyasi hayatında büyük bir role sahip olduğu görülebilir. Geleneksel tanımlamalar ordunun siyasetteki rolünü Yunan tarihinin hızlı ve değişken karakterine, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı girişilen bağımsızlık mücadelesine, monarşi ve cumhuriyet arasında süregelen mücadeleye, yabancı müdahalelerin etkisine, karasal yayılma konusunda Yunan irredantistlerinin mantıksız ve abartılı istekleri ile ilgili kayıplar ve kazanımlara dayandırmaktadırlar.³³² Geleneksel olmayan tanımlamalar ise silahlı kuvvetlerin siyasallaştırılmasını Yunanistan'daki sınıf sistemindeki gelişmelerle ilişkilendirmektedir. Bu görüşe göre ordunun Yunan siyasetine müdahalesi, aslında, toplumdaki belli grupların kazanmasına yardımcı olmak ve siyasi gücü korumak içindir.³³³

Siyasi ideolojileri bakımından Yunan ordusunun yapısına baktığımızda, Yunan Kara ve Hava Kuvvetlerinin genel olarak muhafazakâr, antikomünist, milliyetçi ve halkçı bir çizgide durdukları söylenebilir. Kara Kuvvetlerinin antikomünizme ve milliyetçiliğe olan yatkınlığı ve duyarlılığı özellikle iç savaş sırasında gelişmiştir.³³⁴ Sosyoekonomik gelişimle ilgili kaygılar, muhafazakâr ve halkçı bir bakış açısıyla birleşince, Kara ve Hava Kuvvetleri siyasete müdahaleye daha yatkın hale gelmişlerdir. Yunan ordusu içinde bu grupların milliyetçiliğe ve antikomünizme olan bağlılıkları, 1950'ler ve 1960'lar boyunca komünist tehdit söylemlerine karşı duyarlılık kazanmalarına yol açmış ve 1967-1974 rejimiyle doruğa çıkacak olan antikomünizm için gönüllü birer katılımcı konumuna

---

³³¹ Aynı yer.

³³² Messas, *a.g.m.*, s. 154.

³³³ Aynı yer. Acemoglu ve Robenson, ordunun genel olarak vatandaşların çıkarlarından çok, ülkedeki elit grubun çıkarlarını temsil ettiğini vurgulamaktadır. Daron Acemoglu, James A. Robenson, **Economic Origins of Dictatorship and Democracy**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 224.

³³⁴ Bunun temel nedenlerinden biri, komünistlere karşı düzenlenen askeri operasyonların büyük çoğunluğunun Yunan Kara Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiş olmasıdır. Messas, *a.g.m.*, s. 162.

gelmişlerdir. Öte yandan Yunan Deniz Kuvvetleri tarihsel süreç içinde genel olarak daha liberal bir çizgide durmuştur.³³⁵

Bu bağlamda, Yunanistan'daki askeri darbelerin çoğunun Kara Kuvvetleri tabanlı olduğu görülmektedir. Genellikle darbe gerçekleşikten sonra Hava Kuvvetlerinin de askeri yönetime katıldığı, ancak Deniz Kuvvetlerinin askeri yönetime katılım veya destek konusunda daha gönülsüz olduğu dikkat çekmektedir.³³⁶ Nitekim 1967-1974 Albaylar Cuntası döneminde, askeri rejime karşı doğrudan askeri muhalefet öncelikli ve esas olarak Deniz Kuvvetlerinden gelmiştir.³³⁷

21 Nisan 1967 darbesiyle iktidara el koyan Georgios Papadopoulos, Nikolaos Makarezos ve Stylianos Pattakos öncülüğündeki albaylar, yedi yıl boyunca Yunanistan'ı yönetmişlerdir. Cunta, General Metaksas'ı örnek alarak gerçekleştirdiği darbeyi “21 Nisan 1967 Devrimi” olarak nitelendirmiş ve bu şekilde kendini yüceltme yolunu seçmiştir.³³⁸

Papadopoulos'a göre Yunanlar, dünyanın en muhteşem uygarlığının varisleri ve Tanrı'nın lütfunu hak eden tek topluluktur. Başka toplulukların özeneceği bir “Ulusal Rönesans”tı bu. Bu yeniden doğuşu gerçekleştirmek için, Cunta yönetiminin beş hedefi vardı: Ekonomik gelişme, eğitimin yeniden doğuşu, ahenkli bir toplumun gelişimi, sağlıklı bir siyasi hayat için gerekli koşulların sağlanması ve modern, üretken, esnek, hizmete yönelik ve anti-bürokratik yönetimin yaratılması. Papadopoulos bunların hepsini “to pistevo mas” “inancımız” olarak adlandırmıştır.³³⁹

---

³³⁵ *A.g.m.*, s. 163.

³³⁶ Aynı yer.

³³⁷ Yunan Deniz Kuvvetleri Albaylar Cuntası döneminde, diğer askeri birimlerle işbirliği halinde 13 Aralık 1967'deki Kral II. Konstantinos'un karşı darbe girişiminde ve bütünüyle kendi başlarına 22-23 Mayıs 1973'teki Deniz Kuvvetleri ayaklanmasında rejime olan karşıtlıklarını göstermişlerdir. Messas, *a.g.m.*, s. 163.

³³⁸ Clogg, *a.g.e.*, s. 199.

³³⁹ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 491.

Metaksas'ın "4 Ağustos Rejimi"³⁴⁰ gibi, Papadopoulos da rejimini meşru temellere oturtmak için yeni bir ideoloji geliştirmiştir.

Öte yandan 1967-1974 yılları arasında Albaylar Cuntası'nın kurduğu askeri rejimin meşruluğu akademisyenler arasında hala bir tartışma konusudur.

Weber'in ortaya koyduğu üçlü formüle göre, bir rejimin meşruiyet kazanması için egemenliğin üç içsel gerekçesi bulunmaktadır.³⁴¹ Karizmatik liderlik, geleneksel inançlar ve yasalara dayanan egemenlik (rasyonel ve hukuki egemenlik). Bunlardan biri veya bu gerekçelerin bir kombinasyonu, Weber'e göre meşru bir rejim için temel oluşturabilir.³⁴²

Bu bağlamda, Yunan askeri cunta liderlerinin sosyolojik profilleri, onların karizmatik niteliklere sahip olduklarını ortaya koymaktadır.³⁴³ Cunta lideri Papadopoulos'un "Nisan Devrimi"nin ideolojisi, antik Yunan değerleri ile Hristiyan etiği üzerine kurulmuştur, başka bir deyişle Cunta, rejimini geleneksel inançlar üzerine inşa etmiştir.³⁴⁴ Bunun yanında, Cunta yönetimi, uzun süreli bir çalışma sonunda 29 Eylül 1968'de halkoyuna sunduğu anayasayla birlikte, rejimini yasal temellere de oturtmuştur. Böylece Weber'in üçlü formülasyonuna göre, Cunta rejiminin meşru sayılmaması için bir gerekçe kalmamaktadır.

Ancak Danopoulos, Yunan pretoryen³⁴⁵ rejiminin –her ne kadar yedi sene iktidarda kalsa da- kendi yönetimini meşrulaştırmak için denediği bütün bu yolların

---

³⁴⁰ 4 Ağustos 1936'da Ioannis Metaksas Kral desteğiyle bir darbe gerçekleştirerek Yunanistan'ın ilk diktatörü olmuştur.

³⁴¹ Max Weber, **Sosyoloji Yazıları**, Çev. Taha Parla, 2. B., Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1987, s. 81.

³⁴² Akt. Danopoulos, *a.g.m.*, s. 486.

³⁴³ *A.g.m.*, s. 487. Ancak bu konuda Danopoulos, Cunta liderlerinin karizma, ikna etme yetenekleri, esneklik ve politik çökyönlülük açısından yeterli olmadıklarının altını çizmektedir. *A.g.m.*, s. 505.

³⁴⁴ *A.g.m.*, s. 491.

³⁴⁵ Pretoryen, eski Roma'da imparator muhafızlarına verilen isimdir. Zamanla pretoryenler imparatorları tahttan indirecek kadar güç kazanmışlar, hatta kendi imparatorlarını seçecek konuma gelmişlerdir. Bu nedenle pretoryenizm köken olarak eski Roma'da askeri yönetim olarak tanımlanmaktadır. Modern anlamda pretoryenizm genellikle ordunun siyasete müdahalesini kastetmektedir. Nordlinger'e göre pretoryenizm, askeri elitlerin güç kullanarak temel siyasal aktör konumuna gelmeleridir. Eric A. Nordlinger, **Soldiers in Politics: Military Coups and Governments**, Prentice-Hall, New Jersey, 1977, s. 2.

başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmektedir.³⁴⁶ Bu bağlamda Cunta'nın rejimini meşrulaştırma konusundaki başarısızlığı, kendine özgü durumu, yönelimleri ve askeri profesyonellik ile yakından ilişkili olan değerler sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan ele alındığında Danopoulos, “asker kafasının” cesaret, itaat, disiplin ve kendini kamu hizmetine adanma gibi geleneksel değerler ile modern idari niteliklerin kendine özgü bir karışımından oluştuğunu belirtmektedir.³⁴⁷ Bu özelliklerin varlığı, “iyi” askerliğin kusurlu tarafını oluşturmakta ve orduyu, birincil görevleri olarak zorbalığın veya şiddetin yöneticileri olarak tanıtmaktadır. Ancak siyasi, ekonomik ve sosyal konularda pek çok bütünleşme arz eden siyasi arena, ordunun sahip olduğu sıkı emir-komuta zincirinden daha çok sabır ve ağırbaşlılık gerektirmektedir. Askeri algıları, standartları, normları ve pratikleri siyasete aktarmak girişimi, tutarsızlıklar ve başarısızlıklara öncülük eder ve askeri rejimleri sorunlarla karşı karşıya bırakır. Bu nedenle pretoryen hükümetler, doğal olarak “istikrarsız” bir eğilim taşır ve genellikle gayrimeşru olarak nitelendirilir. Danopoulos'a göre Yunan askeri rejimi bu açıdan iyi bir örnek teşkil etmektedir.³⁴⁸

Stylianos Pattakos'un 1968'deki konuşması, Cunta'nın kurmaya çalıştığı ideolojinin bir dışavurumu niteliğindedir.³⁴⁹

“Yunanistan'ın genç insanları... Yunanistan'ı bağrınıza bastınız ve amentünüz Leonidas'ın 'Gel ve onları yakala'sından Konstantinos Palaiologos'un 'Size şehri geri vermeyeceğim' dediği zamandan Metaksas'ın 'Hayır'ına ve sonunda 21 Nisan 1967'nin 'Dur yoksa vururum'una kadar fedakârlık olmuştur. Bugünkü tören atalarımızın geleneklerinin pınarında yeniden vaftiz olmadır; Yunanların güneşin altındaki en şanlı ve en iyi ırktan geldiklerine olan ulusal inancımızın ifadesidir.”

---

³⁴⁶ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 505.

³⁴⁷ Aynı yer.

³⁴⁸ *A.g.m.*, s. 505-506.

³⁴⁹ Akt. Clogg, *a.g.e.*, s. 199-200.

Cunta yönetimi, tıpkı Metaksas'ın “Üçüncü Helen Uygarlığı”³⁵⁰ tezi gibi, Yunan uygarlığının antik Yunan'dan Bizans'a, Bizans'tan modern Yunanistan'a değin uzanan kesintisiz bir uygarlık olduğu tezini savunmuştur.

Bununla birlikte Megali İdea Papadopoulos'un ideolojisinde yeniden hayat bulmuştur.³⁵¹ Ancak bu defa bilinen haliyle değil, Metaksas'ın “Üçüncü Helen Uygarlığı”nın bir nevi kültürel türevi şeklinde ortaya çıkmıştır.³⁵² Papadopoulos'un bütün nutuklarında dile getirdiği “Büyük Yunanistan”, doğuya veya kuzeye doğru coğrafi bir yayılcılığı değil, Yunanistan'ın gelişmesi ve kalkınmasına yönelik bir çabayı kastetmektedir. Bu açıdan Papadopoulos'un “çağdaş” Megali İdea'sı Yunanistan'ın kalkınmasıyla ilgilidir.³⁵³

Araştırmacı Meletopoulos, Papadopoulos'un ideolojisinin, özünde çelişkilerle dolu olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Papadopoulos'un kurmaya çalıştığı ideoloji demokrasiden bahsetmekte ancak antiparlamentarist, yeri geldiğinde monarşi yanlısı, yeri geldiğinde monarşi karşıtı, işçi ve köylü dostu ancak kapitalizm yanlısı, ulusçu ancak Türk-Yunan dostluğundan yana, Amerika ve Avrupa yanlısı ancak Batı düşmanı olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵⁴

Nitekim 21 Nisan 1967 sabahı Silahlı Kuvvetler radyosundan yayınlanan mesajda Cunta kendisini “emek sınıfına mensup” olarak tanımlamış ve “yoksul Yunan kardeşlerinin” her zaman yanında olacağını açıklamıştır.³⁵⁵ Herhangi bir siyasi partiye veya parti grubuna mensup olmadıklarını belirten Cunta üyeleri, sağ, sol ve merkez gibi ayrımları ortadan kaldırdığını ve bunlar yerine sadece

---

³⁵⁰ Metaksas'ın ortaya attığı Üçüncü Helen Uygarlığı tezine göre, Yunan tarihinin üç büyük dönemi vardır. İlki M.Ö. 5. yüzyılda Perikles dönemi, ikincisi bin yıllık Bizans dönemi ve üçüncüsü de 4 Ağustos Rejimi'dir. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 193. Bu nedenle Metaksas gerçekleştirdiği darbeyi devrim ve kurmaya çalıştığı ideolojiyi Üçüncü Helen Uygarlığı olarak adlandırmıştır.

³⁵¹ Megali İdea için bkz. Birinci Bölüm.

³⁵² Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 162.

³⁵³ **A.g.e.**, s. 162-164.

³⁵⁴ **A.g.e.**, s. 160-161.

³⁵⁵ **To Vima**, 23.04.1967.

Yunanistan'a inanan Yunanlar olduğunu, gerçek cumhuriyetin mükemmel idealinin kaldırımlar cumhuriyeti veya anarşi cumhuriyeti olmadığını vurgulamıştır.³⁵⁶

Bütün bunlara ek olarak Albaylar Cuntası iktidara geldiği andan itibaren antikomünizm vurgusu yapmış ve antikomünist sloganlar benimsemiştir. Nisan 1967 darbesinin temel gerekçesi olarak “kızıl korku”yu gösteren³⁵⁷ Cunta yönetimi, sola ve komünizme karşı önlemler almış; sol sempatanları olduklarını gösteren binlerce dosyayla birlikte çoğu politikacı olan pek çok insan sürgüne gönderilmiş, tutuklanmış veya göz hapsine alınmıştır.³⁵⁸

2.2.2. Cunta Yıllarında Yunanistan'da İç Gelişmeler

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da Silahlı Kuvvetlerin iktidara el koymasıyla birlikte sıkıyönetim ilan edilmiş ve pek çok yasak da hemen uygulamaya konulmuştur. 21 Nisan sabahı saat 6.30'da Silahlı Kuvvetler radyosundan okunan bildiriye göre ilk yasaklar şu şekilde belirtilmiştir:³⁵⁹ “-Sokağa çıkmak yasaktır. -Borsalar kapatılmıştır. -Telefonlar kesilmiştir. -Okullar tatil edilmiştir. -Gazeteler yayınlanmayacaktır. -Altın alımı-satımı yasaktır. -Gıda stoku yapanlar tevkif edilecektir. -Her türlü trafik durdurulmuştur.”

1952 Anayasası'nın güvence altına aldığı konuşma ve basın özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, hukuk eşitliği, toplantı ve siyasal eylem özgürlüğü gibi özgürlükler kısıtlanmış, suçluları toplu olarak yargılayacak özel mahkemeler kurulmuş ve siyasal suçlarda fiziksel işkence ve ölüm cezası yasallaştırılmıştır.³⁶⁰

Genelkurmay Başkanı Angelis, 21 Nisan'dan itibaren kapalı salon toplantılarını, açık havada beşten fazla kişinin yan yana gelmesini, her türlü gayri

³⁵⁶ Aynı yer.

³⁵⁷ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 490. Cunta rejiminin kurulmasının temel dayanağı komünizm tehlikesidir.

³⁵⁸ Clogg, *a.g.e.*, s. 200.

³⁵⁹ **To Vima**, 23.04.1967; **Tercüman**, 22.04.1967. Cunta'nın getirdiği yasaklamalar, 1912'de ülkenin içinde bulunduğu savaş halinden dolayı çıkarılan 469/1912 sayılı kanuna dayanarak yapılmıştır. Nitekim bu kanun dış güçler tarafından bir tehdit algılandığında veya bir savaş durumunda işlerlik kazanmaktadır.

³⁶⁰ Papandreou, *a.g.e.*, s. 43.

milli propagandayı, silah taşımayı, sivillerin evlerinde silah bulundurmalarını ve başkasına ait bir evde sağlık tedavisini yasakladığını açıklamıştır.³⁶¹ Andreas Papandreou ayrıca, amatör radyo istasyonları bulundurulması, herhangi bir elektronik alıcı ya da verici kullanılması ve stokçuluk ile aşırı fiyatlardan satış yapılmasının da yasaklandığını belirtmektedir.³⁶²

Bu arada Amerikan Hükümetinin yoğun baskıları karşısında Andreas Papandreou cezaevinden çıkarılmış ve ülkeden ayrılmasına izin verilmiştir.³⁶³ Georgios Papandreou ise yaşamının büyük kısmını 1968 yılı Kasım ayında ölene kadar göz hapsinde geçirmiştir.³⁶⁴

21 Nisan darbesinden yaklaşık bir ay sonra Mayıs 1967’de, yeni rejimi hukuki temellere oturtmak için yeni bir anayasa hazırlanması gündeme gelmiş ve yirmi hukukçudan oluşan bir komisyon kurularak Aralık 1967’de yeni anayasa taslağı hükümete sunulmuştur.³⁶⁵ Ancak Mart 1968’de halkoyuna sunulması düşünülen Anayasa’nın fazla özgürlükçü olduğu gerekçesiyle, taslak üzerinde birtakım değişikliklere gidilecektir.³⁶⁶

Bu arada, Anayasa çalışmalarının yapıldığı dönemde, 1967 Aralık ayında Kral II. Konstantinos’un başarısız karşı darbe girişimi, Yunanistan’daki 134 yıllık monarşinin de fiilen sonunu getirmiştir.³⁶⁷ Kralın, albaylar üzerinde ılımlı bir etki

---

³⁶¹ Aynı yer; **To Vima**, 23.04.1967.

³⁶² Papandreou, **a.g.e.**, s. 43.

³⁶³ Copp, *a.g.m.*, s. 5-6; Clogg, **a.g.e.**, s. 200.

³⁶⁴ Georgios Papandreou’nun 3 Kasım 1968’deki cenaze törenine Atina nüfusunun beşte birini oluşturan yarım milyon insanın katılması, darbeden bu yana yapılan ilk kitlesel gösteri olmakla beraber, cunta yönetimine karşı halkın tepkisini göstermesi açısından önemlidir. Aleksandros L. Zaousis, **O Empaigmos apo tis Arkhes tou 1968 eos tis 24 Iouliou 1974**, C.II, Ekdoseis Papazisi, Athina, 1998, s. 22-23; Papandreou, **a.g.e.**, s. 347-348; Clogg, **a.g.e.**, s. 200. Georgios Papandreou’nun cenaze töreni, ülkede sıkıyönetim olmasına rağmen, büyük halk kitlelerinin erken seçim isteği ile demokrasinin yeniden inşası taleplerini dile getirdikleri bir mitinge dönüşmüştür. Danopoulos, *a.g.m.*, s. 492.

³⁶⁵ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 144; Pantazis Terlexis, “*The Military and the Greek Constitution: A Comparison between the New and the Old Document*”, **The Western Political Quarterly**, Vol. 24, No. 3, Sep. 1971, s. 449. Anayasa taslağı hazırlamak için kurulan komisyon, Mitrelias Komisyonu olarak geçmektedir.

³⁶⁶ Zaousis, **a.g.e.**, s. 11.

³⁶⁷ Clogg, **a.g.e.**, s. 211. Kral’ın devrilmesi, Milliyet gazetesine de “Yunanistan İç Savaş Eşiğinde” manşetiyle yansımıştır. **Milliyet**, 14.12.1967.

yaratmayı başarabileceği yönündeki düşünceleri, Cunta'nın sert tepkisiyle karşılaşmış ve Kral, Cunta'yı saf dışı ederek Yunanistan'da parlamenter rejimi yeniden kurmak için uygun zamanı beklemeye başlamıştır.³⁶⁸ Ancak 13 Aralık 1967'deki karşı darbe girişimi³⁶⁹ başarısızlığa uğrayınca, Roma'ya kaçmıştır.

Yurtdışına kaçan Kralın yerine geçmek üzere bir naipler kurulu oluşturulmuş ve bu tarihten itibaren Papadopoulos rejimin en güçlü şahsiyeti haline gelmeye başlamıştır.³⁷⁰ Başbakanlığı eline alarak zamanla yerini sağlamlaştıran Papadopoulos, eş zamanlı olarak Savunma, Dışişleri ve Eğitim Bakanlıkları da dahil olmak üzere bakanlık mevkilerinin bir kısmını da üzerine almıştır.³⁷¹

Öte yandan Cunta yönetiminin hazırlattığı yeni Anayasa taslağı 16 Eylül 1968'de basına verilmiştir.³⁷² Bütün siyasi parti liderlerinin tutuklandığı, örgüt ve derneklerin kapatıldığı, basın organlarının hükümetin sıkı denetimi altına alındığı bir ortamda, sıkıyönetim altında, 29 Eylül 1968'de halkoyuna sunulan yeni Anayasa, yüzde 92'lik bir oy oranıyla kabul edilmiştir.³⁷³

Anayasa'yı hazırlayanlar, devlet yapısında dört büyük değişiklik yapmışlardır: 1- Kralın gücünü ve yetkilerini sert bir şekilde kısıtlamışlardır. 2- Parlamentonun yetkilerini sınırlamışlardır. 3- Siyasi partiler üzerinde devlet

---

³⁶⁸ "Greece: The Coup That Collapsed", **Time Magazine**, 22.12.1967.

³⁶⁹ Yunanistan'da Krallığın kısa bir tarihine bakılacak olursa, şanssızlıklarla dolu bir tablo karşımıza çıkacaktır. Yunanistan'ın ilk kralı Otho 1862'de krallıktan ihraç edilmiş, Kral I. Georgios 1913'te bir suikast girişimiyle öldürülmüş, Kral I. Konstantinos 1917'de geçici, 1922'de kalıcı olmak üzere iki defa tahttan indirilmiş, 1917'de tahttan indirilen I. Konstantinos'un yerine geçen oğlu Aleksandros evcil bir maymunun kendini ısırmasıyla ölmüş, Kral II. Georgios 1924'te cumhuriyetin ilanıyla birlikte düşürülmüş, ancak 1935'te geri dönerek ülkeyi 12 yıl boyunca yönetmiş, 1947'den 1964'e kadar II. Georgios'un kardeşi Kral Paulos tahtta kalmış ve son olarak Paulos'un ölümüyle birlikte 1964'te II. Konstantinos kral olmuştur. O da 21 Nisan darbesinin ardından Aralık 1967'deki karşı darbe girişimiyle başarısızlığa uğramış ve Roma'ya kaçmıştır. Nitekim bu olay, Yunanistan'da Krallığın fiilen sonu olmuştur.

³⁷⁰ Clogg, **a.g.e.**, s. 201.

³⁷¹ Aynı yer.

³⁷² Zaousis, **a.g.e.**, s. 11.

³⁷³ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 144. 1968 Anayasası, Papadopoulos'un Yunanistan için en uygun politik rejimi uygulama düşüncesine dayanıyordu. Mayıs 1967'den Aralık 1967'ye kadar hukukçulardan oluşan bir komisyonun hazırladığı anayasa taslağı hükümete sunulmuş, ancak rejim bu anayasa taslağını yok sayarak Mart-Ağustos 1968 arasında yeni bir anayasa taslağı oluşturmuş ve sıkıyönetim altında plebisite gitmiştir. Yeni Anayasa yüzde 92'lik bir oranla kabul edilmiştir. Aynı yer.

denetimini canlandırmışlardır. 4- Parlamento ve Kralın karşısında hükümetin konumunu güçlendirmişlerdir.³⁷⁴ Öte yandan yeni Anayasa'nın en çarpıcı özelliği yeni, dokunulmaz ve özerk bir anayasal güç yaratmış olmasıdır. Bu güç Silahlı Kuvvetlerdir.³⁷⁵

Bu açıdan Türkiye ile Yunanistan arasında bir karşılaştırmaya gidilecek olursa; Türkiye'de 27 Mayıs 1960 hareketinin hareket önderleri, demokratik hak ve özgürlüklere geniş yer veren bir anayasa hazırlatarak demokratikleşme sürecine katkıda bulunurken,³⁷⁶ Yunanistan'da Albaylar Cuntası'nın hazırlattığı 1968 Anayasası'nın demokratikleşme sürecine darbe indirdiği, hak ve özgürlükleri önemli ölçüde kısıtladığı görülebilir.³⁷⁷

12 Aralık 1969'da Avrupa Konseyinin de Yunanistan'la ilişkileri dondurma kararı almasının ardından, ABD'nin Cunta yönetimi üzerinde etkisini arttırdığı görülmektedir.³⁷⁸ Bunun yanı sıra Yunanistan'da, 1971 yılında idari yapı radikal bir şekilde değiştirilmiş, ülke yedi yönetim bölgesine bölünmüştür.³⁷⁹

1972 senesine gelindiğinde, rejimin hem yönetsel hem de ekonomik alanda kurduğu dengeli yapı sarsılmaya başlamıştır. Papadopoulos, üçlü yönetimi tasfiye girişiminde bulunarak Makarezos ve Pattakos'un görevlerini başkan vekilliğine dönüştürmüş, başbakanlığının yanı sıra kral naipliği makamını da kendi üzerine almıştır.³⁸⁰

Öte yandan 1972 yılının sonlarına doğru ülkedeki enflasyon oranında kaydedilen büyük artış, Cunta'nın izlediği ekonomi politikasının sorgulanmasına yol

---

³⁷⁴ Terlexis, *a.g.m.*, s. 449.

³⁷⁵ Papandreou, *a.g.e.*, s. 352.

³⁷⁶ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 1, 27.

³⁷⁷ Yunanistan'daki 1968 Anayasası'nın bir kritiği için bkz. Pantazis Terlexis, "The Military and the Greek Constitution: A Comparison between the New and the Old Document", **The Western Political Quarterly**, Vol. 24, No. 3, Sep. 1971.

³⁷⁸ Meletopoulos, *a.g.e.*, s. 36-37.

³⁷⁹ Koliopoulos ve Veremis, *a.g.e.*, s. 145.

³⁸⁰ Meletopoulos, *a.g.e.*, s. 39.

açmıştır. Bu dönemde yerli talep artarken, üretimde talebe denk bir artış sağlanamamıştır.³⁸¹

1972'den itibaren Cunta'nın yönetsel yapısı içinde ortaya çıkan aksaklıklar ile olumsuz ekonomik koşullar, rejimin baskıcı ve tutucu yapısıyla birleşince, toplumsal huzursuzluk artmaya başlamıştır. Ekonomik refahın tam anlamıyla sağlanamaması, zaten halk desteğinden yoksun olan Cunta yönetimine karşı geniş çaplı ayaklanmaları da tetiklemiştir. İlk olarak 21 Nisan 1972'de üniversite öğrencileri tarafından rejim karşıtı bir gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir.³⁸² Ancak Cunta'ya karşı ilk ciddi başkaldırı, 21/22 Şubat 1973'te Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin fakülteyi işgal etmeleriyle gerçekleşmiştir.³⁸³

Yine aynı dönemde, Mayıs 1973'te Deniz Kuvvetlerindeki bir grup subayın Cunta'ya karşı ayaklanması, Silahlı Kuvvetler içindeki rejim karşıtlığını ortaya çıkarması açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Ayaklanmanın, sürgündeki Kral II. Konstantinos'a bağlı subaylar tarafından gerçekleştirilmesi, Kral'ın olayla bağlantısı olabileceğini akıllara getirirken, Papadopoulos 1 Haziranda Kral'ın görevden alındığını açıklayarak başkanlık sistemine dayalı parlamenter cumhuriyetin kurulduğunu ilan etmiştir.³⁸⁴

Yeni rejime göre cumhurbaşkanının halk tarafından ve sekiz yıl süre için seçilmesi öngörülmüştür.³⁸⁵ Bu çerçevede, Temmuz 1973'te yapılan halkoylamasıyla 1968 Anayasası'ndaki değişiklikler onaylanmış ve tek adayın kendisi olduğu seçimde Papadopoulos Cumhurbaşkanı seçilmiştir.³⁸⁶ Bu sırada Cunta'nın diğer iki

---

³⁸¹ **A.g.e.**, s. 40.

³⁸² Aynı yer.

³⁸³ **A.g.e.**, s. 40-41.

³⁸⁴ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 146; Clogg, **a.g.e.**, s. 204.

³⁸⁵ Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 146.

³⁸⁶ Aynı yer; Danopoulos, *a.g.m.*, s. 488. Kralın ülkeye dönüp dönmemesi konusunda 1974 yılında Cunta devrildikten sonra yeniden bir halkoylaması yapılacak ve bu halkoylamasıyla monarşi resmen kaldırılacaktır.

önemli ismi Makarezos ve Pattakos saf dışı bırakılmış ve Papadopoulos Yunanistan'ın tartışmasız tek lideri konumuna gelmiştir.³⁸⁷

Bununla birlikte özellikle üniversite öğrencileri tarafından sürdürülen Cunta karşıtı eylemlerin arkası kesilmemiştir. Yurt çapında yaygınlaşmaya başlayan öğrenci olayları, Kasım 1973'te Atina Politeknik Üniversitesi öğrencilerinin üniversiteyi işgal etmeleriyle en üst seviyesine ulaşmıştır. Kısa süre içinde işçilerin de desteğiyle rejim karşıtı bir ayaklanmaya dönüşen olaylar sırasında gizli bir radyo istasyonundan rejim karşıtı sloganlar yayınlanmıştır.³⁸⁸ Ordunun acımasız yöntemlere başvurarak ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırması ise yurt çapında tepkilere neden olmuştur. Gelişmeler karşısında Papadopoulos yeni seçimlerin yapılacağını ilan ederken, ordu içindeki tutucu gruplar Papadopoulos'u engellemek için 25 Kasım 1973'te Papadopoulos'a karşı bir darbe gerçekleştirmişlerdir.³⁸⁹

Halk desteğine sahip olmayan Cunta yönetiminin, rejimini meşrulaştırma konusunda başarısız olduğunu savunan Danopoulos, bu tezini birkaç açıdan gerekçelendirmektedir. Bunlardan birisi de Cunta yönetiminin, hükümete politikacıları dahil etmemesi, yani sivillerle ortak bir hükümet kurma yolunu seçmemesidir. Her ne kadar 1973'te Papadopoulos İlerici Parti (KP)³⁹⁰ lideri Spyros Markezinis'i başbakan olarak atadıysa da, rejim içerisindeki tutucu çevrelerle uyum sağlanamamıştır. Ardından Kıdemli Albay Dimitrios Ioannidis liderliğinde Papadopoulos'a karşı gerçekleştirilen darbe, rejimin siyasallaştırılması çabalarını askıya almıştır.³⁹¹

Kıdemli Albay Dimitrios Ioannidis,³⁹² Papadopoulos'un Kasım 1973'te devrilmesini planlamış, ardından hükümette resmi bir görev üstlenmediği halde yeni

---

³⁸⁷ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 488. Danopoulos burada Papadopoulos'a "caudillo" yakıştırması yapmaktadır. "Caudillo" İspanyol diktatör Francisco Franco'nun unvanıdır.

³⁸⁸ *A.g.m.*, s. 492.

³⁸⁹ Clogg, *a.g.e.*, s. 204; Vournas, *a.g.e.*, s. 270.

³⁹⁰ Komma Proodeutikon (KP) 1954'te dönemin başbakanı Aleksandros Papagos'un partisi Yunan Dirilişi'nden ayrılarak Spyros Markezinis liderliğinde kurulan sağ partidir. Cunta'nın iktidara gelmesiyle birlikte diğer bütün siyasi partiler gibi kapatılmıştır.

³⁹¹ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 506.

³⁹² 1973'te tuğgeneralliğe terfi edecektir.

hükümetin de facto lideri konumuna gelmiştir.³⁹³ Yunan Askeri Polis Teşkilatı (ESA)³⁹⁴ Başkanı olan Ioannidis,³⁹⁵ olayları daima perde arkasından yürüttüğü için “görünmez diktatör” olarak nitelendirilmiştir.³⁹⁶

Ioannidis denetiminde kurulan yeni hükümete başbakan olarak Adamantios Androutsopoulos atanmış ve Tuğgeneral Phaidonas Gizikis cumhurbaşkanlığına getirilmiştir.³⁹⁷

1969-1974 yılları arasında ABD'nin Yunanistan Büyükelçiliği görevinde bulunan Henry Tasca, Ioannidis'i “kabiliyetsiz” olarak nitelerken, ABD Dışişleri Bakan Müsteşarı Joseph Sisco, Ioannidis yönetimini “uğraşmak zorunda kaldığı en berbat hükümet” şeklinde tanımlamıştır.³⁹⁸

Cunta yönetiminin katı uygulamaları basın üzerinde de etkili olmuştur. Bu dönemde özellikle sol düşünce ağırlıklı gazetelerin kapatıldığı ve diğer gazetelerin ağır bir sansür uygulamasına tabi tutulduğu görülmektedir.

Modern Yunanistan tarihinde basının anayasal haklar çerçevesinde koruma altında olduğu ve önemli ölçüde özgür olduğu dikkati çekmektedir. Ancak tıpkı

---

³⁹³ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 488.

³⁹⁴ 1967-1974 yılları arasında görev yapan Yunan Askeri Polis Teşkilatı (ESA), Cunta yönetiminin gizli polis servisi ve temel güvenlik birimidir. Atina'daki merkez karargahı Yunan Askeri Polis Teşkilatı Özel Soruşturma Birimi (EAT/ESA) olarak adlandırılmaktadır. “*Buraya bir kez giren ya dost ya sakat olarak çıkar.*” sloganını benimseyen ESA, komünist veya rejime muhalif gördüğü binlerce kişiye işkence uygulamaktan sorumlu tutulmuştur. Fatouros, *a.g.e.*, s. 28-30; Khristos Karanikas, “*H Anatoli tis Dimokratias*”, **To Vima**, 13.08.2000.

³⁹⁵ 13 Mart 1923'te Atina'da doğan Dimitrios Ioannidis, 1945 yılında ordu içinde IDEA örgütüne katılmış, 1967 darbesinin beyin takımında yer almış ve darbenin hemen ardından Papadopoulos tarafından EAT/ESA adlı Yunan Askeri Polis Teşkilatının başına getirilmiştir. Darbeyi gerçekleştiren albaylar grubu içerisinde daha katı ve uzlaşmaz politikalar izleyen aşırı sağcı kanadın temsilcisi olarak öne çıkan Ioannidis, Papadopoulos yönetiminin sivil özgürlüklere yönelik her türlü yumuşama girişimine muhalefet etmiştir. **To Vima**, 17.08.2010.

³⁹⁶ **To Vima**, 17.08.2010.

³⁹⁷ **To Vima**, 17.08.2010. Bununla birlikte İngiliz Dışişleri Bakanlığı da Yunanistan'daki Ioannidis rejiminin NATO'nun tepkisini çektiğini ancak Yunanistan'ın bir üye olarak korunması gerektiğini dile getirmiş ve yeni rejimi tanıma konusunda harekete geçmiştir. **EK 2- National Archives of UK**, CAB 128/53/20, 04.12.1973, s. 3, <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009.

³⁹⁸ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 488.

Cunta döneminde olduğu gibi anayasal hakların askıya alındığı ve özgürlüklerin büyük ölçüde kısıtlandığı dönemler de olmuştur.³⁹⁹

21 Nisan 1967'den itibaren Atina'da basılan 14 günlük gazeteden sadece 9'u yayın hayatına devam edebilmiştir.⁴⁰⁰ Kathimerini, Mesimvrini ve Eleftheria gazeteleri politik nedenlerden dolayı yayınlarını durdururlarken, EDA'nın yayın organı durumundaki Avgi ile Dimokratiki Allagi gazeteleri darbenin ilk günlerinde rejim tarafından yasaklanmıştır.⁴⁰¹

Yayınına devam eden gazeteler arasında Eleftheros Kosmos ve Estia başından beri yeni rejimi desteklemişlerdir. Üç muhafazakâr gazete, Apogevmatini, Akropolis ve Vradini'dir. Merkezden iki gazete Ta Nea ve Vima da yayınlarına devam etmiştir. Yine merkezden Ethnos ve ilerici Athinaiki gazeteleri Cunta döneminin ilk günlerinde yayınlarına devam etmiş, ancak Athinaiki ekonomik nedenlerden dolayı darbeden kısa bir süre sonra, Ethnos ise 1970 yılında yayınına son vermiştir.⁴⁰²

Cuntanın iki yeni gazetesi Nea Politeia ve Simerina gazeteleri olmuştur. Nea Politeia rejim sempatanlarına doğrudan yayın yaparken, Simerina Eleftheros Kosmos'un akşam baskısı niteliğindedir. Ancak ikisi de uzun süreli olmamış, gazetelerin tirajı düşük seviyede kalmıştır.⁴⁰³

Cunta döneminde sansür de çeşitli aşamalardan geçmiştir: Darbeden sonraki ilk aylarda gazetelerin tamamen boyun eğmesinden, 1969-1971 arasında görece yumuşamaya, 1973'teki "özgürleştirme" ve Politeknik olayları ile Ioannidis

---

³⁹⁹ Stratos, **a.g.e.**, s. 14.

⁴⁰⁰ Yunanistan'da bugünkü gazetelerin birçoğu ilk olarak 1920'li yıllarda ortaya çıkmıştır. 1950'lere gelindiğinde ülkenin tamamında 60 günlük gazete yayınlanmaktaydı. Taşradaki halkın düşük eğitim seviyesi, gazete kâğıdı yetersizliği ve savaştan, işgalden ve iç savaştan dolayı harabeye dönmüş bir ülkenin fakir altyapısı basının gelişmesine engel teşkil eden etmenlerdir. Ancak savaş sonrası gelişmeye başlayan ekonomiyle birlikte, gazetelerin de sayısı artmış ve basın topluma karşı sorumluluk duygusu kazanmaya başlamıştır. Ayrıca basın, ülkenin siyasi hayatını gösteren en önemli araçlardan birisi olarak siyasi düşüncelerin gelişmesine, yayılmasına ve biçimlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Gazeteler arasındaki bölünme Cunta öncesi dönemde gözle görülür bir hal almaya başlamıştır, gazeteler sağ, sol ve merkez olmak üzere siyasi partilerin çizgilerini yansıtmakta ve politik mücadelelerin aracı olarak yerlerini korumaktaydılar. **A.g.e.**, s. 19-20.

⁴⁰¹ **A.g.e.**, s. 14; Vournas, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁰² Stratos, **a.g.e.**, s. 14.

⁴⁰³ Aynı yer. Nea Politeia 1968-1974 arası, Simerina 1971-1974 arası yayın yapmıştır.

tarafından Papadopoulos'un devrilmesinden sonra, cunta öncesi ortama geri dönüş.⁴⁰⁴

Önemli sayıda gazete çeşitli yollardan duruma karşıtlığını-tepkisini dile getirmiştir. Karşıtlığın derecesi, her dönemin hukuksal, ekonomik ve siyasi iklimini belirlemiştir.⁴⁰⁵

Gazetelerin Cunta'ya olan tepkisi, bir makalenin ifadesinde ve dilinde, bir haberin yorumunda, resmi duyuruların ve dönemin hükümet üyeleri ile yüksek rütbeli devlet adamlarının konuşmalarından bölümlerin yayınında, makalenin çıktığı yerde, kapladığı alanda, fotoğraflarda ve alt başlıklarda, karikatürlerin türünde ve imzasız başmakalelerde kendini göstermiştir.⁴⁰⁶

Gazetelerin sayısına bakılacak olursa, şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür: Atina gazetelerinin ülke genelinde dolaşımı, 1971'in sonlarına kadar günlük toplamda ortalama 600.000 kadar, 1972'nin başlarından itibaren günlük ortalama 700.000 kadar, 1974 yazında ise toplam basılan gazete sayısı günlük ortalama 1.000.000'a ulaşmıştır.⁴⁰⁷

Cunta rejiminin devrilmesine neden olan çok önemli bir dış gelişme ise, Yunan Cuntası'nın Kıbrıs'ta Makarios'a karşı düzenlediği darbe sonucunda Türkiye'nin adaya müdahalesi olmuştur. Yunan tarihyazımında "Kıbrıs'ın işgali" olarak geçen Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya müdahalesi, Yunanistan'ın uluslararası alandaki yalnızlığını ve Yunan hükümetinde baş gösteren karışıklığı da ortaya çıkarmıştır.⁴⁰⁸ Krize yol açan gelişmeler neticesinde Cumhurbaşkanı Gizikis 23 Temmuzda siyasi önderleri görüşmeye çağırış ve bu

---

⁴⁰⁴ A.g.e., s. 15.

⁴⁰⁵ Aynı yer. Birçok gazete çoğu durumda siyasi satırları, başmakale ve manşetler, iç ve dış haberlerde dolaylı yerler ile sansürün ve hükümet kontrolünün izin verdiği konularda, rejime karşılık veya rejimle çelişme hali gösteriyordu. A.g.e., s. 14-15.

⁴⁰⁶ Aynı yer.

⁴⁰⁷ A.g.e., s. 120-121. Sabah gazeteleri ile akşam gazetelerinin yoğunluğuna bakıldığında, akşam gazetelerinin sabah gazetelerine oranla daha çok basıldığı dikkati çekmektedir. A.g.e., s. 120. Sabah gazeteleri içinde Akropolis, Vima ve Eleftheros Kosmos'un; akşam gazeteleri içinde ise Apogevmatini, Ta Nea ve Vradini'nin tirajı yüksektir. A.g.e., s. 155.

⁴⁰⁸ A.g.e., s. 110.

görüşme sonucunda Paris'te bulunan eski başbakan Konstantinos Karamanlis'in, yeniden başbakanlık görevini üstlenmek üzere ülkeye geri dönmesine karar verilmiştir.⁴⁰⁹

24 Temmuz 1974'te Paris'ten Atina'ya dönen eski politikacı hemen başbakanlık yemini etmiş ve bu, diktatörlüğün ve Yunanistan'daki en uzun askeri rejimin de sonu olmuştur.⁴¹⁰

Askeri rejimin sona ermesiyle birlikte Yunanistan için “metapolitefsi/siyasal değişiklik”⁴¹¹ adı verilen yeni bir dönem başlamıştır. Sivil yönetime geçişin sarsıntısız yaşanması ise özellikle Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin ardından gündemde tutulan bir Türk-Yunan savaşı olasılığı olmuştur. Nitekim bu olasılık, Yunanistan'da ulusal dayanışmayı arttırmıştır.⁴¹²

Metapolitefsi ile beraber, Yunanistan'da demokrasinin yeniden inşasıyla, Yunan ordusu da ülkenin siyasi hayatına yakından katılım kalıbını silmiştir. Öncelikli kurumsal görevine, yani, Yunanistan'ın bağımsızlığını, anayasal yapıyı ve ülke bütünlüğünü “dış düşmanlara” karşı savunma anlayışına geri dönmüştür.⁴¹³

Öte yandan Cunta yönetiminin 1974'teki düşüşünün ardından yapılan seçimlerde, Cunta'ya ve yandaşlarına daha barışçıl yaklaşan veya uzlaştırmacı bir tutum içinde olan partilerin bayrağı altında seçime giden adaylar yalnızca yüzde bir civarında oy almışlardır.⁴¹⁴ Bu durum, Cunta'nın geniş halk kitlelerinin desteğinden son derece yoksun olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

1975'te diktatörlüğün kurulmasında başlıca sorumluluk taşıyan kişiler kötü davranışlarından, kendilerine karşı gelenlere yaptıkları işkenceden ve 1973

---

⁴⁰⁹ Markezinis, *a.g.e.*, s. 233-236; Svolopoulos, *H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981*, s. 193.

⁴¹⁰ Stratos, *a.g.e.*, s. 110; Karampelias, *a.g.e.*, s. 358-359; Clogg, *a.g.e.*, s. 205.

⁴¹¹ 1974'te Yunanistan'da Cunta yönetiminin sona ermesi, Yunanca kaynaklarda “metapolitefsi/siyasal değişiklik” kavramıyla karşılanmakta ve yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

⁴¹² Fuat Aksu, *Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme*, SAEMK, Ankara, 2001, s. 283.

⁴¹³ Messas, *a.g.m.*, s. 154.

⁴¹⁴ Danopoulos, *a.g.m.*, s. 489.

Kasımında Atina Politeknik'teki öğrenci işgalini acımasız yöntemlerle bastırdıkları için yargılanmışlar ve suçlu bulunanlar uzun süreli hapis cezalarına çarptırılmışlardır.⁴¹⁵ Dimitrios Ioannidis, Politeknik'teki öldürme olaylarına karıştığı için yedi kez yaşam boyu hapis cezasına ve 21 Nisan 1967 darbesinin baş aktörleri Georgios Papadopoulos, Nikolaos Makarezos ve Stylianos Pattakos ölüm cezasına çarptırılmışlardır.⁴¹⁶

---

⁴¹⁵ Clogg, **a.g.e.**, s. 213.

⁴¹⁶ Aynı yer. Papadopoulos, Makarezos ve Pattakos'un cezaları daha sonra ömür boyu hapse çevrilmiştir.

III. BÖLÜM

ALBAYLAR CUNTASI DÖNEMİNDE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

(1967-1974)

3.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Yunanistan'ın Dış Politikası (1945-1974)

Uluslararası sistemin, büyük ve küçük devletler olarak yapmış olduğu sınıflandırmada⁴¹⁷ Yunanistan, küçük devlet kategorisinde yer almaktadır.⁴¹⁸ Buna günümüzde bölgesel güç de denilmektedir. Küçük devletler tek başlarına dünya politikasının yönünü ve yapısını biçimlendirecek konumda değildir; ancak, uluslararası sistemin önemli unsurlarını teşkil etmelerinin yanı sıra, uluslararası tutumlarında büyük ölçüde hareket serbestliğine de sahiptirler.⁴¹⁹

Yunanistan'ın, uzun tarihi boyunca, neredeyse sürekli olarak çatışmaların odağını oluşturan coğrafi bir kavşakta bulunduğunu belirten Valinakis, Balkanlar gibi bir “barut deposu” içinde Yunan diplomasisinin güvensiz ve tehlikeli bir çevre içinde faaliyet göstermeye mecbur olduğunu vurgulamaktadır.⁴²⁰

Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik durumu, coğrafi konumu, tarihsel tecrübeleri ile uluslararası sistemin yapısı, ülkenin dış politikasını belirleyen temel faktörler arasında sayılabilir.⁴²¹ Bununla birlikte, küçük devletlerde politika geliştirme hususunda hükümetlerin, daha doğrusu siyasi liderlerin etkisi göz ardı edilemez.

---

⁴¹⁷ Baskın Oran, “*Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği: TDP'nin Kuramsal Çerçevesi*”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 29.

⁴¹⁸ Valinakis, **a.g.e.**, s. 13; Evanthis Hatzivassiliou, **Greece and the Cold War: Frontline State 1952-1967**, Routledge, Oxon, 2006, s. 4.

⁴¹⁹ Bu devletlerin uluslararası sorunlar karşısındaki tutumları, sahip oldukları politik, askeri, ekonomik gücün yanı sıra, coğrafi konumları, tarihi tecrübeleri, dünya politikasında rol oynayan büyük güçlerle olan ilişkileri vb. gibi etkenlere bağlıdır. Bkz. Valinakis, **a.g.e.**, s. 13.

⁴²⁰ **A.g.e.**, s. 15.

⁴²¹ **A.g.e.**, s. 13.

Belirli bir coğrafi alanda, uluslararası nitelik taşıyan özel ya da kendine özgü sorunlarla karşı karşıya kalındığında, özellikle kamuoyunun bu sorunları bir ölüm-kalım meselesi gibi algılamasından dolayı, dış politikada ortaya çıkan pürüzlerin iç politikayı da etkilediği görülmektedir.⁴²² Bu nedenle küçük devletlerde, dış politik hamlelerde hem ilkesel olarak hem de pratik açısından siyasi liderin etkisi önem kazanmaktadır. Savaş sonrası Yunanistan için de aynı durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Bu dönemde Yunanistan'da Başbakanın yanı sıra Dışişleri Bakanlığı da politika belirleme konusunda son derece etkili bir konuma sahiptir. Ancak bürokratik girişimlerin siyasi lider tarafından geçersiz kılındığı örnekler de mevcuttur: 1954'te Kıbrıs konusunda BM'ye başvurma kararı ve 1963-64 Kıbrıs krizinde izlenen tutum gibi.⁴²³

Soğuk Savaş döneminde Yunan dış politikasını etkileyen kurumlardan biri de ordudur. Aleksandros Papagos'un Başbakan olduğu dönemde (1952-1955), askerler siyasi kararların alınmasında azımsanmayacak derecede etkili olmuşlardır. Ancak Papagos'un geri çekilmesinden sonra siviller ordu üzerinde yeniden siyasi kontrolü sağlamışlarsa da, savunma detayları ve tehdit algılamaları ile meşgul olan ordunun, dış politikaya dair tutum ve görüşlerinin hükümet tarafından ciddiye alınması geleneği, devam etmiştir. Ancak bu dönemde ordunun önemli bir strateji belirleyemediği de gözden kaçmayan bir noktadır.⁴²⁴ 1963-67 yılları arasında ise ordunun siyasetteki etkinliğinin arttığı gözlenmektedir. Nitekim bu dönem Yunanistan'da siyasi istikrarsızlığın ve hükümet bunalımlarının yaşandığı bir dönemdir. Buradan da anlaşılacağı üzere; hükümet istikrarının yaşandığı dönemlerde ordunun siyasetteki rolünün önemli ancak sınırlı olduğu, kriz zamanlarında ise siyasette daha etkin bir rol oynadığı görülmektedir.⁴²⁵

---

⁴²² Hatzivassiliou, **a.g.e.**, s. 4.

⁴²³ Aynı yer. Nitekim 1954'te Kıbrıs konusunda BM'ye başvurma kararı bizzat Başbakan Papagos tarafından şekillendirilmiştir. 1964'te ise Başbakan Papandreou, Kıbrıs konusunda ABD'nin öne sürdüğü çözümlerden biri olan Acheson Planı'nı reddetmiştir.

⁴²⁴ Aynı yer.

⁴²⁵ Özellikle 1960'ların ortalarında, hem içte hem dışta siyasi bunalımlar yaşanırken, siyasi otoritenin zayıfladığı bu ortamda ordunun siyasetteki etkinliği artmıştır. **A.g.e.**, s. 5.

Yunan dış politikası incelenirken, ele alınması gereken bir diğer kurum ise Saray'dır. Ancak Saray'ın dış politika konusunda, büyük stratejik kararlar alınırken hükümeti etkilediği veya hükümete herhangi bir müdahalesi olduğu yolunda bir kanıt yoktur. Fakat 1960'ların ortalarında yaşanan siyasi istikrarsızlık döneminde Saray'ın da ordu gibi siyasette daha aktif bir rol üstlendiği göze çarpmaktadır.⁴²⁶

Ekonomi ile ilgili kurumlar ise Soğuk Savaş döneminde politika belirleme konusunda "karar verici" bir rolden öte "tavsiyede bulunan" bir rol üstlenmişlerdir.⁴²⁷

3.1.1. İkinci Dünya Savaşı'nın Bitiminden Albaylar Cuntası'na Yunan Dış Politikası (1945-1967)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güç dengelerinin hızla değişmeye başladığı bir uluslararası ortamda Yunanistan siyasi, ekonomik ve askeri yetersizliklerinin bilincinde olarak daha güçlü bir siyasi ittifaka üye olmaya yönelmiştir. Bu yeni tutum, ulusal zayıflığın bitmesi için de en uygun seçenek olmuştur.⁴²⁸ Yunan hükümetleri, hızlı bir şekilde genişleyen ve gelişen uluslararası bir siyasal sistemde, Yunanistan'ın önce NATO'ya ve daha sonra Avrupa Topluluğu'na katılımıyla, sınırlı olanaklarının üstesinden gelmek için çabalamışlardır.⁴²⁹

Savaş sonrası dönemde Yunanistan, "kuzeyden gelen tehdit"⁴³⁰ algısının öne çıkarıldığı bir dış politika anlayışına sahip olmuştur. 1949-1974 arası dönemde Yunan dış politikasının üç aşamadan geçtiğini belirten Valinakis, bu dönemde

---

⁴²⁶ Aynı yer.

⁴²⁷ Ekonomi Bakanlığı ve Bank of Greece (Yunanistan Merkez Bankası) dış ticaret, AET ve diğer Batı ekonomi örgütleriyle ilişkiler konularında etki sahibidirler. Aynı yer.

⁴²⁸ Valinakis, **a.g.e.**, s. 19.

⁴²⁹ Aynı yer.

⁴³⁰ Yunanistan açısından "kuzeyden gelen tehdit" anlayışı, Sovyetler'i ve dolayısıyla komünizmi bir tehlike ve tehdit unsuru olarak algılayan, savaş sonrası dönemde ön plana çıkarılan temel siyasettir.

Yunanistan'ın bloklar arası çatışmanın endişe verici tehdidine boyun eğmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır.⁴³¹

İç savaşın bitiminden 1955'e kadar geçen sürede Yunanistan'da Doğu ile Batı arasında bir çatışma çıkacağı korkusu hâkim olmuştur.⁴³² 1949'da iç savaşın sona ermesinin ardından Yunanistan, coğrafi anlamda Doğu Bloku ülkeleriyle çevrelenmiş ve bu yönüyle Sovyetler'e karşı en korunmasız ülke olarak Batı Bloku'nun bir üyesi olmaya devam etmiştir. Bu dönemde, Yunanistan'ın özellikle kuzey sınırının stratejik yönden zayıf ve uzun olduğu, bir Sovyet saldırısı karşısında savunulması güç bir konumda bulunduğu ileri sürülmüştür.⁴³³

Yunanistan için en büyük tehdidi bu dönemde Balkanlar'da Doğu Bloku'nun temsilcisi konumunda olan Bulgaristan oluşturmuştur. Nitekim Bulgaristan'ın 30 yıl içerisinde Yunanistan'ı üç defa işgal ettiği göz önünde bulundurulursa duyulan tehdit algısı yersiz olmayacaktır.⁴³⁴ Kuzeyden tehdit algılamasının, iç savaş sonrasında Yunanistan devletinin takındığı anti-komünist tutumdan kaynaklandığı, Albaylar Cuntası döneminde de ileri sürülmüştür.⁴³⁵

Bu dönemde “kuzeyden gelen tehdit” algısını öne çıkaran Yunanistan, ABD ile ittifak kurmuş, NATO'ya üyelik sağlamış, Yugoslavya ve Türkiye ile Balkan İttifakı oluşturmuş ve Kıbrıs konusunda yaşanan gelişmeleri dış politikada baskı unsuru olarak kullanmıştır.⁴³⁶

---

⁴³¹ Valinakis, **a.g.e.**, s. 20.

⁴³² Aynı yer.

⁴³³ Yunanistan'ın kuzeyinden Baltık Denizi'ne kadar olan bölgede Doğu Bloku ülkeleri yer almaktadır. Evanthis Hatzivassiliou, “*Security and European Option: Greek Foreign Policy, 1952-1962*”, **Journal of Contemporary History**, Vol.30, No.1, Jan. 1995, s. 188.

⁴³⁴ Bulgaristan Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nda olmak üzere üç kere Yunanistan'ı kuzeyden işgal etmiştir. Hatzivassiliou, “*Security and European Option*”, s. 188. Balkanlar'a duyduğu güven eksikliği yüzünden Yunanistan, Romanya'nın 1957'deki Balkan Konferansı davetini anlamsız olarak nitelendirirken, 1959'da Bulgaristan'ın karşılıklı bir saldırmazlık anlaşması imzalama teklifini, 1938'deki Metaksas – Kiosseivanov Paktı'na dikkat çekerek geri çevirmiştir. Nitekim Bulgaristan 1938'de imzalanan Metaksas – Kiosseivanov Paktı'na rağmen Yunanistan'ı üç sene sonra işgal edecekti. Hatzivassiliou, “*Security and European Option*”, s. 188-189.

⁴³⁵ Hatzivassiliou, **Greece and the Cold War**, s. 5.

⁴³⁶ Valinakis, **a.g.e.**, s. 20.

1952-1967 yılları arasında Yunanistan'ın kuzeyden tehdit algısı yalnızca fanatik, tek taraflı ve basit bir anti-komünizm sonucu değildir. Aslında kuzeyden tehdit algısı, Yunanistan'ın savaş öncesi ulusal güvenlik politikasının bir ürünüken, savaş sonrası dönemde de büyük bir yoğunluk kazanmış ve şekillenmiştir. Bir tehdit algısı olarak savaş sonrası kuzeyden tehdit, tarih, coğrafya ve Soğuk Savaş'ın bir ürünüdür.⁴³⁷

Yunan dış politikasının ikinci aşaması 1955'ten 1963'e kadar ERE Partisi'nin iktidar olduğu dönemi kapsamaktadır. Araştırmacı Hatzivassiliou bu dönemi Yunanistan'ın yeniden inşa süreci olarak tanımlamaktadır.⁴³⁸ Kıbrıs sorununun ortaya çıktığı bu dönemde, Batı'ya duyulan güven azalmakla birlikte,⁴³⁹ Yunanistan yeni dış politika arayışlarına yönelmiştir. Bu dönemde Yunanistan örtülü eksen değiştirme tehdidi ile Batı'nın dikkatini çekmiş ve daha fazla ilgi beklediğini ortaya koymuştur.⁴⁴⁰

1964 Kıbrıs krizi ile başlayıp 1974 "Kıbrıs trajedisi" ile son bulan dönem, savaş sonrası Yunan dış politikasının üçüncü aşamasını oluşturmaktadır. Bu dönemde Yunan hükümetlerinin dış politikada izledikleri tutumlar çok çeşitli olmakla birlikte özellikle Papandreou Hükümeti döneminde "kuzeyden tehlike" anlayışı geri plana itilmiştir. Papandreou Hükümeti kuzeyden gelen tehlikenin önemini düşürerek daha güçlü bir tehlikenin doğudan geldiğini öne sürmüştür.⁴⁴¹

---

⁴³⁷ Hatzivassiliou, **Greece and the Cold War**, s. 184. Ancak Türkiye ile Yunanistan arasında 1960'larda şiddetlenen Kıbrıs sorunu ve ardından 1970'lerde Ege sorunlarıyla birlikte kuzeyden tehdit algısı yerini yavaş yavaş "doğu"dan tehdit algısına bırakacaktır. Türkiye ile 1952'den beri aynı ittifakta bulunan Yunanistan için kuzeyden tehdit algısı zayıflarken, doğudan tehdit algısı güçlenecektir.

⁴³⁸ Hatzivassiliou, "*Security and European Option*", s. 187.

⁴³⁹ Yunanistan'ın bu dönemde Batı'ya duyduğu güven eksikliği, temelde Batı'nın Kıbrıs sorununa yaklaşımı ve 6-7 Eylül 1955 olaylarında sergilediği tutumdan kaynaklanmaktadır.

⁴⁴⁰ Bu dönemde Yunan ulusal tepkisi ilk kez protestolar seviyesinin üzerine çıkmış ve Yunanistan Batı'ya karşı bir anlamda "misilleme" hareketine girişmiştir. Bağlı bulunduğu ittifakın yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin reddi ve bağlantısızlarla, hatta karşı blokla bile diplomatik temaslar kurmaya yönelmiştir. Valinakis, **a.g.e.**, s. 21. Bunun sonucu olarak Yunanistan Batı'nın ilgisini tekrar üzerine çekmeyi başarmıştır. Nitekim Valinakis, Yunanistan'ın Batı'ya gösterdiği baskılar sayesinde Kıbrıs konusunda bir sonuç alındığını ve Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilan ettiğini söylemektedir. **A.g.e.**, s. 21-22.

⁴⁴¹ Valinakis, **a.g.e.**, s. 22. Nitekim bu tez 1980'lerde Andreas Papandreou tarafından daha da güçlendirilecek, ulusal güvenlik stratejisi doğudan gelen tehlike "Türkiye" üzerinden belirlenecektir.

Savaş sonrası dönemde savunma politikasını genel olarak kuzeyden tehdite karşı koyma çerçevesinde belirleyen Yunanistan, 1963/64 Kıbrıs krizi ve sonrasında, Kıbrıs'a olası bir Türk "müdahalesini" ciddi anlamda hesaba katmaya ve savunma planlarını bu çerçevede oluşturmaya başlamıştır.⁴⁴²

3.1.2. Albaylar Cuntası Döneminde Yunan Dış Politikası (1967-1974)

1960'ların ortalarında Yunan hükümetinin bağımsızlık iddiası ve dış politika seçimlerini genişletme arayışlarını, Amerikan siyasetçilerinin hemen benimsediği Albaylar Cuntası dönemi izlemiştir.⁴⁴³ Cunta yönetimi, iktidara geldiği andan itibaren "komünist tehlike"nin varlığını yeniden öne çıkararak, dış politikadaki önceliğini komünizme karşı durmak olarak belirlemiş ve "kuzeyden tehdit" algısını canlandırmıştır.⁴⁴⁴

Cunta'nın liberalizme ve demokratik geleneklere karşı olduğunu belirten Svolopoulos, 1967-1974 arası dönemi şiddet ve baskı dönemi olarak nitelendirmektedir.⁴⁴⁵ Bu dönemde parlamenter yönetimin yıkılması, iç politika alanını kötü etkilediği kadar, dış politika alanında da nispi bir etki yaratmıştır. Yunanistan'ın uluslararası itibarı iç baskılar sonucunda dramatik bir şekilde azalırken, ülke uluslararası alanda yalnızlaşmaya başlamış ve ABD desteğine sığınmıştır.⁴⁴⁶ Nitekim Svolopoulos Cunta'nın uzun süre iktidarda kalmasını ABD'nin Cunta'ya olan hoşgörüsüne ve desteğine bağlamaktadır.⁴⁴⁷

Dönemin ABD Atina Büyükelçisi Philips Talbot, darbeden hemen sonra Georgios Papadopoulos ile yaptığı görüşmede, Papadopoulos'un, kendisine ABD ile

---

⁴⁴² A.g.e., s. 23.

⁴⁴³ Coulombis, a.g.e., s. 51.

⁴⁴⁴ Valinakis, a.g.e., s. 20, 22, 109.

⁴⁴⁵ Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**, s. 167.

⁴⁴⁶ Aynı yer.

⁴⁴⁷ Svolopoulos, a.g.e., s. 167. 20 Kasım 1999 tarihinde dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, 1967-1974 arasında Soğuk Savaş koşullarından dolayı ABD yönetiminin Yunanistan'daki Cunta yönetimini destekleyerek yanlış bir politika izlediğini kabul etmiştir. Bkz. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/529932.stm>, Erişim Tarihi: 03.03.2010.

işbirliği yapma konusunda güvence verdiğini ve ordunun yönetime el koyma gerekçesi olarak “komünizm tehlikesini” gösterdiğini belirtmektedir.⁴⁴⁸

Darbenin hemen ardından Cunta yönetimi, Birleşmiş Milletler tüzüğü ile uyumlu, barış ve özgürlük amacı taşıyarak, NATO ve Batı ittifakına olan yükümlülüklerine sadık kalacağını açıklamış ve istisnasız bütün yabancı devletlerle dostça ilişkilerin korunmasını ve gelişmesini istediğini bildirmiştir.⁴⁴⁹

Ancak kimi yabancı hükümetler Cunta rejimine çeşitli yollardan tepki göstermiş ve Cunta’yı protesto etmişlerdir.⁴⁵⁰ SSCB 1968 Haziranına kadar Atina Büyükelçilik makamını boş bırakırken, Danimarka Mayıs 1967’de NATO’ya bir nota vererek Yunanistan ile ilgili derin endişelerini belirtmiştir. İskandinav ülkeleri özellikle Avrupa Konseyinde faaliyete geçerek Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na başvurmuşlar ve Yunanistan’ı Avrupa Konseyinden uzaklaştırmak için çok mücadele etmişlerdir. Bu gelişmelerin ardından Yunanistan’ın Konseyden azledilmesinin önü açılmıştır.⁴⁵¹

20 Ocak 1968’de Yunan Dışişleri Bakanı Panagiotis Pipinelis ile görüşen Türkiye’nin Atina Büyükelçisi Turan Tuluy, Yunan askeri rejiminin Türkiye tarafından tanındığını açıklamıştır. Böylece Yunan Cuntasını diplomatik alanda tanıyan ilk devlet Türkiye olmuştur.⁴⁵²

Haziran 1968’de Atina’da bir Türk gazeteci⁴⁵³ ile görüşen Yunan Başbakanı Georgios Papadopoulos, askeri yönetimin Yunanistan’a demokrasi getirme amacı taşıdığını ve öncelikli hedeflerinin Yunanistan’da ekonomiyi ve politik hayatı düzenlemek olduğunu belirtmiştir. Amaçlarının bir diktatörlük rejimi kurmak olmadığını sözlerine ekleyen Papadopoulos, ilk kez bu görüşmede Türk-Yunan

---

⁴⁴⁸ Papahelas, *a.g.m.*, **To Vima**, 22.04.2001.

⁴⁴⁹ **To Vima**, 23.04.1967.

⁴⁵⁰ Yabancı hükümetlerin Albaylar Cuntası’na gösterdiği tepkiler ve kınamalar, cunta rejimini uluslararası yalnızlığa itmiştir. Valinakis, *a.g.e.*, s. 109.

⁴⁵¹ Valinakis, *a.g.e.*, s. 109-110. Nitekim Yunanistan 12 Aralık 1969’da Avrupa Konseyinden çıkarılacaktır. Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**, s. 174-179.

⁴⁵² **Milliyet**, 21.01.1968.

⁴⁵³ Fuat Tekçe.

dostluğuna ilişkin fikirlerini dile getirmiştir. Türkiye ile Yunanistan'ın bir konfederasyon⁴⁵⁴ çatısı altında birleşmesi fikrini öne süren Papadopoulos, konfederasyon olmasa bile iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların giderilebileceğine ve iki ülke arasında sıkı bir dostluk kurulacağına olan inancını vurgulamıştır.⁴⁵⁵

Aynı konuyu 29 Mayıs 1971'de Metin Toker ile yaptığı bir görüşmede de vurgulayan Papadopoulos, konfederasyon tezini şu şekilde dile getirmiştir: *“İki büyük dünya devleti arasındaki ilişkiler ve bölgemizdeki siyasi denge bugün bir Türk-Yunan konfederasyonunun gerçekleştirilmesini gerektirecek yönde süratle gelişirken, iki milletin birbirleri ile anlaşmazlık halinde bulunması akıl almaz bir durumdur.”*⁴⁵⁶

Cunta'nın dış politikası açısından önemli bir gelişme de 19 Temmuz 1970'te Cunta yönetiminin Dışişleri Bakanı Panagiotis Pipinelis'in ölümü olmuştur. Ciddi bir şekilde Batı yanlısı politika izleyen Pipinelis'in ölümünden sonra Yunan dış politikasında önemli sapmalar görülmüştür.⁴⁵⁷

Öte yandan bu dönemde bir Türk-Yunan çatışması olasılığının olanaksız olduğu varsayılmakla birlikte, iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren pek çok önemli gelişme de yaşanmıştır. Özellikle Kıbrıs ve Ege konularında karşı karşıya gelen iki ülkenin savaş haline girmemesinin temel nedeni olarak ABD'nin, NATO'nun güneydoğu kanadının sarsılmaması için Yunanistan ve Türkiye'ye yönelik geliştirdiği politikalar gösterilebilir. Nitekim Yunanistan özellikle Kıbrıs konusunda

---

⁴⁵⁴ Dimitris Kitsikis, Papadopoulos'un konuşmasında “omospondia” “federasyon” terimini kullanmasına dikkat çekmekte, aslında kastedilenin “synomospondia” “konfederasyon” olabileceğini belirtmektedir. Nitekim 10 Mayıs 1933'te Eleftherios Venizelos tarafından da aynı konu gündeme gelmiş ve Venizelos da “federasyon” terimini kullanmıştır. Kitsikis, **Istoria tou Ellinotourkikou Khorou**, s. 306. Ancak hem Papadopoulos'un hem de Venizelos'un “konfederasyon”u kastettikleri tahmin edilmektedir. Çünkü federasyon birbirine çok daha katı kurullarla bağlı olan devletler topluluğunu ifade ederken, konfederasyon daha ılımlı ve gevşek bir uygulama biçimine sahiptir. Büyük Türkçe Sözlük'te konfederasyon terimi, birden fazla ülkenin genellikle dış işleri ve savunma alanlarında federasyona göre biraz daha ılımlı bir bağımlılık içinde ortak politika ve yönetim izleyip diğer alanlarda ise bölgesel yönetimlerinde serbest buldukları devletler topluluğu anlamına gelmektedir. Bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=konfederasyon&ayn=tam>, Erişim Tarihi: 05.04.2010.

⁴⁵⁵ **Milliyet**, 21.06.1968.

⁴⁵⁶ **Milliyet**, 29.05.1971.

⁴⁵⁷ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 38.

ABD'nin tepkisini çekecek herhangi bir girişimde bulunmaktan kaçınmıştır. Ancak olası bir Türk saldırısına karşı Kıbrıs'ta bir Yunan savunması oluşturulmaya ve Ege adaları silahlandırılmaya başlanmıştır.⁴⁵⁸ Türkiye'nin 1973 Kasımında Ege'deki "iddiaları" bile, iki ulusal orduyu savaş meydanında karşı karşıya getirememiştir.⁴⁵⁹

Bununla birlikte 1973'te Cunta içinde yaşanan yönetim değişikliği, iç politika alanında olduğu kadar dış politikada da istikrarsız yönelimleri ortaya çıkarmıştır. Nisan 1974'te ABD'nin NATO Büyükelçisi Donald Rumsfeld'in ABD Dışişleri Bakanlığına Yunanistan ile ilgili olarak sunduğu raporda, dönemin Yunan hükümetine duyulan güvensizlik ve Yunanistan'ın gidişatı ile ilgili kaygılar dile getirilmiştir. Yunanistan'ın politik, askeri ve ekonomik yönden sürekli zayıfladığını vurgulayan Rumsfeld, Yunan hükümetinin gerekli tedbirleri almadığı takdirde hem ABD'nin stratejik çıkarlarının risk altına gireceğine hem de Türkiye ile Yunanistan arasında sürekli bir gerilim yaşanabileceğine dikkat çekmektedir.⁴⁶⁰

Ayrıca tarihi tecrübelerin Yunan dış politikasına etkilerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. İrredantist politikadan daha gerçekçi bir dış politikaya geçiş için Küçük Asya Felaketi ile sonuçlanan 1922 yılı Yunan dış politikası açısından bir dönüm noktası olurken, 1949'da iç savaşın bitmesi ve 1974 Kıbrıs krizi Yunan dış politikası açısından iki önemli kırılmayı teşkil etmektedir.⁴⁶¹

1967-1974 döneminde Yunanistan'daki Cunta yönetiminin Türkiye'ye yönelik politikalarını üç açıdan ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi, 1954'ten itibaren uluslararası bir nitelik kazanan Kıbrıs sorunudur. Yunanistan ve Türkiye'nin soruna taraf olması özellikle 1959-1960 garanti anlaşmaları çerçevesinde belirlenmiştir. Bu açıdan ele alındığında, Kıbrıs bağımsız bir devlet, ancak Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların temel belirleyicisi konumundadır. Nitekim bazı

---

⁴⁵⁸ Valinakis, **a.g.e.**, s. 23.

⁴⁵⁹ **A.g.e.**, s. 23-24.

⁴⁶⁰ **US National Archives**, Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974ATO02175, 23.04.1974, <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=59891&dt=2474&dl=1345>, Erişim Tarihi: 29.04.2010.

⁴⁶¹ Valinakis, **a.g.e.**, s. 19. Yunan dış politikasında 1949-1974 dönemi savaş sonrası dönem "metapolemiki" olarak nitelendirilirken, 1974 sonrası modern dönem "sygkhroni" olarak adlandırılmaktadır. **A.g.e.**, s. 19-20.

araştırmacılar konuya farklı yaklaşmakta, Yunanistan ile Türkiye'nin Kıbrıs için belirleyici olduğunu vurgulamaktadırlar.

Bu dönemde iki ülkeyi karşı karşıya getiren ikinci sorun ise 1973'te patlak veren Ege krizidir. Anlaşmazlıklar deniz yetki alanları, hava sahası ve adaların hukuksal statüleri ile ilgilidir.

Üçüncü sorun ise iki ülkede yaşayan azınlıklar konusunda ortaya çıkmaktadır. Nitekim iki ülke arasındaki ilişkiler gerildikçe azınlıklara uygulanan politikalar sertleşmekte ve dönem dönem çeşitlilik göstermektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında bu üç soruna yönelik şu şekilde bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır: Kıbrıs, bağımsız bir devlet olarak iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen bir faktör, Ege, bir sınır sorunu ve azınlıklar ise iki ülkenin iç işleriyle ilgilidir.⁴⁶²

3.2. Kıbrıs Sorunu

3.2.1. Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren, jeopolitik konumu dolayısıyla birçok uygarlığın egemenliği altına giren Kıbrıs, 1571'den 1878'e kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalmış, 1878'de adanın yönetimi İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşmaya göre Kıbrıs'ın mülkiyeti Osmanlı'ya ait olmakla beraber, İngiltere geçici olarak adanın yönetimini üstlenecekti.⁴⁶³ Ancak Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin

---

⁴⁶² Araştırmada Cunta yönetiminin Türkiye'ye karşı izlediği politika üzerinde durulacağından, azınlıklar konusunda Cunta'nın Batı Trakya'daki Türk azınlığa yönelik politikalarından bahsedilecektir. İstanbul Rum azınlığı ve Patrikhane konumuzun dışındadır.

⁴⁶³ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 43, Ankara, 2000, s. 22-23; Ahmet C. Gazioğlu, **Enosis Çemberinde Türkler: İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952)**, 2.B., Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2000, s. 17.

Almanya safında yer aldığı gerekçesiyle İngiltere 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıklamış, Osmanlı Devleti ise bu durumu protesto etmekle yetinmiştir.⁴⁶⁴

Ardından, 24 Temmuz 1923'te, yeni Türkiye'nin uluslararası alanda bağımsız bir devlet olarak tanınmasını sağlayan Lozan Barış Antlaşması'yla Türkiye, İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakını kabul ettiğini bildirmiştir.⁴⁶⁵ 10 Mart 1925'te "Crown Colony"⁴⁶⁶ olarak ilan edilen Kıbrıs, bağımsızlığını ancak 1960 yılında elde edecektir.⁴⁶⁷

İngiltere'nin 1878'de Kıbrıs'ın yönetimini üstlenmesinden beri her fırsatta "Enosis" taleplerini dile getiren Kıbrıslı Rumlar, bu yöndeki çabalarına İkinci Dünya Savaşı sırasında hız vermişlerdir. Adanın Yunanistan'la birleşmesi anlamına gelen Enosis, Megali İdea'nın 1844 yılında Yunanistan'da devlet politikası haline gelmesiyle Kıbrıslı Rumları etkisi altına almaya başlamıştır.⁴⁶⁸

Enosis fikrinin doğuşunda Megali İdea'nın etkisinin büyük olduğu yadsınamaz. Bunun yanı sıra fikrin gelişimi belli başlı bazı nedenlere dayandırılabilir. Kıbrıs'ta İngiliz yönetimi yıllarında gerçekleştirilen eğitim reformuyla hem Rum okullarının hem de Türk okullarının sayısı oldukça artmıştır. Bir doktrinin gelişmesinde ve yayılmasında eğitimin büyük rol üstlendiği su götürmez bir gerçektir. Nitekim bu dönemde Yunanistan'dan getirilen okul kitaplarının içeriği Yunan milliyetçiliğini teşvik eden Megali İdea ile doludur.⁴⁶⁹ Bunun yanı sıra İngiliz yönetimiyle adada kapitalistleşme sürecine geçişte Kıbrıs

---

⁴⁶⁴ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s. 28; Mehmet Hasgüler, **Kimin Adası? Kıbrıs'ın Akisi 1954-1968**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 15.

⁴⁶⁵ Lozan Barış Antlaşması'nın 16, 20 ve 21. maddeleri Kıbrıs ile ilgilidir. 16. madde Türkiye'nin, belirlenen sınırları dışında kalan tüm topraklar (ve kendi egemenlik hakkının bulunduğu adalar dışındaki adalar) üzerindeki haklarından vazgeçtiğini; 20. madde İngiltere'nin 5 Kasım 1914'teki Kıbrıs'ı ilhakının Türkiye tarafından kabulünü ve 21. madde Kıbrıs'taki Türk uyrukluların İngiliz uyruğuna geçmeleri hakkındaki düzenlemeleri içermektedir. Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 99-100.

⁴⁶⁶ Bu tarihten itibaren Kıbrıs resmen bir İngiliz Krallık sömürgesi haline gelmiştir.

⁴⁶⁷ Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel 1963**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1989, s. 23; Mehmet Hasgüler, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, 5.B., Alfa Yay., İstanbul, 2007, s. 214.

⁴⁶⁸ Niyazi Kızılyürek, **Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs**, 3.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 77.

⁴⁶⁹ **A.g.e.**, s. 78.

Rum burjuvazisi büyüyen ticaret hacminden en büyük payı alarak sivrilmiş ve zamanla Türklerden daha öne çıkmıştır.⁴⁷⁰ Kıbrıs Rum burjuva sınıfının, çocuklarını Yunanistan'da okutmasıyla bu çocuklar Megali İdea öğretisini benimseyerek adaya dönmüşlerdir. Bu durum da, Kıbrıs Rum köylüsünü Enosis hareketine kazandırmak için büyük bir etken olmuştur.⁴⁷¹ Kıbrıs'ta Yunan milliyetçiliğinin yükselişini tetikleyen bir başka faktör de Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında devam eden savaşlardır. Kıbrıslı Rumlar doğal olarak Osmanlı'ya karşı kendi soydaşlarının kurduğu "Anavatan" Yunanistan'ı savunmuşlar ve Yunan milliyetçiliğinin yayılması için uğraşmışlardır. Kıbrıs'ta siyasal anlamda etkin bir konuma sahip olan Kilise de Enosis hareketinin öncülüğünü üstlenmiştir.⁴⁷² Nitekim Yunan milliyetçilik hareketlerinin başlangıcından beri Kıbrıs politikasında başarının yegâne anahtarı, kilisenin desteği olmuştur.⁴⁷³

Bu çerçevede, Enosis fikrinin Megali İdea öğretilerinden doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kıbrıs'ta 1930'lara kadar geçen sürede Enosis politikası sürekli yayılarak Kıbrıslı Rumları büyük çoğunlukla etkisi altına almıştır. Bu doğrultuda 1931'de İngiliz yönetimine karşı ortaya çıkan "Ekim Ayaklanması"nın Enosis hareketinin açık bir göstergesi olduğu söylenebilir.⁴⁷⁴

Enosis hareketinin Kıbrıslı Rumlar arasında Kıbrıs Komünist Partisi (KKK) istisnasıyla bütün toplumsal ve siyasal güçler tarafından benimsenmesi, ada halkının Yunanistan'la birleşme isteğinin ne denli güçlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Megali İdea'nın fiilen çöküşünü ifade eden "Küçük Asya Felaketi" bile Enosis hareketinin önüne geçememiştir. Yunanistan 1922'de uğradığı yenilginin ağır sonuçlarıyla yüzleşirken Megali İdea'yı resmi dış politika hedefi olmaktan çıkarmış ve büyük güçlerle –özellikle İngiltere ile- iyi geçinerek Yunanistan'ın toprak

---

⁴⁷⁰ Bu durum Kıbrıs'ta daha sonra ortaya çıkacak olan etnik çatışmaların temel boyutlarından birini oluşturmaktadır. Nitekim Kıbrıs Rum burjuvazisinin yükselişi, adada iki toplum arasında ortak bir modernleşme sürecinin yaşanmadığını göstermesi açısından önemlidir. **A.g.e.**, s. 77.

⁴⁷¹ **A.g.e.**, s. 79.

⁴⁷² **A.g.e.**, s. 80.

⁴⁷³ T. W. Adams, Alvin J. Cotrell, **Kıbrıs'ta Komünizm**, Ankara, 1967, s. 7.

⁴⁷⁴ Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 81.

bütünlüğünü koruma amacına yönelmiştir.⁴⁷⁵ Bu nedenledir ki Kıbrıs'ta yükselen Enosis hareketi, Yunanistan'ın siyasi arenasında yeterli ölçüde destek bulamamıştır.

Dönemin Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, İngiltere ile ilişkilerin zedelenmemesi adına Enosis hareketine destek vermekten kaçınmış, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinin ancak İngiltere'nin isteğiyle gerçekleşebileceğini sık sık vurgulamıştır.⁴⁷⁶ Ancak Venizelos'un Enosis düşüncesine karşı sergilediği yaklaşım, Kıbrıs Rumlarını bu hareketten vazgeçirmemiş, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hareket daha yoğun bir gelişim göstermiştir. Değişen dünya dengeleri Enosis fikrinin Yunanistan'da geri plana itilmesine neden olsa da Kıbrıslı Rumlar bu konuda hiç taviz vermemişler, hatta izledikleri politikayı sertleştirme yolunu seçmişlerdir.

Niyazi Kızılyürek, Yunanistan'da 1946'dan 1949'a kadar süren iç savaşın solcuların yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından kurulan hükümetlerin önce İngiltere, daha sonra ABD'ye bağımlı nitelikte olmasının, Yunanistan'ın bu dönemde Kıbrıs'a yönelik aktif bir politika geliştirememesinin en önemli nedeni olduğunu belirtmektedir.⁴⁷⁷

Öte yandan İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası sistemin yapısında görülen değişiklikler, Türk-Yunan ilişkilerine olumlu yansadıysa da, savaşın ardından yükselmeye başlayan anti-kolonyalist mücadeleler, Kıbrıs sorununu gündeme taşıyarak iki ülke arasındaki ilişkilerin zedelenmesine yol açmıştır.

Kıbrıs'ta kendini gösteren anti-kolonyalist mücadele, "self-determinasyon"⁴⁷⁸ ilkesine dayanarak İngiltere'yi karşısına almış ve İngiltere kısmen geri adım atmak

---

⁴⁷⁵ A.g.e., s. 84.

⁴⁷⁶ A.g.e., s. 85. Yunan Parlamentosunda Enosis hareketini neden desteklemediği üzerine konuşmalar yapan Venizelos, bu konuda İngiltere ve İtalya'dan kaynaklı çekincelerini dile getirmiştir. A.g.e., s. 86.

⁴⁷⁷ A.g.e., s. 90-91.

⁴⁷⁸ Self-determinasyon, ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı olarak tanımlanmakla birlikte, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sömürgelerin bağımsızlaşması anlamını taşımaya başlamıştır. Baskın Oran, "Self Determinasyon – Self Government" Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 594.

zorunda kalmıştır. Nitekim 1947 yılında İngiltere'nin Kıbrıs'a bir tür özerklik öngören öneriler sunması, sağ gruplar ve başından beri Enosis tezini destekleyen Kilise tarafından kesinlikle reddedilirken, Kıbrıs'ın sol partisi AKEL⁴⁷⁹ "self-government"⁴⁸⁰ ilkesine dayanarak İngiltere'nin önerilerini desteklemiştir.⁴⁸¹ Ancak İngiltere ile Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk temsilciler arasında geçen görüşmeler sonuç vermeyince, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Enosis tezini kullanarak birçok taraftar kazanan AKEL, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi tarafından etkin bir şekilde yürütülen Enosis kampanyasını tekrar destekleme amacına yönelmiştir.⁴⁸²

Özellikle bu tarihten sonra Enosis hareketi iki grubun öncülüğünde yürütülmüştür: Bir yanda savaş sırasında güçlenen işçi sınıfını arkasına alan AKEL'in kurduğu EAS örgütü, diğer yanda yüzyıllardır Kıbrıs Rum halkının yöneticisi konumundaki Kilise'nin öncülüğünde kurulan EEM.⁴⁸³ Aralarında ideolojik ayrılıklar olsa da iki grup ulusal soruna aynı pencereden bakıyor, ikisinin de ortak amacı Enosis'i gerçekleştirme etrafında toplanıyordu.⁴⁸⁴ Ne var ki anti-komünist bir duruş sergileyen Kilise, AKEL ile ortak bir mücadeleye yanaşmak istemiyordu. Bunun yanı sıra AKEL, Enosis mücadelesini aynı zamanda bir sınıf mücadelesi kapsamında ele alıyor, Kıbrıslı -Rum veya Türk- bütün işçi ve çalışan sınıfın Enosis'e destek vermesi için uğraşıyordu. Bu bağlamda Kıbrıslı Türklerin Enosis'i ulusal bir hedef olarak görmemelerini göz ardı ediyordu. Nitekim Kıbrıslı

---

⁴⁷⁹ Çalışan Halkın İlerici Partisi AKEL, 1933'te İngiliz idaresi tarafından resmen kapatılan KKK (Kıbrıs Komünist Partisi)'nin bir uzantısı niteliğinde, 1941 yılında kurulmuştur. Adams, **a.g.e.**, s. 6.

⁴⁸⁰ Self-government, bağımsızlık söz konusu olmaksızın özerk siyasal yönetim sahibi olma anlamı taşımaktadır. Oran, "*Self Determinasyon – Self Government*" Kutusu, s. 594.

⁴⁸¹ Fırat, "*1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 596; Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁸² Fırat, "*1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 596; Adams, **a.g.e.**, s. 6, 9; Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 441. AKEL'in yeniden Enosis hareketini desteklemeye yönelmesinde Yunanistan Komünist Partisi Genel Sekreteri Nikos Zahariadis'in etkisi olduğu yönünde görüşler mevcuttur. AKEL'den Yunanistan'a giden bir heyetle görüşen Zahariadis, İngiltere'nin Yunanistan'da monarşi yanlısı faşistleri desteklediğini söyleyerek, AKEL'in İngiltere'ye karşı mücadele etmesini ve "ulusal dava" Enosis'e sahip çıkmasını istemişti. Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁸³ Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 92.

⁴⁸⁴ **A.g.e.**, s. 94.

Türkler Enosis'i bir tehdit olarak algılıyorlardı.⁴⁸⁵ AKEL'in Kıbrıslı Türklerle ortak bir siyasi amaçta buluşması, hiç şüphesiz, bu koşullar altında imkânsızdı.⁴⁸⁶

15 Ocak 1950'de Enosis için Kilise öncülüğünde referanduma gidildiğinde Kıbrıslı Rumların yüzde 95.73'ünün Enosis istediği sonucuna varılmıştır.⁴⁸⁷ Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken nokta, Kıbrıslı Türklerin böyle bir oylamaya katılmamış olduğudur.

Kıbrıs Rumlarından oluşan bir heyetin, referandum sonuçlarının BM'ye götürülmesi teklifini reddeden Yunanistan'ın, 1954 yılına kadar Kıbrıs konusunda izlediği temel politika, sorunun İngiltere ile yapılacak ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesi gerektiği şeklindedir.⁴⁸⁸ Bu sırada 18 Ekim 1950'de Kıbrıs Başpiskoposu seçilen III. Makarios, Kilise'nin siyasal faaliyetlerini arttırarak Kıbrıs sorununun BM'ye taşınıp uluslararası bir boyut kazanması için uğraşmıştır.⁴⁸⁹

BM Genel Kurulundan da Kıbrıslı Rumların Enosis isteklerine dair bir sonuç çıkmayınca, Makarios diplomatik yollarla sorunun çözülemeyeceğini anlamış ve "silahlı mücadele" yolunu seçmiştir.⁴⁹⁰ Bu doğrultuda Makarios, Atina'da aşırı sağcı X (Hi)⁴⁹¹ örgütünün lideri Georgios Grivas'la görüşmüş ve Grivas önderliğinde kurulan EOKA adlı örgütün 1 Nisan 1955'te ilk sabotaj eylemlerini başlatmasına olanak sağlamıştır.⁴⁹² Genellikle İngilizleri hedef alan silahlı eylemler, AKEL üyesi sivil Rumlara da yönelmiştir. Şiddet olaylarının artması üzerine harekete geçen

---

⁴⁸⁵ A.g.e., s. 93.

⁴⁸⁶ 1940'ların başlarında AKEL, Enosis'e karşı Kıbrıslı Türklerden gelen tepkileri, Türklerin azınlık olduğu ve demokratik toplumlarda çoğunluğun görüşlerine saygı duymak gerektiği şeklinde yanıtlıyordu. A.g.e., s. 95. Bunun yanı sıra Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki sürtüşme 1931-1945 tarihleri arasında en düşük seviyededir. Münir N. Ertegün, *The Cyprus Dispute*, Oxford University Press, Oxford, 1981, s. 2.

⁴⁸⁷ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 596; Kızılyürek, a.g.e., s. 92, 95-96.

⁴⁸⁸ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 597; Kızılyürek, a.g.e., s. 99.

⁴⁸⁹ Kızılyürek, a.g.e., s. 97; Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 597.

⁴⁹⁰ Kızılyürek, a.g.e., s. 99-102.

⁴⁹¹ X (Hi) örgütü, Kıbrıs asıllı olup Yunan ordusunda görev yapan Albay Georgios Grivas tarafından 1941 yılında kurulmuştur. Anti-komünist ve kralcı olan örgüt, savaş sırasında Yunanistan'da büyük taraftar toplayan komünist örgütlere karşı İngiltere ile anlaşma yapmış, Yunan soluna karşı mücadele etmiştir. Kızılyürek, a.g.e., s. 100; Clogg, a.g.e., s. 184.

⁴⁹² Gürel, a.g.e., s. 56; Kızılyürek, a.g.e., s. 102.

İngiltere, Kıbrıs konusunda yeni bir politikanın saptanması için Londra'da bir konferans toplanması kararı almıştır.⁴⁹³

Öte yandan 1954 yılında İngiltere'nin Kıbrıs'ın sömürge statüsünden çıkmasının mümkün olmadığı yönünde politikasını belirtmesi, Yunanistan'ı harekete geçirmiş ve Yunanistan Kıbrıs konusunda ilk kez politika değişikliğine giderek sorunu BM'ye götürmüştür.⁴⁹⁴ Bu noktada İngiltere'nin hareket noktası, Kıbrıs'taki varlığını mantıksal gerekçelere oturtmak için, adada bulunan farklı etnik kimlikleri ortaya çıkararak Türkiye'yi de soruna taraf edip Yunanistan ile karşı karşıya getirmek olmuştur.⁴⁹⁵

29 Ağustos 1955'te çalışmalarına başlayan Londra Konferansı'nda İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, "Doğu Akdeniz'in siyasal ve savunmaya ilişkin sorunlarını" görüşmek üzere toplanmıştır. İngiltere'nin NATO ve Bağdat Paktı yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için Kıbrıs'ta üs bulundurmasının yeterli olmayacağı, adanın tümünün elinde bulunması gerektiğine ilişkin tezi, Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopoulos'un adada İngiliz üslerinin varlığının yeterli olacağı ve ada halkına self-determinasyon hakkı tanınmanın zorunlu olduğu yönündeki düşüncesiyle karşı karşıya kalmıştır.⁴⁹⁶ Öte yandan Türk tarafı, statükonun korunması, ancak bir değişikliğe gidilecekse en doğru yolun adanın eski sahibi Türkiye'ye verilmesi gerektiği yönünde bir görüş bildirmiştir.⁴⁹⁷ Böylece Türkiye Kıbrıs konusunda ilk kez bir politika belirlemiş, ancak karşısına İngiltere yerine Yunanistan'ı almayı tercih etmiştir. Nitekim bundan sonra Kıbrıs konusu sadece Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında değil, Yunanistan ile Türkiye arasında da sorun oluşturacaktır.

---

⁴⁹³ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 600.

⁴⁹⁴ Hasgüler, **Kimin Adası? Kıbrıs'ın Akisi**, s. 16-17. Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda politika değişikliğine gitmesinin bir gerekçesi de Türkiye'nin Kıbrıs sorunuyla ilgili sergilediği tutumdur. Türkiye 1955 yılına kadar Kıbrıs konusunda bir politika izlememiş, Batı ittifakı içinde gerek İngiltere gerekse Yunanistan ile dostluğuna öncelikli yer vermiştir. Türkiye'nin adada statükonun korunmasına ilişkin İngiltere'nin tezini desteklemesi Yunan Hükümetine cesaret vermiş ve Kıbrıs konusunda kendi kamuoyunun baskısı altında bulunan Yunanistan sorunu BM'ye götürme kararı almıştır. Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 598.

⁴⁹⁵ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 56-57.

⁴⁹⁶ Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 601.

⁴⁹⁷ A.g.m., s. 602.

Londra Konferansı görüşmeleri devam ederken Türkiye’de patlak veren 6-7 Eylül olayları, konferansın dağılmasına neden olmuştur. 1948’den itibaren Ankara’da ve İstanbul’da kurulan Kıbrıs Türk Kültür Dernekleri 1949-1955 yılları arasında kamuoyunun dikkatini Kıbrıs’a çekmeye başlamıştır. 6 Eylülde Selanik’te Atatürk’ün doğduğu eve bomba koyulduğuna dair bir haberin hükümet taraftarı İstanbul Ekspres gazetesinin ikinci baskısında yer alması üzerine, bu derneklerden biri olan Kıbrıs Türktür Derneği öncülüğünde İstanbul’da bir miting düzenlenmiştir. Ancak kısa süre içinde miting, kışkırtmalar yoluyla yıkıcı bir faaliyete dönüşmüş ve çoğunluğu Rumlara ait olan azınlık malları, okulları ve kiliseleri yağmalanmıştır.⁴⁹⁸

6 Eylül akşamı başlayan olaylar sonucu İstanbul ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edilirken, Yunan Dışişleri Bakanı yaptığı açıklamada, Atatürk’ün Selanik’teki evine yapılan saldırının bir Yunan tarafından gerçekleştirilemeyeceğinin altını çizmiştir.⁴⁹⁹ Bunun yanı sıra Türkiye’de Rum azınlığa yöneltilen saldırılar dolayısıyla Türkiye’ye bir protesto notası veren Yunanistan, Türk makamlarını gerekli önlemleri almak konusunda tembellik ve başarısızlıkla suçlamış ve başta Batı Trakya ile Rodos adası olmak üzere Türklerin yoğun buldukları bölgelerde herhangi bir olay çıkmasını önlemek için sıkı tedbirler almıştır.⁵⁰⁰ Türkiye’de ise 7 Eylül akşamına kadar olaylara karışan ve ilgisi bulunan 2057 kişi tutuklanmış, ardından olayları kışkırttığı öne sürülen Kıbrıs Türktür Derneği kapatılmıştır.⁵⁰¹

6-7 Eylül olayları Türk-Yunan ilişkileri açısından iki önemli sonuç doğurmuştur. Bunlardan birincisi, Türkiye’nin bundan sonra Kıbrıs konusunda sıkıştırılınca kendi yurttaşı olan azınlıklara karşı baskı uygulamaya başlaması ve

---

⁴⁹⁸ Melek Fırat, “6-7 Eylül Olayları” Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I, 11.B., İletişim Yay., İstanbul, 2005, s. 601; Koliopoulos ve Veremis, **a.g.e.**, s. 131-132; Aleksandris, **The Greek Minority of Istanbul**, s. 256-266. 6 Eylül akşamı patlak veren olayların önceden planlandığına ve işin içinde Türk Hükümeti ile gizli servislerin bulunduğu dair söylentiler mevcuttur. Vemund Aarbakke, **The Muslim Minority of Greek Thrace**, Vol. I, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Bergen, 2000, s. 95-97; Evanthis Hatzivassiliou, “The Lausanne Treaty Minorities in Greece and Turkey and the Cyprus Question, 1954-9”, **Balkan Studies**, 32:1, 1991, s. 149.

⁴⁹⁹ **Milliyet**, 07.09.1955. Nitekim bu saldırının Oktay Engin adında bir Türk öğrenci tarafından gerçekleştirildiği sonradan ortaya çıkarılmıştır. **Milliyet**, 01.06.1991.

⁵⁰⁰ **Milliyet**, 08.09.1955.

⁵⁰¹ **Milliyet**, 08.09.1955, 09.09.1955.

ikinci olarak, Türk-Yunan ilişkilerinin bir daha dostluk temelinde kurulamamasıdır.⁵⁰²

1954'te Kıbrıs sorununu BM'ye taşıyan Yunanistan'ın başvurusu BM tarafından 1955'te reddedilmiş ve 6-7 Eylül olayları Atina ile Ankara arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Bütün bu gelişmeler Kıbrıs'a olumsuz yansımış ve EOKA terör eylemlerini artırmıştır. Türkiye'nin soruna taraf olmasından destek bulan Kıbrıslı Türkler de Fazıl Küçük önderliğinde kurulan Kıbrıs Türktür Partisi'ne destek vermeye başlamışlar ve Kıbrıslı Türklerin ilk direniş örgütü "Volkan"ı kurmuşlardır.⁵⁰³

Kıbrıs'ta 1955'ten itibaren iki toplum arasında silahlı bir nitelik kazanan mücadele, Yunanistan ile Türkiye'nin 1950'lerin başlarında zirveye varan dostluk ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. İki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması, NATO'nun güneydoğu kanadında yaratacağı güven bunalımı yüzünden, başta ABD olmak üzere Batılı müttefikleri rahatsız etmiştir.⁵⁰⁴

1956'da Süveyş harekâtında başarısızlığa uğrayan İngiltere bölgedeki etkin gücünü yitirirken, 1957 Eisenhower Doktrini ile bölgede Batı çıkarlarını kollama görevini ABD'ye devretmiştir. Bu tarihten sonra İngiltere, ABD'nin Kıbrıs sorununa müdahalesine izin vererek ABD tarafından Kıbrıs konusunda önerilen tekliflere büyük ölçüde razı olmak durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda ABD, Kıbrıs'ta Enosis yerine, İngiltere'ye üsler verilmesi karşılığında "Bağımsız Kıbrıs" politikasını desteklemeye başlamıştır.⁵⁰⁵ Böylece ABD'nin müdahalesiyle sorunun çözüme kavuşturulması sağlanarak bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden yolda önemli adımlar atılmış ve Züriç-Londra Antlaşmaları imzalanmıştır.⁵⁰⁶

---

⁵⁰² Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler", s. 602.

⁵⁰³ A.g.m., s. 603.

⁵⁰⁴ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 57.

⁵⁰⁵ Gürel, a.g.e., s. 55.

⁵⁰⁶ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 57. Bu süre içinde Türkiye ile Yunanistan Kıbrıs konusunda yeni politikalar geliştirmişler, ancak sürekli değişen koşullarla istikrarlı bir tutum sergileyememişlerdir.

6 Şubat 1959'da Zürich Konferansı'nda Kıbrıs'taki kargaşanın çözümü için Yunanistan ile Türkiye Başbakanları ile Dışişleri Bakanları bir araya gelerek 11 Şubatta ortak bir bildiri yayınlamışlar ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına ilişkin genel bir plan üzerinde anlaşmışlardır.⁵⁰⁷ Ardından 17 Şubatta toplanan Londra Konferansı'nda İngiliz-Yunan-Türk Hükümetlerinin anlaşma taslağını Kıbrıs Türk toplumu adına Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rum toplumu adına Makarios'a imzalatmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.⁵⁰⁸ Londra Antlaşmaları ile birlikte İngiltere, Yunanistan ve Türkiye garantör devlet olmuşlardır. Nitekim Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi,⁵⁰⁹ 1974'te Türkiye'nin adaya müdahalesinin hukuksal dayanağını teşkil edecektir.

AKEL, 1959 Zürich-Londra Antlaşmaları'nı self-determinasyon prensibine aykırı bulduğu için hiç tanımamıştır. AKEL Merkez Komitesi, antlaşmaların teminatı altında bulunan İngiliz üslerinin yeni bir sömürgecilik usulü olduğundan şikayet etmiştir: *“Zürich ve Londra Antlaşmaları bize gerçek bir bağımsızlık vermediğine göre Kıbrıs halkının temel hedefi yine gerçek bir bağımsızlık, Adanın silahlardan arındırılması ve demokratik bir anayasanın kabul edilmesidir.”*⁵¹⁰

Londra Antlaşması'na göre Kıbrıs başkanlık rejimi ile yönetilen bağımsız bir cumhuriyet olarak belirlenmiştir. Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı yardımcısı

---

⁵⁰⁷ Clogg, **a.g.e.**, s. 188; Fırat, *“1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler”*, s. 608.

⁵⁰⁸ Fırat, *“1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler”*, s. 610; Michael Stephen, **The Cyprus Question**, Northgate Publications, London, 2001, s. 18. Daha önce de Türk ve Yunan tarafları bir araya gelmiş ve Kıbrıs sorunu hakkında görüşmeler yapmışsa da, iki taraf da kendi tezlerinden vazgeçmediği için sorun çözüme bağlanamamıştır. Bu nedenle Zürich ve Londra Antlaşmaları, Kıbrıs'ın bağımsızlığına giden yolda önemli kilometre taşları olarak görülmektedir.

⁵⁰⁹ Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi şu şekildedir: “Bu antlaşmanın hükümlerine uygun davranılmaması durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gereken girişimler ya da önlemlere ilişkin birbirlerine danışmayı yükümlenirler. Ortak ya da anlaşarak davranmak mümkün olmadığı takdirde, garanti veren üç devletten her biri, sadece bu antlaşma ile oluşturulan düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutarlar.” Fırat, *“1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler”*, s. 612.

⁵¹⁰ Adams, **a.g.e.**, s. 9. AKEL daha sonra Kıbrıs'ta üslerin kaldırılması ve self-determinasyonu savunmaya devam etmiş, ancak Enosis hakkındaki görüşünü açıkça belirtmekten çekinmiştir. Kıbrıs Rum toplumu ile parti arasındaki en büyük gerginlik de bu noktadadır. Nitekim partinin liderleri halkın desteğini kaybetmemek için görünüşte Enosis taraftarı olmak gerektiği bilincindedirler. **A.g.e.**, s. 13-14.

Türk olup, Rum ve Türk toplumlari tarafından ayrı ayrı beş yıl için seçileceklerdir. Devletin resmi dilleri Rumca ve Türkçedir.⁵¹¹

Londra Antlaşmalarının imzalanmasının ardından 13 Aralık 1959'da yapılan seçimlerde Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilmişlerdir. Geçici hükümet tarafından hazırlanan Anayasa 6 Nisan 1960'ta kabul edilmesine rağmen, İngiltere ile üslerin kapsayacağı alanın büyüklüğü konusunda çıkan anlaşmazlık Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ilanını geciktirmiştir. İngiltere'yle anlaşmaya varılması üzerine 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiş ve 24 Ağustosta BM'ye üye olmuştur.⁵¹²

1960 Kıbrıs Anayasası, adadaki iki topluma federal düzeyde birbirlerini denetlemeleri için olağanüstü yetkiler tanımıştır. Ayrıca iki toplum, büyük ölçüde kendilerini yönetme yetkilerine sahip olmuştur.⁵¹³

Kızılyürek, bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin kurulmasına rağmen, Türkiye ile Yunanistan açısından Kıbrıs'ın hiçbir zaman bir dış politika konusu olmadığını, bir "milli dava" olarak kaldığını belirtmektedir.⁵¹⁴ Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra yaşanan gelişmeler bu tezi doğrular niteliktedir.

30 Kasım 1963'te Cumhurbaşkanı Makarios'un, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'den Kıbrıs Anayasası'nın on üç temel maddesinin değiştirilmesine yönelik talebi, Aralık ayında iki toplum arasında yeniden çatışmaların patlak vermesine neden olmuştur.⁵¹⁵ Ortaya çıkan çatışma durumu, uluslararası antlaşmalar

---

⁵¹¹ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 59.

⁵¹² Fırat, *"1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler"*, s. 719. Bu arada Türkiye'de de 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi gerçekleşmiş ve DP dönemi sona ermiştir.

⁵¹³ 1960 Anayasası ile adadaki iki toplum Rum ve Türk Cemaat Meclislerini seçecekler ve bu meclislerin din, eğitim, kişisel statü ve belediye işleriyle ilgili olarak yasama yetkisine sahip olmaları öngörülmüştü. Ayrıca adanın beş büyük yerleşim biriminde iki toplum ayrı belediyeler oluşturacaktı. Gürel, **a.g.e.**, s. 57.

⁵¹⁴ Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 104-105.

⁵¹⁵ Gürel, **a.g.e.**, s. 57.

çerçevesinde oluşturulan hükümetin düşmesine ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın Makarios'un isteği doğrultusunda değiştirilmesine neden olmuştur.⁵¹⁶

Makarios'un temel politikası o dönemde, Türkleri sürmek ya da azınlık olarak Kıbrıs Rumlarının egemenliğinde yaşamaları üzerinde toplanmıştır. Cihat Göktepe, Kıbrıslı Türklerin kuzeye sürüldüklerini, Makarios yönetiminin siyasi ve ekonomik ambargosuna katlanmak zorunda kaldıklarını belirtmekte ve Türklerin yaşam güvenliklerinin de olmadığına vurgu yapmaktadır.⁵¹⁷

Bu şartlar altında İngiliz hükümeti, Ocak 1964'te Londra Konferansı'nı toplayarak, diğer garantör devletler ve Kıbrıs toplum liderleriyle birlikte, Kıbrıs'ta ortaya çıkan soruna çözüm bulmak istemiştir. Ancak Kıbrıslı iki tarafın sunduğu öneriler çerçevesinde bir anlaşma yapmak mümkün olmamıştır. Sonunda, Kıbrıs için bir Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP) kurularak Mart 1964'te Kıbrıs'ta göreve başlamıştır. Bu kuvvetler Kıbrıs'ta tansiyonu düşürmeye yardımcı olmuş, ancak iki toplum arasındaki mücadeleyi sonlandıramamıştır.⁵¹⁸ 1963 olayları, adadaki iki halkın kesinlikle birbirinden ayrılmış iki yönetimi oluşmasına neden olmuştur.

1963 sonlarında adadaki iki toplum arasında başlayan çatışmaların ardından 13 Mart 1964'te Başbakan İnönü, garantörlerden biri olarak adaya tek taraflı müdahalede bulunacağına yönelik Makarios'a bir nota vermiş, buna karşılık Makarios İnönü'nün notasını reddetmiş, ancak Türk bölgelerinden kuşatmayı kaldırarak esirleri bırakmıştır.⁵¹⁹

1950'li yıllarda ulusal çıkarlarını neredeyse NATO çıkarları ile özdeşleştiren ve bu çerçevede Kıbrıs sorununu çözebilen Türkiye ve Yunanistan, 1964'teki Kıbrıs

---

⁵¹⁶ Cihat Göktepe, "The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey's Foreign Relations", *Middle Eastern Studies*, Vol. 41, No. 3, May 2005, s. 431; Gürel, *a.g.e.*, s. 57. Kıbrıs Rumları bunu bir "withdrawal"- "geri çekilme/davadan vazgeçme" olarak adlandırırken, Kıbrıs Türkleri aynı olayı "expulsion"- "ihraç/kovma" olarak nitelendirmişlerdir.

⁵¹⁷ Göktepe, *a.g.m.*, s. 432.

⁵¹⁸ *A.g.m.*, s. 431; Clogg, *a.g.e.*, s. 194.

⁵¹⁹ Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 159.

bunalımında NATO'nun genel çıkarlarından farklı ulusal çıkarları olabileceğini anlamışlardır.⁵²⁰ Nitekim adada düzen ve güvenliği sağlamak üzere bir NATO gücünün bulundurulması fikrine, bağlantısız bir dış politika izleyen Makarios karşı çıkmış ve ancak bir BM gücüne razı olabileceğini belirtmiştir.⁵²¹

Adada toplumlararası çatışmaların kesilmemesi, İnönü'nün 1964 yılı Haziran ayında Kıbrıs'a müdahale kararı vermesine yol açmıştır. İnönü, müdahale kararını ABD'ye 4 Haziran günü duyurmuş, 5 Haziranda da ABD Başkanı Johnson'dan bir "diplomatik nezaketsizlik örneği" olarak tarihe geçecek olan mektubu almıştır.⁵²²

Johnson Mektubu, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini engellemesi, dolayısıyla ABD'nin Türkiye'nin kararlarını doğrudan etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Mektupta iki konuya vurgu yapan ABD Başkanı, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale ederken Amerika'nın gönderdiği askeri teçhizatı kullanamayacağını ve Türkiye Kıbrıs'a müdahale ettiği takdirde Sovyetler'in tepkisiyle karşılaşırsa öteki NATO üyelerinin Türkiye'ye yardım etmelerinin mümkün olmayabileceğini belirtiyordu. Böylece Türkiye Batı tarafından hem sınırlandırılıyor hem de Batı ittifakının garantisinin yalnızca Batı'nın çıkarları söz konusu olduğunda geçerli olacağını anlıyordu.⁵²³

Bu nedenle Türkiye'nin 1960'lı yıllarda çok yönlü dış politikaya geçmesi, 1964 Kıbrıs Bunalımı sonrasında uluslararası platformda yalnızlığını gören ve Batılı müttefiklerinin desteğini bulamayan Türkiye'nin doğal bir tepkisi sayılabilir.⁵²⁴

---

⁵²⁰ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 11.

⁵²¹ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 724-725.

⁵²² Gürel, **a.g.e.**, s. 58. Johnson mektubu için bkz. **The Middle East Journal**, Vol. 20, No. 3, Summer 1966; **Hürriyet**, 13.01.1966.

⁵²³ Gürel, **a.g.e.**, s. 59.

⁵²⁴ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 12.

3.2.2. Albaylar Cuntası Döneminde Kıbrıs Sorunu

1954'te patlak veren Kıbrıs sorunu, zamanla Kıbrıs Rum ve Türk toplumu arasında şiddetli çatışmalara yol açarak, Türkiye ile Yunanistan arasında temel kriz konusu haline gelmiş ve uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Sorunun esasen birkaç boyutu vardır. Başta anti-kolonyalist bir mücadeleyle Kıbrıs Rum toplumunun Enosis hareketi çerçevesinde beliren Kıbrıs sorunu, zaman içinde ada halkları arasında milliyetçi nitelikte bir mücadeleye dönüşmeye başlayınca Türkiye ile Yunanistan da soruna taraf olmak zorunda kalmıştır. Adada yaşayan iki toplum arasındaki mücadele, sorunun özünü oluşturmaktadır. Ancak Kıbrıs'ın coğrafi açıdan stratejik bir konumda bulunması, bölge dışı devletlerin de soruna müdahalesini gerektirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Kıbrıs sorunu uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de iktidara el koyan Albaylar Cuntası döneminde Atina-Lefkoşa arasındaki ilişkiler eskisine göre daha gerilimli bir hal almaya başlamıştır. ABD destekli Cunta'nın, sorunu NATO çerçevesinde çözme eğilimi, Makarios'un tepkisiyle karşılaşarak Kıbrıs'ın daha bağımsız bir politika izlemesine yol açmış ve bu tarihten sonra Makarios ile Cunta yönetimi arasında hızla şiddetlenen bir anlaşmazlık baş göstermiştir.⁵²⁵

Bu sırada EOKA lideri Grivas, Yunanistan'daki askeri yönetime bağlı kalacağını açıklamış ve Makarios'a karşı muhalefeti örgütlemeye başlamıştır. Makarios buna karşılık kendisine bağlı polis güçlerini takviye etmeye başlamıştır.⁵²⁶

Ayrıca Atina ile arası açılan Makarios'u iç politikada AKEL, dış politikada Sovyetler Birliği desteklemeye başlamış, Makarios her ne kadar anti-komünist olsa

---

⁵²⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 115.

⁵²⁶ Makarios'un Cunta yönetimiyle anlaşmazlığa düşmesi, daha 1967 ortalarında Cunta'nın Makarios yönetimine karşı müdahale planları yapmasına yol açmış, buna karşılık Makarios Yunanistan'ın kendisine yönelik herhangi bir müdahaleye girişmesine karşı mücadele etmek için askeri açıdan hazırlanmaya başlamıştır. Rizas, **a.g.e.**, s. 31.

da kendisini destekleyen bağlantısız ve komünist ülkelerle daha yakın ilişkiler içine girmiştir.⁵²⁷

Yunanistan'da 21 Nisan darbesinin hemen ardından açıklanan hükümet programında “ulusal sorun Kıbrıs”a da yer verilmiş ve Yunanistan'ın Kıbrıs siyasetinde herhangi bir değişiklik olmayacağı vurgulanmıştır. Barışçıl bir yoldan müzakerelerin devam etmesi gerektiğinin altını çizen Cunta yönetimi, Kıbrıs sorununa ilişkin uygun bir çözüm yolu bulmak istediğini belirtmiş, ancak Enosis vurgusu yapmaktan kaçınmamıştır. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi isteğini dile getiren Cunta yönetimi, Enosis'in adadaki azınlık haklarını gözeterek ve barışçıl yollardan gerçekleştirileceğine vurgu yapmıştır.⁵²⁸ Bu doğrultuda Yunanistan'daki askeri yönetimin Kıbrıs politikasının temelini Enosis'in oluşturduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Albaylar Cuntası'nın Kıbrıs sorununa ilişkin görüşleri 29 Mayıs 1967 tarihli Hürriyet gazetesine ise şu şekilde yansımıştır: “*Yunan Hükümeti tek çözüm olarak Enosis'i görmektedir. Enosis'e barışçı yollardan ulaşılabilecektir, ikili görüşmeler devam edecektir. Kıbrıs ve Yunanistan'dan Türkiye'ye toprak tavizi verilmeyecek, federasyon veya taksimi öngören bir yönetim şekli kabul edilmeyecektir. Kıbrıs Türklerinin azınlık hakları garanti altına alınacaktır. İngiltere ve ABD gibi müttefiklere askeri üs verilmeyecektir. Herhangi bir çözümün Yunanistan tarafından kabul edilmesi için, Kıbrıslı Rumlar tarafından da onaylanması gerekmektedir.*”⁵²⁹

Yunanistan'ın Enosis'i gerçekleştirmek istediğinin bir kanıtı niteliğinde olan bu sözler, izlenen politikalar neticesinde kendini doğrulayacaktır. Nitekim Cunta'nın

---

⁵²⁷ Ayrıca ABD'nin Albaylar Cuntası'nı destekleyen tutumu, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı da daha ılımlı bir politika izlemesine yol açmıştır. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 796. Bunun yanı sıra özellikle 1964'te yaşanan Johnson Mektubu krizi, 1964'ten itibaren Sovyetler Birliği ile Türkiye'yi birbirine yakınlılaştırırken, Türkiye'de solun gelişmesine de etkisi olmuştur. Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 252. 12-21 Kasım 1969'da Cumhurbaşkanı Sunay'ın Moskova'yı ziyareti, Türk-Sovyet ilişkileri tarihinde ilk kez bir devlet başkanının Sovyetler'i ziyareti olması, Türk-Sovyet ilişkilerini diplomatik açıdan doruğa çıkarmıştır. Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 236.

⁵²⁸ **To Vima**, 23.04.1967; **Milliyet**, 23.04.1967.

⁵²⁹ **Hürriyet**, 29.05.1967.

Enosis mücadelesi 1974'te başarısızlığa uğrasa da bu tarihe kadar Enosis için girişimlerde bulunulacaktır.

Öte yandan Başbakan Demirel, Türkiye'nin Kıbrıs sorununda izlemesi gereken politikayı dört ilke çerçevesinde belirlemiştir:⁵³⁰

- Yürürlükteki antlaşmaların, tarafların rızası olmadan değiştirilmemesi,
- Kıbrıs'ta iki toplumdaki hiçbirinin diğerine hükmetmemesi,
- Lozan Antlaşması ile bu bölgede kurulmuş olan dengenin bozulmaması,
- Kıbrıs meselesine Enosis dışında bir çözüm aranması.

Bunun yanı sıra, Makarios ile Yunan Cuntası arasındaki anlaşmazlık, temelde Makarios'un ABD ve NATO kaynaklı bir çözüme sıcak bakmamasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Makarios'un Enosis yanlısı olduğu bilinse de, Yunan Cuntası ile arasındaki anlaşmazlıktan ötürü, Cunta'nın desteklediği aşırı milliyetçi Enosis taraftarlarına kovuşturma başlatmıştır.⁵³¹ Bu dönemde Türkiye Makarios'a olan tavrını değiştirmemiş, Albaylar Cuntası ile Makarios arasındaki anlaşmazlıktan yararlanmak yerine, Kıbrıs sorununu Grivas'ı destekleyen Yunan Cuntası ile çözmeye çalışmıştır.⁵³²

1965 yılında Türkiye'de ve Yunanistan'da, Kıbrıs konusunda uzlaşmaz politikalar izleyen İnönü ve Papandreou hükümetlerinin devrilmesiyle her iki ülkenin de Kıbrıs'a yönelik izleyeceği siyasetin ABD desteğinde daha ılımlı olması beklenmiştir.⁵³³ Bu beklentiler çerçevesinde 1966 yılı başlarında Türkiye ile Yunanistan arasında ikili görüşmelerin başlaması için atılan adımlar, Yunanistan'da Cunta yönetiminin ilk Başbakanı Kollias ile Demirel'i 1967 Eylülünde bir araya getirecektir.

---

⁵³⁰ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 797.

⁵³¹ Sönmezoglu, **a.g.e.**, s. 115.

⁵³² M. Ali Gemuhluoğlu, **Kıbrıs Sorunu (1960-1974)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990, s. 85.

⁵³³ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 212-213.

9-10 Eylülde Keşan ve Dedeoğaç'ta yapılan görüşmeler sonucunda kesin bir çözüm sağlanamamış, Kıbrıs sorununa ilişkin somut adımlar atmaktan çok, daha önce yapılan görüşmelerin bir tekrarından fazla bir şey elde edilmemiştir. Keşan toplantısında Yunan tarafı yazılı olarak, Türkiye'nin, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine razı olmasını, buna karşılık Türkiye'ye Batı Trakya sınırında bazı tavizler verileceğini teklif etmiş, ancak bu teklif Türkiye tarafından hiç tereddütsüz reddedilmiştir.⁵³⁴ Nitekim Kıbrıs'ta 1967 yılı sonlarında ortaya çıkan olaylar, Keşan görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlandığının fiili bir kanıtı olacaktır.

10 Eylül 1967'de yayınlanan ortak bildiriyle Kıbrıs sorununun Türk-Yunan ilişkilerinin temel unsuru olduğu belirtilmiş, bunun yanı sıra soruna ilişkin ikili görüşmelerin çoğaltılarak karşılıklı ilişkilerin sıkılaştırılması yönünde çabalanacağı ve adada gerginliğin artmasına neden olacak her türlü olumsuz faaliyetten kaçınılacağı vurgulanmıştır.⁵³⁵

Keşan-Dedeoğaç görüşmelerinin başarısızlığa uğramasının en önemli nedeni olarak Yunanistan ve Türkiye'nin kendi tezlerinden vazgeçmeye yanaşmamaları gösterilebilir. Nitekim iki taraf da bu konuda kendi kamuoylarının baskısı altındadır, bu nedenle ne Enosis tezinden ne de Federasyon tezinden ödün verilmiştir.⁵³⁶

Bu çerçevede, Kıbrıs konusunda Yunanistan'ın izlediği temel politika Enosis olmakla birlikte, Cunta yönetimi Enosis'i Türkiye ile görüşmeler yoluyla gerçekleştirmek istemektedir.⁵³⁷

Keşan görüşmelerinde tarafların Kıbrıs'ta gerginlik yaratacak tutumlardan kaçınmayı vaat etmelerine rağmen, Kıbrıs'ı ziyaret eden Yunan Başbakan

---

⁵³⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 796. Başbakan Süleyman Demirel, Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na yazdığı mektupta 9-10 Eylül Keşan-Dedeoğaç görüşmelerini aktarmakta ve görüşmeler sırasında Yunan tarafının Kıbrıs konusunda Enosis tezini savunduklarını bildirmektedir. **EK 3- BCA**, 030.01/10.61.22, 19.10.1967, s. 2-3. Buna benzer bir teklif 1966 yılında Stefanopoulos Hükümeti tarafından da yapılmış, ancak Türkiye bunu reddetmiştir. Kyriacos Markides, **The Rise and Fall of the Cyprus Republic**, Yale University Press, New Haven, 1977, s. 135.

⁵³⁵ **To Vima**, 12.09.1967.

⁵³⁶ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 221.

⁵³⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 797.

Yardımcısı ve Savunma Bakanı General Spandidakis'in, 21 Ekimde verdiği demeçte "*Kıbrıs meselesine, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinden başka bir çözüm yolu bulunamaz.*" sözleri ve Ekim ayı sonlarında Batı Trakya'daki Türk azınlığa karşı yoğunlaşan baskı politikaları Kıbrıs'taki havayı germeye başlamıştır.⁵³⁸

Nitekim adadaki gergin ortam, Grivas önderliğindeki EOKA'nın 15 Kasım 1967'de Türklerin yaşadığı Boğaziçi ve Geçitkale (Köfünye) köylerine saldırmasıyla yeniden iki toplum arasında çatışmaya dönüşmüştür. Grivas'ın Geçitkale'ye düzenlediği baskın sonucunda yirmiden fazla Kıbrıslı Türk öldürülmüş ve Türkiye'nin olaya tepkisi oldukça sert olmuştur.⁵³⁹ Yunan yetkili makamları, bu saldırının Grivas tarafından Atina ve Makarios'a danışılmadan yapıldığını bildirmişlerdir.⁵⁴⁰

Kıbrıs'taki son gelişmeler üzerine 17 Kasım 1967'de Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Yunan Büyükelçisi'ne bir nota vererek Yunanistan'ın iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginlik yaratan bir tutum içinde olduğunu belirtmiş ve Kıbrıs'taki durumla ilgili olarak önlem alınması gerektiğini bildirmiştir.⁵⁴¹ Türkiye'nin Yunanistan'dan şu isteklerde bulunduğu ileri sürülmektedir:⁵⁴²

-İttifak Antlaşması'na aykırı olarak adaya sokulan Yunan askerlerinin geri çekilmesi,

-General Grivas'ın adadan çıkarılması,

-EOKA'nın dağıtılması,

-Çatışmanın meydana geldiği bölgeyle ilginin kesilmesi,

-Türk toplumuna kendi bölgesinde mahalli idareler ve zabıta kuvveti kurma hakkının tanınması,

---

⁵³⁸ Gemuhluoğlu, a.g.e., s. 88-89.

⁵³⁹ Kızılyürek, a.g.e., s. 121; EK 4- BCA, 030.01/16.89.10, 1967.

⁵⁴⁰ Gemuhluoğlu, a.g.e., s. 92.

⁵⁴¹ Fırat, 1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu, s. 224.

⁵⁴² Aynı yer.

-Son olaylardan ötürü Türklerin uğramış oldukları zararların tazmin edilmesi,

-Bu tür saldırıların tekrarlanmaması için Barış Gücü (UNFICYP) kuvvetlerinin artırılması.

Kıbrıs'a müdahaleye hazırlanan Türkiye, dönemin ABD Başkanı Özel Temsilcisi Cyrus Vance'ın devreye girmesi ve Yunanistan'ın Türkiye'nin öne sürdüğü koşulları kabul etmesiyle müdahale kararından vazgeçmiştir. Varılan anlaşmayla Grivas ve on bin kişilik Yunan ordusu Kıbrıs'tan ayrılmak zorunda kalmıştır.⁵⁴³ Böylece Amerikan diplomasisi Doğu Akdeniz'deki krizi o an için atlatmıştır.⁵⁴⁴

1967 Kıbrıs krizinin atlatılmasından hemen sonra, Kıbrıs Türkleri 28 Aralık 1967'de Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurmuşlardır.⁵⁴⁵ Bu gelişme, bir anlamda, Türkiye'nin Federasyon tezi yönünde atılmış bir adım olarak değerlendirilebilir.

Kıbrıs krizinin atlatılması ve Türkiye ile Yunanistan'ın anlaşmaya varmasının ardından, ikili ilişkiler yumuşamaya başlamıştır. 1968 Mart ayından itibaren iki ülke arasında esas olarak azınlıklar konusu üzerinde odaklanan görüşmeler başlamış ve bu görüşmeler 28 Aralık 1968'de Karma Kültür Protokolü'nün imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.⁵⁴⁶

Türk-Yunan ilişkilerindeki yumuşama, doğal olarak Kıbrıs'a da yansımıştır. Kıbrıs Rumları Lefkoşa'nın Türk bölgesine koymuş oldukları kısıtlamaları kaldırırken, BM Genel Sekreteri U-Thant 13 Mart 1968'de BM Güvenlik Konseyi'ne

---

⁵⁴³ Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 121-122; Rizas, **a.g.e.**, s. 37; Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 195-197.

⁵⁴⁴ 1968-1974 yılları arasında adadaki BM Barış Gücü'nün masraflarının yaklaşık yüzde 40'ını karşılayan ABD, sorunun esas olarak Türkiye ile Yunanistan arasında ikili görüşmeler yoluyla çözülebileceğine inanmış ve bu yöndeki çabaları desteklemiştir. Bu dönem ABD'nin Cunta ile ilişkilerini de yoğunlaştırdığı bir dönem olmakla birlikte, 1970'lerin başlarında ABD'nin Yunanistan'a silah satmaya başladığı öne sürülmektedir. Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 197-198.

⁵⁴⁵ Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi için bkz. Gemuhluoğlu, **a.g.e.**, 99-102.

⁵⁴⁶ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s. 125-127.

sunduğu raporda Kıbrıs'taki gelişmelerin iyi yönde olduğunu belirterek Türk ve Rum toplumlarını müzakerelere davet etmeye karar verdiğini açıklamıştır.⁵⁴⁷

Nitekim U-Thant'ın girişimleriyle Türk tarafını temsilen Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ile Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Kliridis 2-5 Haziran 1968'de Lefkoşa ve Beyrut'ta bir araya gelerek toplumlararası görüşmelerin Lefkoşa'da gerçekleştirilmesi konusunda karara varmışlardır.⁵⁴⁸ Böylece resmi olarak 24 Haziranda başlayan toplumlararası görüşmelerle Kıbrıs sorununa çözüm bulunması için ciddi bir adım atılmıştır.

Görüşmelerin başında Kıbrıslı Türkler nüfus değişimi ile coğrafi federasyon tezi üzerinde yoğunlaşırken, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere orantısız bir temsil hakkı ve sınırlı yerel yönetim vermeyi öngörmüştür. Ancak karşılıklı ödünlerle Kıbrıslı Rumlar, iki toplumun katılımının sağlandığı üniter bir devletin yanında genişletilmiş özerk yerel yönetimlere, Kıbrıslı Türkler ise kendilerine tanınacak siyasal özerkliklere razı olmuşlardır. Ancak görüşmeler iki tarafın da birden geri adım atmasıyla çözüme ulaşmadan sona ermiştir.⁵⁴⁹

Ayrıca, Dışişleri Bakanı Çağlayangil, 1970 Nisanında Yunan Dışişleri Bakanı Pipinelis'in 10 Nisan 1970 tarihli demecinde yer alan "bağımsız ve üniter devlet" ifadesinin, "bağımsız ve bölge muhtariyetine dayanan üniter devlet" şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade ederek Türk tarafının Kıbrıs'a ilişkin yeni tezini belli etmiştir.⁵⁵⁰

Öte yandan, Albaylar Cuntası'nın izlediği Kıbrıs politikasına bakılacak olursa istikrarlı bir politika izlendiğini söylemek mümkün değildir. Cunta bir yandan Enosis

---

⁵⁴⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 800; Oberling, **a.g.e.**, s. 123. Öte yandan Makarios, son sözü her zaman Kıbrıs halkının söyleyeceğini vurgulamaktadır. **To Vima**, 07.02.1968.

⁵⁴⁸ Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, s. 227; Rızas, **a.g.e.**, s. 46.

⁵⁴⁹ Fırat, **a.g.e.**, s. 227. Görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasına Gürel, Rum yönetiminin hiçbir şekilde Türkleri yönetime ortak etmeye yanaşmamasını göstermektedir. Gürel, **a.g.e.**, s. 62.

⁵⁵⁰ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiyyurt, **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1975, s. 167-168.

tezini savunurken bir yandan da 1963-1964'te gündeme gelen "Acheson Planı"nı⁵⁵¹ kabul ederek Türkiye'ye taviz vermiştir. Acheson Planına göre "Çifte Enosis" fikri öne sürülmüş, adanın Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılması öngörülmüştür. Cunta yönetimi ayrıca Makarios'a Kıbrıslı Türklerle uzlaşması için baskı yaparken, sonra da gerçek amacın yine Enosis olduğu konusunda Makarios'a taahhütlerde bulunmuştur.⁵⁵²

Konuya ilişkin Vima gazetesinden Manousos Ploumidis'in yaptığı bir analiz de, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Enosis'le bağlantılı her türlü çözüme köstek olacağı yönündedir. Ancak adanın huzura kavuşmasının da Türkiye ile Yunanistan arasında kurulacak barışçı bir işbirliği ile sağlanacağını vurgulamaktadır.⁵⁵³

Bunun yanı sıra 29 Mayıs 1971 tarihinde Milliyet'te yayınlanan Metin Toker'in Papadopoulos'la gerçekleştirdiği görüşme dikkati çekmektedir. Bu görüşmede Türk-Yunan dostluğunun önemine vurgu yapan Papadopoulos, Kıbrıs sorunu yüzünden iki ülke arasındaki gerilimli ilişkilerin normale dönmesi gerektiğini ve bunu içten arzuladığını ifade etmiş, Kıbrıs'a ilişkin olarak Türkiye ile Yunanistan'ın adadaki iki toplum arasında yapıcı ilişkiler kurmaya yönelmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Türk-Yunan dostluğunun eninde sonunda bir konfederasyon sağlayacağına vurgu yapan Papadopoulos, Kıbrıs yüzünden iki ülke arasında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.⁵⁵⁴

Halk desteğinden yoksun olan ve Avrupa ile ilişkisi kesilen Albaylar Cuntası'na tek destek ABD'den gelirken, Kral yanlılarının da katılımıyla muhalefet yelpazesi oldukça genişlemiştir.⁵⁵⁵ Yunanistan uluslararası kamuoyunda güç yitirdikçe Makarios'un ve Kıbrıs'ın gücü artmıştır. Bu nedenle Albaylar Cuntası

---

⁵⁵¹ 1963-1964 döneminde ABD'nin özel temsilcisi Dean Acheson tarafından Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik ortaya koyulan plan. Acheson Planı'na göre Kıbrıs, Türkiye ile Yunanistan arasında ikiye bölünerek paylaşılacak, böylece sorun çözülmüş olacaktı. Ancak adanın iki ülke arasında nasıl bölüştürüleceği konusu planın eksik yönüydü. Nitekim hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından Plan reddedilecektir. Markides, **a.g.e.**, s. 127-128.

⁵⁵² Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 122.

⁵⁵³ Manousos Ploumidis, "Dyskheris Fasis dia ton Kypriakon", **To Vima**, 01.03.1970.

⁵⁵⁴ **Milliyet**, 29.05.1971.

⁵⁵⁵ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 739.

açısından ilk hedef “Doğu Akdeniz’in Castro’su” olarak nitelendirilen Makarios’suz bir Kıbrıs yaratmak olmuştur.⁵⁵⁶

Cunta yönetimi Makarios’u, Yunanistan’ın düşmanlarıyla işbirliği yapan oportünist bir “kızıl papaz” olarak görmüştür.⁵⁵⁷ Makarios ise Yunanistan’da yeniden anayasal monarşiye dönülmesi gerektiğini sık sık dile getirmiş ve içerde AKEL ile dışarıda Bağlantısızlar ve Doğu Bloku ile yakın temas halinde olmayı sürdürmüştür.⁵⁵⁸

Bu dönemde Kıbrıs’ı ve Makarios’u destekler nitelikte bir tutum sergileyen Sovyetler Birliği’nin ise Kıbrıs’a yönelik politikaları iki çerçevede toplanmaktadır. Bunlardan birincisi, bağımsız Kıbrıs devletinin korunması, ikincisi ise Kıbrıs’ın NATO’dan uzak kalmasıdır. Sovyetler kararlı bir şekilde Kıbrıs’ın bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemektedir. Ancak buna rağmen Sovyet politikası, sadece adanın Yunanistan’la birleşmesine değil, çifte enosis, adanın ikiye bölünmesi veya adanın Türkiye ile Yunanistan arasında taksimine de itiraz etmemektedir. Yine Sovyet politikası, adanın NATO’nun askeri sığınağı haline dönüştürülmesi için uygun koşulların yaratılacağını beklemekte ve buna karşı çıkmaktadır.⁵⁵⁹

Öte yandan, Cunta yönetiminin Makarios’u “Kıbrıs davasında” saf dışı bırakmak istemesi, bir yandan Makarios’tan habersiz Türkiye ile diyalog yolları aramasına, diğer yandan Makarios’u iktidardan uzaklaştırmak için çabalamasına yol açmıştır.

Makarios’u siyasal yollarla iktidardan uzaklaştırmaya çalışan ancak başarılı olamayan Cunta, ilki 8 Mart 1970’te olmak üzere Makarios’a üç suikast girişiminde

---

⁵⁵⁶ Aynı yer. “Akdeniz’in Castro’su” ABD’nin Makarios’a yaptığı bir yakıştırmadır. Alexis Heraclides, **Yunanistan ve Doğu’dan Gelen Tehlike Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, Çev. Mihalis Vasilyadis – Herkül Millas, 2.B., İletişim Yay., İstanbul, 2003, s. 256.

⁵⁵⁷ Gürel, **a.g.e.**, s. 62-63. “Kızıl Papaz” nitelendirmesi, hiç şüphesiz, Makarios’un SSCB ve AKEL ile olan ilişkisinden ileri geliyordu. Vournas, **a.g.e.**, s. 146.

⁵⁵⁸ Gürel, **a.g.e.**, s. 63.

⁵⁵⁹ Manousos Ploumidis, “*Oi Dyo Stoxoi tis Mosxas*”, **To Vima**, 04.03.1970.

bulunmuştur.⁵⁶⁰ 15 Mart 1970 tarihinde Kıbrıs İçişleri Bakanı Polykarpos Georkatzis'in öldürülmesi ise Yunan Cuntası ile Kıbrıs arasında, ikisinin de "felaketi" ile sonuçlanacak olan kanlı bir çekişmenin başlangıcını oluşturmuştur.⁵⁶¹ Ardından Cunta tarafından 28 Ağustos 1971'de gizlice adaya gönderilen Grivas, EOKA-B adında yeni bir silahlı örgüt kurmaya başlamıştır.⁵⁶² Makarios buna karşı çıkıp kendisine bağlı polis gücünü sağlamlaştırmak üzere Çekoslovakya'dan silah alımına gidince, Atina da Grivas'a bağlı EOKA-B'yi silahlandırmaya başlamıştır.⁵⁶³

11 Şubat 1972'de Yunanistan Kıbrıs Rum Yönetimi'ne bir nota yollayarak, Rumlar arasındaki iç çekişmeye son verilmesi için milliyetçi Kıbrıs Helenizminin bütün kesimlerini ve ılımlı Grivas yanlılarını bünyesinde toplayan bir "milli birlik hükümeti"nin kurulmasını istemiştir. Ayrıca Çekoslovakya'dan ithal edilen silahların UNFICYP kontrolüne bırakılmasını önermiş, bir iç savaş durumunda ulusal ve uluslararası alanda herhangi bir sorumluluk kabul etmeyeceğini bildirmiştir.⁵⁶⁴

Cunta'nın isteği doğrultusunda 16 Haziran 1972'de Kıbrıs'ta Cunta-Grivas-Kilise ortak cephesi kurulmuş ancak kısa sürede dağılmıştır. Her ne kadar Cunta'nın Kıbrıs'ın iç politikasına yönelik girişimleri başarısızlığa uğrasa da, Makarios Cunta'nın 11 Şubat 1972'de öne sürdüğü şartları kısmen yerine getirerek Cunta ile arasındaki kötü ilişkileri az da olsa düzeltme yoluna gitmiştir.⁵⁶⁵

1973 Kasımında Yunanistan'da Papadopoulos yönetiminin Ioannidis önderliğindeki bir grup subay tarafından devrilmesinin ardından, Yunanistan'ın Kıbrıs'ta izlediği politika daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Nitekim Gibbons,

---

⁵⁶⁰ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 739.

⁵⁶¹ Meletopoulos, **a.g.e.**, s. 37.

⁵⁶² **EK 5- National Archives of UK**, CAB 128/49/52, 28.10.1971, s. 3, <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009.

⁵⁶³ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 739; Oberling, **a.g.e.**, s. 120.

⁵⁶⁴ Gemuhluoğlu, **a.g.e.**, s. 112. Çekoslovakya'dan Makarios'un ithal ettiği silahlar hem Türkiye hem de Yunanistan'da endişeye yol açmıştır. **EK 6- National Archives of UK**, CAB 128/50/11, 24.02.1972, s. 5, <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009.

⁵⁶⁵ Stanley Mayes, **Makarios: A Biography**, Macmillan, London, 1981, s. 198.

Ioannidis'in Yunanistan'da yönetimi eline almasını, hem Yunanistan hem de Kıbrıslı Rumlar için "felaket" olarak nitelendirmiştir.⁵⁶⁶

Papadopoulos Enosis'in Türkiye'ye rağmen gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı, en azından Türkiye'ye ve Kıbrıs Türklerine ödün vermek gerektiği şeklinde düşünürken, Ioannidis daha sert bir tutum takınıyor, Türkiye faktörünü göz ardı ederek Kıbrıs sorununu kendi isteği doğrultusunda çözebileceğini düşünüyordu.⁵⁶⁷

1963-1964 yıllarında EOKA için çalışan Ioannidis, Makarios ile bir görüşmesinde Kıbrıs'taki Türkleri yok etmeye yönelik bir projesi olduğundan bahsetmiş, ancak Makarios'un bu projeyi reddetmesi, Ioannidis'i zaman içinde "Kızıl Papaz"ın düşmanı haline getirmiştir.⁵⁶⁸

Öte yandan Ecevit Hükümetinin 1 Şubat 1974'te TBMM'de okunan Hükümet Programında, Kıbrıs için federatif bir çözüm biçiminin uygun olduğunun belirtilmesi, Kıbrıs Rum toplumu tarafından Nisan 1974'te toplumlararası görüşmelerin kesilmesine neden olmuştur.⁵⁶⁹

Bu arada EOKA-B lideri Grivas 27 Ocak 1974'te ölmüş, ardından 25 Nisan'da Makarios EOKA-B'yi yasadışı ilan ettiğini açıklamış ve örgüt üyesi olan yüzlerce Rum'u tutuklattırılmıştır.⁵⁷⁰

Yaşanan gelişmeler neticesinde Makarios ile Cunta yönetiminin arası iyice açılırken, 2 Temmuz 1974'te Makarios Yunanistan Cumhurbaşkanı General

---

⁵⁶⁶ Harry Scott Gibbons, **Kıbrıs'ta Soykırım**, Özyurt Matbaası, Ankara, 2003, s. 304.

⁵⁶⁷ Gürel, **a.g.e.**, s. 63; Tozun Bahçeli, **Greek-Turkish Relations since 1955**, Boulder: Westview Press, 1990, s. 84-85.

⁵⁶⁸ Gibbons, **a.g.e.**, s. 306.

⁵⁶⁹ Gemuhluoğlu, **a.g.e.**, s. 108.

⁵⁷⁰ Gibbons, **a.g.e.**, s. 309. Makarios örgüte ait bütün yasadışı silahların teslim edilmesi emrini de vermiş, ancak bu emir tam anlamıyla uygulama alanı bulamamıştır. Nitekim İngiltere yönetimine karşı Kıbrıslı Rumların mücadeleye giriştiği dönemde yasadışı silahların İngilizlerden nasıl saklanacağını Kıbrıslı Rumlara Makarios öğretmişti.

Gizikis'e,⁵⁷¹ Cunta'yı Kıbrıs'ta terör kampanyası yürütmekle suçlayan bir mektup göndermiş ve ardından Yunan Cuntası'nın Kıbrıs'taki Rum yönetimine karşı bir komplo hazırlığı içinde olduğunu dünya kamuoyuna bildirmiştir.⁵⁷²

Nitekim beklenen olmuş, Albaylar Cuntası'nın destek ve direktifleriyle 15 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'ta Makarios'a karşı bir darbe düzenlenmiştir. İlk saatlerden itibaren darbecilerin eline geçen Lefkoşa Radyosu'ndan Makarios'un öldüğüne dair açıklama yapılmasına karşın, akşama doğru Makarios'un kaçarak İngiliz üslerine sığındığı iddiası ortaya atılmıştır.⁵⁷³ Cunta'nın seçtiği Nikos Sampson ise Kıbrıs'ın yeni Cumhurbaşkanı olmuştur.⁵⁷⁴ Bu darbe girişimiyle adada Makarios yanlısı Rum askerler ile EOKA-B örgütü ve Yunan kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar baş göstermiştir.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin resmi yayın organı Pravda, 15 Temmuz 1974 tarihli başyazısında, Kıbrıs'taki darbeden önce, Atina Hükümetini ve NATO'yu Kıbrıs'ın içişlerine herhangi bir müdahaleye karşı uarmıştır. Yazıda, Kıbrıs'ın iç ve dış düşmanlarının, Kıbrıs halkının Makarios etrafında birlik olmasından korku ve endişeye kapıldıkları belirtilmiş, Kıbrıs devletine düşman unsurların Kıbrıslı Türkler ve Rumların arasına nifak sokmaya çalıştıkları ileri sürülmüştür.⁵⁷⁵

Cunta'nın Kıbrıs'taki darbe girişimi, aslında Atina'nın Kıbrıs'taki yönetimi başından beri kendi denetimi altında tutmak istemesinden kaynaklanmıştır. Makarios Cunta'nın isteklerine boyun eğmeyince Lefkoşa ile Atina arasındaki gerilim tırmanmıştır. Özellikle Makarios'un EOKA-B örgütünü kapatması ve Kıbrıs'taki Yunan ordusunda tasfiye hareketlerine girişmesi, Cunta'nın Kıbrıs ve Makarios

---

⁵⁷¹ General Gizikis, Ioannidis tarafından Papadopoulos'un devrilmesinin ardından yine Ioannidis tarafından Cumhurbaşkanlığı'na getirilmiştir.

⁵⁷² Gibbons, **a.g.e.**, s. 310-311; Abdi İpekçi, "Kıbrıs'taki Darbe ve Türkiye", **Milliyet**, 16.07.1974. Makarios'un Gizikis'e gönderdiği mektubun tam metni için bkz. Nikou Kakaounaki, **2650 Meronykhta Synomosias**, C. II, 12.B., Ekdoseis Papazisi, Athina, 1976, s. 260-266.

⁵⁷³ **Milliyet**, 16.07.1974; **Cumhuriyet**, 16.07.1974.

⁵⁷⁴ Cunta'nın yeni lideri Ioannidis, 1963-1964 yılları arasında EOKA için çalışmış, yine EOKA örgütünün bir üyesi olan Nikos Sampson'u yakından tanımıştır. Sampson ile Ioannidis'in bu yıllarda adayı Türklerden temizlemek için bir plan üzerinde çalıştıkları ileri sürülmektedir. Gibbons, **a.g.e.**, s. 305.

⁵⁷⁵ **Milliyet**, 16.07.1974.

üzerindeki planlarını hızlandırmış ve Cunta'nın adaya yönelik girişimleri darbeye sonuçlanmıştır.

Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleştirilmesi için, Yunan Cuntası'nın Kıbrıs'ın lideri Makarios'a yönelik darbe girişimini, Megali İdea'nın yeniden canlandırılması olarak nitelemek de mümkündür. Yunan yazar Messas, Kıbrıs'taki 15 Temmuz darbesini, tıpkı 1922'de Yunanistan'ın Küçük Asya seferindeki gibi felakete sonuçlanan siyasi bir aşırılık örneği olarak değerlendirmektedir. Aslında Megali İdea'nın yeniden canlandırılması, Yunanistan'daki askeri rejimin düşmesine katkıda bulunmuştur.⁵⁷⁶

Kıbrıs'taki darbenin hemen ardından Yunan gazetelerinde hemen hemen aynı içerikli haberler yer almış, Kıbrıs'ta yeni bir hükümetin biçimlendirildiğine dair manşet atılmıştır, yalnızca Akropolis gazetesinde Makarios için “*Devrilen Başkan Yurtdışına Kaçtı*” başlığıyla darbe haberine yer verilmiştir.⁵⁷⁷

16 Temmuz 1974 tarihli Hürriyet gazetesinde “*Kıbrıs'ı Çiğnetmeyeceğiz*” başlığıyla manşetten verilen haberde, Yunan subaylarının kanlı bir darbe sonunda Makarios'u devirdiklerinden ve Makarios'un Kıbrıs'taki Barış Gücü (UNFICYP)'ne sığındığından bahsedilmekte ve EOKA-B'den Atina Cuntasının oyuncağı şeklinde söz edilmektedir. Bunun yanı sıra “*Kıbrıs'a Müdahale Edeceğiz*” başlıklı haber dikkati çekmektedir.⁵⁷⁸

17 Temmuzda Sovyet hükümetinin Kıbrıs'taki gelişmeler üzerine sunduğu resmi raporda Yunan hükümeti resmen Kıbrıs'taki darbeyi yönetmekle suçlanmış ve darbenin NATO çevreleri tarafından planlandığı öne sürülmüştür.⁵⁷⁹

Öte yandan 16 Temmuzda parti önderleriyle görüşen Ecevit, Garanti Antlaşması hükümlerinin işletilmesine karar vererek Kıbrıs'a müdahale etme kararı

---

⁵⁷⁶ Messas, *a.g.m.*, s. 162.

⁵⁷⁷ **Akropolis**, 16.07.1974; **To Vima**, 16.07.1974.

⁵⁷⁸ **Hürriyet**, 16.07.1974.

⁵⁷⁹ **US National Archives**, Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974MOSCOW11088,18.07.1974, <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=116324&dt=2474&dl=1345>, Erişim Tarihi: 29.04.2010.

almıştır. Darbenin arkasında Yunan Cuntası'nın olduğu yönündeki söylentiler bir süre sonra doğrulanacaktır. Nitekim Makarios da BM'ye yaptığı başvuruyla Yunanistan'ı darbeden sorumlu tutmuş ve bu devleti BM'ye şikâyet etmiştir. Dolayısıyla Türkiye Garanti Antlaşması uyarınca Yunanistan'a danışılmasının gereksiz olduğunu düşünmüştür. 17 Temmuzda konuyla ilgili görüşmeler yapmak üzere Londra'ya giden Ecevit, İngiltere'nin Garanti Antlaşmasıyla üzerine düşeni yapmaya gerek görmediğini öğrenmiş, bu sırada adaya Türk müdahalesini engellemek üzere ABD'den gönderilen Joseph Sisco'nun girişimleri de sonuçsuz kalmıştır. Sisco Atina'da da Yunan hükümetiyle görüşerek Türkiye'nin isteklerini Ioannidis'e iletmış ancak Ioannidis bunları reddetmiştir.⁵⁸⁰

19 Temmuz 1974'te Bakanlar Kurulunun çıkardığı bir kararname ile TSK tarafından Kıbrıs'a fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakan Bülent Ecevit yetkili kılınmıştır.⁵⁸¹ Ardından Türkiye 20 Temmuzda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü korumak gerekçesiyle adaya çıkarma yapmıştır.⁵⁸²

1974 tarihi adanın geleceği açısından bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu tarih bir bakıma Yunanistan'ın 1922'de yaşadığı "Küçük Asya Felaketi" ile benzerlik teşkil etmektedir. Küçük Asya Felaketi'nden sonra Yunanistan'da ortaya çıkan durum ile Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden sonra Kıbrıs'ta ortaya çıkan durum arasında pek fark bulunmamaktadır. Nitekim Yunanistan'da Megali İdea yenilirken, Kıbrıs'ta Enosis yenilmiştir.⁵⁸³

---

⁵⁸⁰ Gürel, a.g.e., s. 64; Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 742.

⁵⁸¹ EK 7- BCA, 030.18/317.47.8, 19.07.1974.

⁵⁸² Gürel, a.g.e., s. 64; EK 8- BCA, 030.18/317.47.12, 20.07.1974. Adada 20 Temmuzdan sonraki gelişmeler ve Türk-Yunan tarafları arasında ateşkes yapılması kararı için bkz. EK 9- National Archives of UK, CAB 128/55/3, 22.07.1974, s. 1-2; EK 10- National Archives of UK, CAB 129/178/2, 22.07.1974, <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009.

⁵⁸³ Enosis'i Megali İdea'nın yeniden canlandırılması olarak algılamak mümkündür.

Türkiye'nin adaya çıkarmasıyla birlikte, Yunanistan ve Kıbrıs Rumları açısından coğrafi temelde federasyon uygulamasından başka bir çözüm yolu olamayacağı da görülmüştür.⁵⁸⁴

Kıbrıs Rumları ve Yunanistan, Türkiye'nin adaya müdahalesini "işgal" olarak nitelendirmişler ve 1974'ten sonra federal bir Kıbrıs devletinin kurulması için mücadele etme yolunu seçmişlerdir. Bundan sonra Makarios için tek sorun, federasyonun çok kantonlu ya da iki bölgeye olup olmayacağı yönündedir. Makarios çok kantonlu bir federasyon tezini benimserken, 1977 yılında Rauf Denktaş ile birlikte imzalayacağı ve olası çözümün genel çerçevesini çizecek olan antlaşma metniyle birlikte iki bölgeye, iki toplumlu bir federasyon ilke olarak benimsenecektir.⁵⁸⁵

Kitsikis'e göre 20 Temmuz 1974'te Türkiye'nin adaya müdahalesi⁵⁸⁶ Kıbrıs'ta yirmi yıldır bir sorunun var olduğunu açıkça göstermiştir. İki ülke arasında bir konfederasyon uygulamasının gerçekleştirilememesinin temel nedeni olarak Kitsikis, "Kıbrıs sorununu çözmeye çalışan" 1960'taki Türk devriminin⁵⁸⁷ ve 1967'deki Papadopoulos rejiminin yıkılmasını göstermektedir.⁵⁸⁸

Yunan kamuoyu ise Cunta'nın "görünmez diktatörü" Ioannidis'i Kıbrıs trajedisinin baş sorumlusu ilan edecektir.⁵⁸⁹

Bunun yanı sıra Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden birkaç hafta önce, Ecevit, Karamanlis ve Kissinger'ın Paris'te gizli bir görüşme gerçekleştirdikleri öne sürülmektedir. Dünya basınına yansıyan bu görüşmeye ilişkin gazetelerin birçoğu Türkiye'nin müdahaleye Karamanlis ile görüştüğünden sonra karar verdiğini ve asıl

---

⁵⁸⁴ Nitekim 15 Temmuz darbesi adanın yüzde 37'sinin Türklerin eline geçmesine neden olmuştur. Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 135.

⁵⁸⁵ **A.g.e.**, s. 137.

⁵⁸⁶ Kitsikis bu müdahaleyi işgal olarak nitelendirmektedir. Kitsikis, **Istoria tou Ellinotourkikou Khorou**, s. 314.

⁵⁸⁷ 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi için Kitsikis "devrim" terimini kullanmayı tercih etmiştir.

⁵⁸⁸ Kitsikis, **Istoria tou Ellinotourkikou Khorou**, s. 314.

⁵⁸⁹ Panagis Galiatsatos, "*Pire ston Tafo ta Mystika tis Prodosis*", **Kathimerini**, 17.08.2010.

planın Yunanistan'daki Cunta'nın devrilip Karamanlis'in iktidar olması yönünde bir uygulamayı içerdiğini iddia etmektedir.⁵⁹⁰

Türkiye'nin 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a müdahalesi, Yunanistan'da demokrasiye giden sürecin başlangıcını oluşturmakla birlikte, etnik kimlik açısından Türklerden kaynaklanan bir travma olarak Yunan toplumsal hafızasında yerini almıştır.⁵⁹¹

1980'li yıllarda Yunanistan'da iktidara gelen Andreas Papandreou önderliğindeki PASOK, hem Albaylar Cuntası'nın iktidara gelmesinden hem de Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden ABD'yi sorumlu tutacaktır. İktidara geldikten sonra Yunanistan'a dönük en büyük tehdidin "Doğu'dan" geldiğini belirterek Türkiye'yi kastedecek ve ülkenin savunma stratejisini bu anlayış temelinde yeniden düzenleyecektir.⁵⁹²

3.3. Ege Sorunu

1950'ler ve 60'lar Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorununun belirleyici olduğu dönem olarak bilinirken, 1970'lere gelindiğinde iki ülke arasındaki sorunlara bir de Ege sorunu eklenmiştir. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren daha da belirgin bir hal almaya başlayacak olan sorunun temelleri çok daha eskiye dayanmaktadır.

İki ülke arasında 1973-74 arasında tırmanmaya başlayan Ege krizi siyasal ve hukuksal bir sorun olarak bugüne kadar taşınmıştır. Yunan araştırmacı Rizas, ikili ilişkilerin gündemini oluşturan soruna Türkiye'nin daha çok siyasal açıdan, Yunanistan'ın ise hukuksal açıdan yaklaştığını belirtmektedir.⁵⁹³ Temelde bir sınır sorunu olarak karşımıza çıkan Ege krizini gelişim yönü açısından üç farklı grupta ele

---

⁵⁹⁰ Konstantinos P. Panagiotakos, **Kypros: O Fakellos tis Megalis Prodosis**, 2.B., Ekdoseis Filippoti, Athina, 1986, s. 85-96.

⁵⁹¹ Kırılı Ntokme, **a.g.e.**, s. 81.

⁵⁹² Kızılyürek, **a.g.e.**, s. 139; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 19.

⁵⁹³ Sotiris Rizas, **Oi Ellinotourkikes Skheseis kai to Aigaio 1973-1976**, I. Sideris, Athina, 2006, s. 7.

almak mümkündür. Bu çerçevede Ege sorunu, deniz yetki alanları, hava sahası ve adaların hukuksal statüleri ile ilgilidir.

Ege'deki Türk-Yunan anlaşmazlığı, uluslararası hukuk ve uluslararası siyasetin inceleme alanına girmekle beraber, bu çalışmada yalnızca sorunun ortaya çıkışı ve Cunta döneminde Yunanistan'ın konuya yaklaşımı ele alınacaktır.

1973 yılından itibaren ikili ilişkilerin gündemine taşınan Ege sorunu, başta ülke karasuları ve kıta sahanlığı ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, Türkiye ile Yunanistan Ege Denizi'ndeki karasularını 3 mil olarak belirlemişlerdir.⁵⁹⁴ 1930'lardaki dostluk havası içinde Yunanistan'ın 1936'da tek taraflı olarak karasularını 6 mile çıkardığını açıklamasına Türkiye karşı çıkmamış, ancak Kıbrıs olayları dolayısıyla iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bir sırada 15 Mayıs 1964'te karasularını ilke olarak 6 mil kabul ettiğini açıklamasıyla sorun ilk kez ikili ilişkilerin gündemine taşınmıştır.⁵⁹⁵

Türk tarafı genel olarak Yunanistan'ın Ege denizinde yayılmacı bir politika izlediğini ve Türkiye'nin bu yayılmacı politikalara 1974 yılına kadar sessiz kaldığını belirtmektedir.⁵⁹⁶ Yunanistan Eylül 1973 tarihli ve 187 sayılı Deniz Kamu Hukuku Kanunu ile Yunan karasuları genişliği 6 mil olarak belirtilmiş, bununla birlikte karasularının genişletilmesi için bu kanun dayanak oluşturmuştur.⁵⁹⁷

1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin kıta sahanlığı, diğer bir ifadeyle “deniz dibinin paylaşılması” konusunda adaların da deniz dibi hakkının bulunduğunu öngörmesiyle 1961 yılından itibaren Yunanistan Ege adaları civarında çeşitli

---

⁵⁹⁴ Lozan Antlaşması'nın 6. maddesinde sınırlara ilişkin düzenlemeler yer almakta ve deniz sınırlarının kıydan üç mil uzaklıktaki ada ve adacıkları kapsadığı belirtilmektedir. Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 96.

⁵⁹⁵ Fırat, “1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler”, s. 750.

⁵⁹⁶ Turgay Cin, **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'de Karasuları Sorunu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 90.

⁵⁹⁷ Aynı yer.

firmalara petrol arama yetkisi dağıtmaya başlamıştır.⁵⁹⁸ Öte yandan 1967'den sonra Yunanistan, yabancı petrol şirketleriyle karada ve denizde hidrokarbon araştırma ve kullanma yetki imtiyazı konusunda anlaşmalar yapmaya başlamıştır.⁵⁹⁹

Türkiye bu durumu 1970'lere kadar göz ardı etmiş, ancak Yunanistan'ın bazı küçük araştırmaları Türkiye'ye çok yakın adalar civarında yapmaya başlamasıyla Türkiye 1973 yılında harekete geçmiştir.⁶⁰⁰

1972'de kıta sahanlığı konusunu gündemine taşıyan Türkiye, Kuzey Ege'deki Taşoz Adası civarında petrol bulunma olasılığının güçlü olduğu açıklaması üzerine harekete geçerek TPAO'ya 24 Eylül 1973'te Ege kıta sahanlığı üzerinde petrol arama izni, ardından 18 Ekim 1973 tarihinde petrol arama ruhsatı vermiştir.⁶⁰¹ Böylece Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı sorunu fiilen başlamıştır. Nitekim Yunanistan'ın Ege'de yaptığı araştırmalar için Cenevre Sözleşmesi'nden doğan haklarını kullandığını gerekçe olarak öne sürmesi, Türkiye'nin kesin tepkisiyle karşılaşmıştır. Türkiye, Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969'da aldığı "*Adaların deniz dibi hakları, en yakınındaki ana toprağın zararına uzatılamaz.*" kararına Yunanistan'ın aykırı hareket ettiğini düşünmekle beraber, Yunanistan'ın

---

⁵⁹⁸ M. Ali Birand, "*Ege Denizindeki Anlaşmazlık Neden Çıktı*", **Milliyet**, 17.04.1974; Valinakis, **a.g.e.**, s. 122. Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusunda çıkan anlaşmazlık, aslında deniz kaynaklarından yararlanma mücadelelerinin önemli bir parçasıdır.

⁵⁹⁹ Yunanistan'da 1967'nin başlarından 1973 Kasımına kadar geçen sürede yabancı petrol şirketleriyle yapılan 15 anlaşma onaylanmıştır. Bu anlaşmalardan dördü Orta ve Doğu Ege'yi kapsıyor ve 1973'te Türk makamlarının araştırma ruhsatı çıkaracağı bölgelere denk düşüyordu. Valinakis, **a.g.e.**, s. 122.

⁶⁰⁰ Birand, *a.g.m.*, **Milliyet**, 17.04.1974. Valinakis, Ege sorununun, Yunan uzmanları tarafından genellikle Kasım 1973'ten itibaren başlatıldığını söylemektedir. Valinakis, **a.g.e.**, s. 120. Bu tarih Türk Hükümetinin TPAO'ya Ege Denizi'nde hidrokarbon araştırma ve kullanma ruhsatı verdiği tarihtir. 1 Kasım 1973 tarihli Resmi Gazete'de Kuzeydoğu Ege'de 27 denizaltı bölgesi için, özellikle Limnos-Lesbos ve Sakız üçgenini kapsayan alanda TPAO'ya araştırma izni verildiği yayınlanmıştır. Yine aynı yerde çıkarılan bu izinlerin 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne dayanılarak verildiği dikkati çekmektedir. Nitekim Yunanistan Cenevre Sözleşmesi'ne tarafken, Türkiye taraf değildir.

⁶⁰¹ **EK 11- BCA**, 030.18/305.80.7, 24.09.1973; Fırat, "*1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 752. Türkiye bu arada, TPAO'ya Ege Denizi'nde petrol arama ruhsatı vermeden önce 7-8 Eylül 1973 tarihlerinde Continental Oil Company of Turkey ile Ashland Oil of Turkey Inc. Şirketlerine Ege'deki Türk kıta sahanlığında petrol aramaları için izin vermiştir. **EK 12- BCA**, 030.18/305.74.9, 08.09.1973; **EK 13- BCA**, 030.18/305.74.15, 07.09.1973.

adaların kıta sahanlığını genişleterek Ege'yi Türkiye'ye tamamen kapatması endişesi duymuştur.⁶⁰²

Valinakis, Türkiye'nin Ege'de araştırma yapması konusuna Cunta yönetiminin başta kayıtsız kaldığını, hatta sorunun büyüklüğünün bile farkına varmadığını belirtmektedir. Nitekim Aralık 1973'te iki ülke dışişleri bakanları NATO'nun kışlık oturumunda bir araya geldiklerinde, kıta sahanlığı dışındaki bütün ikili sorunları masaya yatırmışlardır.⁶⁰³

Yunan Hükümeti ancak 7 Şubat 1974'te, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Agios Efstratios, Psara ve Antipsara gibi Anadolu'ya yakın adalar civarına Türkiye tarafından araştırma ruhsatları verilmesi üzerine, Türkiye'yi protesto etmiştir.⁶⁰⁴ Sorunun Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini öne süren Yunanistan'ın protestosunu Türkiye, bahsi geçen alanların Türkiye'nin doğal uzantısı içinde bulunduğu gerekçesiyle reddetmiştir.⁶⁰⁵

Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusundaki anlaşmazlık, Yunanistan'ın adaların ayrı kıta sahanlıkları bulunduğunu öne sürmesiyle ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye'nin, bu adalara yönelik "doğal uzantı" tezi, Türkiye'ye bu adaların ötesinde de petrol arama hakkı vermektedir. Nitekim Türkiye'nin bu tezi birkaç açıdan güçlendirilebilir:

"1916 yılında Rusya, Sibiry'a'nın kuzeyindeki adaların Rus kıta sahanlığı içinde bulunduğu için Rusya'ya aidiyetini öne sürmüştür. Daha sonra aynı tezi benimseyen Sovyet Rusya da adaların, ana toprağın kıta sahanlığına dahil olduğunu belirtmiştir.

---

⁶⁰² Deniz dibindeki kaynakların zenginliği ve konunun politik yönü de gelişmeleri hızlandıran etkenler arasındadır. Birand, *a.g.m.*, **Milliyet**, 17.04.1974.

⁶⁰³ Valinakis, **a.g.e.**, s. 123.

⁶⁰⁴ Fırat, *"1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler"*, s. 752; Rızas, **Oi Ellinotourkikes Skheseis kai to Aigaiο**, s. 28.

⁶⁰⁵ Eleftherios Venizelos'un 1919 Paris Barış Konferansı'nda dile getirdiği "doğal uzantı" tezi, Türkiye tarafından 1974'te öne sürüldüğünde Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum, iki ülkenin de aynı tezi kendi çıkarları doğrultusunda nasıl farklı kullandıklarının ve kendilerine göre yorumladıklarının bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu çalışmalarında Prof. Scelle “Kıta sahanlığı, derin bir uçuruma rağmen aşağıya doğru devam ederse o zaman yukarıya doğru bir yükseltiyi teşkil eden adalarda da devam edecektir.” diyerek adaların da asıl ülkenin kıta sahanlığı içinde sayılması gerektiğini belirtmiştir.

Cenevre Konferansı'nın Dördüncü Komitesinde İtalya'nın kıta sahanlığının kıyılardan değil adalardan itibaren hesap edilmesi gerektiği yolundaki görüşü reddedilmişti. Bunun reddi, kıta sahanlığının adalardan değil, kıyıdan ana kara parçasından itibaren hesaplanacağını göstermektedir.

Devletler Hukuku Komisyonu'nda kıta sahanlığı sorusu görüşülürken, Komisyon üyesi Yunanlı ünlü Prof. Spiropoulos da şunu söylemişti: “Yunanistan'ın kıta sahanlığı yoktur.” Yunanlı bilim adamı, “kıta sahanlığının bu yüzden Yunanistan'ı pek ilgilendirmediğini” eklemişti.

Pozitif hukuk yönünden önem taşıyan 1958 Antlaşması, Truman'ın 1945'te su altı alanlarına B. Amerika'da sahip çıkmasından ve aynı yolu birçok ülkenin de izlemesinden sonra ortaya çıkarılmıştır.”⁶⁰⁶

1970'lerde ortaya çıkan kıta sahanlığı sorununa, karasuları sorunu da eklenmiştir. Uluslararası hukukta yaşanan gelişmeler, ülke karasularının 12 mile çıkarılması doğrultusunda olunca, Türkiye 27 Şubat 1974'te Yunanistan'a bir nota vermiştir: “Genel kapsamlı kurallar, Ege gibi kapalı ya da yarı kapalı özellikler taşıyan denizlerde uygulanamaz; kendi karasularının genişliğini belirleyen bir devlet, komşu bir devletin açık denize çıkışını engelleyemez ve engellemek zorundadır.”⁶⁰⁷ Ancak Atina, Ankara'nın bu notasına cevap vermemiştir.

Bunun yanı sıra, Yunanistan, Mart 1974 sonlarında Türkiye'nin Ege'deki askeri hava tatbikatları sırasında ulusal hava sahasına çoklu ihlallerin olduğunu iddia etmektedir.⁶⁰⁸ 30 Mart 1974'te Başbakan Ecevit, bir gazetecinin 28 Martta Ege'de Türk hava tatbikatını gözlemleyen bir Yunan uçağının kaza yapması ile ilgili olan

---

⁶⁰⁶ Ali Gevgilili, “Ege Denizi, Petrol ve Kıta Sahanlığı”, **Milliyet**, 28.04.1974.

⁶⁰⁷ Fırat, “1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler”, s. 751.

⁶⁰⁸ **To Vima**, 30.03.1974.

sorusuna, Türkiye ile Yunanistan arasında bu konuyla ilgili herhangi bir anlaşmazlık olmadığı cevabını vermiştir.⁶⁰⁹

ABD Dışişleri Bakanı Kissinger ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkla ilgili olarak iki ülke temsilcileri ile New York'ta yaptığı özel görüşmeler sırasında, iki ülke arasındaki gerginliğin NATO'yu yıprattığını ve bunun neticesinde Balkanlar'daki komünist ülkelerin yoğun bir askeri ve siyasi faaliyet başlatmış olduğunu belirterek Ankara ve Atina'ya sorunlarını masa başında ve her iki tarafın da çıkarlarına uygun bir şekilde halletmesi gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur.⁶¹⁰ Ancak Türkiye Ege'de petrol aramalarına devam etmiştir.⁶¹¹

29 Mayıs 1974'te sismik araştırma yapmak üzere Türk savaş gemileri eşliğinde Ege'ye çıkan Çandarlı gemisi, Türkiye'nin ruhsat verdiği alan üzerinde 6 gün seyrettikten sonra geri dönmüş ve bu sırada Ankara ile Atina arasında protesto ve protestoyu reddeden notalar gidip gelmiştir.⁶¹²

1 Haziran 1974'te Yunanistan Dışişleri Bakanı Tetenis, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorununun teknik değil hukuki bir sorun olduğunu öne sürerek, Yunanistan'ın, Türkiye ancak 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin ilk üç maddesini kabul ettiği takdirde masaya oturacağını bildirmiş, aksi takdirde kıta sahanlığı sorununa yönelik Türkiye ile anlaşmanın mümkün olmadığını belirtmiştir.⁶¹³

Aynı tarihlerde Türk Jeofizikçiler Derneği Başkanı Türkiye'nin kıta sahanlığının Yunanistan'a kadar sokulacağı iddiasında bulunmuş, Adalet Partisi Genel Başkanı Demirel ise kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'a verilecek taviz olmadığını belirtmiştir.⁶¹⁴

---

⁶⁰⁹ **Hürriyet**, 30.03.1974.

⁶¹⁰ **Milliyet**, 28.04.1974.

⁶¹¹ **EK 14- BCA**, 030.18/314.32.5, 02.05.1974.

⁶¹² Valinakis, **a.g.e.**, s. 126.

⁶¹³ **Milliyet**, 02.06.1974.

⁶¹⁴ **Milliyet**, 08.06.1974.

Bu sırada Yunanistan'ın Ege karasularını 6 milden 12 mile çıkardığını açıklaması üzerine Türkiye, Ege'de Yunan denetimini yüzde 60'ın üzerine çıkaracak böyle bir kararı kabul etmediğini bir nota ile Atina'ya bildirecektir. Nitekim Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Türk Hükümetinin Yunanistan'la karşı karşıya gelmek istemediğini belirtirken, Türkiye'nin Ege'deki kıta sahanlığı konusundaki haklarından taviz vermeyeceğini ve Ege'de karasularının 12 mile çıkarılmasını kabul etmeyeceğini vurgulamıştır.⁶¹⁵

26 Haziran 1974'te Başbakan Ecevit ile Yunanistan Başbakanı Androustopoulos, karşılıklı ilişkilerde kriz yaratan konuları görüşmek üzere Brüksel'deki NATO merkezinde bir araya gelmişlerdir. Ege sorunları ile azınlık hakları konusunda çerçevesi belirlenen görüşmelerde Kıbrıs konusu listelere alınmamıştır.⁶¹⁶ Bunun yanı sıra karasularının genişliği ve kıta sahanlığının belirlenmesi konularında sorunların özüne inilmemiş, hangi yöntemle çözümleneceği tartışılmıştır. Görüşmeler sonucunda Türk ve Yunan tarafı bir anlaşmaya varamadığı gibi ortak bir bildiri de yayınlayamamışlardır.⁶¹⁷

2 Temmuzda Bakanlar Kurulu tarafından TPAO'ya Türk kıta sahanlığında bulunan dört ayrı sahada petrol arama ruhsatı verilmesi kararlaştırılmış, ancak Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler üzerine Ege sorunu geçici olarak geri plana itilmiştir.⁶¹⁸

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarının yanı sıra, hava sahasının paylaşımı konusunda da anlaşmazlıklar

---

⁶¹⁵ **Cumhuriyet**, 03.06.1974. Bu sırada 13 Mayıs 1974'te ABD'nin NATO Büyükelçiliğinden ABD Dışişleri Bakanlığına çekilen bir telgrafta Ege krizi yüzünden Türk-Yunan ilişkilerinin kötüleşmesi üzerine ABD'nin Yunanistan'a dair izlediği politikaların acilen gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. **US National Archives**, Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974ATO02594, 13.05.1974, <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=80364&dt=2474&dl=1345>, Erişim Tarihi: 29.04.2010. Bu durum NATO'nun güneydoğu kanadının sarsılmaması için ABD'nin Yunanistan'da ve Türkiye'de giriştiği eylemlerin bir kanıtı olarak gösterilebilir.

⁶¹⁶ Bunun en temel nedeni, Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler aracılığıyla farklı bir yöntem uygulanıyor olmasıdır. Bilge, **a.g.e.**, s. 265.

⁶¹⁷ Bilge, **a.g.e.**, s. 265.

⁶¹⁸ **EK 15- BCA**, 030.18/317.46.9, 02.07.1974; Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 753.

çıkıştır. Özellikle 1974'ten sonra Ege'deki FIR⁶¹⁹ hattı, iki ülke arasında gerilime yol açan sorunlardandır.⁶²⁰

3.4. Batı Trakya Sorunu

Tarihsel süreç içinde Türk ve Yunan hükümetlerinin azınlıklara karşı izlediği politikalar, iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginliği ya da esnekliği ile doğru orantılı seyretmiştir. Başka bir deyişle her iki ülke de karşı taraftan tehdit algıladığı anda azınlıklara baskı uygulamış, ilişkiler yumuşayınca azınlıklara da iyi davranılmıştır. Bu doğrultuda, Türk-Yunan ilişkilerinde 1950-54 arası dönemin yaklaşma havası içinde, azınlıklara yönelik politikaların da ılımlı, dengeli ve esnek olduğunu söylemek mümkündür. Ancak 1955'ten itibaren önce Kıbrıs, ardından Ege sorunlarının etkisiyle kronikleşen Türk-Yunan uyuşmazlıkları, azınlıklara da yansımış, ilişkilerde gerilim söz konusu olduğunda her iki taraf da azınlıklara baskı politikası uygulamaktan geri kalmamıştır.

Özellikle Kıbrıs konusunda yaşanan gerilimler, iki ülkenin azınlıklara uyguladığı politikaları belirlemede temel etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lozan Konferansı sırasında, Batı Trakya Türklerin yoğun yaşadığı bir bölge olmasına rağmen Yunanistan'a terk edilirken, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan mübadele sözleşmesi ile burada yaşayan Türkler gayri mübadil sayılarak İstanbul Rumları ile birlikte mübadeleden muaf tutulmuşlardır.⁶²¹ Azınlıkları koruma konusunda iki ülkenin üstlendiği yükümlülükler ise Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45. maddeleri ile belirlenmiştir.⁶²²

---

⁶¹⁹ Flight Information Region: Uçuş Bildirim Bölgesi.

⁶²⁰ Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 758-760.

⁶²¹ Lozan Konferansı'nda Türk Delege Heyeti tarafından sunulan istatistiklere göre Batı Trakya'da 1914 yılı itibarıyla 132.666 Türk, 35.271 Rum, 26.266 Bulgar yaşamaktadır. Meray, **Lozan Barış Konferansı**, Birinci Takım, Cilt I, Kitap I, s. 54-61; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 35-36.

⁶²² Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 103-106.

Türkiye ile Yunanistan arasında 1930 yakınlaşmaları, Aleksandris'e göre İstanbul Rumlarından çok Batı Trakya Türk azınlığına yaramıştır.⁶²³ Nitekim Türk azınlığın varlığı ve refahı, Yunan hükümeti tarafından Türk hükümetinin İstanbul Rumlarına iyi niyet göstermesini teşvik amacıyla kullanılmıştır.⁶²⁴

Ancak İkinci Dünya Savaşı yıllarında Batı Trakya'nın Bulgar işgaline uğraması ve işgal sırasında bölgedeki Yunanların ve Türklerin işgalciler tarafından kötü muameleye maruz kalmaları, Batı Trakyalı birçok Türk'ün Türkiye'ye göçüne neden olmuştur. Bununla birlikte Yunan İç Savaşı sırasında Batı Trakya Türklerinin Atina'ya bağlılığı, komünist güçlerin Türkler üzerinde baskı kurmalarına yol açmış ve bu yıllarda Türkiye'ye yaklaşık 3000 Batı Trakyalı Türk göç etmek durumunda kalmıştır.⁶²⁵ 1946'nın sonlarına doğru, Yunan ordusu Batı Trakya'daki komünist güçlere karşı sıkı önlemler almış ve Türk azınlığın Türkiye'ye göçünün önüne geçilmiştir.⁶²⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrası Bulgaristan'da komünist bir yönetim kurulması Yunanistan'ı önlem almaya itmiş ve Yunanistan Batı Trakya'nın kuzey kesiminde, Bulgaristan sınırını kapsayan dağlık alanda "Yasak Bölge" uygulaması başlatmıştır. Kuzeyden komünist sızmasını önleme gerekçesiyle 1953'te yasak ilan edilen bu bölgeye giriş ve bölgeden çıkış askeri denetim altına alınmış ve burada yaşayan topluluğun iç bölgelerle sosyal bağları neredeyse kopma durumuna gelmiştir.⁶²⁷

---

⁶²³ Bu dönemde Batı Trakya Türk azınlığı din, dil ve kültür alanlarında artan özgürlük ortamından yararlanmışlar, bunun yanı sıra tütün ticareti ile uğraşmışlar, İngiliz-Amerikan tütün şirketleri ile üreticiler arasında aracı rol oynayarak zaman içinde zenginleşmişlerdir. Aleksandris, **The Greek Minority of Istanbul**, s. 307.

⁶²⁴ Aynı yer.

⁶²⁵ **A.g.e.**, s. 308; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 279-280.

⁶²⁶ Aleksandris, **The Greek Minority of Istanbul**, s. 308. Hikmet Öksüz, Türkiye'ye göçlerin iç savaş sonuna kadar sürdüğünü belirtmekte ve 1946-1949 yılları arasında Türkiye'ye göç edenlerin sayısını 17.793 olarak aktarmaktadır. Hikmet Öksüz, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yay., Çorum, 2006, s. 216.

⁶²⁷ Şule Chousein, **Evolution of Minority Rights in Europe: The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2006, s. 122; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 116. Yasak Bölgede yaşayan azınlıkların çoğu Pomaklardan oluşmaktadır. Oran, Yasak Bölge uygulamasının, komünizm tehlikesinden öte, Pomakları iç bölgelerden tecrit etme gerekçesine de dayandırıldığını belirtmektedir. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 116-117. Aleksandris'e göre Yasak Bölge, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Pomakların komünist Bulgaristan'la işbirliği yapmalarını önlemek amacıyla kurulmuştur. Aleksandris, **The Greek Minority of Istanbul**, s. 310.

1996'ya kadar devam eden Yasak Bölge uygulaması, azınlıklara yönelik politikalar sertleştiğinde daha şiddetli bir şekilde kendini göstermiştir.

1950'lerin başında görülen Türk-Yunan yakınlaşması, azınlıklar üzerinde etkili olmuş, 20 Nisan 1951'de iki ülke arasında imzalanan Kültür Anlaşması ile özellikle eğitim alanında gerçekleştirilmesi öngörülen yeni uygulamalar getirmiştir.⁶²⁸ Bunun yanı sıra, 1952'de Gümölcine'de ilk Türk azınlık lisesi açılmış ve 1954'te çıkarılan 3065 sayılı kanunla Yunanistan'da ilk kez "Müslüman Okulu" yerine "Türk Okulu" kavramı kullanılmaya başlanmıştır.⁶²⁹

Ancak Batı Trakya Türk azınlığına yönelik bu uygulamalar Kıbrıs sorununun şiddetlenmesiyle sona ermiştir. İzlenen yerel politikalar neticesinde Yunan yetkililer Türk azınlığa karşı istedikleri şekilde davranmaya başlamışlardır.⁶³⁰

Türk-Yunan ilişkilerinin değişmez kuralı olan, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulduğu dönemlerde gerginliğin acısının karşılıklı olarak azınlıklardan çıkarılması durumu 1964'te bir kez daha yaşanmıştır.

1964'teki Kıbrıs krizi, Batı Trakya'daki Türk azınlık ile İstanbul'daki Rum azınlığı olumsuz yönde etkilemiştir. 1964 krizinin ardından Türkiye, İstanbul'da ikamet eden ve ticaretle uğraşan 9000 civarında Yunan vatandaşının ikamet sürelerini uzatmayarak Türkiye'den ayrılmalarına neden olmuştur.⁶³¹ Yunan uyrukluların Yunanistan'a gitmesiyle işsiz kalan birçok İstanbul Rum'u da Yunanistan'a göç etmek durumunda kalmış ve bu durum İstanbul'daki Rum nüfusun

---

⁶²⁸ Bu anlaşmayla bir Sürekli Karma Komisyonun kurulması öngörülmüş ve iki ülke azınlıklarının eğitimi için karşılıklı destek ile çeşitli burslar verilmesi, okul kitaplarındaki yanlışlıkların düzeltilmesi ve karşılıklı olarak kontenjan öğretmenleri görevlendirilmesi karara bağlanmıştır. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 119-120.

⁶²⁹ Bu kanun, dönemin Yunan Başbakanı Papagos tarafından çıkartıldığı için "Papagos Kanunu" olarak da nitelendirilmektedir. **A.g.e.**, s. 129; Coufoudakis, *a.g.m.*, s. 189. Lozan Antlaşması'nda Batı Trakya Türk azınlığı için kullanılan terim Müslüman terimidir. Bununla birlikte Mübadele Sözleşmesinde Türk terimi geçmektedir. Papagos Kanunu'yla birlikte 1954'ten 1967'ye kadar geçen sürede Batı Trakya'daki Türk azınlığı tanımlamak için Türk sözcüğü kullanılmıştır. Chousein, **a.g.e.**, s. 93.

⁶³⁰ Konuya ilişkin birkaç örnek için bkz. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 121-122.

⁶³¹ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 185. Melek Fırat Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan Yunan vatandaşlarının sayısını 8600 olarak vermektedir. Fırat, "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler", s. 732.

ciddi oranda azalmasına yol açmıştır.⁶³² Türkiye'nin uygulamaları Yunanistan'da sert bir tepkiyle karşılanmış ve Türkiye'nin izlediği politikaya karşılık, Onikiadalar'da yaşayan Türk uyruklular sınır dışı edilmeye başlanmıştır.⁶³³

Türkiye'nin 1964 uygulamaları, uzun vadede çok daha olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Nitekim Rum azınlığın Yunanistan'a göçü Lozan'da kurulmuş olan "karşılıklılığı" sona erdirirken, Yunanistan bu tarihten sonra Batı Trakya'daki Türk azınlığa yönelik baskı politikalarını daha rahat uygulamaya başlamıştır.⁶³⁴

21 Nisan 1967'de Albaylar Cuntası'nın yönetime gelmesiyle Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde zaten var olan baskılar daha da yoğunlaşmıştır. Azınlık okullarının yönetiminden sorumlu olan Cemaat Yönetim Kurulu ile Okul Encümeni, Cunta'nın iktidara gelmesiyle bir daha seçimleri yapılamamış, bu kurullar Cunta tarafından atanmaya başlamıştır. Böylece azınlık eğitimi Cunta'nın güdümüne girerken, kitap ve öğretmen yokluğundan okulların kapanmasına kadar Türk azınlık birçok yanlış uygulamaya maruz kalmıştır.⁶³⁵

Bu çerçevede Batı Trakya Türk azınlığı da 1967'den bu yana Yunanistan'ın kendisine ayrımcı bir politika izlediğinden yakınmaktadır.⁶³⁶ Bu azınlık ve yurttaş hakları ihlalleri iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Birincisi, uluslararası antlaşmalarla tanınmış olan bazı hakların uygulanmasında görülen aksaklıklar, ikincisi ise Yunan yasalarının ayırım yaparak tek yönlü ve yalnızca azınlıkları hedef alarak uygulanmasıdır.⁶³⁷ Bu uygulamaların amacı Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlığı Yunanistan'dan göç etmeye zorlamak olasılığı üzerinde toplanmaktadır.⁶³⁸

---

⁶³² Bunun yanında Kıbrıs sorunu dolayısıyla kendilerine bir baskı politikası uygulanabileceğinden çekinen bir kısım İstanbul Rum'u da Yunanistan'a göç etmiştir. Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 185-186.

⁶³³ Türkiye'nin 1134 Yunan uyruklu kişiyi insani nedenlerle sınır dışı etmeyi durdurma kararı alması üzerine, Yunanistan da Rodos'ta yaşayan 500 kadar Türk uyruklunun kalmasına izin vermiştir. Fırat, "*1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 733.

⁶³⁴ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 187; Fırat, "*1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler*", s. 733.

⁶³⁵ Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 122-123.

⁶³⁶ **A.g.e.**, s. 25.

⁶³⁷ Aynı yer.

⁶³⁸ Aynı yer. Lozan Antlaşması sırasında 129.120 kişiden oluşan Batı Trakya Türk azınlığı, yüzde 3'lük bir nüfus artış oranına rağmen Türkiye'ye yapılan göçler nedeniyle neredeyse aynı sayıda kalmıştır. **A.g.e.**, s. 26.

Yunan yetkililer, Batı Trakya Türk azınlığına karşı uygulanan bu politikaları reddetmekle beraber, Türkiye'nin de İstanbul Rum azınlığına karşı baskı politikası uygulayarak Rumların neredeyse yok olma aşamasına geldiğini sık sık öne sürmektedir.⁶³⁹

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, azınlıklarla ilgili olarak birtakım olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. İki ülke dışişleri temsilcileri 1968 yılı başından itibaren azınlık işlerini görüşmek üzere bir araya gelmişler⁶⁴⁰ ve bu görüşmeler sonucunda 1 Haziran 1968 tarihli Viyana Raporunu hazırlamışlardır.⁶⁴¹ 26-27 Haziran 1968 tarihinde bir araya gelen iki ülke Dışişleri Bakanları bu raporun hayata geçirilmesi için Londra Mutabakatını kabul etmişlerdir. Ardından iki ülkenin azınlık hakları açısından olumlu kararlarını içeren 28 Aralık 1968 Karma Kültür Protokolü'nü imzalamışlardır.⁶⁴² Ancak bu protokol hukuken geçerliliğini korusa da iki ülke arasındaki ilişkiler gerildikçe protokolün fiilen uygulaması sona ermiştir.⁶⁴³

Türk azınlığın eğitim hakları da Lozan'ın yanı sıra, 1951 Kültür Anlaşması ve 1968 Karma Kültür Protokolü ile güvence altına alınmasına rağmen, zaman içinde Cunta'nın Batı Trakya Türklerine yönelik baskı politikalarını hafifletmemiştir.

Cunta döneminde öncelikle Türk sözcüğü okul isimlerinden kaldırılmak üzere, bu okullar Müslüman veya Azınlık okulu kategorisine alınmış ve Selanik'te azınlıklara öğretmen yetiştiren EPATH⁶⁴⁴ adında bir kurum kurulmuştur.⁶⁴⁵

---

⁶³⁹ Aynı yer.

⁶⁴⁰ Yunanistan ile Türkiye arasındaki konuları, özellikle azınlık işlerini gözden geçirmek üzere Atina'da yapılan görüşmelere Dışişleri Bakanlığında Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürü Adnan Bulak başkanlığında bir heyet katılmıştır. **EK 16- BCA**, 030.18/217.20.5, 19.03.1968.

⁶⁴¹ Viyana'daki toplantıya katılan Türk heyeti için bkz. **EK 17- BCA**, 030.18/222.49.19, 28.06.1968.

⁶⁴² Atina'da yapılan Türk-Yunan Kültür Komisyonu toplantısına katılmak ve Gümülçine'deki Türk azınlık okulları hakkında incelemelerde bulunmak üzere görevlendirilen Türk heyeti için bkz. **EK 18- BCA**, 030.18/228.89.15, 07.12.1968.

⁶⁴³ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 186; Aksu, **a.g.e.**, s. 34; Aarbakke, **a.g.e.**, s. 177; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 125-127.

⁶⁴⁴ EPATH (Eidiki Paidagogiki Akadimia Thessalonikis) 1966 yılında Batı Trakya Türk azınlığının eğitimini denetim altına almak ve Türkiye'den azınlık okullarına gönderilen öğretmenlerin yerini alabilecek öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Yunanca eğitim veren bu kurum, azınlık okullarına öğretmen yetiştirmektedir. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 124. Aarbakke EPATH'nin 1968 yılında kurulduğunu belirtmektedir. Aarbakke, **a.g.e.**, s. 149-150.

⁶⁴⁵ Chousein, **a.g.e.**, s. 128-129; Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 123.

3065/1954 sayılı Papagos Kanunu'nu değiştiren 1109 sayılı ve 1972 tarihli bir kararnameye göre Türk okulları adı “Azınlık Okulu” olarak değiştirilmiş ve ğretmen ataması konusunda yetkili olan okul encmenlerinin yetkileri fiilen ortadan kaldırılmıştır.⁶⁴⁶ Türkiye'deki ğretmen okullarında okuyup Batı Trakya'da öğretmenlik yapan Batı Trakyalı formasyonlu öğretmenlerin bir kısmı bu dönemde görevden alınmış, bir kısmı da okul değiştirmek isterken açıkta kalmıştır.⁶⁴⁷ Yasak Bölgedeki uygulamalar ise daha şiddetli bir şekilde kendini göstermiştir. Batı Trakya'daki Müslüman-Türk azınlığın okulları, 1976 ve 1977 yılında çıkarılan iki kanunla birlikte tam olarak Yunan devleti vesayeti altına alınacaktır.⁶⁴⁸

Eğitim alanındaki katı politikaların yanı sıra, Cunta döneminde Batı Trakya Türk azınlığının arazileri ve vakıfları da sert uygulamalara maruz kalmıştır. Bu dönemde izlenen genel politikaya paralel olarak ve özellikle 1967'de tekrar başlayan Kıbrıs olaylarından sonra Batı Trakya Türk azınlığına ait toprakların kamulaştırılması veya “anastamos” olarak bilinen bir uygulamayla arazilerin birleştirilmesi yoluna gidilmiş, jandarma baskısı artırılmış ve her Kıbrıs bunalımında olduğu gibi Türk köyleri askeri ablukaya alınmıştır.⁶⁴⁹ Ayrıca Sovyetler Birliği'nden gelen Yunan göçmenler de bu bölgeye yerleştirilmiştir.

Türk azınlığın 1967 yılından itibaren yönetiminde söz hakkına sahip olmadığı vakıflarının gelir ve emlak vergilerinin arttırılması ile vakıf malları vergi borçları nedeniyle ipotek altına alınmıştır. Vakıflara yönelik yapılan bu değişimle, azınlığın vakıfları üzerinde Yunan denetimi amaçlanmıştır.

Oran, Cunta döneminde Batı Trakya'da ıkarılan Türkçe gazetelerin de daha “rkek” bir tutum sergilediklerinden bahsetmektedir. Bu durum gazete içeriğine

---

⁶⁴⁶ Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 123-124. Batı Trakya Türk azınlığına yönelik 1920'de çıkarılan 2345 sayılı Mft ve Başmft Seçimi ile İşlam Cemaatlerine Ait Evkaf Gelirlerinin Yönetilmesine İlişkin Kanun ile vakıf gelirlerinin cemaat yönetim kurulları tarafından nasıl harcanacağı belirlenirken, çeşitli eğitim harcamalarının da bu gelirlerden karşılanacağı belirtilmiş, ayrıca ğretmen atanması ve görevden alınması yetkisi cemaat yönetim kurullarına verilmiştir. **A.g.e.**, s. 118-119. 1109/1972 sayılı kararname, 2345/1920 ve 3065/1954 sayılı kanunları değişirmiştir.

⁶⁴⁷ **A.g.e.**, s. 144.

⁶⁴⁸ **A.g.e.**, s. 127.

⁶⁴⁹ Fırat, “1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler”, s. 733.

yansıdığı kadar, 1260/1972 sayılı kanunla gazetelerde Türkçe adların kullanılması yasaklanmıştır.⁶⁵⁰

25 Kasım 1973'te Papadopoulos'un devirerek yönetimi ele geçiren Ioannidis ile Batı Trakya'daki durum daha da kötüleşmeye başlamıştır. Türkiye'ye karşı daha olumsuz bir tutum içinde olan Ioannidis, doğal olarak azınlıklar üzerindeki baskıyı da yoğunlaştırmıştır.⁶⁵¹

Bunun yanı sıra, 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin ardından Batı Trakya Türklerine karşı yoğun bir baskı politikası izlenmiş ve Yunan kamuoyu azınlıkları ulusal bütünlükleri açısından tehlike olarak görmeye başlamıştır.⁶⁵²

Nitekim bu tarihten sonra Yunanistan, Türkiye'deki İstanbul Rum azınlığının azalmış olması dolayısıyla iki ülke arasında azınlıklar konusunda karşılıklılık ilkesinin uygulanamaz hale geldiğini öne sürerek azınlıklara yönelik politikalar konusunda sert tartışmaların ve uygulamaların yaşandığı bir döneme girilmesine başlangıç teşkil etmiştir.⁶⁵³

Mouzelis ve Pagoulatos, Soğuk Savaş döneminde kültürel haklar açısından Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığın kendilerini tanımlama hakkına sahip olmadıklarını ileri sürmektedir. Nitekim Batı Trakya Türklerinin kendilerini Türk olarak adlandırmalarının yanı sıra etnik kökenleriyle herhangi bir kültürel bağ kurmalarına da izin verilmemiş, Batı Trakya Müslümanlarına karşı ekonomik ve sosyal ayırım ile dışlama politikası yerel yetkililer tarafından uygulanmıştır. Bunun sonucunda Soğuk Savaş döneminde yalnızca Yunan komünistlerinin değil, aynı

---

⁶⁵⁰ Aynı kanunla şehir, köy, bölge vb. yerler ile kitle iletişim araçlarında Türkçe adların kullanımı yasaklanmıştır. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 125; Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 186. Yunanistan'ın bu uygulamalarına karşılık Türkiye de birtakım girişimlerde bulunarak bazı Rumca yer adlarını değiştirmiştir. Oran, **Batı Trakya Sorunu**, s. 125.

⁶⁵¹ Aarbakke, **a.g.e.**, s. 178.

⁶⁵² Aksu, **a.g.e.**, s. 34-35.

⁶⁵³ **A.g.e.**, s. 35; Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 187.

zamanda Batı Trakya Türklerinin de ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüklerini söylemek mümkündür.⁶⁵⁴

---

⁶⁵⁴ Nicos Mouzelis, George Pagoulatos, “*Civil Society and Citizenship in Post-War Greece*”, (Ed. Faruk Birtek, Thalia Dragonas), **Citizenship and the Nation-State in Greece and Turkey**, Routledge, Oxon, 2005, s. 90.

SONUÇ

Türkiye ile Yunanistan'ın ikili ilişkilerinin oluşmasına zemin hazırlayan Lozan Barış Antlaşması'ndan bu yana pek çok gelişme yaşanmıştır. İkili ilişkiler genellikle uluslararası siyasal sistemdeki dengelere ve değişikliklere bağlı olarak şekillenmiştir.

Uluslararası siyasal sistemdeki değişimler, Türkiye ile Yunanistan'ı önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya iki kutuplu bir hale bürünürken, ortaya çıkan gelişmeler, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde de köklü değişikliklerin yaşanacağı bir süreci doğurmuştur.

Soğuk Savaş döneminde Yunan dış politikasının belirlenmesinde, ordu önemli bir yere sahip olmuştur. Sivil hükümetler ordu üzerinde siyasi denetim yetkisine sahip olsalar da, siyasi bunalım dönemlerinde ordunun siyasetteki etkinliğinin arttığı gözlenmiştir. Buna paralel olarak 21 Nisan 1967'de Albaylar Cuntası yönetimi ele geçirmiştir.

Albaylar Cuntası'nın Türkiye ile olan ilişkilerinde izlediği istikrarsız politikalar, yalnızca Cunta'dan değil, aynı zamanda iki ülke arasındaki sorunların ve büyük güçlerin ikili ilişkilerde oynadığı rollerden kaynaklanmıştır. Bu dönemde özellikle Kıbrıs sorunu dolayısıyla karşı karşıya gelen Türkiye ile Yunanistan, 1973'te patlak veren Ege sorunlarıyla da uğraşmak durumunda kalmıştır. Ege Denizi'nin coğrafi ve jeolojik yapısı, deniz hukukuna ilişkin konularda Türkiye ile Yunanistan arasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur.

Öte yandan Kıbrıs sorununun ikili ilişkilerde yaratmış olduğu dalgalanmalar, 1967-1974 arası dönemde Yunan Cuntası'nın Batı Trakya Türk azınlığına karşı sistematik bir baskı politikası izlemesiyle sonuçlanmıştır. İkili ilişkilerdeki iniş çıkışlara paralel olarak, Batı Trakya Türk azınlığı, Yunan hükümetlerinin yanlış politika ve uygulamalarına maruz kalmıştır.

Bu dönemde özellikle ABD'nin Türk-Yunan ilişkilerinde etkin bir faktör olarak ortaya çıktığını da göz ardı etmemek gerekir. ABD'nin, kendi çıkarları

doğrultusunda, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş olasılığını ortadan kaldırmak için çabaladığı göze çarpmaktadır.

Bununla birlikte 1967-1974 arasında hem Yunanistan'da hem de Türkiye'de hükümetler, Kıbrıs ile ilgili konularda dengeli davranmaya özen göstermişler ve kamuoyunun ulusçu isteklerine karşı ilgisiz kalmayı tercih etmişlerdir. Ancak bu dönem her iki ülke açısından da dış politik gelişmelerin iç politikayı etkilediği ya da dış politika üzerinden iç politikanın belirlenmesi yolunun seçildiği bir dönemdir. Bu süreç içerisinde, her iki ülkede de muhalefet, iktidarı ulusal çıkarlardan ödün vermekle suçlamıştır. Bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerde tarafların ortak bir çözüme ulaşmak için göstereceği çabayı da sınırlamıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde bahsi geçen sorunlardan öte, belli başlı bazı faktörlerin de göz ardı edilmemesi gerekir. 1971'de Albaylar Cuntası'nın lideri Papadopoulos'un, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ı içine alacak bir konfederasyon tezi öne sürmesine rağmen, 1973'te Papadopoulos'u deviren Ioannidis'in Türkiye'ye karşı daha sert politikalar izlemesi, konfederasyon tezinin gerçekçi olmadığını ya da ilişkilerin güven temelinden son derece uzak olduğunu açıkça göstermiştir.

Nitekim her iki ülkenin dış politika davranışlarını etkileyen en temel faktörlerden biri, paylaşılan ortak, fakat farklı algılanan bir geçmiştir. Bu da ilişkilerdeki karşılıklı güvensizliği besleyen temel olgulardan birisidir. İki ulusun da toplumsal hafızalarında yer eden değer yargıları ve imajlar, iki ülke arasındaki barış ve işbirliği dönemlerinde doğrudan etkili sonuç doğurmamakla birlikte, kriz dönemlerinde karşılıklı algılamalarda olumsuz bir etki yaratabilmektedir.

Öte yandan Yunan dış politikasının genel olarak Türkiye temelinde geliştiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar Soğuk Savaş döneminde kuzeyden tehdit algısı öne çıkarılsa da, bu tutum Yunan dış politikasındaki genel yönelimi hiçbir zaman değiştirmemiştir. Bunun temel sebebi ise Yunanistan'ın yaşadığı "ulusal" travmaların genellikle "Türkiye" ve "Türkler" üzerine inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim Temmuz 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi Türkiye açısından askeri ve diplomatik bir başarı olarak değerlendirilirken, Yunanistan açısından 1922

“felaketi” gibi bir “ulusal trajedi” olarak hafızalara kazınmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Yunan ulusal bilincinde yer eden “Türkiye” ve “Türk” imajı, beraberinde birtakım olumsuzlukları da çağrıştırmaktadır.

Bununla birlikte Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ya da Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin yol açtığı gelişmeler, dolaylı olarak Yunanistan'da Cunta'nın düşmesine olanak sağlamış ve sivillerin iktidara gelerek demokrasinin yeniden yerleştirilmesi için ortam hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030.01/10.61.22, 19.10.1967.

BCA, 030.01/16.89.10, 1967.

BCA, 030.18/217.20.5, 19.03.1968.

BCA, 030.18/222.49.19, 28.06.1968.

BCA, 030.18/228.89.15, 07.12.1968.

BCA, 030.18/305.74.15, 07.09.1973.

BCA, 030.18/305.74.9, 08.09.1973.

BCA, 030.18/305.80.7, 24.09.1973.

BCA, 030.18/314.32.5, 02.05.1974.

BCA, 030.18/317.46.9, 02.07.1974.

BCA, 030.18/317.47.8, 19.07.1974.

BCA, 030.18/317.47.12, 20.07.1974.

National Archives of UK Cabinet Papers (İngiliz Devlet Arşivi Bakanlar Kurulu Raporları), <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>, Erişim Tarihi: 30.08.2009

CAB 128/42, 27.04.1967.

CAB 128/49/52, 28.10.1971.

CAB 128/50/11, 24.02.1972.

CAB 128/53/20, 04.12.1973.

CAB 128/55/3, 22.07.1974.

CAB 129/178/2, 22.07.1974.

US National Archives (ABD Devlet Arşivi)

Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974ATO02175, 23.04.1974,
<http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=59891&dt=2474&dl=1345>, Erişim
Tarihi: 29.04.2010.

Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974ATO02594, 13.05.1974,
<http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=80364&dt=2474&dl=1345>, Erişim
Tarihi: 29.04.2010.

Central Foreign Policy Files, Record Group 59, No: 1974MOSCOW11088,
18.07.1974,
<http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=116324&dt=2474&dl=1345>, Erişim
Tarihi: 29.04.2010.

KİTAPLAR

Aarbakke, Vemund, **The Muslim Minority of Greek Thrace**, Vol. I,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Bergen, 2000.

Acemoglu, Daron - Robenson, James A., **Economic Origins of Dictatorship and
Democracy**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Adams, T. W. - Cotrell, A. J., **Kıbrıs'ta Komünizm**, Ankara, 1967.

Ahmad, Feroz, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,
İstanbul, 2008.

Aksu, Fuat, **Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler
Üzerine Bir İnceleme**, SAEMK, Ankara, 2001.

Aktar, Ayhan, **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, 7. Basım, İletişim
Yayınları, İstanbul, 2004.

Aleksandris, Aleksis, **The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish
Relations 1918-1974**, Center for Asia Minor Studies, Athens, 1983.

Altay, Şakir – Keskin, Veli, **Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü**, Bilgi Basımevi, Ankara, 1969.

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)**, 3. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, 3. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

_____, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Ataöv, Türkkaya, **Amerika, NATO ve Türkiye**, İleri Yayınları, İstanbul, 2006.

Babiniotis, Georgios, **Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas**, 3. Basım, Kentro Leksilogias E.R.E, Athina, 2008.

Bağcı, Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, 2. Basım, METU Press, Ankara, 2001.

Bahcheli, Tozun, **Greek-Turkish Relations since 1955**, Boulder: Westview Press, 1990.

Bilge, A. Suat, **Büyük Düş: Türk-Yunan Siyasi İlişkileri 1919-2000**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.

Bilsel, Cemil, **Devletler Hukuku: Devletler Arasında Andlaşmalar**, 3. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1936.

_____, **Lozan**, Cilt II, İstanbul, 1933.

Chousein, Şule, **Evolution of Minority Rights in Europe: The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2006.

- Cin, Turgay, **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege’de Karasuları Sorunu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000.
- Clogg, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Couloumbis, Theodore A., **The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle**, Praeger, New York, 1983.
- Çay, Abdulhaluk, **Kıbrıs’ta Kanlı Noel 1963**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.
- Demirözü, Damla, **Savaştan Barışa Giden Yol: Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Deringil, Selim, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası**, 4.Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.
- Dimitrakos, Dimitris, **Kostas Mitsotakis: Politiki Viografia**, Cilt I, Papazisis, Athina, [198?].
- Dolman, Everett Carl, **The Warrior State: How Military Organization Structures Politics**, Palgrave Macmillan, New York, 2004.
- Erdem, Gökhan, **Türkiye’de Askeri Darbeler ve Yönetimlerin Türk Dış Politikasına Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
- Erteğün, Münir N., **The Cyprus Dispute**, Oxford University Press, Oxford, 1981.
- Evans, Graham - Newnham, Jeffrey, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007.
- Fatouros, Mika Haritos, **The Psychological Origins of Institutionalized Torture**, Routledge, London, 2003.

Fırat, Melek, **1960-1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Fleischer, Hagen, **Stemma kai Svastika: H Ellada tis Katokhis kai tis Antistasis 1941-1944**, Cilt I, Ekdoseis Papazisi, Athina, t.y.

Gazioğlu, Ahmet C., **Enosis Çemberinde Türkler: İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952)**, 2. Basım, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2000.

Gemuhluoğlu, M. Ali, **Kıbrıs Sorunu (1960-1974)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.

Gibbons, Harry Scott, **Kıbrıs'ta Soykırım**, Özyurt Matbaası, Ankara, 2003.

Gönlübol, Mehmet ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 6. Basım, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

Gürel, Şükrü Sina, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayınları, Ankara, 1993.

Hale, William, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Çev. Petek Demir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Hart, Liddell, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, Cilt II, Çev. Kerim Bağrıaçık, 7. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, 5. Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

_____, **Kimin Adası? Kıbrıs'ın Akisi 1954-1968**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Hatipoğlu, Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Hatzivassiliou, Evanthis, **Greece and the Cold War: Frontline State 1952-1967**, Routledge, Oxon, 2006.

Heraclides, Alexis, **Yunanistan ve Doğu'dan Gelen Tehlike Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, Çev. Mihalis Vasilyadis – Herkül Millas, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Huntington, Samuel P., **Political Order in Changing Societies**, Yale University Press, New Haven, 1968.

_____, **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University, Cambridge, 1957.

Jusdanis, Gregory, **Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

Kakaounaki, Nikou, **2650 Meronykhta Synomosias**, Cilt II, 12. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 1976.

Karampelias, Yerasimos, **O Rolos ton Enoplon Dynameon stin Politiki Zoi tis Tourkias kai tis Elladas: Syngritiki Analysi ton Metapolemikon Stratiotikon Epemvaseon 1945-1980**, 4. Basım, Ellinika Grammata, Athina, 2001.

Karpat, Kemal H., **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Kennedy, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Çev. Birtane Karanakçı, 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993.

Kırlı Ntokme, Outkou, **Yunanistan'da Ulusal Kimlik Oluşumu ve Dış Politikaya Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

- Kızılyürek, Niyazi, **Milliyetçilik Kısılcacında Kıbrıs**, 3. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kitsikis, Dimitris, **Ellas kai Ksenoi 1919-1967**, Bibliopoleion tis “Estias”, I. D. Kollarou, Athina, 1977.
- _____, **Istoria tou Ellinotourkikou Khorou (1928-1973)**, 2. Basım, Estia, Athina, 1995.
- Koçak, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt I, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Kofas, Jon V., **Intervention and Underdevelopment: Greece during the Cold War**, Pennsylvania State University Press, University Park, PA, 1989.
- Koliopoulos, John S. – Veremis, Thanos M., **Modern Greece: A History since 1821**, Wiley-Blackwell, 2010.
- Markezinis, Spyros B., **Syghroni Politiki Istoria tis Ellados (1936-1975)**, Cilt III, Ekdotikos Organismos Papyros, 1994.
- Markides, Kyriacos C., **The Rise and Fall of the Cyprus Republic**, Yale University Press, New Haven, 1977.
- Mayes, Stanley, **Makarios: A Biography**, Macmillan, London, 1981.
- Meletopoulos, Meletis, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008.
- Meray, Seha L. (Çev.), **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler**, Birinci Takım, Cilt I, Kitap I, 2. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- _____, **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler**, İkinci Takım, Cilt II, 2. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Millas, Herkül, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar: Dil, Din ve Kimlikleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

_____, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Miller, James Edward, **The United States and the Making of Modern Greece: History and Power 1950-1974**, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2009.

Nordlinger, Eric A., **Soldiers in Politics: Military Coups and Governments**, Prentice-Hall, New Jersey, 1977.

Oberling, Pierre, **Bellapais'e Giden Yol**, Çev. Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1987.

Oran, Baskın (Ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Oran, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs: Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 43, Ankara, 2000.

Öksüz, Hikmet, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006.

Pallis, Alexander Anastasius, **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)**, Çev. Orhan Azizoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

Panagiotakos, Konstantinos P., **Kypros: O Fakellos tis Megalis Prodosias**, 2. Basım, Ekdoseis Filippoti, Athina, 1986.

Papadimitriou, Giannis, **H Analampi tis Aristeras: Okto Synklonistikes Eklogikes Anametriseis 1950-1967**, Ekdoseis Filistor, Athina, 2001.

- Papandreou, Andreas G., **Namlunun Ucundaki Demokrasi**, Çev. Semih Koray - Mehmet Emin Yıldırım, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1988.
- Papastratis, Procopis, **British Policy Towards Greece During the Second World War 1941-1944**, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.
- Pentzopoulos, Dimitri, **The Balkan Exchange of Minorities and Its Impact on Greece**, C. Hurst&Co. Ltd., London, 2002.
- Rizas, Sotiris, **Oi Ellinotourkikes Skheseis kai to Aigaio 1973-1976**, I. Sideris, Athina, 2006.
- _____, **Oi Hnomenes Politeies, H Diktatoria ton Syntagmatarkhon kai To Kypriako Zitima 1967-1974**, 2. Basım, Ekdoseis Pataki, Athina, 2004.
- Sakkas, Giannis D., **H Eamiki Antistasi 1941-1944: Mia Kritiki Prosengisi**, Ekdoseis Papazisi, Athina, 1998.
- Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 17. Basım, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.
- _____, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.
- Sarıca, Murat ve diğerleri, **Kıbrıs Sorunu**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.
- Smith, Michael Llewellyn, **Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919-1922**, Allen Lane, London, 1973.
- Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, Cilt I, 3. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.
- _____, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, Cilt II, Kesim A, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

- Sönmezoğlu, Faruk, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- Stavrianos, L. S., **The Balkans since 1453**, C. Hurst&Co. Ltd., London, 2000.
- Stekos, Konstantinos – Sklavenitis, Triandafillos, **Pentakosia Khronia Entypis Paradosis tou Neou Ellinismou (1499–1999)**, Vouli ton Ellinon, Athina, 2000.
- Stephen, Michael, **The Cyprus Question**, Northgate Publications, London, 2001.
- Stratos, Konstantinos, **Antithesi kai Diafonia: H Stasi ton Efimeridon sti Diktatoria 1967-74**, Ekdoseis Kastanioti, Athina, 1995.
- Svolopoulos, Konstantinos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945**, Cilt I, 9. Basım, Estia, Athina, 2002.
- _____, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**, Cilt II, 8. Basım, Estia, Athina, 2008.
- Svoronos, Nikos, **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, Çev. Panayot Abacı, Belge Yayınları, İstanbul, 1988.
- Şimşir, Bilal (Der.), **Lozan Telgrafları I (1922-1923)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.
- Tağmat, Çağla Derya, **Yunanistan'da Büyük Açlık ve Türk Yardımları (1941-1943)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010.
- The Sacrifices of Greece in the Struggle of the United Nations 1940-1945: Sacrifices, Dead, Massacres, Disease, Famine, Destruction, Economic Ruins**, Athens, 1946.
- Valinakis, G. Giannis, **Eisagogi stin Elliniki Eksoteriki Politiki 1949-1988**, 4. Basım, Paratiritis, Thessaloniki, 2003.

Veremis, Thanos, **Valkania: Apo ton 19° os ton 21° Aiona, Domisi kai Apodomisi Kraton**, 6. Basım, Ekdoseis Pataki, Athina, 2008.

Vournas, Tasos, **Istoria tis Synkhronis Elladas: Khounta – Fakelos Kyprou (1967-1974)**, 8. Basım, Ekdoseis Pataki, Athina, 2007.

Watson, Cynthia – Danopoulos, Constantine P., **The Political Role of the Military: An International Handbook**, Greenwood Press, London, 1996.

Weber, Max, **Sosyoloji Yazıları**, Çev. Taha Parla, 2. Basım, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.

Woodhouse, Christopher Montague, **A Short History of Greece**, 1965.

Yılmaz, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, 2. Basım, Yorum Yayıncılık, Ankara, 1982.

Zaharias, Kostis, **Eleftherios Venizelos: O Anamorfotis tis Ellados**, Dromon, Athina, 2007.

Zaousis, Aleksandros L., **O Empaignos apo tis Arkhes tou 1968 eos tis 24 Iouliou 1974**, Cilt II, Ekdoseis Papazisi, Athina, 1998.

MAKALELER

Aktar, Ayhan, “*Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’nin İlk Yılı: Eylül 1922 – Eylül 1923*”, (Der. Müfide Pekin), **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Aleksandris, Aleksis, “*To Istoriko Plaisio ton Ellinotourkikon Skheseon*”, **Oi Ellinotourkikes Skheseis 1923-1987**, Ekdoseis Gnosi&ELIAMEP, Athina, 1988.

Anagnostopoulou, Athanasia, “*Göçmen Yerleşiminin Toplumsal ve Kültürel Etkileri*”, (Der. Müfide Pekin), **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında**

Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Anthem, Thomas, “*The Greek Crisis*”, **Contemporary Review**, 207:1196, Sept. 1965.

Balta, Evangelia, “*Mübadillerin Tarihi ve Yunan Tarihyazımındaki Yeri*”, (Der. Müfide Pekin), **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Birand, M. Ali, “*Ege Denizindeki Anlaşmazlık Neden Çıktı*”, **Milliyet**, 17.04.1974.

Clogg, Richard, “*The Troubled Alliance: Greece and Turkey*”, (Ed. Richard Clogg), **Greece in the 1980s**, St. Martin’s Press, New York, 1980.

Copp, DeWitt S., “*Papandreou: How Far Left Will He Go?*”, **Human Events**, 41:44, Oct. 31, 1981.

Coufoudakis, Van, “*Greek-Turkish Relations, 1973-1983: The View from Athens*”, **International Security**, Vol. 9, No. 4, Spring 1985.

Danopoulos, Constantine P., “*Military Professionalism and Regime Legitimacy in Greece, 1967-1974*”, **Political Science Quarterly**, Vol. 98, No. 3, Autumn 1983.

Erhan, Çağrı, “*1945-1960 ABD ve NATO’yla İlişkiler*”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “*Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı*”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 51, Sayı: 1, 1996.

Fırat, Melek, “*6-7 Eylül Olayları*” Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “1919-1923 Yunanistan’la İlişkiler”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “1923-1939 Yunanistan’la İlişkiler”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “1945-1960 Yunanistan’la İlişkiler”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “1960-1980 Yunanistan’la İlişkiler”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “Yunan İç Savaşı” Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Galiatsatos, Panagis, “*Pire ston Tafo ta Mystika tis Prodosias*”, **Kathimerini**, 17.08.2010.

Gevgilili, Ali, “*Ege Denizi, Petrol ve Kıta Sahaneliği*”, **Milliyet**, 28.04.1974.

Göktepe, Cihat, “*The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey’s Foreign Relations*”, **Middle Eastern Studies**, Vol. 41, No. 3, May 2005.

“*Greece: The Coup That Collapsed*”, **Time Magazine**, 22.12.1967.

Güresin, Ecvet, “*Kıral Darbesi*”, **Cumhuriyet**, 22.04.1967.

Hatzivassiliou, Evanthis, “*Security and the European Option: Greek Foreign Policy, 1952-62*”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 30, No. 1, Jan. 1995.

_____, “*The Lausanne Treaty Minorities in Greece and Turkey and the Cyprus Question, 1954-9*”, **Balkan Studies**, 32:1, 1991.

İpekçi, Abdi, “*Kıbrıs’taki Darbe ve Türkiye*”, **Milliyet**, 16.07.1974.

Karanikas, Khristos Z., “*H Anatoli tis Dimokratias*”, **To Vima**, 13.08.2000.

Keskin, Funda, “*Komintern ve Kominform*” Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Konstantopoulos, Savvas, “*H Moiraia Poreia*”, **Eleftheros Kosmos**, 23.04.1967.

Kousoulas, D. George, “*Greek Politics*”, **Balkan Studies**, 8:2, 1967.

Macar, Elçin, “*Patrik VI. Konstantinos’un Sınırdışı Edilmesi*”, **Tarih ve Toplum**, Sayı: 155, Kasım 1996.

Messas, Kostas, “*Greece*”, (Ed. Cynthia Watson, Constantine P. Danopoulos), **The Political Role of the Military: An International Handbook**, Greenwood Press, London, 1996.

Mouzelis, Nicos - Pagoulatos, George, “*Civil Society and Citizenship in Post-War Greece*”, (Ed. Faruk Birtek, Thalia Dragonas), **Citizenship and the Nation-State in Greece and Turkey**, Routledge, Oxon, 2005.

Nachmani, Amikam, “*Civil War and Foreign Intervention in Greece: 1946-49*”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 25, No. 4, Oct. 1990.

Oikonomidis, Foivos, “*Oi Skheseis Akrodeksias Omadas me tous Amerikanous*”, **Eleftherotypia**, 21.04.2007.

Oran, Baskın, “*1919-1923 Lausanne Barış Antlaşması*”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “1945-1960 Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1: Dönemin Bilançosu”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “Self Determinasyon – Self Government” Kutusu, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, “Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği: TDP'nin Kuramsal Çerçevesi”, (Ed. Baskın Oran), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 11. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Papahelas, Aleksis, *Philips Talbot'la röportaj*, **To Vima**, 22.04.2001.

Ploumidis, Manousos, “*Dyskheris Fasis dia ton Kypriakon*”, **To Vima**, 01.03.1970.

_____, “*Oi Dyo Stokhoi tis Moskhas*”, **To Vima**, 04.03.1970.

Psomiades, Harry J., “*The Cyprus Dispute*”, **Current History**, 48:285, May 1965.

_____, “*The Ecumenical Patriarchate under the Turkish Republic*”, **Balkan Studies**, 2:1, 1961.

Resis, Albert, “*The Churchill-Stalin Secret Percentages Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944*”, **The American Historical Review**, Vol. 83, No. 2, Apr. 1978.

Sfikas, Thanasis D., “*The People at the Top Can Do These Things, Which Others Can't Do: Winston Churchill and The Greeks 1940-45*”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 26, No. 2, Apr. 1991.

Stavrianos, L. S., “*The Greek National Liberation Front (EAM): A Study in Resistance Organization and Administration*”, **The Journal of Modern History**, Vol. 24, No. 1, Mar. 1952.

Stone, David A., “*The Balkan Pact and American Policy*”, **East European Quarterly**, 28:3, Fall 1994.

Sulzberger, C. L., “*Greece Under The Colonels*”, **Foreign Affairs; an American Quarterly Review**, 48:2, Jan. 1970.

Terlexis, Pantazis, “*The Military and the Greek Constitution: A Comparison between the New and the Old Document*”, **The Western Political Quarterly**, Vol. 24, No. 3, Sep. 1971.

Thermos, Elias, “*Conflict and Prospects in Greek Politics*”, **East European Quarterly**, 8:2, Summer 1974.

Tsitsopoulos, Georgios – Veremis, Thanos, “*Oi Ellinotourkikes Amyntikes Skheseis*”, **Oi Ellinotourkikes Skheseis 1923-1987**, Ekdoseis Gnosi&ELIAMEP, Athina, 1988.

Ülman, A. Haluk, “*Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968)*”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 3, Eylül 1968.

GAZETELER

Türkçe Gazeteler

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Tercüman

Yunanca Gazeteler

Akropolis

Eleftheros Kosmos

Ta Nea

To Vima

INTERNET KAYNAKLARI

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/529932.stm>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=cunta&ayn=tam>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=darbe&ayn=tam>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=devrim&ayn=tam>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=ihtilal&ayn=tam>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=konfederasyon&ayn=tam>

<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/>

EKLER

EK 1- CAB 128/42 - Yunanistan'daki gelişmelere ilişkin 27 Nisan 1967 tarihli İngiliz Bakanlar Kurulu raporu.

EK 2- CAB 128/53/20 - Yunanistan'daki son duruma ilişkin 4 Aralık 1973 tarihli İngiliz Bakanlar Kurulu raporu.

EK 3- BCA 030.01/10.61.22 - Başbakan Süleyman Demirel'in Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na Keşan-Dedeoğaç görüşmeleri ve Kıbrıs konusu üzerine yazdığı 19 Ekim 1967 tarihli mektup.

EK 4- BCA 030.01/16.89.10 - 1967 yılında Kıbrıs'ta meydana gelen olaylar ve sonuçları hakkında Başbakan Süleyman Demirel'in beyanatu.

EK 5- CAB 128/49/52 - Kıbrıs'taki gelişmelere ilişkin 28 Ekim 1971 tarihli İngiliz Bakanlar Kurulu raporu.

EK 6- CAB 128/50/11 - Kıbrıs'taki gelişmelere ilişkin 24 Şubat 1972 tarihli İngiliz Bakanlar Kurulu raporu.

EK 7- BCA 030.18/317.47.8 - TSK tarafından Kıbrıs'a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakan Bülent Ecevit'in yetkili kılınmasına dair 19 Temmuz 1974 tarihli kararname.

EK 8- BCA 030.18/317.47.12 - Kıbrıs'ta gelişen olaylar sonucu savaşı gerektiren bir durumun baş göstermesi nedeniyle alınacak tedbirler.

EK 9- CAB 128/55/3 - Kıbrıs'taki son gelişmelere ilişkin 22 Temmuz 1974 tarihli İngiliz Bakanlar Kurulu raporu.

EK 10- CAB 129/178/2 - İngiliz Savunma ve Dışişleri Bakanlığının İngiliz Bakanlar Kuruluna sunduğu Kıbrıs'taki gelişmeleri özetleyen 22 Temmuz 1974 tarihli rapor.

EK 11- BCA 030.18/305.80.7 - Ege Denizi'nde Türk karasuları dışında TPAO tarafından petrol araması yapılmasına izin verilmesine dair 24 Eylül 1973 tarihli kararname.

EK 12- BCA 030.18/305.74.9 - Ege Denizi'nde Continental Oil Company of Turkey Şirketi tarafından arama yapılmasına izin verilmesine dair kararname.

EK 13- BCA 030.18/305.74.15 - Ege Denizi'nde Ashland Oil of Turkey Inc. Şirketi tarafından arama yapılmasına izin verilmesine dair kararname.

EK 14- BCA 030.18/314.32.5 - TPAO tarafından Ege Denizi'nde petrol araması yapılmasına izin verilmesi.

EK 15- BCA 030.18/317.46.9 - TPAO'ya Ege Denizi Türk kıta sahanlığında bulunan dört ayrı sahada petrol arama ruhsatnamesi verilmesi.

EK 16- BCA 030.18/217.20.5 - Yunanistan ile Türkiye arasındaki konuları, özellikle azınlık işlerini gözden geçirmek üzere Atina'daki görüşmelere Adnan Bulak başkanlığında katılacak heyet.

EK 17- BCA 030.18/222.49.19 - Yunanistan ile Türkiye arasındaki sorunlar ve azınlıklar konusunda Viyana'da yapılacak olan toplantıya katılacak heyet.

EK 18- BCA 030.18/228.89.15 - Atina'da yapılacak Türk-Yunan Kültür Komisyonu toplantısına ve Gümülcine'deki Türk azınlık okulları hakkında incelemelerde bulunmak üzere Sıtkı Bilmen başkanlığında bir heyetin katılması.

EK 19- Yunanistan'da Albaylar Cuntası'na dair bazı fotoğraflar.

SECRET

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF
HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT*Printed for the Cabinet. September 1967*CC (67)
23rd Conclusions

Copy No. 33

CABINET

*CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at
10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 27th April, 1967,
at 10 a.m.*

Present:

The Right Hon. HAROLD WILSON, M.P., Prime Minister	
The Right Hon. GEORGE BROWN, M.P., Secretary of State for Foreign Affairs	The Right Hon. MICHAEL STEWART, M.P., First Secretary of State and Secretary of State for Economic Affairs
The Right Hon. JAMES CALLAGHAN, M.P., Chancellor of the Exchequer	The Right Hon. LORD GARDINER, Lord Chancellor
The Right Hon. HERBERT BOWDEN, M.P., Secretary of State for Commonwealth Affairs	The Right Hon. RICHARD CROSSMAN, M.P., Lord President of the Council
The Right Hon. ROY JENKINS, M.P., Secretary of State for the Home Department	The Right Hon. WILLIAM ROSS, M.P., Secretary of State for Scotland
The Right Hon. PATRICK GORDON WALKER, M.P., Minister without Portfolio	The Right Hon. DOUGLAS JAY, M.P., President of the Board of Trade
The Right Hon. ANTHONY CROSLAND, M.P., Secretary of State for Education and Science	The Right Hon. ANTHONY GREENWOOD, M.P., Minister of Housing and Local Government
The Right Hon. THE EARL OF LONGFORD, Lord Privy Seal	The Right Hon. R. J. GUNTER, M.P., Minister of Labour
The Right Hon. FRED PEART, M.P., Minister of Agriculture, Fisheries and Food	The Right Hon. BARBARA CASTLE, M.P., Minister of Transport
The Right Hon. CLEDWYN HUGHES, M.P., Secretary of State for Wales	The Right Hon. RICHARD MARSH, M.P., Minister of Power
The Right Hon. ANTHONY WEDGWOOD BENN, M.P., Minister of Technology	

The following were also present:

The Right Hon. FREDERICK MULLEY, M.P., Minister of State for Foreign Affairs (Item 4)	The Right Hon. SIR ELWYN JONES, Q.C., M.P., Attorney-General (Items 2-4)
The Right Hon. JOHN SILKIN, M.P., Parliamentary Secretary, Treasury	

Secretariat:

SIR BURKE TREND
MR. P. ROGERS
MR. W. A. NIELD
MR. H. L. LAWRENCE-WILSON

SECRET

CAB 128/42

CC 23 (67)

South-East
Asia Treaty
Organisation
Council Meeting

The Foreign Secretary said that the SEATO Council meeting in Washington during the previous week had been dominated by representatives of the countries providing troops for the Vietnam war and these had attacked ourselves and other signatories of the SEATO Treaty for not doing so. There was no obligation on us under the Treaty to provide troops for Vietnam and he had strongly maintained the view that the most valuable contribution that we could make lay in continuing our diplomatic efforts to stop the fighting. The first draft of the communiqué of the conference had been belligerent in tone but he had succeeded in obtaining agreement to substantial amendments which made it acceptable to us.

Vietnam
(Previous
Reference:
CC (67) 15th
Conclusions,
Minute 2)

The Foreign Secretary said that he had discussed the situation in Vietnam at length with several members of the United States Administration, including the President, during his visit to Washington the previous week. It had been suggested that we might consider a fresh initiative in seeking a settlement as co-Chairmen with the Soviet Union of the Geneva Conference, if such diplomatic activity were taking place it would be easier for the United States Administration to resist internal pressures to increase the intensity of the fighting in Vietnam. A further direct approach to the Soviet Government on Vietnam at this stage would raise difficulties for them in view of the recent failure in Vietnam to extend the Tet truce, but it might be possible to approach the problem indirectly through a meeting of the Geneva Conference on the associated problem of Laos. There was as yet no firm information about the alleged damage through American bombing to the British cargo ship *Dartford* in Haiphong Harbour, and our Consul-General had so far been unable to obtain permission from the North Vietnamese Government to investigate the incident. Although the ship was technically British, it had a Chinese crew, apart possibly from two officers, was under charter to the Government of the People's Republic of China and was part of the fleet which they were using to supply Vietnam.

Greece
(Previous
Reference:
CC (65) 40th
Conclusions,
Minute 2)

The Foreign Secretary said that it was now clear that the group of middle ranking Service officers who had succeeded in taking over power in Greece had done so with the support of the Greek Armed Forces as a whole. King Constantine had not been a party to the revolt and had shown great courage in his dealings with its leaders; he had succeeded in imposing a civilian Prime Minister on them and had expressed the hope that there would soon be a return to parliamentary government. We had co-ordinated our action during the crisis with that of the Governments of the United States and Turkey and were continuing to do so. A letter had been received from the Foreign Minister of the new Greek Government: we must decide whether or not to reply to this. To refuse to have dealings with the new Greek Government would mean breaking off diplomatic relations with Greece and we could avoid any question of recognition of the new régime, or of approval for it, if we took the line that we were merely continuing relations with a Government whose Head of State was unchanged. He proposed therefore to authorise an acknowledgment of the letter from the Greek Foreign Minister.

CAB 128/42

In discussion it was argued that a distinction must be drawn between our having continuing relations with the new Greek Government, which had overthrown parliamentary government, and any action which could be construed as signifying approval; the fact that King Constantine had indicated his acceptance of the new Government by presiding over a meeting was not relevant to this point. On the other hand it was our normal practice to have diplomatic relations with Governments which were effectively in power whether or not we approved of them. The fact that in this instance King Constantine, to whom our Ambassador was accredited, remained on the throne meant that no new act of recognition was involved but merely a continuance of existing relations. The situation in Sierra Leone was in many respects a parallel, in that a military *coup* had overthrown the previous parliamentary government but The Queen continued to be recognised as Head of State.

It was not yet clear whether recent events in Greece would have repercussions in Cyprus. It was not thought that General Grivas was in any way involved, but the existence in the island of large quantities of Czech arms which might be issued to Greek Cypriot troops and police posed a problem. The Foreign Secretary was in touch with the Secretary-General of the United Nations with a view to ensuring the closest possible control of these arms by the United Nations troops in Cyprus in the period immediately ahead.

South Arabia
(Previous
Reference:
CC (67) 21st
Conclusions,
Minute 1)

The Foreign Secretary said that he had had a very lengthy and difficult meeting on 16th April with members of the United Nations Mission to South Arabia. He had eventually succeeded in agreeing with them a joint statement covering the situation in South Arabia and the part which the United Nations might play in finding a solution there. It had been essential to do this as a basis on which we could reply to any report which the Mission might make to the United Nations, since this was likely to be hostile to us. The situation in Aden had been relatively quiet since the Mission had left and the Minister without Portfolio (Lord Shackleton) would be returning that day for discussions with him. He would report further to the Cabinet in the following week on our plans for South Arabia.

Visit of the
Prime Minister
to Bonn

The Prime Minister said that during his visit to Bonn earlier that week for the funeral of the former Federal German Chancellor, Dr. Adenauer, he had met a large number of Heads of Government, including those of the United States and members of the European Economic Community and the European Free Trade Association. He had also met the South African Foreign Minister, Dr. Muller, and had discussed the Rhodesian situation with him. The hope of the South African Government appeared to be that a peaceful settlement of the Rhodesian problem would be reached and they did not appear to be willing to sustain the illegal régime. The Cabinet should consider a report on the current situation in Rhodesia in the near future.

Nigeria
(Previous
Reference:
CC (67) 17th
Conclusions,
Minute 3)

The Commonwealth Secretary said that, as a result of actions by the Government of the Eastern Region of Nigeria the situation in the country was extremely tense and hostilities might break out there in the near future.

CAB 128/42

SECRET

CAB 128/53/20

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT

CM(73) 59th
Conclusions

COPY NO 83

CABINET

CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet
held at 10 Downing Street on
TUESDAY 4 DECEMBER 1973
at 10.30 am

PRESENT

The Rt Hon Edward Heath MP
Prime Minister

The Rt Hon Lord Hailsham of St Marylebone
Lord Chancellor

The Rt Hon William Whitelaw MP
Secretary of State for Employment
(Items 4-6)

The Rt Hon Lord Carrington
Secretary of State for Defence

The Rt Hon Robert Carr MP
Secretary of State for the Home
Department

The Rt Hon James Prior MP
Lord President of the Council

The Rt Hon Sir Keith Joseph MP
Secretary of State for Social Services

The Rt Hon Geoffrey Rippon QC MP
Secretary of State for the Environment

The Rt Hon Margaret Thatcher MP
Secretary of State for Education and
Science

The Rt Hon Gordon Campbell MP
Secretary of State for Scotland

The Rt Hon Peter Walker MP
Secretary of State for Trade and Industry

The Rt Hon Peter Thomas QC MP
Secretary of State for Wales

The Rt Hon Joseph Godber MP
Minister of Agriculture, Fisheries and
Food

The Rt Hon Sir Geoffrey Howe QC MP
Minister for Trade and Consumer Affairs

The Rt Hon Lord Windlesham
Lord Privy Seal

SECRET

Greece

Previous
Reference:
CM(73) 57th
Conclusions,
Minute 2

THE MINISTER OF STATE FOR FOREIGN AND COMMONWEALTH AFFAIRS said that the new regime in Greece had issued a statement which made it clear that there was to be no early resumption of democratic government. The regime was coming under criticism in the North Atlantic Alliance but it was essential to retain Greece as a member, and instructions had now been sent to our Ambassador to take action which would, in practice, amount to recognition of the regime. It was not necessary to make a formal declaration of recognition.

The Cabinet -

Took note of the statements by the Minister of State for Foreign and Commonwealth Affairs.

EUROPEAN
COMMUNITY
AFFAIRS

3. THE PRIME MINISTER said that in the course of a brief visit to Brussels the previous day he had discussed with the Belgian Prime Minister and Foreign Minister, and with the Prime Minister of Luxembourg, the forthcoming Summit meeting to be held in Copenhagen on 14 and 15 December. He had also met the President of the Commission, M Ortolini.

The Cabinet -

Took note of the statement by the Prime Minister.

NORTHERN
IRELAND

Previous
Reference:
CM(73) 58th
Conclusions,
Minute 4

4. THE PRIME MINISTER said that a preparatory conference to discuss the formation of a Council of Ireland would be held with representatives of the Irish Government and the Executive-Designate on 6 and 7 December. He hoped to be present for most of the time, and the Foreign and Commonwealth Secretary and the Secretary of State for Northern Ireland would also be there. He had not accepted a suggestion of the Irish Government that the conference should be under the chairmanship of someone from the Commonwealth or the European Community, and he would take the chair himself.

The Cabinet -

Took note of the statement by the Prime Minister.

1533

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara, 19.10.1967

Sayın Osman Bölükbaşı
Millet Partisi Genel Başkanı
Ankara Milletvekili

Yunanistan Başbakanı ile 9 ve 10 Eylül tarihlerinde Kıbrıs konusunda yaptığımız görüşmeler vesilesiyle göndermek lütfunda bulunduğunuz 28 Eylül 1967 tarihli mektubu aldım.

Genellikle dış siyasetimiz konusunda ve özellikle Kıbrıs bahsinde gösterdiğiniz ilgi ve hassasiyeti daima takdirle karşılamaktayım.

Millî menfaatimizi ve millî güvenliğimizi ilgilendiren hususlarda gerek Büyük Millet Meclisi huzurunda, gerek özel temaslarımızda, muhalefet partileri ile istişarede bulunmak ve icabında gerekli bilgileri arz etmek; Hükümetimizce takibinde isabet görülen bir yol olarak kabul edilmektedir. Son mektupları bize bu imkânı sağlamıştır.

Yunan Hükümeti ile 9 ve 10 Eylül tarihlerinde vâki görüşmelerimiz Yunanistan Başbakanının Atina'daki Büyükelçimiz vasıtasıyla bizimle görüşmek hususunda izhar ettiği ısrarlı bir arzunun neticesidir. Bu talep ilk defa Büyükelçimiz vasıtasıyla bize bildirildiği zaman yapılacak görüşmelerden ne gibi faydalar ve mahzurlar doğabileceği ciddi bir tetkike tâbi tutulmuştur.

-5-

030	01			10	61	22
-----	----	--	--	----	----	----

Yunanlıların; Enosis fikri etrafında görüşmeleri geliştirmek isteyebilecekleri hususu üzerinde dikkat ve itina ile durulmuştur. Görüşmelerden menfaatimizi ve dileklerimizi karşılayabilecek bir sonuç alınamaması ihtimali de gözünde bulundurulmuştur. Ancak 1963 yılı sonunda Kıbrıs'da hâdiselerin patlak verdiği günlerden bu yana, daima barışçı müzakereler tarafı olduğu dünyaya ilân etmiş bulunan Türkiye'nin, Yunanistan'dan gelen ve reddolunması takdirinde dünya kamu oyu huzurunda istismar konusu yapılacağı muhakkak olan ısrarlı müzakere taleplerini kabulden ilâfihaye kaçınmasının müşkülâtı da hesaba katılmıştır. Böyle bir ret halinde, yeni görüşme imkânının Türkiye'nin isteğine bağlı kalacağı dikkate alınmıştır.

Bu hesap sonucunda Yunanlıların devamlı ve ısrarlı teklif ve taleplerine uyularak Başbakanlar seviyesindeki görüşmenin yapılmasının, reddedilmesinden daha çok menfaatimize olduğu kanaatine varılmıştır.

Görüşmelerde fihakika Yunan idarecileri mektubunuzda belirtmiş olduğunuz veçhile ve bizim de tahminimize uygun olarak karşımıza Enosis tezi ile çıkmışlardır. Bunun karşısındaki tutumumuz, hiçbir şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayacak şekilde, Enosis tezinin asla kabul edilemeyeceğinin açıkça ifadesi ve kesinlikle reddedilmesi olmuştur.

030	01			10	61	22
-----	----	--	--	----	----	----

2

Bu bakımdan "son hudut görüşmesi ile Enosis'in Yunanlılarca değişmez bir gaye olduğu bir kere daha anlaşılmaış" ancak böyle bir gayenin tahakkukuna imkân bulunmadığı da bir kere daha ve değişmez bir tutum olarak kat'î bir lisanla tarafımızdan Yunan Hükümetine anlatılmıştır.

Esasen kanaatimizce Keşan ve Dedeağaç görüşmelerinin bizce en önemli sonucu da bu olmuştur. Yunanlıların Başbakanlar seviyesinde Türkiye'nin kat'î tutumunu tesbit edip siyasetlerini ve plânlarını buna göre hesaplayıp ayarlamaları imkânı kendilerine verilmiştir. Bu muhasebeyi yaptıktan sonra bizimle yine müzakereye tâlip olurlarsa bu yeni taleplerini; üzerine vaz'edecekleri zemini iyice düşünüp taşıdıktan sonra teklif etmeleri zaruretini duyacakları aşikârdır.

Bu vesile ile şu hususların da belirtilmesinde fayda mülâhaza etmekteyim: Kıbrıs konusunun milletlerarası bir ihtilâf mahiyetini almasının; beynelmilel çerçeve içinde davamıza yardımcı alâka ve destek aramasını zarurî bir hale getireceği aşikârdır. Nitekim Hükümetimiz bu yönde giriştiği devamlı gayretlerinin semerelerini büyük ölçüde elde edebilmişti. Ancak davamızı şu veya bu devlet veya devletler topluluğu sayesinde arzu edilen sonuca ulaştırabileceğimizi ümit ve iddia etmek de

030 01 10.61.22

3

doğru olmaz. Bu faaliyetimiz milletimizin ve Kıbrıs Türk Cemaatinin menfaatlerinin ve kanunî haklarının dünya halk efkârına tanıtılması ve Yunanistan ile Kıbrıs Rumlarının iddia ve taleplerinin mesnetsizliğinin anlatılması istikametinde yürütülmüştür.

İşte bu vakıalar ve ihtimaller mektubunuzda hem endişe hem temenni mahiyetinde temas buyrulan Kıbrıs siyasetimizin çerçevesinin tayininde bizim için bir ölçü teşkil etmektedir. Nitekim sınır görüşmelerinden dönüşte 12 Eylül tarihinde Basın mensuplarına yaptığım açıklamada belirtmiş olduğum veçhile, bizim Kıbrıs siyasetimizin temelini Kıbrıs'ın statüsünü tayin eden antlaşmalar teşkil eder. Bu antlaşmalar Kıbrıs meselesine taraf olan devletlerin ve Kıbrıs'taki cemaatlerin hak ve vecibelerini açıkça belirtmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti de esasen bu temel üzerinde ve cemaatlerin hak ve vecibelerinin bir muvazene dâhilinde tanınması suretiyle kurulmuştur.

1963 sonunda başlatılmış olan hâdiseler hem bu temel in yıkılmasını, hem de bu temele dayanan muvazenenin bozulmasını istihdaf etmektedir. Bu gaye Yunanistan yönünden ise işin Enosis ile sona erdirilmesi umidinde bağlanmıştır.

Biz son görüşmelerde, yukarıda arzedildiği veçhile, bu gayenin ve bu ümidin tahakkukuna imkân

030	01			10	61	122
-----	----	--	--	----	----	-----

bulunmadığını karşımızdakilere anlattık. Bu gaye ve ümid ile hesapsız hareketlere girişilirse bunun sonucunda büyük hüsrânların doğacağını izah ettik. Bütün bu izahatımızda arkamızda iktidarı ve muhalefeti ile bütün bir milletin bulunduğunu bilerek ve hissederek kesin konuştuk, kuvvetli davrandık. Bu hususta en ufak bir endişeye mahal olmadığını bihassa belirtmek isterim.

Bu son izahat ile mektubunuzda temas ettiğiniz görüşleri ve endişeleri karşılayacak bilgileri arzemiş olabildiğimi ümid ederim. Millî davamıza her zaman gösterdiğiniz büyük hassasiyet için ve bana bu konuda izahat vermek imkânını bahsetmiş olmanızdan dolayı teşekkürlerimi en halisane dileklerle ve saygılarımla sunarım.

Süleyman Demirel
Başbakan

030 01 | | | 110 (6) 177

5

EK 4

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

BAŞBAKAN SÜLEYMAN DEMİREL BUGÜN BİR BEYANAT VEREREK KIBRIS'DA VUKUBULAN SON HADİSELERLE NETİCELERİ HAKKINDA AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMAYI YAPMIŞLARDIR:

NOT: saat 19.00 a kadar ambargoludur.

15 Kasım 1967 akşamı Kıbrıs'da, iki Türk köyüne karşı girişilen vahşî tecavüz sonunda çok ciddî bir buhran doğmuştur. Büyük milletimizin, Meclislerimizin, Hükümetimizin ve bütün teşekküllerimizin; Kıbrıs'da meydana gelen bu hadiseyi büyük bir nefretle karşıladığını, bütün cihan gördü. Bu haklı tepki; bir öfke ve hiddet ifadesi değildi. Devam edegelen cinayetlere ve vahşete karşı millî şuurun galeyan haline gelmesi idi.

Şurasını hemen ifade etmeliyim ki; bu hadise dünya efkârı umumiyesini bugüne kadar vâkî olmadığı şekilde tesiri altında bıraktı. Böylece Kıbrıs'da meydana gelen hâdiseler sadece Türkiye'nin meselesi değil, bütün beşeriyetin meselesi olma hüviyetini kazandı.

Bu gösterdi ki, vahşete göz yumulmasının izahı yapılamaz. Hiçbir millet böylesine şen'i, böylesine gaddarca işlenen fiilleri görmemezlikten gelemez. Kıbrıs'da cinayetler zincirinin son halkası olmasını ümit ve temenni ettiğimiz bu hadise; memleketimizi, haklarımızın, şerefimizin ve vecibelerimizin korunması ve yerine getirilmesi için ne yapmamız lâzım ise onu yapmağa bizi sevketti. Böylece inkişaf eden vak'a etrafında büyük Milletimiz an'anevî hasletlerine yakışır şekilde tesanüt gösterdi. Azim ve kararlılık içinde oldu.

Bütün cihan; Türkiye'nin, haklarından feragat etmeyi asla kabul etmeyeceğine ve şerefi uğruna her türlü fedakârlığı tereddütsüzce göze alacağına bir kere daha şahit oldu.

030 01 16 89/10

Millî dâvalarımızda beraberlik, âhenk ve tesanütle hareket ettiğimiz müddetce, bizi rencide edecek neticeleri daima bertaraf edebileceğimiz bir defa daha ortaya çıktı. Hükümetimiz, Kıbrıs meselesini barışçı yollardan çözmeyi politikasına esas ittihaz etmiştir. Ancak, bunun ne pahasına olursa olsun, barışçı yollardan ayrılınmayacağı manâsına gelmediği de def'atle ifade olunmuştur.

Barışçı yollardan meselenin çözülmesini araştırabilmenin Kıbrıs'da Türk Cemaatinin güvenlik içinde ve insanlık haysiyeti ile bağdaşır bir şekilde yaşamasına bağlı bulunduğunu da her vesile ile ve ısrarla söylemişizdir.

Şimdi, cereyan eden hâdisat hakkında, bugünkü şartların müsaadesi nisbetinde, umumî efkârımıza bilgi arzedeceğim.

15 Kasım 1967 de meydana gelen, izahı aklî ölçüler içerisinde gayri kabil, hangi neticeyi istihsal etmeyi hedef tuttuğu meçhûl bu olay karşısında Türkiye'nin ve Türk Hükümetinin hareketsiz kalacağını sananlar böyle bir düşünce temayülünde olanlar vahim bir hata işlemişlerdir. Nitekim Hükümetimiz; 15 Kasım'ı-16 Kasım'a bağlayan gece durumu değerlendirmiş ve Türk Anayasasının 66 ncı maddesine dayanılarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin 16 Mart 1964 tarihli kararı gözönünde bulundurularak, andlaşmalar gereğince müdahale hakkımızın kullanılmasına karar vermiştir. 16 Kasım günü Türkiye Büyük Millet Meclisi durumdan haberdar edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde cereyan eden müzakereler sonunda 17 Kasım günü, 435 üyenin 432 sinin tasvibi ile bir karar ittihaz olunmuştur.

15 Kasım gecesi karanlık basarken, Boğaziçi ve Geçitkale köylerini işgâl eden mütecavizler; gün ağarmadan bu köyleri terketmiş ve esir aldıkları soydaşlarımızı derhal serbest bırakmışlardır. 17 Kasım 1967 günü, Yunan Hükümetine bir nota çevdi edilmiş, meydana gelen bu buhranın sebepleri ile muhtemel neticeleri aynı zamanda, komşularımıza, dost ve müttefiklerimize izah edilmiştir.

030	81			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

1963 senesi Aralık ayında başlayan kanlı hadiseleri müteakip adada Türk Cemaatinin emniyetini tehdit eden başlıca iki kuvvet meydana getirilmişti. Bu kuvvetlerden birisi, Yunanistan Ordusunun bir parçası olan ve miktarı zaman içinde oniki bin ile onbeş bin arasında seyreden resmî Yunan kuvvetleridir. Yunanistan Ordusunun silâhları ile mücehhezdir. İkincisi ise, millî muhafızlar adı verilen ve Kıbrıs'lı Rumlardan müteşekkil iç kuvvetlerdir. Bunlar, çeşitli kaynaklardan tedarik edilen silâhlarla silâhlandırılmıştır. Her ikisi de andlaşmaların ve anayasanın derpiş etmediği, müsaade etmediği gayri meşrû kuvvetlerdir. Bunların maksadı adanın Türkiye tarafından istilâsına karşı koymak bahanesi altında, varlığına tahammül edemedikleri Türk Cemaatini ortadan kaldırmaktır. Zira Türkiye hiçbir zaman adayı istilâ etmek ve kendi topraklarının bir parçası yapmak gibi bir emelin içinde olmamıştır.

Bütün bu kuvvetlerin karşısında sayı ve silâh bakımından çok zayıf durumda olan Kıbrıs'lı Türk Mücahitleri, canlarını ve mallarını korumanın meşrû müdafaası içinde olmuşlardır.

1963 hadiselerinden bu yana Kıbrıs'da bir taraftan Türk varlığını ve kültürünü imhaya yönelmiş; işkenceyi, kıtali, tecavüzü, sindirme ve yıpratmayı her türlü insanlık ve akıl dışı muameleleri, çılgınca bir rüyanın tahakkuku için denemiş, denemeye amansız bir şekilde devam etmiş kuvvetlerle, bunun karşısında hakların en tabii si olan, "insan gibi yaşama", "insan olarak yaşama" hakkını müdafaa eden ve adanın her tarafına yayılmış, biribiri ile irtibatı olmayan, denizle irtibatı olmayan, dış dünya ile irtibatı olmayan kırkı mütecaviz mıntıkada yaşayan Türk Cemaati, mücadele içinde olagelmıştır. Türk cemaatinin bu mücadelesi haklı ve meşrû bir mücadeledir. Zira, İngiliz İmparatorluğunun adayı terketmiye karar verdiği günlerden başlayarak uzun süre cereyan etmiş müzakereler sonunda, Türk Cemaatine, anayasa ile haklar

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

3

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ - 4 -

tanınmıştır. Fakat 1963 de bu hakların tek tarafı olarak ihlâli cihetine gidilmiştir. Türkiye'yi ve Türk Cemaatini meşrû davranışların içine sokar işte budur. Yani, anlaşmalarla tesbit edilmiş bulunan hakların gasbedilmesine rıza göstermemektir.

15 Kasım 1967 hâdiseleri karşısında Hükûmetimizin takındığı tavrı ve aldığı kararları biraz evvel izah etmiştim. Bu tavrın ve kararların neticesinde üzerimize düşen vazifeyi eksiksiz olarak yerine getirmek için bütün askerî hazırlıkları yaptık. Bu zamana kadar, sülhçü yollarla almaya çalıştığımız neticelerden ne kadar gayri memnun ve ne kadar münkesir olduğumuz malûmdur. Buna rağmen sülhün bütün imkânlarının sonuna kadar kullanılmış olduğundan kesin şekilde emin olmak istedik.

Bu durum buhranla birlikte kesif bir diplomatik faaliyeti de ortaya çıkardı. Bu diplomatik faaliyetin hareket noktası bizim görüşlerimizi ele almaktaydı. Bizim görüşlerimiz, adadaki gayri meşrû Yunan kuvvetlerinin sür'atle adayı terki ve böylece Türk Cemaati üzerinde bir tedhiş vasıtası olmaktan çıkarılması ve Anayasaya aykırı olarak vücuda getirilmiş Rum Silâhlı kuvvetlerinin Türk Cemaati üzerinde, baskı, tedhiş ve tâciz vasıtası olmaktan çıkarılması şeklinde hülâsa edilebilen iki ana prensibi içine almakta idi.

Yapılan diplomatik faaliyetlerin sür'atle neticeye bağlanması üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Çalışmalar sonunda Yunan kuvvetlerinin adayı terki ve adadaki cemaatlerin güvenliği ile ilgili olarak, özü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U'Thant'ın çağırısında mevcut bir mutabakat Türkiye ile Yunanistan arasında hâsıl oldu.

Bu suretle anlaşmaların derpiş ettiği kontenjanlar dışındaki ve çeşitli tarihlerde adaya getirilmiş olan Yunan kuvvetlerinin personel, teçhizat ve eslihası ile birlikte adayı terketmelerine ait mutabakat uygulama safhasına girdi. Böylece

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

Türk-Yunan münasebetlerini derinden zedeleyen ve barışçı bir çözüm şekli gayretlerini sekteye uğratan mühim bir engel bertaraf edilmiş olmaktadır. Ayrıca Türk Cemaatine müteveccih büyük bir tehdit unsuru da, ortadan kalkmaktadır.

Meselenin ikinci kısmını; adadaki iç güvenliğin sağlanması ve bunun adadaki iç kuvvetlerle olan münasebetleri teşkil etmektedir. Adada, iç güvenliğin sağlanması hususunda Yunan Hükümeti ile aramızda prensip mutabakatı vardır. Şimdi, üzerinde hassasiyetle durduğumuz konu; bu konudur. Genel Sekreter U'Thant'ın çağırısında belirttiği gibi buhranın hakiki manasında sona ermesi ve harp tehdidinin ortadan kalkması; ancak, Kıbrıs'da sülh, sükün ve güvenliğin temini ile mümkündür.

Her halükârda Türk Hükümeti; Türk Cemaatinin güvenliğini temin edecek tedbirlerin behemahal tamamlanmasında musır olacaktır. Senelerdir üzerinde münakaşalar cereyan eden Kıbrıs mevzuunun nihai çözümü ile, 15 Kasım 1967 de meydana gelen hâdisenin doğurduğu buhranı aynı anda, ve bir arada mütalâa etmek mümkün değildir.

Buhranın izalesi yollarıyla, nihai çözümü bulma yolları tam olarak birbirine tetabuk etmez. Kıbrıs meselesinin biran evvel nihai bir çözüme bağlanması milletimizin umumî arzusudur. Ancak, meselenin içinde doğan ve onun bir parçası bulunan buhranın meydana getirdiği atmosfer içinde nihai çözümü aramak, hem buhranı daha çok genişletmiş olmak, hem de nihai çözümü elde edememiş olmak veya istenildiği şekilde elde edememek gibi neticeler doğurabilirdi. Bunu takiben de çok kısa zamanda yeni krizler doğuracak haller tahaddüs edebilirdi. Bu itibarla, evvelâ buhranın izalesi çareleri aranmıştır.

Şimdi, şu hususu belirtmek isterim. Kıbrıs meselesi yeni bir safhaya girmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında yukarıda esaslarını izah ettiğim bir mutabakat mevcuttur. Ve bu mutabakat özü ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin çağırısında yer almıştır.

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

- 6 -
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Evvelâ bu mutabakatın birinci kısmını teşkil eden hususların yerine getirilmesi lâzımdır. Yani Yunanistan adadaki kuvvetlerini, personel, teçhizat ve eslihası ile birlikte adadan sür'atle çekecek, Türkiye de buhranın izalesi için gerekli tedbirlere tevessül cilyecektir.

Buna ilâveten her iki Hükümet, adadaki cemaatlerin sülh ve sükûn içinde yaşamasında prensip itibariyle mutabaktırlar. Bunun nasıl gerçekleştirilebileceği tabiidir ki ilâve çalışmalarını gerektirmektedir.

Bu safhada ortaya çıkan sülhçü imkân ve fırsatlardan, âdil ve hakkaniyete müstenit bir çözüme ulaşmakta tarafların göstereceği dirayet yeni buhranların meydana çıkmasını önleyebileceği gibi, meselenin makûl bir atmosfer içerisinde münakaşasını da mümkün kılacaktır.

Üzerinde mutabık kalınan hususların iyi niyetle ve gayretle yerine getirilmesi şarttır. Bu çok mühim bir unsurdur. Aksini düşünmek veya görmek bu meselenin sülh yolu ile hallinin hiçbir şekilde imkânı kalmadığını, kabul etmek demek olur.

Saniyen Türk Cemaatinin güvenlik içinde ve baskıdan azade yaşaması hiçbir şekilde vazgeçemeyeceğimiz bir husustur. Sülhçü fırsatların bu safhada kaçırılması istenmiyor ise, adada sükûnetin muhafazasına mutlak riayet olunmalıdır.

Son buhranın başlangıcından beri yaptığımız bütün çalışmalarda elde edebildiğimiz ilerlemeler büyük Türk Milletinin heyecanına ve arzularına tercüman olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin iktidar ve muhalefetiyle birlikte Hükümetimize sağladığı destek sayesinde mümkün olabilmıştır. Çalışmalarımızın barışçı yoldan ve müsbet şekilde gelişmesinde, kahraman silâhli kuvvetlerimizin bütün dünyaca bilinen vazife şuurunda gerekli tedbirleri en müessir şekilde ve sür'atle alması başlıca âmil olmuştur. Silâhli Kuvvetlerimiz buhranın her safhasında gece-gündüz vazife başında, verilecek emri yerine getirmeye hazır olarak esasen milletçe müsellemlenmiş olan feragat

030	91			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

KIBRIS MİLLETİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ -
CUMHURİYET ARŞİVİ

ve fedakârlıklarının yeni ve şerefli bir örneğini daha vermişlerdir.

Meselenin bu safhasında, dört yıldan beri son derece zor şartlar altında dâvâlarını savunan ve bu uğurda türlü mahrumiyete katlanan, toplara ve tanklara karşı göğüslerini siper ederek şehit düşen kahramanlarımıza, yaralı gâzilerimize ve asil Kıbrıs'lı kardeşlerimize bir defa daha minnet ve şükranlarımızı arz etmek isterim. Bütün gayretlerimizin hedefi fedakâr Kıbrıs Türk Cemaatine güvenlik ve barış içinde, kendi öz topraklarında tecavüzdten ve haksızlıktan uzak şerefli bir yaşama imkânını sağlayabilmektir.

Kıbrıs buhranının geçirdiği safahatı ve hali hazırda bulunduğu noktayı kısaca izah etmiş oldum.

Hür ve demokratik memleketimizde her meselede olduğu gibi, Kıbrıs buhranı ile ilgili olarak da çeşitli fikir, mütalâa ve tenkitlerin ileri sürüldüğünü görüyoruz. Bunların bir kısmı iyi niyet tezahürüdür. Bir kısmı ise, muayyen hedef ve maksat güden tenkitlerdir. Muayyen hedef ve maksat güden tenkitler hâdise nasıl cereyan ederse etsin, ne yapılırsa yapılsın ve ne neticeye ulaşılsa ulaşılsın değişmeyen, kendi mantığı ve maksadı içersinde şeklini bulan istikametini bu yoldan alan tenkitlerdir. Bunların hepsini tahlil etmek köklerine inmek ve cevaplandırmak bizim için gayet kolaydır. Ancak şu anda bunu yapmıyacağım. Çünkü bu yönde yapılacak iç politika münakaşalarının dâvaya zarar vereceği kanaatindeyim.

Şurasını sarahatle ve kesinlikle ifade etmek isterimki, Cumhuriyet Hükümeti, Kıbrıs meselesini, şeref ve haysiyetimize, millî menfaatlerimize Kıbrıs'daki soydaşlarımızın menfaatlerine en uygun bir şekilde takibetmiştir. Kıbrıs'daki soydaşlarımızın emniyet içinde yaşaması temin edilinceye kadar ve Kıbrıs'la ilgili hak ve menfaatlerimiz güvenliğe kavuşuncaya kadar bu davayı takibe büyük Milletimiz gibi Hükümetimiz de

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

MEKLEP ARŞİVLERİ OFFICE KONYA
HASSASİYET ZARFI

azimli ve kararlı bulunmaktadır. Buna içerde ve dışarda kimsenin bir tahmin ve hesap hatası yapmaması ümidi içinde ifade ediyorum.

Vatandaşlarımızın vatanperverlik duygularını, Kıbrıs dâvasına olan milletçe hassasiyetimizi istismara kalkışabilecekler bulunacaktır. Bu gibilerin çeşitli vasıtalara müracaat edebileceklerini farketmek doğru olur. Yalan ve tahrik işliyebilecektir. Bütün bunların karşısında vatandaşlarımızın, Meclislerine, Hükümetlerine ve Türk Silâhlı Kuvvetlerine, güven ve itimat içinde olmalarını ehemmiyetle rica ediyorum.

Yalan ve tahrik kaynaklarına değil, Meclislerine, Hükümetlerine, Türk Silâhlı Kuvvetlerine itimat etmenin daha doğru olduğunu vatandaşlarımızın kabul edeceklerinden eminim.

Milletimiz ve memleketimiz için en münasibi ve en doğruyu, mümkün olan en iyiyi yapmaya çalışıyoruz.

Yüreğimizi parça parça eden hâdiseler karşısında sonsuz elem duyduk. Elem duyduk, hiddetlendik, öfkelenedik. Fakat, Türkiye için en doğru ve en münasip yolun bulunmasını bu hisler içinde aramadık. Hiddet ve öfkenin önüne akli selimi ve soğuk kanlılığı koymağa gayret ettik. Çünkü milletimizin bizden bunu beklediğini biliyorduk.

Türkiye, haklı bir davanın sahibidir. Biz bu davayı, haklı kalarak yürütmeye kararlıyız.

Bugün bütün cihan Türkiye'nin dâvasının haklı olduğunu yeni yeni anlamaya başlamıştır. Bununla beraber yanlış anlaşılması ve herkes tarafından iyice bilinmesi için şunu ifade edeyim ki, bu dâvanın şerefimize ve menfaatlerimize uygun olarak çözümünü güçlü, kuvvetli ve müttehit bir Türkiye'nin varlığında aramalıyız. Dâvanın teminatı budur.

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

- 9 -

Kıbrıs'da Boğaziçi ve Geçitkale köylerinde verdiğimiz şehitler bütün aziz şehitlerimiz gibi milletimizin engin gönlünde medfundur. Milletimizin, Meclislerimizin ve Hükümetimizin azimli ve kararlı tutumu üzerinde büyük bir hassasiyetle durduğumuz bu dâvâyı selâmete ulaştıracaktır.

Cenabı Allahın, hakkı ve haklıyı muzaffer kılacağına inanarak bütün vatan-
daşlarımızın ve Kıbrıs'daki soydaşlarımızın, sükûnet içinde, güven içinde, itimat
içinde ve ittihad içinde olmaya devam etmelerini rica ediyorum.

030	01			16	89	10
-----	----	--	--	----	----	----

SECRET

CAB 128/49/52

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF
HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT

Printed for the Cabinet. January 1973. . . .

CM (71) 52nd
Conclusions

Copy No. 11

CABINET

*CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at
10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 28 October, 1971,
at 11.00 a.m.*

Present:

The Right Hon. EDWARD HEATH, M.P., Prime Minister

The Right Hon. REGINALD MAUDLING, M.P., Secretary of State for the Home Department	The Right Hon. SIR ALEC DOUGLAS- HOME, M.P., Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs
The Right Hon. LORD HAILSHAM OF ST. MARYLEBONE, Lord Chancellor	The Right Hon. ANTHONY BARBER, M.P., Chancellor of the Exchequer
The Right Hon. WILLIAM WHITELAW, M.P., Lord President of the Council	The Right Hon. LORD CARRINGTON, Secretary of State for Defence
The Right Hon. SIR KEITH JOSEPH, M.P., Secretary of State for Social Services	The Right Hon. GEOFFREY RIPPON, Q.C., M.P., Chancellor of the Duchy of Lancaster
The Right Hon. ROBERT CARR, M.P., Secretary of State for Employment	The Right Hon. MARGARET THATCHER, M.P., Secretary of State for Education and Science
The Right Hon. GORDON CAMPBELL, M.P., Secretary of State for Scotland	The Right Hon. THE EARL JELlicoe, Lord Privy Seal
The Right Hon. PETER WALKER, M.P., Secretary of State for the Environ- ment	The Right Hon. PETER THOMAS, Q.C., M.P., Secretary of State for Wales
The Right Hon. JAMES PRIOR, M.P., Minister of Agriculture, Fisheries and Food	The Right Hon. JOHN DAVIES, M.P., Secretary of State for Trade and Industry and President of the Board of Trade

Also present:

The Right Hon. FRANCIS PYM, M.P.,
Parliamentary Secretary, Treasury

Secretariat:

SIR BURKE TREND
Mr. N. F. CAIRNCROSS
Mr. T. D. O'LEARY

SECRET

SECRET

Parliamentary
Affairs

1. *The Prime Minister* expressed his appreciation of the contribution which his colleagues had made to the high level of the debate on our accession to the European Communities.

The Lord President said that he would inform the Ministers concerned as soon as the arrangements for the Debate on the Address in the House of Commons had been agreed.

SECRET

Oversen
Affairs
Turkey

2. *The Foreign and Commonwealth Secretary* said that The Queen's recent visit to Turkey had been an outstanding success, marked especially by the warmth of the welcome which the Turkish people had given Her Majesty.

The Cabinet—

(1) Took note, with great pleasure, of the statement by the Foreign and Commonwealth Secretary about The Queen's visit to Turkey.

China
Previous
Reference :
CM (71) 43rd
Conclusions,
Minute 2

The Foreign and Commonwealth Secretary said that the United States Government had clearly resented the decision of the United Nations General Assembly to recognise the Peking régime as the rightful and sole Government of China and to exclude Taiwan from the Organisation; and they were momentarily inclined to blame some of their friends and allies for giving them insufficient support in their efforts to prevent this outcome. We must hope that any adverse effect on our own relations with the United States would be only temporary. In the process of negotiations on the status of our Diplomatic Mission the Peking Government might now ask us to concede that Taiwan was a province of the People's Republic. Our answer would require careful thought. In fact it must remain our view that the precise status of Taiwan was undecided. We had never in the past recognised the Taiwan Government as such or conceded that it represented the Government of China; and our consular officers there were accredited only to the municipal authorities, not to the Government.

Cyprus

The Foreign and Commonwealth Secretary said that General Grivas was now reported to have returned to Cyprus and to be disseminating propaganda attacking President Makarios' Government. Renewed strife in Cyprus seemed likely. A deterioration in the situation might have serious implications for our installations there, both inside and outside the Sovereign Base Areas, which were of very considerable importance to us.

The Cabinet—

(2) Took note of the statements by the Foreign and Commonwealth Secretary.

SECRET

CAB 128/69/52

SECRET

CAB 128/50/11

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF
HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT

Printed for the Cabinet. September 1973.

CM (72)
10th Conclusions

Copy No. 07

CABINET

*CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at
10 Downing Street on Thursday, 24 February, 1972
at 10.30 a.m.*

Present:

The Right Hon. EDWARD HEATH, M P, Prime Minister

The Right Hon. REGINALD MAUDLING, M P, Secretary of State for the Home Department	The Right Hon. SIR ALEC DOUGLAS- HOME, M P, Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs
The Right Hon. LORD HAILSHAM OF ST. MARYLEBONE, Lord Chancellor	The Right Hon. ANTHONY BARBER, M P, Chancellor of the Exchequer
The Right Hon. WILLIAM WHITELAW, M P, Lord President of the Council	The Right Hon. LORD CARRINGTON, Secretary of State for Defence
The Right Hon. SIR KEITH JOSEPH, M P, Secretary of State for Social Services	The Right Hon. GEOFFREY RIPPON, Q C, M P, Chancellor of the Duchy of Lancaster
The Right Hon. ROBERT CARR, M P, Secretary of State for Employment	The Right Hon. MARGARET THATCHER, M P, Secretary of State for Education and Science
The Right Hon. GORDON CAMPBELL, M P, Secretary of State for Scotland	The Right Hon. THE EARL JELlicOE, Lord Privy Seal (<i>Items 1-3</i>)
The Right Hon. PETER WALKER, M P, Secretary of State for the Environ- ment	The Right Hon. PETER THOMAS, Q C, M P, Secretary of State for Wales
The Right Hon. JAMES PRIOR, M P, Minister of Agriculture, Fisheries and Food	The Right Hon. JOHN DAVIES, M P, Secretary of State for Trade and Industry and President of the Board of Trade

The following were also present:

The Right Hon. MAURICE MACMILLAN, M P, Chief Secretary, Treasury (<i>Items 5-6</i>)	The Right Hon. FRANCIS PYM, M P, Parliamentary Secretary, Treasury
--	---

The Right Hon. SIR PETER RAWLINSON,
Q C, M P, Attorney General

SECRET

to be involved, since the previous Administration's Commission for Industry and Manpower Bill, which had lapsed at the General Election, would have amalgamated the Monopolies Commission and the National Board for Prices and Incomes.

The Bill could be introduced in the House of Lords, but with little prospect that time could subsequently be found for it in the House of Commons, a consideration which in itself would create difficulties for the Government's supporters in the Upper House and would cast doubt on the Government's ability to manage their legislative programme.

The Prime Minister, summing up the discussion, said that the Cabinet were reluctant to set the Bill aside for a later Session. But to attempt to enforce its passage would be liable to have a damaging impact on the Government's other legislation and would adversely affect a number of major Bills of critical importance. The Cabinet therefore agreed that the Bill should not be introduced in the current Session.

The Cabinet—

Agreed that the Monopolies, Mergers and Restrictive Practices Bill should not be introduced in the current Session.

SECRET

4. *The Foreign and Commonwealth Secretary* informed the Cabinet that the recent importation of arms from Czechoslovakia by the President of Cyprus, Archbishop Makarios, continued to cause concern to both the Greek and Turkish Governments. The Greek Government had pressed the Archbishop to surrender the arms to the United Nations Force in Cyprus; but he had refused to do so. Although the tension now appeared to be rather less, the Turkish Government were still expressing misgivings.

The Foreign and Commonwealth Secretary said that the visit of the President of the United States to the People's Republic of China appeared to be proceeding satisfactorily and would probably be of considerable assistance to the President in his forthcoming electoral campaign. A second consequence of the visit might be increasing anxiety on the part of the Government of the Soviet Union about Chinese intentions in the short term, particularly if it seemed likely that United States policy towards the People's Republic might become less hostile.

The Foreign and Commonwealth Secretary said that he proposed to visit Spain during the following week in response to an invitation from the Spanish Foreign Minister that they should "think together" about the future of Gibraltar. It might be to the general advantage to try to direct these exploratory discussions towards an arrangement similar to that which we had reached with the Argentine Government about the Falkland Islands, whereby the question of sovereignty was set aside while efforts were made to develop co-operative measures in such matters as trade. It was not clear, however, how far this would be feasible in the case of Gibraltar.

SECRET

CAB 128/50/11

Oversea
Affairs
Cyprus
Previous
Reference :
CM (72) 7th
Conclusions,
Minute 5

Visit of the
President of
the United
States to
China

Spain

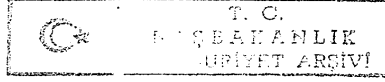

EK 7

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8613

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 317 47 8

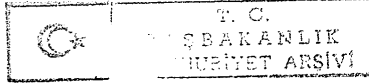
Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No :
100-51
1250

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8617

Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi nedeniyle;

1-Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak amacıyla genel seferberlik ilânına,

2-Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Millî Alârm Sistemi Talimatı gereğince, Genelkurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3-7/6/1939 tarihli ve 3634 sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genelkurmay Başkanlığınca verilecek emirlerle yürürlüğe konulmasına,

4-1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58 inci maddesi hükmünün Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5-Bu Kararnamenin yayımına, Genelkurmay Başkanlığının gösterdiği lüzum üzerine Başbakanlığın yetkili kılınmasına,

Genelkurmay Başkanlığının 19/7/1974 tarihli ve HRK:1115.3-1-74/Sef.Ş.(33) sayılı yazısı üzerine, 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 20/7/1974 tarihinde karar verilmiştir.

Tekin Kırımlı
CUMHURBAŞKANI

030 18 0' 02 317 47 12

Başbakan

Devlet Bakanı
Başbakan Yrd.

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

Millî Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Güm. ve Tekel Bakanı

Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Çalışma Bakanı

Sanayi ve Tek. Bakanı

En. ve Tab. Kay. Bakanı

Dosya No:

100-51
1254

Turizm ve Tan. Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

Köy İşleri ve Koop. Bakanı

Orman Bakanı

Genç. ve Spor Bakanı

*Özkan**Şeyh**A. Kerim Doğan*
C. Kayan

SECRET

CAB 128/55/3

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT

CC(74) 28th
Conclusions

COPY NO 84

CABINET

CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet
held at 10 Downing Street on
MONDAY 22 JULY 1974
at 12.00 noon

PRESENT

The Rt Hon Harold Wilson MP
Prime Minister

The Rt Hon Edward Short MP
Lord President of the Council

The Rt Hon James Callaghan MP
Secretary of State for Foreign and
Commonwealth Affairs

The Rt Hon Lord Elwyn-Jones
Lord Chancellor

The Rt Hon Roy Jenkins MP
Secretary of State for the Home
Department

The Rt Hon Denis Healey MP
Chancellor of the Exchequer
(Item 1)

The Rt Hon Anthony Crosland MP
Secretary of State for the Environment

The Rt Hon Michael Foot MP
Secretary of State for Employment

The Rt Hon Shirley Williams MP
Secretary of State for Prices and
Consumer Protection

The Rt Hon Barbara Castle MP
Secretary of State for Social Services

The Rt Hon Anthony Wedgwood Benn MP
Secretary of State for Industry

The Rt Hon Peter Shore MP
Secretary of State for Trade
(Item 1)

The Rt Hon Roy Mason MP
Secretary of State for Defence

The Rt Hon Reginald Prentice MP
Secretary of State for Education and Science

The Rt Hon William Ross MP
Secretary of State for Scotland

The Rt Hon John Morris QC MP
Secretary of State for Wales

The Rt Hon Fred Peart MP
Minister of Agriculture, Fisheries
and Food

The Rt Hon Harold Lever MP
Chancellor of the Duchy of Lancaster

SECRET

CAB 128/55/3

ECONOMIC
STATEMENT

1. THE CHANCELLOR OF THE EXCHEQUER communicated to the Cabinet particulars of the proposals in the statement he was to make in the House of Commons that afternoon.

In accordance with precedent, details are not recorded in the Cabinet Conclusions.

CYPRUS

Previous
Reference:
CC(74) 27th
Conclusions,
Minute 4

2. The Cabinet had before them a Note by the Secretary of the Cabinet (C(74) 77) covering a report by officials on the situation in Cyprus.

THE FOREIGN AND COMMONWEALTH SECRETARY said that the Greek and Turkish Governments had agreed to a ceasefire in Cyprus, to come into effect that afternoon. They had also agreed to hold discussions with us, as the three Governments guaranteeing the 1960 Treaty. He hoped that these discussions could begin within the next two days; they would probably take place in either Vienna or Geneva. The Turks must be disappointed at the meagre success of their armed intervention. They would not of course admit this publicly; and they could claim that by establishing several thousand of their troops on the island they could ensure that Cyprus would return to constitutional government, and they were in a better position to protect the Turkish Cypriots. It remained to be seen whether the return of President Makarios would be acceptable to the Greek and Turkish Governments or, indeed, to the Cypriots themselves. If he did not return, the requirements of the constitution would be met by the appointment in his place of Mr Clerides, Speaker of the House of Representatives, pending new elections. Throughout the past few days he had been in frequent touch with the United States Secretary of State, Dr Kissinger, and with the Greek and Turkish Governments. Initially the United States Government had been preoccupied by the wish to prevent Greece from leaving the North Atlantic Treaty Organisation and their anxiety to retain the facilities in Greek ports which were important to the American Sixth Fleet. The Americans had been rather slow to appreciate the prime importance of the situation in Cyprus itself. But once the Turkish attack had taken place they had worked hard, in full consultation with us, to avoid war between Greece and Turkey. Indeed it was the dependence of both countries on American aid which gave the Americans, and them alone, the leverage to insist upon a ceasefire.

THE PRIME MINISTER, summing up a brief discussion, said that our Armed Services had achieved an outstanding success in bringing the Service families and so many British and foreign residents and tourists into the safety of the Sovereign Base Areas. There had been some public criticism that a warning had not been given to British tourists to leave Cyprus as soon as there was speculation

SECRET

CAB 128/55/3

about a possible Turkish invasion. We had been right not to do this: if we had advised British subjects to leave earlier this would have made little practical difference and would have confirmed the Greek Government and their supporters in Cyprus in their suspicion that we were in collusion with the Turks: the danger of Greek-Cypriot violence against our people would then have been much increased. The ceasefire was an important achievement, and although the Americans had been immediately responsible, it was also a success for our own efforts.

The Cabinet -

Took note, with approval, of the Prime Minister's summing up of their discussion.

Cabinet Office

22 July 1974

EK 10

SECRET

CAB 129/178/2

THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF HER BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT

C(74) 77

COPY NO 78

22 July 1974

CABINET

CYPRUS

Note by the Secretary of the Cabinet

The attached report by the Ministry of Defence and the Foreign and Commonwealth Office is circulated for the information of the Cabinet.

Signed JOHN HUNT

Cabinet Office

22 July 1974

SECRET

CAB 129/178/2

THE CYPRUS CRISIS

The Military SituationSaturday 20 July

1. At about 0400 (all times GMT) the Turkish invasion began with air sorties, seaborne landings, and parachute troop landings. Turkish Cypriot Fighters throughout the island were activated. Fighting broke out in Nicosia and the Turks claimed (wrongly) that resistance in Kyrenia had been overcome. Nicosia airport was bombed and Turkish forces attempted to gain control there.
2. In Athens general mobilisation was ordered at 1100 and the 10th Division was moved east towards the Greek/Turkish border in Thrace. Negotiations in Nicosia for a ceasefire along the Green Line continued throughout the afternoon but were never wholly effective.
3. By the early afternoon Turkish reinforcements in the northern enclaves and in Nicosia may have amounted to 6,000 men and seemed generally successful though fighting continued in Nicosia and at the airport. However some Turkish enclaves have been captured by the Greek Cypriots, and in Limassol 10,000 Turkish Cypriots are reported held by the National Guard under UN supervision. By the evening it was clear that Turkish control of Kyrenia was still disputed.

Sunday 21 July

4. Heavy fighting continued in most areas, particularly in Kyrenia and Nicosia. Turkish airborne troops reinforced Turkish-Cypriot fighters at Nicosia, where the Greek Cypriot areas were attacked by Turkish aircraft. Turkish air-strikes also damaged the airport runway but paratroops failed to gain control of it. Turkish Cypriot enclaves fell in Paphos and probably Famagusta.

During the night of Sunday/Monday the Greeks flew in 11 transport aircraft to Nicosia, probably with arms supplies etc.

Current assessment

5. It seems clear that the Turks badly misjudged both the potential extent of the National Guard resistance and the ability of outlying Turkish Cypriot enclaves to hold out until relieved. They made no attempt to secure the deep water port of Famagusta; and their failure to gain control of Nicosia airport prevented the rapid build-up essential for a successful operation. If the conflict continues the Turks would probably be able gradually to gain the initiative if they succeeded in reinforcing quickly, but there is no question now of a quick victory, and the Greek Cypriots will be able to use captured Turkish-Cypriot enclaves as a bargaining counter when the situation turns against them.

Protection of UK Citizens

6. During 20 and 21 July Commander British Forces Near East (CBFNE) organised the withdrawal of the families of British servicemen numbering about 17,000 into the SBAs from the neighbouring towns. A cease-fire was negotiated in Limassol under cover of which families were taken out by British military transport. The only British civilian casualty occurred when the son of a serviceman was caught in cross-fire between Greek- and Turkish-Cypriots in Famagusta on 21 July and fatally wounded.

7. Following a temporary truce in Nicosia on 21 July a convoy of British military vehicles under armoured car escort had assisted in the evacuation of some 4,500 non-Cypriots to the eastern SBA. By last night, apart from dependants, some 4,500 UK belongers, 500 non-British and 5000 Cypriot refugees had entered the SBAs.

Contingency Plans

8. Plans to reinforce the SBA garrison were put into effect early on 20 July. Two Royal Marine Commandos (one from HMS Hermes) have arrived; and the balance of the force, including one infantry

SECRET

CAB 129/178/2

infantry battalion and three armoured car squadrons will be in position by 26 July. Steps have been taken to ensure the continuation of essential services in the absence of local Cypriot labour; and personnel required to supervise total withdrawal (if required) have been deployed from the UK. Naval forces off Cyprus consist of HMS Hermes (with 18 transport helicopters embarked) HMS Devonshire (guided missile destroyer), HMS Rhyl and HMS Andromeda (frigates) together with support vessels. All can assist in evacuation if necessary. Other ships are en route for the area or are at reduced notice in home ports.

SECRET

CAB 129/178/2

DIPLOMATIC MOVES

20 JULY

1. Between 0445 and 0700 the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs spoke twice to Dr Kissinger and summoned the Turkish, Greek and Soviet representatives in London. He asked the Turkish Government to cease hostilities immediately and to attend talks in London. He warned the Greek Chargé d'Affaires that the Greek National Guard bore responsibility for this situation which had led to the invasion and asked for Greek representatives to attend the London talks. He also warned the Greek Government to do nothing which might aggravate the situation, a warning reiterated at a second meeting where Dr Kissinger had told the Foreign Secretary that the Greeks had spoken to Mr Sisco of a threat to declare war on Turkey and ENOSIS.

2. In support of the Foreign Secretary, HM Ambassadors in Athens and Ankara pressed for early replies. The Greek response at 1200 was that the Greeks would send a representative to London if the Turks ceased fire and withdrew to their enclaves. No reply to the British request for the Turks to send representatives to London was received and Mr Sisco, then in Ankara made no progress.

3. The NATO Council met during the morning, with wide support for proposals for the London talks.

4. In New York the Security Council met and adopted at 0030 on 20 July Resolution No 353 calling for:-

- (i) general ceasefire;
- (ii) end to foreign military intervention;
- (iii) withdrawal of foreign military personnel other than those present under the authority of the international agreements on Cyprus;
- (iv) negotiations between Greece, Turkey and the United Kingdom.

21 JULY

5. In Ankara the Turks informed Mr Sisco that they would agree to a ceasefire, as requested in the Security Council Resolution, provided they received assurances from the Americans that the Greeks would abide by it. They could not accept the other requirements of the Resolution nor that their forces should withdraw to the Turkish enclaves.

SECRET

CAB 129/178/2

In two telephone conversations with the Foreign Secretary the Turkish Prime Minister agreed in principle to a meeting with the Foreign Secretary and said that the National Security Council would consider his recommendations for a ceasefire.

6. In two telephone calls Dr Kissinger informed the Foreign Secretary that he was hopeful that both the Greeks and the Turks would accept a ceasefire. Mr Sisco would attend the conference which could be held in Vienna, as agreed between the Foreign Secretary and the Austrian Chancellor.

7. Dr Kissinger then informed the Foreign Secretary that the Greek Government had accepted a ceasefire, but that the Greek Prime Minister had informed him that "the Captains are going to take over" within 24 hours.

8. Our delegation at NATO subsequently reported that the Greeks had informed US Ambassador in Athens that Greece would withdraw from NATO. Senior Greek officers at SHAPE had instructions that all Greek officers there should leave immediately.

9. Late on 21 July the Foreign Secretary and Dr Kissinger agreed that the best hope in the immediate future was for maximum pressure to be brought on Greeks and Turks by strong formal Notes from NATO and EEC members demanding acceptance of a ceasefire. Dr Kissinger also spoke strongly to Mr Ecevit.

22 JULY

10. At 0030 Dr Kissinger informed the Foreign Secretary that the Turks had agreed to a ceasefire from 1400 hrs 22 July. At 0245 the State Department reported Greek agreement to this ceasefire. The Greeks and Turks would publicly confirm a US announcement about the ceasefire at 0700 hrs GMT. At the time of writing, Turkish Government has done so and the Greek Government is reported to have followed suit. The Foreign Secretary instructed our Ambassadors in Athens and Ankara to propose as soon as the Greeks and Turks had confirmed acceptance of the ceasefire, a conference to be held in accordance with the UN resolution in Vienna on 23 July. We know that Vienna is acceptable to the Turks, because the Turkish Prime Minister says he does not want to go too far away from Ankara. We do not know whether the Greeks will find Vienna acceptable; there is no inherent reason

SECRET

SECRET

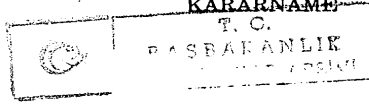
CAB. 129/178/2

why they should not. Its purpose will of course be first to try to strengthen the extremely fragile ceasefire and then to make a start on the difficult and complicated task of achieving a stable solution for Cyprus.

11. There will be problems about how the US, Archbishop Makarios and other Cypriot leaders should be associated with or participate in the talks.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Sayı : 7/ 7217

Eki
1

I Numaralı Marmara ve IX Numaralı Ege Petrol Bölgelerinin batısında Ege Denizinde Türk Karasuları dışında ve kıt'a sahanlığında bulunan ve ilişki haritada hudutları tesbit olunan sahalarda Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından, (29 Nisan 1958 tarihinde Cenevre'de imzalanarak 10 Haziran 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Kıt'a Sahanlığı Hakkındaki Milletlerarası Sözleşme hükümlerine ve özellikle bu sözleşmenin 3 üncü maddesinde derpiş edildiği üzere kıt'a sahanlığındaki sular ile hava statüsüne ve sözleşmenin 5/1 inci maddesindeki balıkçılık ve ilmi araştırmalar hususundaki kaidelere riayet edilmek şartıyla). Petrol Kanununun ruhsatname adedinin tahdidi ile ilgili hükmü dışında, diğer hükümleri uygulanmak üzere 6326 sayılı Petrol Kanununun 3 üncü maddesinin 8 inci fıkrasının (b) bendi ile 5/4/1973 tarihli ve 1702 sayılı Petrol Reform Kanunu ile değişik aynı maddenin (a) bendinde yazılı tarife uygun petrol ameliyatı yapılmasına izin verilmesi; Dışişleri Bakanlığının ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşlerine dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 7/9/1973 tarihli ve 37-497/5030-2841 sayılı yazılarına üzerine, sözü edilen Kanunun 45 inci maddesinin 1702 sayılı Kanunun 20 nci maddesiyle değişik 2 nci fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 24/9 /1973 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Tanrihan
CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 305 80 7

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Eğitim Bakanı	Dışişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ ve Sos. Y. Bakanı	Çum. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

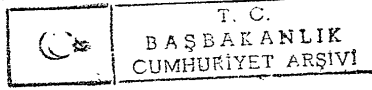
1+1 Harit.
Dosya No:
126-15
1793

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 7098

Eki

1

I ve IX numaralı Petrol Bölgelerinin batısında kalan Ege Denizinde Türk Karasuları dışında ve Türkiye-Yunanistan medyan hattının Türkiye tarafında kalan ve ölçük 1/200.000 ölçekli haritada hudutları tesbit olunan sahalarda Continental Oil Company Of Turkey Şirketi tarafından, (29 Nisan 1958 tarihinde Genevre'de imzalanarak 10 Haziran 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Kıt'a Sahanlığı Hakkındaki Milletlerarası Sözleşme hükümlerine ve özellikle bu sözleşmenin 3 üncü maddesinde derpiş edildiği üzere kıt'a sahanlığındaki sular ile hava statüsüne ve sözleşmenin 5/1 inci maddesindeki balıkçılık ve ilmi araştırmalar hususundaki kaidelere riayet etmek şartıyla) ve Petrol Kanununun ruhsatname adedinin tahdidini ile ilgili hükmü dışında diğer hükümleri uygulanmak üzere 6326 sayılı Petrol Kanununun 3 üncü maddesinin 8 inci fıkrasının (b) bendi ile 5/4/1973 tarihli ve 1702 sayılı Petrol Reform Kanunu ile değişik aynı maddenin (a) bendinde yazılı tarife uygun petrol ameliyatı yapılmasına izin verilmesi; Dışişleri Bakanlığının ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşlerine dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 13/8/1973 tarihli ve 147-9/1559-2370 sayılı yazıları üzerine, sözü edilen Kanunun 45 inci maddesinin 1702 sayılı Kanunun 20 nci maddesiyle değişik 2 nci fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 8 / 9 / 1973 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Şevket Rıza
CUMHURBAŞKANI

6
47
505
02
10
01
030

Dosya No:

126-1

1680

Başbakan

Devlet Bakanı
Başbakan Yrd.Devlet Bakanı
Başbakan Yrd.

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

Milli Savunma Bakanı

Ticaret Bakanı

Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Milli Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Çım. ve Tekel. Bakanı

Tarım Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Çalışma Bakanı

Sanayi ve Tek. Bakanı

En. ve Tab. İş. Bakanı

Turizm ve Tan. Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

Köy İşleri Bakanı

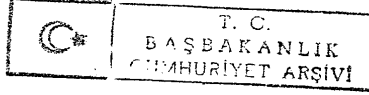
Orman Bakanı

Genç ve Spor Bakanı

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayn : 7/ 7104

Ekl
/

I numaralı Petrol Bölgesinin batısında kalan Ege Denizinde Türk Karasuları dışında ve Türkiye-Yunanistan medyan hattının Türkiye tarafında kalan ve ölçek 1/200.000 ölçekli haritada hudutları tesbit olunan sahada Ashland Oil Of Turkey Inc. Şirketi tarafından, (29 Nisan 1958 tarihinde Cenevre'de imzalanarak 10 Haziran 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Kıt'a Sahanlığı Hakkındaki Milletlerarası Sözleşme hükümlerine ve özellikle bu sözleşmenin 3 ncü maddesinde derpiş edildiği üzere kıt'a sahanlığındaki sular ile hava statüsüne ve sözleşmenin 5/1'nci maddesindeki balıkçılık ve ilmi araştırmalar hususundaki kaidelere riayet etmek şartıyla) ve Petrol Kanununun ruhsatname tahdidi ile ilgili hükmü dışında diğer hükümleri uygulanmak üzere, 6326 sayılı Petrol Kanununun 3 ncü maddesinin 8 nci fıkrasının(b) bendi ile 5/4/1973 tarihli ve 1702 sayılı Petrol Reformu Kanunu ile değiştirilen aynı maddenin (a) bendinde yazılı tarife uygun petrol ameliyatı yapılmasına izin verilmesi; Dışişleri Bakanlığının ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşüne dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 14/8/1973 tarihli ve 145-9/4583-2397 sayılı yazıları üzerine, sözü edilen Kanunun 45 nci maddesinin 1702 sayılı Kanunun 20 nci maddesiyle değişik 2 nci fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 7 / 9 /1973 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANLIĞI

Atatürk

Devlet Bakanı Başbakan Yrd. *H. Bekmen* Devlet Bakanı Başbakan Yrd. *S. C. Ö.* Devlet Bakanı *S. C. Ö.* Devlet Bakanı *S. C. Ö.*

Adalet Bakanı *S. C. Ö.* Milli Savunma Bakanı *S. C. Ö.* İçişleri Bakanı *S. C. Ö.* Dışişleri Bakanı *S. C. Ö.* Maliye Bakanı *S. C. Ö.*

Milli Eğitim Bakanı *S. C. Ö.* Bayındırlık Bakanı *S. C. Ö.* Ticaret Bakanı *S. C. Ö.* Sağlık ve Sos. Y. Bakanı *S. C. Ö.* Gümr. ve Telsel Bakanı *S. C. Ö.*

Tarım Bakanı *S. C. Ö.* Ulaştırma Bakanı *S. C. Ö.* Çalışma Bakanı *S. C. Ö.* Sanayi ve Tek. Bakanı *S. C. Ö.* En. ve Tab. Kay. Bakanı *S. C. Ö.*

Turizm ve Tan. Bakanı *S. C. Ö.* İmar ve İskân Bakanı *S. C. Ö.* Köy İşleri Bakanı *S. C. Ö.* Orman Bakanı *S. C. Ö.* Genç ve Spor Bakanı *S. C. Ö.*

S. C. Ö.

Dosya No:

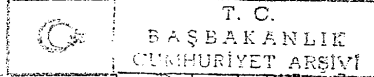
126-1

1678

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8308

I ve IX numaralı Petrol Bölgelerinin batısında Ege Denizinde Türk Karasuları dışında ve Türkiye'ye ait kıta sahanlıkları üzerinde bulunan ve ilişik 1/200.000 ölçekli haritada hudutları tesbit olunan sahalarda Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından (29 Nisan 1958 tarihinde Cenevre'de imzalanarak 10/6/1964 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Kit'a Sahanlığı hakkındaki Milletlerarası sözleşme hükümlerine ve özellikle bu sözleşmenin 3 üncü maddesinde derpiş edildiği üzere kit'a sahanlığındaki sular ile hava statüsüne ve sözleşmenin 5/1. maddesindeki balıkçılık ve ilmi araştırmalar hususundaki kaidelere riayet etmek şartıyla) ve Petrol Kanununun ruhsatname adedinin tahdidi ile ilgili hükmü dışında kalan hükümleri uygulamak üzere, 6326 sayılı Petrol Kanununun 3 üncü maddesinin 8 inci fıkrasının (b) bendi ile 5/4/1973 tarihli ve 1702 sayılı Petrol Reformu Kanunu ile değişik aynı maddenin (a) bendinde yazılı tarife uygun petrol ameliyatı yapılmasına izin verilmesi; Dışişleri Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşlerine dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 13/2/1974 tarihli ve 37-494/01079 sayılı yazıları üzerine, sözü edilen Kanunun 45 inci maddesinin 1702 sayılı Kanunun 20. maddesiyle değişik 2 nci fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 2 /5 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Nevri K. Kocak

030 18 01 02 314 32 5

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Milli Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

Dosya No :

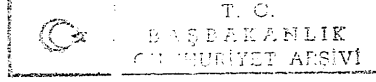
126-18

618

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8594

Ege Denizinde ve Akdenizde I ve IX numaralı petrol bölgelerinin ve karasularımızın dışında ve Türk Kit'a Sahenliğinde bulunan ve ekli haritalarda hududları tesbit olunan sahalarda (Açık deniz suları ve bu suların üstündeki hava sahası ile balıkçılık ve ilmi araştırmalar hususundaki devletlerarası hukuk kurallarına riayet etmek şartıyla) 1702 sayılı Petrol Reformu Kanunu ile değişik 6326 sayılı Petrol Kanununun arama ruhsatları ile ilgili miktar, genişlik ve şekle ait hükümleri dışındaki diğer hükümleri uygulamak üzere Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına bloklar halinde 4 adet petrol arama ruhsatnamesi verilmesi, 24/9/1973 tarihli ve 7/7217 sayılı Kararnameye dayanılarak 1 Kasım 1973 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan harita hududlarının ve hududlar üzerinde yazılı ibarenin ekli haritada olduğu şekilde değiştirilmesi; Dışişleri Bakanlığının ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşlerine dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 1/7/1974 tarihli ve 37-628/05260 sayılı yazıları üzerine, sözüedilen Kanunun 45. maddesinin 1702 sayılı Kanunun 20. maddesi ile değişik 2. fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 2/7/1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

1

2

Y. İsmail Kültür
BAŞBAKAN

03
18
01
02
317
46
9

144 Harita

Dosya No :

126-15

1135

Başbakan

Y. İsmail Kültür

Adalet Bakanı

F. Z. K.

Milli Eğitim Bakanı

Y. İsmail Kültür

Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Turizm ve Tan. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Devlet Bakanı
Başbakan Yrd.

Y. İsmail Kültür

Millî Savunma Bakanı

Y. İsmail Kültür

Bayındırlık Bakanı

Y. İsmail Kültür

Ulaştırma Bakanı

Y. İsmail Kültür

İmar ve İskân Bakanı

Y. İsmail Kültür

Devlet Bakanı

Y. İsmail Kültür

İçişleri Bakanı

Y. İsmail Kültür

Ticaret Bakanı

Y. İsmail Kültür

Çalışma Bakanı

Y. İsmail Kültür

Köy İşleri ve Koop. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Devlet Bakanı

Y. İsmail Kültür

Dışişleri Bakanı

Y. İsmail Kültür

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Sanayi ve Tek. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Orman Bakanı

Y. İsmail Kültür

Devlet Bakanı

Y. İsmail Kültür

Maliye Bakanı

Y. İsmail Kültür

Güm. ve Tekel Bakanı

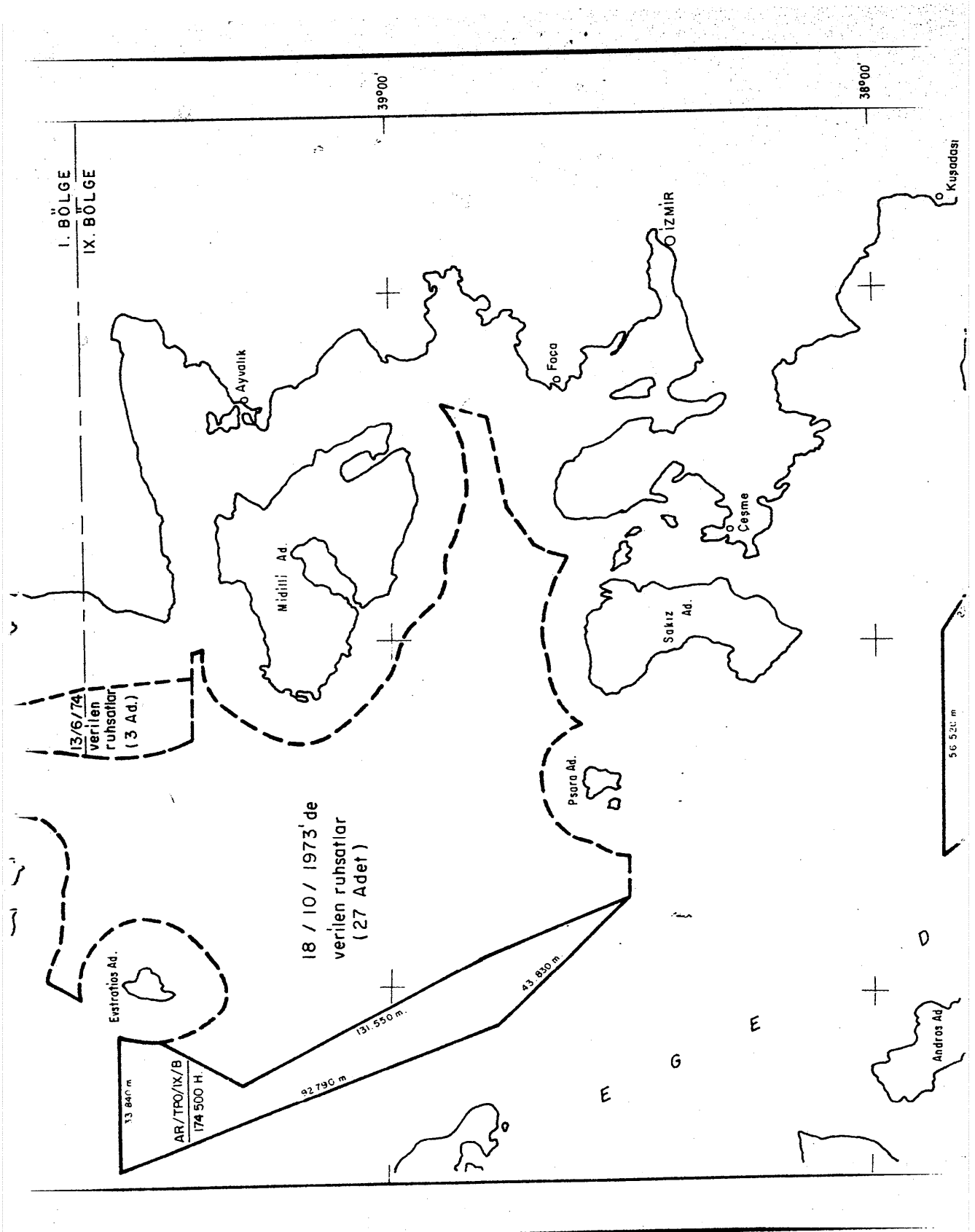
Y. İsmail Kültür

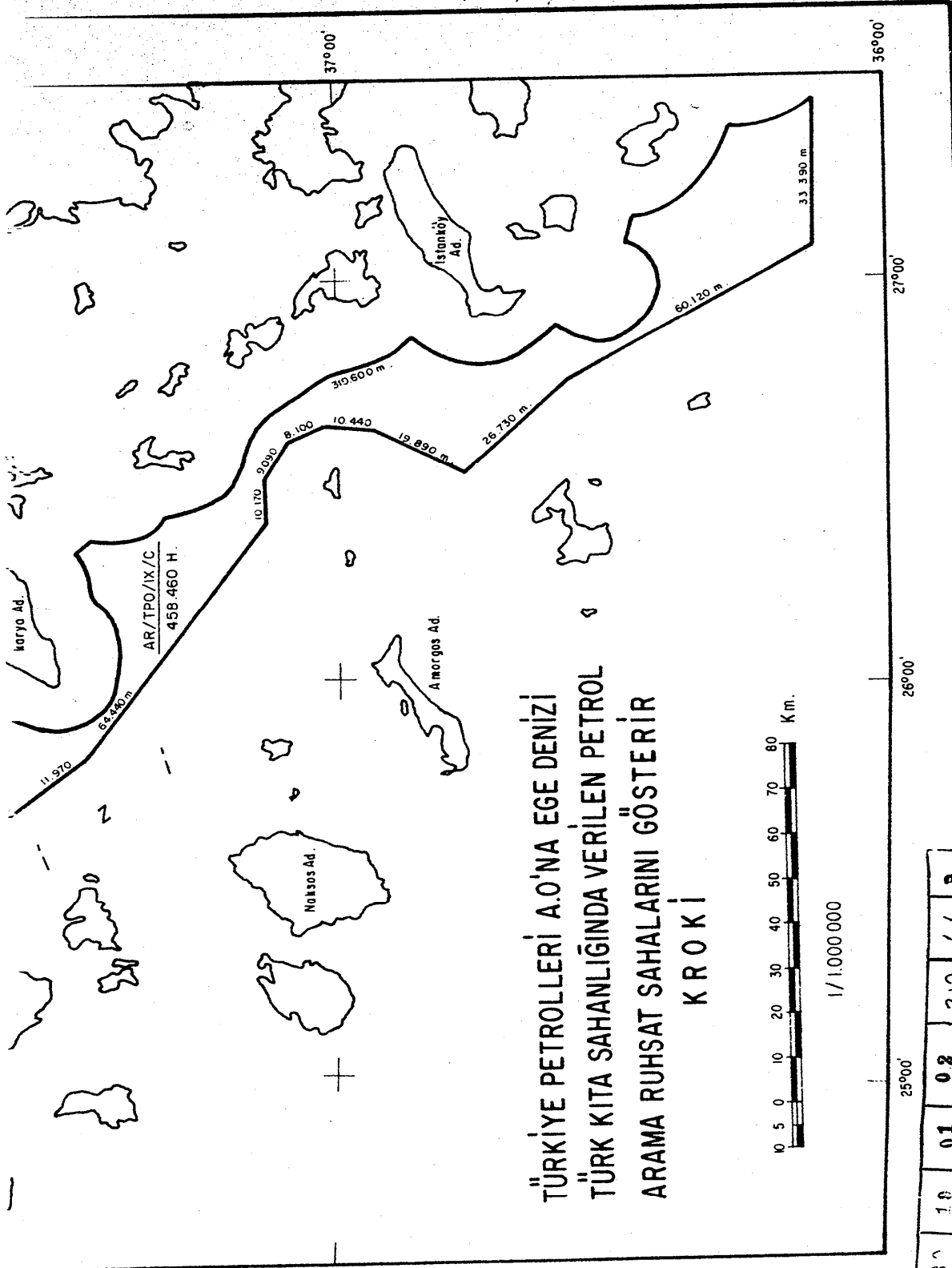
En. ve Tab. Kay. Bakanı

Y. İsmail Kültür

Genç. ve Spor Bakanı

Y. İsmail Kültür

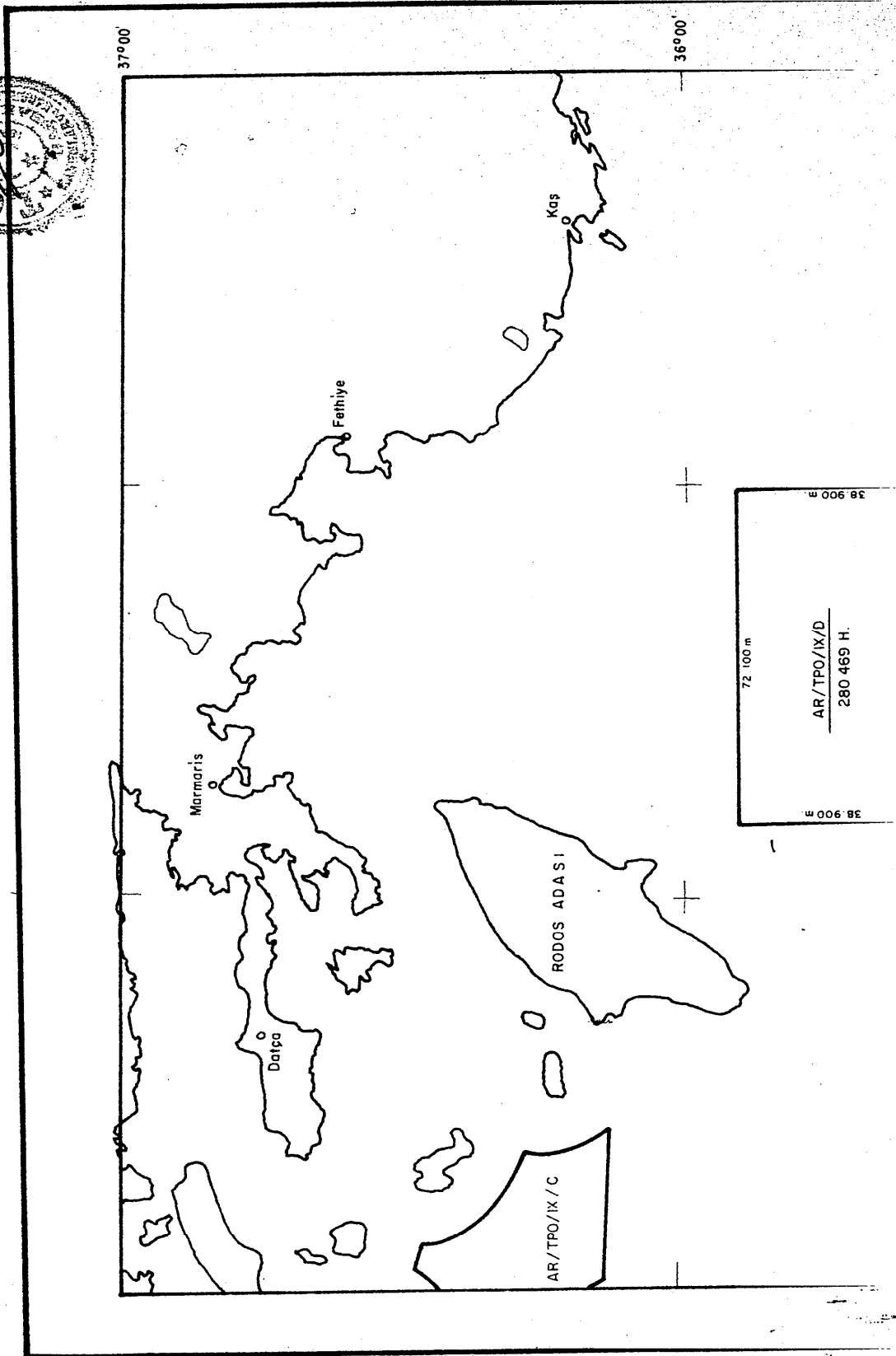
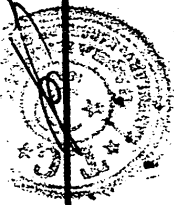

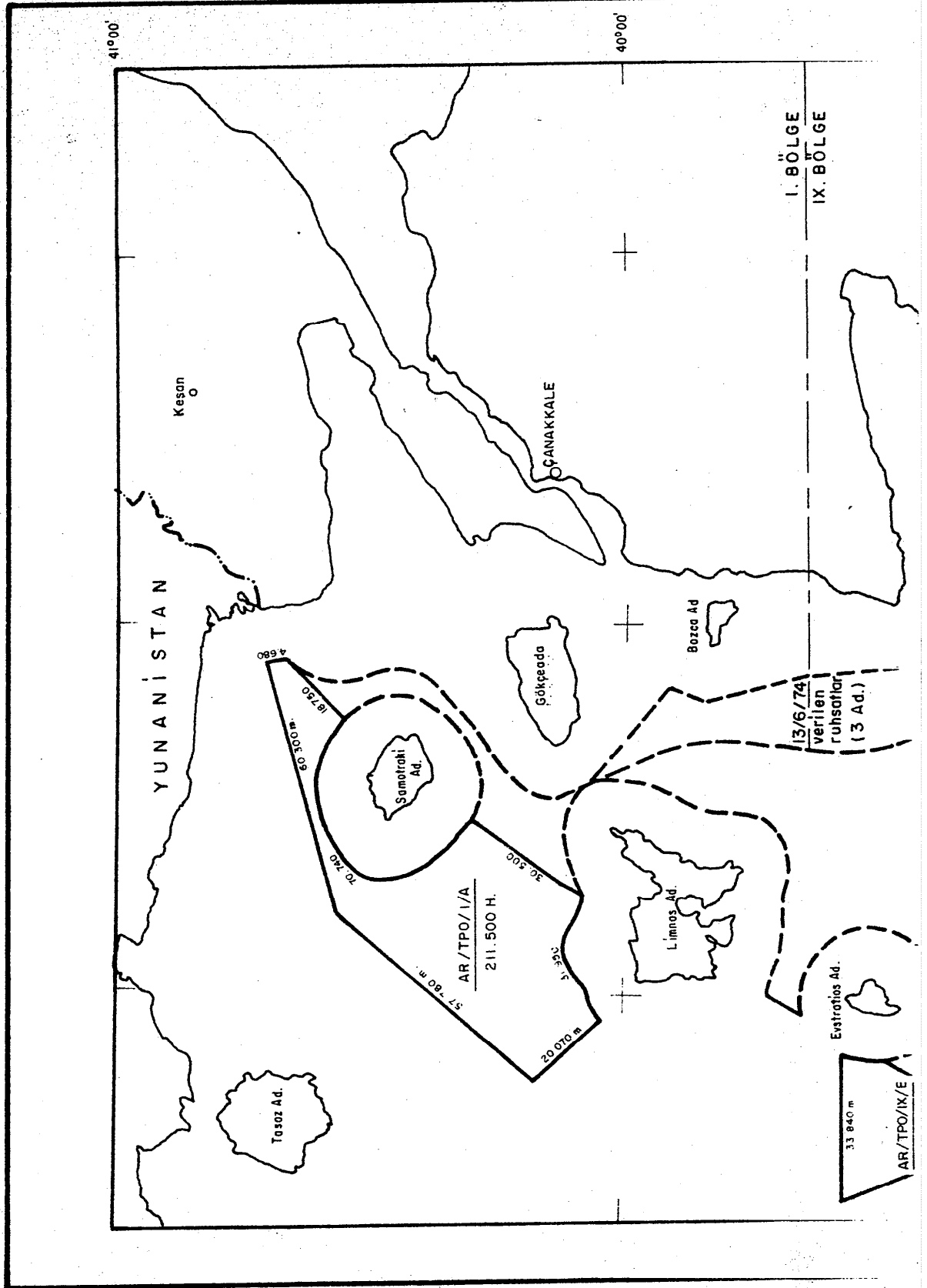
**“TÜRKİYE PETROLLERİ A.Ö'NA EGE DENİZİ
TÜRK KİTA SAHANLIĞINDA VERİLEN PETROL
ARAMA RUHSAT SAHALARINI GÖSTERİR
KROKİ**

03	10	01	02	317	46	9
----	----	----	----	-----	----	---

TÜRKİYE PETROLLERİ A.Ö'NA AK DENİZ TÜRK KİTA
SAHANLIĞINDA VERİLEN PETROL ARAMA RUHSATINI GÖSTERİR KROKİ

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı: 6/ 9710

Eki

Yunanistan'la aramızdaki konuları ve özellikle azınlık işlerini gözden geçirerek her iki Hükûmete teklifler hazırlamak üzere, 11 Mart 1968 tarihinde Atina'da başlayarak tesbit edilecek bir tarihte Ankara'da devam edecek görüşmelere, Hükümetimizi temsilen Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürü Adnan Bulak'ın Delege sıfatıyla katılması, Adnan Bulak'ın Başkanlık edeceği bu heyete Atina Büyükelçiliğimizde Ortaelçilik Müsteşarı Kâmuran Tüzel ile Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü Ertuğrul Gürbüz'ün katılmaları ve heyetin temsil icabı yapacağı masrafların kabulü; Dışişleri Bakanlığının 2/3/1968 tarih ve KIYU-YUNAN : 522-247/123 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 19/ 3 / 1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan

S. Demirel

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

Adalet Bakanı

Millî Savunma Bakanı

Millî Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı

İçişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Çın. ve Tekel. Bakanı

Çın. ve Tekel. Bakanı

Tarım Bakanı

Tarım Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Çalışma Bakanı

Çalışma Bakanı

Sanayi Bakanı

Sanayi Bakanı

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

Köy İşleri Bakanı

Köy İşleri Bakanı

Dosya No:

105-179

397

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/10305

Eki

Yunanistan Hükümetiyle Hükümetimiz arasındaki meseleleri ve özellikle azınlık işlerini gözden geçirerek her iki Hükümete sunulacak teklifleri kapsayacak raporu düzenlemek üzere 20/Mayıs/1968 tarihinde Viyana'da yapılan toplantıya Hükümetimizi temsilen, Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürü Adnan Bulak'ın Başkanlığında aynı Dairede Şube Müdürü Ertuğrul Gürbüz ile Atina Büyükelçiliğimizde Ortaelçilik Müsteşarı Kâmuran Tüzel'den kurulu bir heyetin katılması, Başkan Adnan Bulak'ın delege sıfatını taşıması ve heyetin temsil icabı yapacağı masrafların kabulü; adigeçen Bakanlığın 1/6/1968 tarih ve KİYÜ-522.247/306 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 28/6/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

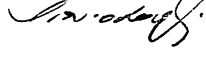
Başbakan

S. Demirel

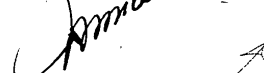
Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

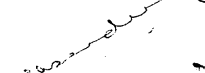
Devlet Bakanı

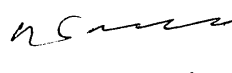
Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

Millî Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Orn. ve Tekel Bakanı

Tatim Bakanı

Ulaştırma Bakanı

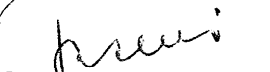
Çalışma Bakanı

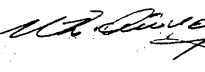
Sanayi Bakanı

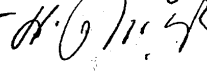
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

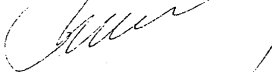
Turizm ve Tanıtma Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

Köy İşleri Bakanı

Dosya No :

105-139

1028

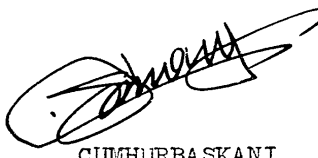
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı: 6/11103

Eki

8-17/Aralık/1968 tarihleri arasında Yunanistan'ın Atina Şehrinde yapılacak olan Türk-Yunan Kültür Komisyonu toplantısına ve Gümölcine Bölgesindeki Türk Azınlık Okulları hakkında temas ve incelemelerde bulunmak üzere Hükümetimizi temsilen, delege olarak Millî Eğitim Bakanlığı Başmüsteşar Yardımcısı Sıtkı Bilmen'in Başkanlığında Dış Münasebetler Genel Müdür Muavini Asaf Özmen'den kurulu bir Heyetin katılması; Millî Eğitim Bakanlığının 4/12/1968 tarih ve 125/12872-10113 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 7 / 12/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

030	13	01	00	030	15
-----	----	----	----	-----	----

Başbakan

S. Demirel

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

Millî Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Güç. ve Tekel Bakanı

Tarım Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Çalışma Bakanı

Sanayi Bakanı

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı

İmar ve İskan Bakanı

Köy İşleri Bakanı

Dosya No:

107-111

1880

1964. Συνάντηση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου με τον πρόεδρο Λ. Τζόνσον.
(φωτ.: "Ίδρυμα Γ. Παπανδρέου")

1964'te Yunan Başbakanı Georgios Papandreou'nun
ABD Başkanı Lyndon Johnson ile görüşmesi.

(Kaynak: Konstantinos Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**,
8. Basım, Estia, Athina, 2008)

Η Κυβέρνηση Παναγιώτη Κανελλόπουλου, που ανατράπηκε την νύχτα
της 21ης Απριλίου 1967. (Αρχείο Εταιρείας Φίλων Παναγιώτη
Κανελλόπουλου)

21 Nisan 1967 gecesi devrilen Kanellopoulos Hükümeti.

(Kaynak: Meletis Meletopoulos, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia,
Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008)

*Υπογραφή τῶν Συνθηκῶν γιά τήν Ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου.
Ἀπό ἀριστερά: Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, Σέρ Χιού Φούτ, δρ. Φαζές Κιουτσούκ.*

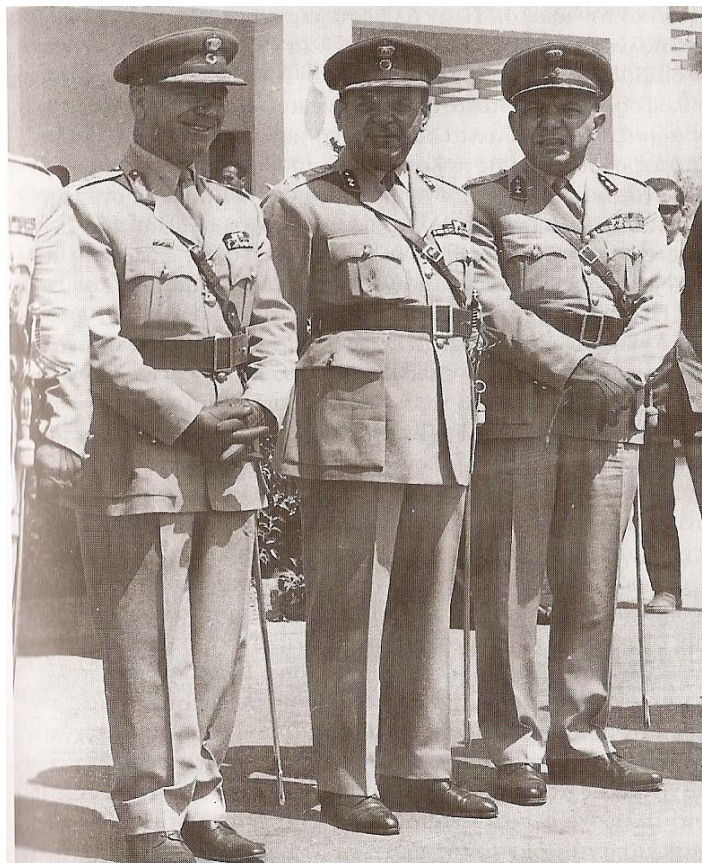
Şubat 1959'da Kıbrıs'ın bağımsızlık anlaşmaları imzalanırken.
Soldan: Başpiskopos Makarios, Sir Hugh Foot, Dr. Fazıl Küçük.
(Kaynak: Konstantinos Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**,
8. Basım, Estia, Athina, 2008)

*1964. Συνάντηση στό Καστρί τοῦ Γ. Παπανδρέου μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο
καί τόν Γ. Γρίβα. (φωτ.: Ἰδρυμα Γ. Παπανδρέου)*

1964'te Yunan Başbakanı Georgios Papandreou'nun Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ve EOKA lideri G. Grivas ile görüşmesi. (Kaynak: Konstantinos Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**, 8. Basım, Estia, Athina, 2008)

Η τοιμελής ηγεσία της στρατιωτικής χούντας (Παττακός, Παπαδόπουλος, Μακαρέζος). Η ενότητά της άρχισε να διασπάται μετά το 1970, όταν ο Παπαδόπουλος άρχισε να αναπτύσσει τάσεις μονοκρατορίας. (Αρχείο «Καθημερινής»)

Albaylar Cuntası'nın üç lideri: Kıdemli Albay Stylianos Pattakos, Albay Georgios Papadopoulos ve Albay Nikolaos Makarezos.

(Kaynak: Meletis Meletopoulos, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008)

Γεώργιος Παπαδόπουλος, συνταγματάρχης πυροβολικού, ο Δικτάτωρ. (Αρχείο «Καθημερινής»)

Albay Georgios Papadopoulos. (Kaynak: Meletis Meletopoulos, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008)

Yunan İçişleri Bakanı Kıdemli
Albay Stylianos Pattakos.
(Kaynak: **To Vima**, 30 Nisan 1967)

‘Ο Πρόεδρος τής Κυβερνήσεως κ. Κ. Κόλλιας, ό ‘Αντιπρόεδρος κ. Γρ. Σπαντιδάκης καί ό
ύπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Γ. Παπαδόπουλος

Soldan: Cunta yönetiminin ilk Başbakanı K. Kollias, Başbakan Yardımcısı ve Milli
Savunma Bakanı G. Spandidakis ve Devlet Bakanı G. Papadopoulos.
(Kaynak: **To Vima**, 9 Eylül 1967)

*Η Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Κόλλια, που υπήρξε προϊόν συμβιβασμού
της Ανταστικής με τους Συνταγματάρχες. Ανετράπη τον Δεκέμβριο του
1967, μετά την οικτρή αποτυχία του βασιλικού αντιπραξικοπήματος.
(Αρχείο «Καθημερινής»)*

Konstantinos Kollias Hükümeti.

(Kaynak: Meletis Meletopoulos, **Η Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008)

Οι πρωθυπουργοί Έλλάδος και Τουρκίας κ.κ. Κόλλιας και Ντεμιρέλ ανταλλάσσουν χειραψίαν εις την γέφυραν του Έβρου. Διακρίνονται ο αντιπρόεδρος της ελληνικής Κυβερνήσεως κ. Σπαντιδάκης (δεξιά), ο ύπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Παπαδόπουλος (εις τό μέσον) και ο ύπουργός Έξωτερικών της Τουρκίας κ. Τσαγλαγιανγκιλ (άριστερά)

İki ülke başbakanları (Kollias ve Demirel) Keşan görüşmeleri sırasında. Solda Türk Dışişleri Bakanı Çağlayangil, sağda Yunan Milli Savunma Bakanı Spandidakis ve ortada Yunan Devlet Bakanı Papadopoulos. (Kaynak: **To Vima**, 10 Eylül 1967)

Εἰς τὴν τράπεζαν τῆς διασκέψεως. Ἀριστερά ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα: κατὰ σειρὰν οἱ κ.κ. Σπατιδάκης, Κόλλιας, Οἰκονόμου - Γκούρας καὶ Γ. Παπαδόπουλος. Δεξιὰ ἡ τουρκικὴ ἀντιπροσωπεῖα, ὅπου διακρίνονται οἱ κ.κ. Ντεμιρέλ καὶ Τσαγλαγιανγκίλ

Türk ve Yunan Hükümeti temsilcileri 9-10 Eylül 1967'de gerçekleştirilen Keşan görüşmelerinde. (Kaynak: **To Vima**, 12 Eylül 1967)

*Ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνάντηση τοῦ Ἐβρου:
 Π. Οἰκονόμου-Γκούρας, Ι. Σ. Τσαγλαγιανγκίλ, Κ. Κόλλιας, Σ. Ντεμιρέλ.
 (φωτ.: Κ. Μεγαλοκονόμου)*

Türk ve Yunan Hükümeti temsilcileri Keşan görüşmeleri sırasında. (9-10 Eylül 1967)
 (Kaynak: Konstantinos Svolopoulos, **H Elliniki Eksoteriki Politiki 1945-1981**,
 8. Basım, Estia, Athina, 2008)

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'un Atina'ya ziyareti.
(Kaynak: **To Vima**, 3 Eylül 1968)

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios Atina'da Yunanistan Başbakanı G. Papadopoulos ve Kral Naibi Korgeneral G. Zoitakis ile görüşürken.
(Kaynak: **To Vima**, 4 Eylül 1968)

Ἡ ορκωμοσία του Παπαδόπουλου ως Προέδρου τῆς «Δημοκρατίας».
(Αρχεῖο «Καθημερινῆς»)

Albay G. Papadopoulos'un Cumhurbaşkanlığı yemin töreni. (1973)
(Kaynak: Meletis Meletopoulos, **H Diktatoria ton Syntagmatarkhon: Koinonia, Ideologia, Oikonomia**, 3. Basım, Ekdoseis Papazisi, Athina, 2008)